

מצב העם היהודי

הערכה שנתית 2025 תשפ"ה

המכון למדיניות העם היהודי: מועצת המנהלים, חבר הנאמנים הבינלאומי

יושבי ראש סטוארט אייזנשטאט | דניס רוס

נשיא ידידיה שטרן
מנכ"ל שוקי פרידמן
מנהלת פרויקטים איטה אלקלעי

מועצת המנהלים

אליוט אברמס	הארלי גרוס	גלן לווי	צור קרן
עדינה בר־שלום	סטיב הופמן	סטיב נסטיר	דורון שורר
ריצ'רד ברנשטיין	דן הלפרין	אריק פינגרהוט	רחל שפרכר פרנקל
אריק גולדשטיין	מארק יוטאי	קרן קארפ	

חבר הנאמנים הבינלאומי

אמירה אהרונביץ	מארק יוטאי	מיכאל סיגל	זלמן שובל
יהודית בוקסר־ליברנט	גלן לווי	אריק פינגרהוט	ג'וש שוורץ
סנדי בקלור	ברנארדאני לוי	ג'ון פישל	מיכאל שטיינהרט
אריק גולדשטיין	דניאל ליברנט	סמי פרידריך	
שרה גנסטיל	יצחק מולכו	אירוין קוטלר	
ראלף גרסון	איילת נחמיאס־ורבין	ורנון קורץ	
אסתר דומיניסיני	לוני נסטיר	אריקה רודין־לוריא	
אלן הופמן	סטיב נסטיר	גארי רוזנבלאט	
סטיב הופמן	ג'ף סולומון	מארק רוזנברג	
מארק וילף		יהודה ריינהרץ	

דורון אלמוג - יו"ר הנהלת הסוכנות היהודית לא"י
אבינועם בר יוסף - נשיא אמריטוס
יחזקאל דרור - נשיא מייסד

תודות

לסוכנות היהודית	לקרן דוד ואינז מייסד	לקרן משפחת איזדור וברטה גודלסקי
לקרן אביב	לקרן משפחת ברונפמן (CRB)	לסטוארט אייזנשטאט
לקרן דיאן וגילפורד גלייזר	לקרן משפחת וילף	לסנדי בקלור
לקרן וויליאם דוידסון	לקרן גלן ושריל לווי	לסטיב נסטיר
לקרן ג'ק, ג'וזף ומורטון מנדל	לקרן משפחת יוטאי	לזלמן שובל
לקרן משפחת קירש	לקרן אריק ותמר גולדשטיין	
לקרן משפחת לין וצ'רלס שוסטרמן	לפדרציית ניו יורק	
לקרן אידה ולסטר קראון	לפדרציית שיקגו	
לקרן ראסל ברי	לפדרציות היהודיות בצפון אמריקה	

מצב העם היהודי הערכה שנתית 2025 תשפ"ה

ראש הפרויקט
יעקב כץ

משתתפים:

אליוט אברמס | איטה אלקלעי | נדיה ביידר | שלמה ברזניק | יהונתן גבעתי | בארי גלטמן
עמוס הראל | גיל טרוי | דב מימון | רוברט נויפלד | נח סלפקוב | שלמה פישר
| שוקי פרידמן | אלי קנאי | שמואל רוזנר | עמית שובל | ידידיה שטרן

זכויות יוצרים © המכון למדיניות העם היהודי (מיסודה של הסוכנות היהודית לא"י) בע"מ (חל"צ)
ירושלים תשפ"ה/2025

קמפוס גבעת רם, ת.ד. 39156, ירושלים 9139101
טלפון: 02-5633356 | פקס: 02-5635040 | www.jppei.org.il

כל הזכויות שמורות. אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאכסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר - כל חלק שהוא מן החומר שבחברת זו. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בחוברת זו אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמכון למדיניות העם היהודי.

תרגום (מה שנכתב במקור באנגלית): כרמית גלעד
עריכת הטקסט העברי: ענת ברנשטיין
עיצוב גרפי ועימוד: מיה הסר

מסת"ב: 978-965-7549-54-4

תוכן העניינים

5	הקדמה מאת סטוארט אייזנשטאט, דניס רוס וידידיה שטרן
9	המלצות עיקריות
11	שישה ממדים להערכה משולבת של מצב העם היהודי
15	קהילות יהודיות בעולם (נתונים)
19	התמונה הגאופוליטית 2025
39	מצב הלכידות הישראלית: משבר והזדמנות
59	ההגירה לישראל אחרי 7 באוקטובר
	השפעתם של אירועי 7 באוקטובר 2023 ומלחמת חרבות ברזל על הזהות היהודית,
69	ובייחוד על הקשרים בין היהודים בתפוצות ליהודים בישראל
83	החוסן היהודי תחת מתקפה
	יחסי ישראל-ארצות הברית בעידן שלאחר 7 באוקטובר -
123	ברית תועלתנית או שותפות גורל?
	האם תם עידן תור הזהב של יהדות ארצות הברית?
	מאמר מיוחד מאת אליוט אברמס, חבר מועצת המנהלים של המכון למדיניות העם היהודי
136	ולשעבר סגן היועץ לביטחון לאומי של ארצות הברית

הקדמה מאת סטוארט אייזנשטאט, דניס רוס וידידיה שטרן

שהובילה להפלתו המהירה של משטר אסד בדמשק, ולבסוף - במבצע משותף חסר תקדים עם צבא ארצות הברית - הנחתת מכה אנושה על תוכנית הגרעין של איראן. כל אלה יחד שינו את מאזן הכוחות באזור לטובת ישראל והחלישו דרמטית את איראן ושלוחיה.

ואף על פי כן המטרות העיקריות של המלחמה טרם הושגו. חמאס לא מרפה מאחיזתו בחלקים מרצועת עזה. בעת כתיבת הדברים (אוגוסט 2025), עשרות חטופים עדיין מוחזקים בשבי ואין כל תוכנית סדורה לשיקום חורבותיה של עזה או להעברת השלטון בה לידי גורם כלשהו מלבד חמאס. סירובה של ממשלת ישראל להציג תוכנית פעולה ישימה ל"יום שאחרי" - שיש הטוענים כי הוא (הסירוב) נובע ממניעים פוליטיים של שימור הקואליציה הרעועה - הגביר את התסכול בעולם ושחקן את אמון הציבור מבית.

התסכול הבינלאומי מתבטא בהתפשטות ההכרה במדינה פלסטינית. אומנם זהו מהלך סמלי, אך הוא מחזק את התחושה בקרב אנשים דוגמת מחמוד עבאס (אבו מאזן), נשיא הרשות הפלסטינית, כי הפלסטינים יקבלו מדינה במתנה בלי שיצטרכו להוכיח שהם זכאים לה. יתרה מזו,

ההערכה השנתית של המכון למדיניות העם היהודי היא גם מראה אחורית וגם מצפן שמראה את הדרך קדימה. היא עורכת ספירת מלאי של השנה שהייתה, מחשבת את המסלול של העם היהודי בישראל ובתפוצות ומבררת אם המגמות שמעצבות את עתידנו יחזקו או יחלישו אותנו. ההערכה מוגשת באופן מסורתי לממשלת ישראל ומציעה לקובעי המדיניות ניתוח מאיר עיניים לפי ששת הצירים של רווחתו של העם היהודי: גאופוליטיקה, לכידות, חוסן, זהות, דמוגרפיה והיחסים הקריטיים של ישראל עם ארצות הברית.

כמעט שנתיים אחרי שטבח 7 באוקטובר ניתץ את תחושת הביטחון של ישראל, המדינה עדיין חיה תחת צילו הכבד. מה שהחל כמתקפה רצחנית של חמאס התגלגל למלחמה המורכבת ומרובת החזיתות ביותר בתולדות ישראל.

במהלך השנים תשפ"ד-תשפ"ה (2024/25-2023/24) נלחם צה"ל בעזה, בלבנון, בסוריה ואפילו במעמקי איראן ונחל ניצחונות מזהירים בשדה הקרב: פירוק חיזבאללה ממאגר הנשק ההתקפי שלו והסגת כוחותיו מדרום לבנון, דחיפת האופוזיציה הסורית דאו לפעולה

אפילו בארצות הברית, התמונות המזעזעות המגיעות מעזה מאיימות להטות את הכף מבחינת התמיכה הציבורית בישראל, כשהרוב כבר אינו תומך בה - ובכלל זה רפובליקנים ואוונגליסטים בגילים 18-26.

בתוך ישראל הזירה הפוליטית השתעבדה לקרבות על כיווני המלחמה, על גורל החטופים ועל המניעים של ראש הממשלה, בנימין נתניהו. מבקריו מאשימים אותו שהוא מעדיף את הישרדותו הפוליטית על פני בהירות אסטרטגית; תומכיו מהללים אותו על ניצול ההזדמנות ההיסטורית לעצב מחדש את המבנה הביטחוני של המזרח התיכון. מבחינה צבאית, ישראל חזקה משהייתה זה עשרות שנים; מבחינה מדינית, היא מעולם לא זכתה לתמיכה כה חמה מצד הבית הלבן כמו בימיו של הנשיא דונלד טראמפ, אבל באירופה היא נעשית מבודדת יותר ויותר ונמצאת תחת מתקפה משפטית ופוליטית גוברת והולכת.

ישראל עומדת כרגע בצומת דרכים: המפלה הניצחת של חיזבאללה, נפילת משטר אסד והפגיעה הקשה בשאיפות הגרעין של איראן פתחו פתח לגיבוש סדר אזורי חדש, שבמסגרתו מדינות סוניות מרכזיות עשויות להתייצב לצד ירושלים נגד הציר השיעי המוחלש. אלא שללא אופק פוליטי בעזה, יש סכנה שההצלחה הצבאית קצרת המועד תתאבן ותהפוך לבידוד אסטרטגי ממושך.

מבחינה פנימית, המדינה מתמודדת עם אחד המשברים החברתיים והפוליטיים העמוקים ביותר שידעה אי פעם, שהוא גם כנראה אחד הקשים ביותר לפתרון. אמון הציבור הישראלי בממשלה מעולם לא היה קלוש יותר. הקיטוב מחריף. המחלוקות המתמשכות בדבר זהותה של ישראל, שיטת הממשל שלה וחלוקת הנטל האזרחי נותרות ללא פתרון. הטראומה של 7 באוקטובר איחדה להרף עין את הישראלים נגד האויב המשותף, אבל אורכה של המלחמה ועצימותה פתחו פצעים ישנים:

מחלוקות בענייני הרפורמה המשפטית, חוקי המשחק הפוליטי והפטור משירות צבאי המוענק באופן גורף לאוכלוסייה החרדית המתרבה במהירות.

ישראל יכולה לבחור להתעמת עם האתגרים הללו עכשיו - בעזרת רפורמה חוקתית פרגמטית, לגיטימציה פוליטית מחודשת וחלוקה הוגנת יותר של הנטל. אם היא תבחר שלא לעשות זאת, היא עלולה להתגלגל ממשבר למשבר במעגל קסמים ששום ניצחון צבאי לא יצליח לשבור.

האיזמים על יהודים ברחבי העולם מדאיגים יותר ויותר, כשהתיאורים של היהודים כאויבי האנושות צוברים תאוצה ושוב אינם תופעה שולית בלבד. באירופה, אנשים עם עבר אנטישמי מתועד מעפילים לעמדות של סמכות פוליטית, ויהודים רבים חשים צורך להצניע את סממני הזהות החיצוניים שלהם. בארצות הברית, הייצוג היהודי באוניברסיטאות העילית פוחת בהדרגה, וההזדהות עם ישראל בקרב צעירות וצעירים אמריקאים - בייחוד בתוך המפלגה הדמוקרטית - צונחת במהירות.

ובכל זאת יש סיבות לתקווה. האוכלוסייה היהודית בעולם גדלה - עם צמיחתה גם בישראל וגם בקהילות רבות בתפוצות. ואף שלראשונה זה שנים מאזן ההגירה של ישראל הוא שלילי - משמע, יותר אזרחים עוזבים את הארץ מאשר מהגרים אליה - בכל זאת התפוצה הישראלית המתהווה יכולה לשמש גשר חי לקהילות היהודיות בכל העולם, להדק את הקשרים שלהן עם ישראל ולהפיח רוח חיים בקהילות יהודים מזדקנות מעבר לים.

במונחים אזוריים, הסכמי אברהם צלחו בשלום את מערבולת המלחמה. כאשר יסתיים הסכסוך בעזה, עשויה להיווצר הזדמנות ייחודית להרחיב ולהעמיק את הבריתות הללו עם מדינות כגון סעודיה, אינדונזיה ואחרות.

ואולי הדבר המעודד ביותר הוא התחושה המחודשת של סולידריות בעולם היהודי. ההלם של מתקפת חמאס ב־7 באוקטובר 2023 גרם אפילו לקהילות מנותקות לחזור לקשר פעיל עם ישראל. מקצה העולם ועד קצהו, היהודים התייצבו - פוליטית, כספית וקהילתית - למפגן תמיכה ואחדות שכמוהו לא ראינו זה עשרות שנים. המשבר עורר חשיבה מחודשת, הן בישראל והן מחוצה לה, על משמעותה של עמיות יהודית במאה ה־21. צעירות וצעירים יהודים בתפוצות שבים ומתחברים לקהילה, ומנהיגי הקהילות קיבלו הזדמנות נדירה להפוך את ה"ביחד" שנוצר תחת אש לאחדות שתאריך ימים.

אם נתפוס את הרגע - באמצעות מיזמים חינוכיים משותפים, תוכניות מורחבות ודיאלוגים גלויי לב, אף אם קשים לעיתים - נוכל להפוך את הסכנות ואת שברון הלב המשותף לחוסן יהודי חובק עולם בעתיד. זהו האתגר - וגם הסיכוי - שבלב ההערכה השנתית הנוכחית.

סטוארט אייזנשטאט, דניס רוס
יו"רים משותפים

ידידיה שטרן
נשיא המכון למדיניות העם היהודי (JPPI)

המלצות עיקריות

יש לקבוע יעד מדיני ברור ל"יום שאחרי" המלחמה: חשוב לגבש אסטרטגיה מבוססת קונצנזוס לשיקום עזה, להגדיר את הרשות שתשלוט בה ולהשיב על כנה את הלגיטימציה של ישראל בעולם.

יש לרסן את הרטוריקה הקיצונית בתוך הממשלה, לחדול מן ההצהרות בדבר גירוש, הרעבה והחרבה מוחלטת של עזה ולגנות בפומבי כל אמירה שכזאת כדי למנוע נזק נוסף לדימוי הבינלאומי של ישראל.

יש להשיק מיזם דיפלומטי התקפי לחיזוק הקשרים עם מדינות מפתח באירופה, במזרח התיכון ובאסיה בד בבד עם הצגת חזון אזורי חדש שימנף את החולשה של איראן ויפתח הזדמנויות לנורמליזציה.

יש לשלב את נקודת המבט של יהדות התפוצות בתהליך קבלת ההחלטות בישראל. הגורמים המתאימים ביותר לכך הם משרד התפוצות וועדת העלייה, הקליטה והתפוצות של הכנסת. מומלץ לקיים פעמיים בשנה דיונים בוועדה בהשתתפות נציגים מיהדות התפוצות.

ישראל אינה יכולה לטפל אך ורק באתגרים הביטחוניים בלי להתייחס גם לסוגיות המעיקות עליה כחברה, סוגיות שעלולות להוביל למשבר פנימי שיהיו לו השלכות חמורות לא פחות מאלה של המשבר החיצוני. חובה לעדכן לפי הצורך את סדרי הממשל ולטפל ביסודיות באתגרים הפנימיים העיקריים (דוגמת סוגיית החרדים). כל אלה, לא פחות מהיערכות ביטחונית מעודכנת, יש בכוחם להכשיר את הקרקע להתחדשות שתוציא את מדינת ישראל מן המשבר.

יש לאמץ "חוקה רזה" שתספק מסגרת עבודה מוסכמת ויציבה לניהול המחלוקות בינינו. אפשרי בהחלט להגיע להסכמה רחבה על הקריטריונים של חוקה רזה שכזו, שכן הם לא יעסקו בערכים שבלב מלחמת התרבות.

לנוכח הגידול, המצער כשלעצמו, במספר הישראלים שעוזבים לחו"ל חשוב לקיים קשרים עם קבוצה זו. אנשים אלו יכולים להפיח רוח חיים בקהילות היהודיות הקיימות ולספק רשתות מקצועיות לישראלים שמבקשים לעבוד עם חברות מעבר לים. היות שקבוצה זו אינה מזוהה בדרך כלל עם הקהילה היהודית הממוסדת, חשוב לטפח עם אנשיה קשרים ישירים. הדרך הטובה ביותר לעשות זאת היא דרך גופים לא־ממשלתיים וארגונים מן המגזר השלישי, שכן הללו נוטים להסתייג מהתערבות רשמית בענייניהם.

יש לבנות מערך שירותי קליטה המותאם לעולים מארצות המערב. בשנים 2022-2024 היה גל עלייה גדול במיוחד לישראל מרוסיה, מאוקראינה ומבלרוס. הצרכים של העולים הללו שונים למדי מאלה של זרם העולים הנוכחי, שבאים בעיקר ממדינות מערביות. עקב האנטישמיות הגואה צעירות וצעירים רבים שוקלים לעלות לישראל מתוך דאגה לביטחונם בעתיד במדינות מוצאם, ולכן יש להשקיע מאמצים רבים יותר בתוכניות לימודים הולמות בבתי הספר ובמוסדות להשכלה גבוהה בתפוצות.

יש לפתח תוכנית אסטרטגית לאומית ישראלית למאבק באנטישמיות. בהיותה הישות היהודית המובנית ורבת האמצעים ביותר מוטל על ישראל למלא תפקיד במאמץ המתואם להבטחת ביטחון ורווחתן של הקהילות היהודיות בעולם לנוכח האנטישמיות הגואה. יש צורך דחוף בגישה מאוחדת ותקיפה בכמה חזיתות כדי להדוף את האיום המתגבר והולך. למאבק באנטישמיות יש חשיבות לא רק כדי להגן על יהדות התפוצות, אלא גם כדי לשמור על האינטרסים החיוניים של מדינת ישראל עצמה, שמאוימת על ידי אנטישמיות שעלולה להשפיע גם על מדינות העולם, על ארגונים בינלאומיים ועל יחסם לישראל.

יש להקים באוניברסיטאות בישראל מסלולי לימוד לתארים אקדמיים נחשבים ומוכרים בארצות הברית. גל האנטישמיות בקמפוסים גורם ליהודים רבים בתפוצות להסס אם להירשם לאוניברסיטאות מובילות בעולם. זוהי הזדמנות פז לאוניברסיטאות בישראל לפתח ולהרחיב תוכניות אקדמיות משובחות שיילמדו באנגלית ויהיו מוכרות בארצות הברית.

הנתונים המוצגים בהערכה השנתית לקוחים מתוך "קול העם היהודי" ו"מדד החברה הישראלית" של המכון למדיניות העם היהודי. הפאנל "קול העם היהודי" הוא סקר חודשי שהמכון עורך בקרב יהודים אמריקאים, רובם בעלי קשרים חזקים יחסית לקהילה היהודית, לישראל ולזהותם היהודית. מדד החברה הישראלית מבוסס על סקר חודשי בקרב ישראלים יהודים ולא־יהודים, בביצוע מכוני המחקר "המדד" ו"אפקאר". כל השאלות בדוח ההערכה השנתית מנוסחות בלשון זכר מטעמי נוחות בלבד. הן מכוונות כמובן לנשים ולגברים כאחד.

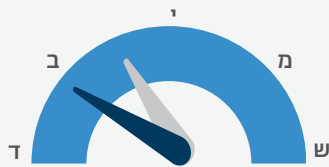

3

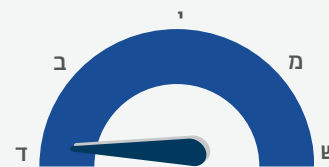
אפיון המנועים העיקריים המשפיעים על העם היהודי, 2025-2024

דמוגרפיה

לכידות

גאופוליטיקה

יחסי ישראל-ארצות הברית

חוסן

זהות

2024 ■ 2025 ■

ש - שגשוג מ - מתקדם י - יציבות ב - בעייתי ד - דעיכה

גאופוליטיקה

שנת 2024/25 הייתה מן המאתגרות ביותר בתולדות מדינת ישראל במונחים של ביטחון ודיפלומטיה. הצל הכבד של טבח 7 באוקטובר ממשיך להגדיר את המציאות, בעוד המלחמה בעזה נגררת עוד ועוד ושום סימן ברור לסיום לא נראה באופק. משבר החטופים, מספר האבדות הגבוה והעומס המוטל על פלח קטן יחסית של האוכלוסייה גרמו לדכדוך ציבורי מתמשך. בזירה הבינלאומית התחלפה האהדה המוקדמת בביקורת נוקבת ובהאשמות בדבר הפרת זכויות אדם, המלוכות על ידי ממדי ההרס בעזה והיעדר נרטיב פוליטי משכנע. התנהלותה השנויה במחלוקת של הממשלה והרטוריקה של הימין הקיצוני הישראלי העמיקו את הבידוד הדיפלומטי, והמהלכים לקראת הכרה בינלאומית במדינה פלסטינית מאיימים להחליש את ישראל בפורומים בינלאומיים. ארצות הברית היא עדיין בעלת בריתה הנאמנה ביותר של ישראל, אבל אפילו בתמיכה שלה נראים סימני התערערות. האנטישמיות במדינות המערב נסקה לגבהים חדשים, והפער בין העוצמה הצבאית של ישראל לחולשתה הדיפלומטית מתרחב והולך. למרות ההזדמנות ההיסטורית לעצב מחדש את פני המזרח התיכון, ישראל ממשיכה לפעול בלי חזון פוליטי מגובש.

לנוכח שלל ההיבטים הסותרים של המצב הגאופוליטי - שיפור כללי בביטחון, אבל קיפאון בעזה ופיחות במעמד המדיני של ישראל - מדד הגאופוליטיקה נותר השנה ללא שינוי.

לכידות

מתקפת 7 באוקטובר והמלחמה שפרצה בעקבותיה חשפו לעין כול את חוסר היציבות הפוליטית בישראל, ואף הגבירו אותה. האחדות הראשונית פינתה עד מהרה

את מקומה לקיטוב מחודש בנושאים של אופן ניהול המלחמה, התקדמות המשא ומתן לשחרור החטופים והיעדר אופק פוליטי קוהרנטי. סוגיית גיוס החרדים הפכה לאחד הנושאים המפלגים ביותר, והעוינות מוסיפה להתלהט ככל שהמפלגות החרדיות מתבצרות בעמדתן ומסרבות להטות כתף אפילו בזמן משבר לאומי. הכישלון ביצירת איזון בין הכוחות מקצין את הוויכוחים, ועקב כך המחלוקות הלאומיות העיקריות אינן נפתרות במסודות המתאימים ותחת זאת מלבות מאבק כוחות פוליטי פרוץ. הפיצול הפוליטי, הפריווילגיות המגזריות ואמצעי ההגנה הרופפים על מערכת המשפט - בלא שינוי מבני או מנגנונים לבניית קונצנזוס - ממשיכים לאיים על המשילות ועל החוסן של המדינה בטווח הארוך.

מדד הלכידות ירד השנה בהשפעת המשבר החברתי המחריף והולך בישראל.

דמוגרפיה

הקהילה היהודית בעולם ממשיכה לגדול, הן בישראל והן במדינות רבות מחוצה לה. אלא שבין אפריל 2024 לאפריל 2025 ראתה ישראל מאזן הגירה שלילי כשמספר היוצאים ממנה עבר את מספר הנכנסים אליה. המספרים המוחלטים עדיין נמוכים ולרבים מן העוזבים לא ברור כמה זמן הם יישארו בחו"ל, ובכל זאת המהגרים הישראלים נבדלים בדרך כלל משאר אוכלוסיית המדינה. היסטורית, הגברים והנשים שעוזבים את ישראל הם צעירים, חילונים ובעלי נטיות שמאלניות באופן לא פרופורציונלי לחלקם באוכלוסייה, מגמה המשקפת מן הסתם את תסכולם מן המצב הפוליטי בימים אלה.

בקהילות מסוימות, למשל בהולנד ובדרום אפריקה, המהגרים הישראלים האטו או שינו את הכיוון של הפיחות הדמוגרפי. גלי הגירה אלה עשויים לחזק את החיבורים היהודיים בעולם, שכן הישראלים שעזבו

חוסן

מאז אירועי 7 באוקטובר ישראל מתמודדת עם שני אתגרים חיצוניים המחריפים במהירות: גל גואה של אנטישמיות ומערכה משפטית מתרחבת. באירופה ובצפון אמריקה הגיעה האנטישמיות לרמות שלא נראו זה עשרות שנים. הן באות לידי ביטוי בהצקות מילוליות, בהדרה חברתית, בוונדליזם ובתקיפות פיזיות המכוונות תכופות אל כל יהודי באשר הוא מתוך ההנחה שהוא תומך בישראל. הקמפוסים, חוגי התרבות והפלטפורמות המקוונות למיניהן הפכו לזירות הקרב העיקריות לעוינות זו, ולא פעם הגבולות בין ביקורת על מדיניותה של ישראל לבין התבטאויות אנטישמיות טיפוסיות מיטשטשים. בד בבד ישראל הפכה למטרה למתקפה משפטית נחושה. בית הדין הפלילי הבינלאומי (CCI) הוציא צווי מעצר נגד ראש הממשלה בנימין נתניהו ונגד שר הביטחון לשעבר יואב גלנט, והעובדה שיותר ויותר מדינות מכירות במדינה פלסטינית עלולה לחזק את סמכותו השיפוטית של בית הדין ואת טענותיו על פשעי מלחמה לכאורה שעשתה ישראל. הדבר יכול לחשוף את ראשי המדינה, פקידים בכירים ואזרחים מן השורה לסכנות של מאסר בחו"ל, איסורי כניסה, הקפאת נכסים וחרם דיפלומטי. השילוב של אנטישמיות גואה והחרפה בעימותים בזירה המשפטית מאיים אפוא לא רק על הלגיטימיות הבינלאומית של ישראל, אלא גם על הביטחון, על הניידות ועל חופש הפעולה של ישראלים ברחבי העולם.

עקב כל הזעזועים בתחומי הזהות, הלכידות והמצב הגאופוליטי של ישראל, מדד החוסן ירד השנה.

שומרים על קשר הדוק עם ישראל ועוקבים ממרחקים אחר המתרחש בה מבחינה פוליטית ותרבותית. עם זאת הם גם יוצרים תפוצה ישראלית מובחנת, שיש לה נקודות חפיפה עם הקהילה היהודית המקומית אף שהיא אינה זהה לה.

המחוג של מדד הדמוגרפיה נותר השנה יציב וחיובי.

זהות

מתקפת 7 באוקטובר והמלחמה שבאה בעקבותיה חיזקו את החיבור של הזרם המרכזי ביהדות התפוצות לישראל, והדבר השתקף בשיאים חדשים של גיוס תרומות, פעולות התנדבות וביטויי סולידריות פומביים. בד בבד העמיק הניכור בקרב היהודים הצעירים והפרוגרסיבים, שיש בהם המאמצים יותר ויותר עמדות ביקורתיות ואף אנטי־ציוניות מוצהרות. הטראומה החלישה בישראל את זהות "היהודי החדש" וחיזקה את ההזדהות עם יהודי התפוצות, אך היא גם חשפה את המתחים בין "חווית הרוב" של הישראלים ל"חווית המיעוט" של יהודי התפוצות. את המתחים הללו מחריפים בעלי ברית פוליטיים מן הימין הקיצוני וההתבטאויות המתלהמות של שרים אחדים. התוצאה היא התגברות בוזמנית הן של הסולידריות והן של הניכור. משמעותה: חיזוק הקשרים הקיימים אצל אחדים והתעצמות המחלוקות אצל אחרים.

מתקפת 7 באוקטובר והמלחמה שפרצה בעקבותיה העמיקו את החיבור של הזרם המרכזי ביהדות התפוצות לישראל אך בה בעת ליבו את הזרמים האנטי־ציוניים בשמאל, החלישו את זהות "היהודי החדש" בקרב החילונים בישראל, חיזקו את הזדהותם של הישראלים עם יהודי התפוצות וחשפו מתחים בין הרוב האתנו־לאומי בישראל ובין המיעוט האתנו־דתי בתפוצות. כתוצאה מכל אלה, מדד הזהות ירד השנה.

יחסי ישראל-ארצות הברית

לנוכח טבח 7 באוקטובר והמלחמה מול איראן ב-2025, הברית שבין ארצות הברית לישראל משלבת שיתוף פעולה חסר תקדים לצד חוסר יציבות גדל והולך. הערכים והאינטרסים האסטרטגיים המשותפים ממשיכים לייצר תמיכה דו־מפלגתית בישראל, אבל הקיטוב בשתי המדינות הופך את התמיכה הזאת לשברירית. ארצות הברית נהנית מן ההישגים הצבאיים ומן הפיתוחים הטכנולוגיים המתקדמים של ישראל, אבל חוסר הוודאות בנוגע לכיוון המדיני העתידי של הנשיא דונלד טראמפ והתגברות הקולות האנטי־ישראליים בקרב הימין הקיצוני והשמאל הקיצוני גם יחד מבליטים את פגיעותה של הברית הוותיקה.

הגיבוי הרפובליקני נותר איתן בדרך כלל, אבל גורמים קיצוניים ובדלניים פוערים בו סדקים; המפלגה הדמוקרטית מפוצלת בין קולות פרו־ישראליים, תומכים על־תנאי ואגף אנטי־ציוני מתחזק והולך, השואב כוח מן הפעילות בקמפוסים. ללא מעורבות דו־מפלגתית פעילה ובלי המשך המאמצים להיאבק באנטישמיות ובאנטי־ציונות על פני כל הקשת הפוליטית, יש סכנה שתמיכת ארצות הברית בישראל תישחק ככל שהנרטיבים העוינים יצברו תאוצה אצל המנהיגים העתידיים בשדה הפוליטיקה.

הקשרים בין ישראל לארצות הברית, ובעיקר בין הממשל האמריקאי וממשלת ישראל, איתנים למרות מצבם השברירי של היחסים בין שתי המדינות, כפי שהמחיש המבצע המשותף של תקיפת איראן. ואכן, השנה נרשם במדד יחסי ישראל-ארצות הברית שיפור.

קהילות יהודיות בעולם

המדינה / האזור	האוכלוסייה היהודית, במספרים מוחלטים		תל"ג לנפש, שווי כוח הקנייה, בדולר אמריקאי ¹	הדירוג העולמי במדד הפיתוח האנושי ²	העלייה לישראל, במספרים מוחלטים ³
	1970 ⁴	2025 ⁵	2023	2023	2024
כל העולם	12,633,000	17,226,000	-	-	32,161 ⁶
ישראל	2,582,000	7,380,000	53,434.0	27	-
צפון אמריקה	5,686,000	7,954,000	-	-	3,590
ארצות הברית	5,400,000	7,550,000	81,695.2	17	3,201
קנדה	286,000	404,000	61,582.3	16	389
אירופה (ללא מדינות ברית המועצות לשעבר)	1,331,000	1,128,000	-	-	4,055
צרפת	530,000	438,000	61,156.8	26	2,145
בריטניה	390,000	313,000	58,906.2	13	676
גרמניה	30,000	119,000	69,338.3	5	177
הונגריה	70,000	46,000	45,942.2	46	28
הולנד	30,000	35,000	78,215.1	8	73
בלגיה	41,000	30,000	70,456.0	10	86
מדינות אחרות ⁷	281,000	147,000	-	-	870
אמריקה הלטינית	514,000	366,000	-	-	1,150
ארגנטינה	282,000	175,000	28,362.7	47	430
ברזיל	90,000	90,000	20,584.4	84	255
מקסיקו	35,000	40,000	25,601.6	81	133
מדינות אחרות	107,000	61,000	-	-	332
מדינות ברית המועצות לשעבר	2,151,000	182,000	-	-	22,469
רוסיה	808,000	130,000	44,103.5	64	19,474
אוקראינה ⁸	777,000	31,000	18,007.5	87	1,002
מדינות אחרות ⁹	566,000	21,000	-	-	1,993
אסיה (יתר) ¹⁰	104,000	35,600	-	-	288
אוקיאניה	70,000	125,000	-	-	190
אוסטרליה	65,000	118,000	69,114.7	7	182
מדינות אחרות	5,000	7,000	-	-	8
אפריקה	195,000	55,600	-	-	432
דרום אפריקה	118,000	51,000	15,847.4	106	295
מדינות אחרות	77,000	4,600	-	-	137

- 1 מקור: [הבנק העולמי](#).
- 2 מקור: [תוכנית הפיתוח של האו"ם](#).
- 3 מקור: [משרד העלייה והקליטה](#).
- 4 מקור: המחלקה לדמוגרפיה ולסטטיסטיקה, מכון המחקר ליהדות זמננו ע"ש א' הרמן - האוניברסיטה העברית בירושלים.
- 5 1 בינואר.
- 6 כולל מדינות שלא צוינו.
- 7 כולל המדינות הבלטיות.
- 8 המלחמה באוקראינה מקשה מאוד על הערכה מדויקת.
- 9 ללא המדיניות הבלטיות.
- 10 כולל טורקיה.

גאופוליטיקה

התמונה הגאופוליטית 2025

בשנה החולפת בגבול סוריה ולבנון דווקא אחרי הפסקת האש שהוכרזה מול חיזבאללה ואחרי חילופי השלטון בדמשק.

אבל מה שמשמעותי לא פחות הוא שפרשת עזה נותרה לא פתורה. נכון לכתיבת שורות אלה, באוגוסט 2025, ישראל לא השיגה את שתי המטרות המוצהרות הראשונות של המלחמה בעזה: החזרת כל החטופים והחללים ממתקפת 7 באוקטובר ומיטוט שלטון חמאס ברצועה. המלחמה המדממת בעזה, הארוכה בתולדות ישראל, מעוררת מחלוקת עזה בחברה הישראלית וביקורת גוברת על תפקודה ועמדותיה של הממשלה. העיכוב המתמשך בהחזרת החטופים פוער פצע חברתי פנימי ומגביר את הביקורת על מדיניותה של הממשלה, ואילו הכוח הרב שישראל מפעילה, בד בבד עם הרג אדיר ממדים של אזרחים וגרימת אסון הומניטרי נרחב ברצועה, הכניס אותה למצב של בידוד בינלאומי חסר תקדים.

אחרי ההצלחה באיראן ניסה ראש הממשלה בנימין נתניהו לקבע נרטיב חדש. לטענתו כיום, כבר בימים הראשונים אחרי הטבח הוא הבטיח לבסס בעקבותיו סדר אזורי שיגבש מזרח תיכון חדש (דברים מעין אלה

טבח 7 באוקטובר ביישובי עוטף עזה, כמעט שנתיים אחרי, ממשיך להטיל צל כבד על מצבה הביטחוני והאסטרטגי של ישראל. ההתפתחויות, שתחילתן במתקפת הטרור הרצחנית של חמאס, טלטלו את ישראל ואת המזרח התיכון כולו. הן הובילו לשרשרת אירועים דרמטית שכללה מלחמה ישירה ראשונה בין ישראל לבין איראן, פגיעה קשה ישראלית-אמריקאית בתוכנית הגרעין האיראנית והנחלת תבוסה צבאית מהדהדת לחיזבאללה בלבנון. הדברים גם הובילו בעקיפין להתמוטטות משטר אסד בסוריה, כמעט 14 שנים לאחר תחילת מלחמת האזרחים שם.

מערך כוחות אזורי חדש הולך ונרקם בימים אלה. אין ספק שהציר השיעי הרדיקלי, שהובילה איראן, איבד ממעמדו. לפי שעה לא מדובר בהכרעה מוחלטת, וגם אין סימנים להתמוטטות המשטר בטהרן חרף המכה המפתיעה והחריפה שספג. גם המהלך המשלים שמנהיגי ארצות הברית וישראל ציפו לו - הידוק הברית האסטרטגית בין ישראל לבין כמה מדינות סוניות שמרניות, ובראשן סעודיה - עדיין לא התממש. שינוי אחד מובהק כבר התחולל במדיניות: בניגוד לעבר, ישראל אינה ממתינה כשמתפתחת סכנה בסמוך לגבולה אלא תוקפת כמעט מייד ומבהירה שהיא לא תשלים עם האיום החדש. סימנים להתנהלות זו נראו

אכן נאמרו, לפי הודעה רשמית של לשכתו, בשיחת טלפון עם ראשי רשויות מקומיות בדרום הארץ מעט לאחר פתיחת המלחמה). מה שקרה בהמשך היה, לכאורה, חלק ממהלך אסטרטגי מתוכנן היטב. נתניהו פירק את המערך שהוקם מולו, חתיכה אחר חתיכה, כשכל ניצחון וכל הישג (חמאס-חיזבאללה-סוריה-איראן) הוא חלק מתוכנית מתוחכמת שמטרתה הבסה מוחלטת של האויב ויצירת מציאות אזורית חדשה. ואולם למרות ההצלחות, הטיעון של נתניהו לא קנה לו תומכים רבים.

פוליטית, הממשלה שרדה את השנה השנייה לאסון, בניגוד לרבות מן התחזיות המוקדמות. זה קרה למרות חוסר הפופולריות הניכר של נתניהו וסיעות הקואליציה ועל אף העובדה שרוב מכריע של הסקרים הצביע בהדרגה על כך שרוב גדול מאוד בקרב הציבור חולק על עמדותיהם בשלוש סוגיות מפתח: החזרת כל החטופים, סיום המלחמה והקמתה של ועדת חקירה ממלכתית. אלא שלפעמים נראה שנתניהו נקט גישה של "כל האמצעים כשרים" והכפיף את כל שיקוליו בניהול המלחמה למטרה אחת ראשית: המשך הישרדותו בשלטון וקיום הבחירות הבאות לכנסת במועד סמוך ככל האפשר למועדן המתוכנן, אוקטובר 2026. במסגרת זו הוא קיבל את דרישת שתי סיעות הימין הקיצוני בממשלה, הציונות הדתית ועוצמה יהודית, לחזור ללחימה לאחר סיום שלב א' של עסקת החטופים שנחתמה בינואר 2025. והוא גם נמנע, למשך כל תקופת המלחמה, מלקיים דיון ממשי בשאלת "היום שאחרי" ברצועה ובגדה המערבית מחשש שהדבר יביא למשבר עם שותפיו מימין, משום שמדינות ערב מתנות כל הסדר כזה במתן תפקיד מרכזי לרשות הפלסטינית ברצועה.

טראמפ העניק לראש הממשלה תמיכה ניכרת בכל צומתי ההחלטה בשאלות של עזה, סוריה והחטופים

לעומת כל אלו, השנה חל שיפור ממשי מבחינתה של הממשלה בסוגיה בינלאומית אחת - היחסים עם ארצות הברית. ירח הדבש בין נתניהו לטראמפ התחדש עם בחירתו של דונלד טראמפ לכהונה שנייה כנשיא ארצות הברית, לאחר ארבע שנות הפסקה. לאורך 15 וחצי החודשים הראשונים של המלחמה, עם ג'ו ביידן כנשיא האמריקאי, נתניהו התקשה מאוד. ביידן אומנם הביע תמיכה פומבית בישראל, הזדעזע מהטבח בעוטף ומיהר להעביר לישראל סיוע ביטחוני ניכר ולאיים על איראן שלא תתערב (נאום ה־Don't! המפורסם באמצע אוקטובר 2023), אבל ככל שהתארכה המלחמה העמיקו חילוקי הדעות בין שני האישים. נתניהו התעלם מדרישת הנשיא שלא לכבוש את רפיח במאי 2024, והממשל האמריקאי הגיב בהטלת אמברגו דה־פקטו על אספקת חימוש אווירי כבד לחיל האוויר הישראלי וכן על מכירת דחפורים גדולים מתוצרת "קטרפילר" (D9) לצה"ל, בנימוק שאלה מביאים להרס בתים לא פרופורציונלי. נתניהו לא הסתיר שהוא מחכה לניצחונו של ידידו טראמפ.

היחסים בין השניים הם לא בהכרח נטולי מחלוקות, וטראמפ אילץ את נתניהו להסכים לעסקת החטופים השנייה בינואר האחרון. עם זאת, הוא העניק לראש הממשלה תמיכה ניכרת בכל צומתי ההחלטה בשאלות של עזה, סוריה והחטופים. והוא גם נתן לנתניהו את הפרס הגדול ביותר מבחינתו של ראש הממשלה - סלילת הדרך להפצצה באיראן והצטרפות אמריקאית למתקפה בהמשך. בעולם שאיבד חלק ניכר מן האיזונים הפנימיים שלו, על רקע שיבת טראמפ, ראש ממשלת ישראל נתפס כמי שיש לו קו ישיר לבית הלבן ויכולת חריגה לגייס לצידו את הנשיא, לפחות עד למשבר הבא. מציאות זו משדרגת במקצת את מעמדה הרעוע של ישראל בעולם, וגם במזרח התיכון, שבו מנהיגים מייחסים חשיבות עצומה לסוגיית התמיכה האמריקאית.

המלחמה בעזה

ביוני 2024 נהרגו 12 ילדים בעיירה הדרוזית מגדל שמס ברמת הגולן מירי רקטה של חיזבאללה. הירי, שכנראה כוון למוצב החרמון הסמוך, התברר כטעות קולוסלית של הארגון השיעי. התקרית הקשה והתגובה הציבורית הנסערת בעקבותיה הכריעו את המחלוקת שנמשכה חודשים בין נתניהו לבין שר הביטחון יואב גלנט והרמטכ"ל הרצי הלוי (השניים הודחו מאז בידי נתניהו, בעיקר בגלל סירובם להעביר את חוק הגיוס במתכונת שדרש) ובכירי צה"ל. מאז החודשים אפריל ומאי 2024 ביקשו גלנט וצה"ל לסכם את המערכה בעזה, להגיע לעסקת חטופים כוללת ולהעביר את המאמץ הצבאי ללבנון. נתניהו התנגד ואכף את דעתו. במאי הוא גם הורה על כניסת צה"ל לרפיח, חרף המחלוקת עם האמריקאים.

נפילת הרקטה הקטלנית בגולן שינתה באחת את סדר העדיפויות של המלחמה. הקבינט הוסיף את הניצחון על חיזבאללה בלבנון ואת שיפור המצב הביטחוני לאורך הגבול הצפוני לרשימת מטרות המלחמה. צה"ל העביר בהדרגה את כובד המשקל של פעילותו לזירה הצפונית כזירה המרכזית, ועזה הפכה שוב לזירה המשנית. הדבר התבטא בהעברת רוב הפעילות הצבאית, ובהמשך גם בהעברת חלק ניכר מחטיבות החוד, בסדיר ובמילואים, מהרצועה לגבול לבנון ואחר כך פנימה, לתוך השטח הלבנוני.

ברצועה נותרו בעיקר חטיבות מילואים, בסדר כוחות קטן יותר, והיקף הפעילות הצבאית הצטמצם. זו התמקדה בניסיונות לפגוע בתשתיות של ייצור אמצעי לחימה ובמערכים הגנתיים (מנהרות ובונקרים) של חמאס ברחבי הרצועה. חמאס עצמו חדל אחרי כיבוש רפיח לפעול במסגרות גדודיות וחטיבתיות של צבא טרור ועבר לתפקד במתכונת של רשת של ארגוני גרילה

מקומיים, שהנהגתה הבכירה נחלשה בשל התנהלותה. את מקומם של אלפי הפעילים שנהרגו (צה"ל מעריך את מספרם בכ־20 אלף) תפסו עד מהרה צעירים, בני 16-18 ברובם, שעברו הכשרה בסיסית בהפעלת נשק ונשלחו לזנב בכוחות הישראליים באמצעות פיגועי צליפה, ירי רקטות אר־פיג"ל מטווח קרוב והנחת מטעני חבלה. חלק מהמטענים הורכבו מנפלים של פצצות ישראליות שהטיל חיל האוויר ולא התפוצצו בשטח. פעולות הגרילה הקטנות הללו הצליחו, בעקביות, להפיל חללים בקרב יחידות צה"ל, שבמקרים רבים נתפסו כשהן ניירות וחושפות את עצמן לפגיעה. השחיקה עקב הפעילות הממושכת של כוחות סדיר ומילואים - זו כבר המערכה הארוכה בתולדות צה"ל - גרמה למספר גדול יחסית של תאונות מבצעיות קטלניות, שבהן נהרגו ונפצעו חיילים רבים.

אף שההתנגדות הפלסטינית באזור רפיח קרסה בהדרגה, צה"ל המשיך בפעילותו שם, בעיקר בניסיון למצוא את מנהיג חמאס ברצועה, יחיא סינוואר, שהיה חשד מודיעיני סביר שהוא מצא מחסה באזור. כוח מבית הספר למ"כים של צה"ל אכן נתקל בו לבסוף באוקטובר 2024, במקרה, בציר פילדלפי שעל גבול מצרים ברפיח. בפעולות התנקשות ממוקדות נהרגו גם שני הבכירים האחרים בזרוע הצבאית, אחיו מוחמד סינוואר והטרוריסט הוותיק מוחמד דף. אבל עוד קודם לכן, בסוף אוגוסט, אירעה תקרית טראגית באותו אזור. לאחר שורת מבצעים שבהם הצליחו צה"ל והימ"מ לשחרר חטופים משבי חמאס, הקשיח הארגון במידה רבה את ההנחיות לשומרי החטופים והורה לרצוח אותם בכל מקרה שעולה חשד שמתחיל מבצע חילוץ בקרבתם. שישה חטופים, ששימשו כנראה במשך תקופה ארוכה בעל כורחם כ"מגן אנושי" לבכירי חמאס, נרצחו בדם קר בידי שומריהם זמן קצר לאחר שנשמעה תנועת כוחות צה"ל מעל המנהרה שבה הוחזקו.

המתווכות - ארצות הברית, מצרים וקטאר. הנסיבות השתנו רק לאחר ניצחונו של טראמפ במערכת הבחירות לנשיאות בתחילת נובמבר 2024. הנשיא הנכנס שמר על תיאום עם הממשל היוצא בעניין חשוב אחד - החזרת החטופים. הוא הרבה להתבטא בדבר הצורך הדחוף לשים קץ לסאגת החטופים והביע הזדהות פומבית עם סבלם. טראמפ אף מינה את מקורבו סטיב ויטקוף לשליחו המיוחד לסוגיה זו (בהמשך ביקש מוויטקוף לתווך גם בעניין הגרעין האיראני, המלחמה בין רוסיה לאוקראינה ושלל עניינים נוספים).

בזמן שנתניהו עיכב פעם אחר פעם את המגעים, הוא הצליח לשכנע את ממשל ביידן להוציא לו "תעודת כשרות", שהטילה את האחריות לדחיות על חמאס, בניגוד לדעתם המקצועית של רוב אנשי צוות המשא ומתן הישראלי, עובדי קהילת המודיעין. באותם חודשים, מספטמבר 2024 ועד לינואר 2025, הלחימה נמשכה בעיקר בצפון הרצועה. צה"ל פעל בכוחות גדולים באזור ג'באליה, בית חאנון ובית להאיה והותיר שם הרס רב. האוכלוסייה האזרחית הפלסטינית נמלטה ברובה.

טראמפ התנהל אחרת מביידן. ויטקוף נשלח לדוחא כדי לסייע לאנשי ביידן לסגור הסכם ואז כפה על נתניהו פגישה בשבת בירושלים, שבה דחק בו לחתום על הסכם, ערב השבעת טראמפ. בחודשיים הבאים החזיר חמאס לישראל שלושים חטופים חיים, מהם שניים שהוחזקו בידיו במשך כעשר שנים ועוד שמונה גופות חללים. הפלסטינים קיבלו בתמורה מאות אסירים ביטחוניים, בהם עשרות שהיו שפטים למאסרי עולם. צה"ל נסוג מחלקים מהשטחים ברצועה שבהם החזיק, בהתאם להסכם.

ואולם ב־18 במרץ 2025 החליט נתניהו לחזור למלחמה ולהפר את הפסקת האש. לשם כך הוא נתלה בהפרות מצד חמאס באשר לקצב ולאופי היישום של ההסכם.

גופותיהם של השישה נמצאו למחרת בידי כוח צה"ל, והאירוע עורר סערה ציבורית גדולה. הפגנות נרחבות, ספונטניות, יצאו לרחובות לאחר חודשים שבהם דעכה פעילות התנועה שדרשה לסכם במהירות עסקת חטופים. כאן נקלע נתניהו למצוקה: הוא התנגד לעסקה בתנאים שדרש חמאס וביקש להימנע מסיום המלחמה לנוכח החשש מהתפרקות הקואליציה שלו. זה היה הרקע להדלפת מסמכים מסווגים שבהם היו מעורבים כמה מאנשי לשכתו. המסמכים, שהסתמכו על מודיעין שהשיג אמ"ן על פעילות חמאס, הודלפו לעיתון הגרמני "בילד", ומטרתם הייתה להראות כי חמאס הוא שמעכב במתכוון את השגת ההסכם ושואב מוטיבציה מהלחצים שמשפחות החטופים מפעילות למען שחרורם בעזרת מטה המחאה. הפרסום התקבל בחוסר אמון בתקשורת הישראלית, שחשפה את מעורבותה של לשכת ראש הממשלה בפרשה. בהמשך נפתחה חקירת שב"כ ומשטרה, וזו הביאה למעצרים של שניים מדוברי נתניהו. נגד אחד מהם כבר הוגש כתב אישום.

פרשה זו קשורה גם להסתעפות אחרת שסיבכה את נתניהו ואנשיו. התברר כי לפחות שלושה מהדוברים שלו היו קשורים בקשרים עסקיים ענפים עם קטאר, כמה מהם תוך כדי המלחמה. אף שקטאר אינה מוגדרת מדינת אויב והיא גם מתווכת במגעים לעסקה, השלטון בדוחה לא פופולרי עד מאוד בציבור הישראלי לנוכח הפרטים שהתגלו על מעורבותו בסיוע כספי נרחב לחמאס, שהשתמש בכסף גם לצורכי טרור. החקירה בפרשה זו עודנה מתנהלת, ועם זאת היא תרמה לתחושת הספקנות הגדולה בקרב הציבור הישראלי באשר להתנהלותו של נתניהו ועוררה ביקורת קשה על סביבתו, שעל פי החשד הוסיפה לקבל כספים מקטאר בתקופה שבה נטען כי כסף קטארי שימש בעקיפין לרצח ישראלים.

ובכל זאת נתניהו המשיך להתעקש שלא להגיע להסכם סופי על החזרת החטופים, חרף ההצעות השונות שהגישו

ומייד בעקבותיה הצטרפו עוד מדינות, ובכללן בריטניה וקנדה. השילוב של קמפיין ההרעבה המוצלח שחמאס הוביל עם המשך הלחימה בעזה ללא אופק מדיני גרם לישראל נזק אדיר בזירה הבינלאומית.

בתחילת אוגוסט עמדה שוב ישראל לפני אותה דילמה שהעסיקה אותה כמה פעמים לאורך המלחמה: האם להתקדם מכאן באמצעות עסקת חטופים, למרות הסיכונים הפוליטיים לנתניהו והחשש שבלי הכרעת חמאס נשאר סיכון מסוים לתושבי העוטף, או להמשיך לנסות להכריע את חמאס גם במחירים הקשים שעלולים להתלוות לכך: אובדן הסיכוי לחילוץ חטופים חיים, הרוגים נוספים בקרב חיילי צה"ל, הקמה מחדש של ממשל צבאי בכל שטחי הרצועה והבידוד הבינלאומי החמור שעלול להתלוות לכל זה.

האתגר העיקרי נשאר שאלת "היום שאחרי"

האתגר העיקרי נשאר שאלת "היום שאחרי". כאשר כ-70%

מרצועת עזה הרוסים, יש אי־בהירות רבה סביב יכולת השיקום שלה, ונדרש תהליך שיקום ובנייה מחדש בקנה מידה עצום. לאורך כל המלחמה, ישראל נמנעה מלפרוש או להבהיר את תוכניות "היום שאחרי" הפוליטיות שהתגבשו, ברובן, בבירות ערביות ובבית הלבן. טראמפ הציג באופן דרמטי את תוכנית "ריבירת עזה", אך זו מעולם לא המריאה אל מעבר להצהרות, אף שהתקבלה בהתלהבות בקרב גורמים קיצוניים בקואליציה הישראלית.

המתקפה הישראלית החלה בתקיפות אוויריות מסיביות שבהן נהרגו כ-400 פלסטינים, מרביתם אזרחים. בקרב ההרוגים היו ממלאי תפקידים בכירים בזרוע הפוליטית של חמאס. המבצע, שבהמשך התגלגל למבצע צבאי חדש בשם "מרכבות גדעון", הפעיל לחץ צבאי כבד על חמאס והביא לכיבוש ישראלי של יותר מ-70% משטח הרצועה. עקב כך נדחקה האוכלוסייה הפלסטינית לשלוש מובלעות: בעיר עזה, במחנות הפליטים במרכז הרצועה ובאזור המואסי בחופה הדרומי של הרצועה. במאי 2025 נקטה ישראל מהלך נוסף: היא עצרה את העברת הסיוע ההומניטרי לרצועה באמצעות האו"ם וסוכנויות בינלאומיות שונות והעבירה את הפיקוח עליו לקרן אמריקאית-ישראלית בנימוק שבשיטה הקודמת השתלט חמאס על חלק מן הסחורה ומכר אותה ברווח.

ההחלטה התבררה כקטסטרופלית. בין אמצע מרץ לסוף יולי נהרגו ברצועה 50 חיילי צה"ל ומאות נפצעו. מספר ההרוגים הפלסטינים עלה ליותר מ-60 אלף לפי חמאס, וצה"ל גרס הרס עצום לבניינים בכל רחבי הרצועה. ואולי חמור יותר - לקראת סוף יולי התפתח ברצועה אסון הומניטרי חריף יותר, אגב האשמות בינלאומיות גוברות והולכות על כך שישראל גורמת להרעבה מכוונת של התושבים. קרן הסיוע הבינלאומית התקשתה להשתלט על הפריקט הגדול. התברר כי היקף הסיוע שהוכנס לא תאם את הצרכים וכי הכאוס סביב תחנות החלוקה מנע מאזרחים רבים לקבל את המזון הנחוץ להם. בנוסף, בתקריות רבות ירו חיילי צה"ל והרגו אזרחים שבאו להצטייד במזון. בסוף יולי, תחת לחץ בינלאומי, נאלץ נתניהו להפוך את מדיניותו: ישראל אפשרה לאו"ם לחזור ולהעביר מזון, פתחה מסדרונות לתנועת משאיות סיוע, הכריזה על הפוגות הומניטריות להעברת סיוע ואף הצניחה לראשונה בעצמה מזון.

המפולת המדינית לא איחרה לבוא. צרפת הייתה הראשונה שהודיעה על כוונתה להכיר במדינה פלסטינית,

שלושת התרחישים העיקריים בישראל ליום שאחרי הם אלה:

1. המשך השליטה של צה"ל בעזה, לא רק מבחינה צבאית אלא גם באזרחות. מצב כזה יאפשר שליטה אזרחית הדוקה על כל מה שקשור בשיקום וימנע מחמאס את היכולת לבנות את עצמו מחדש.
2. השקעה במיליציות מקומיות בעזה שיכולות לשמש משקל נגד לחמאס. אחת המיליציות האלה, אבו שבאב, מוצגת ככוח פוטנציאלי שיכול להתעמת עם חמאס ולמנוע ממנו להשתלט על אזורים שבשליטתה. ישראל פועלת מול הקבוצה הזו, שעיקר פעילותה באזור רפיח, ואף דוח שהיא סיפקה לה ציוד ואמל"ח. מדובר בתוכנית קצרת רואי שספק אם תוכל לשמש עוגן ליציבות בעזה המדממת.
3. הקמה של גוף שלטוני חדש בעזה בראשות טכנוקרט ואנשי הרשות הפלסטינית בד בבד עם שימור חופש הפעולה המבצעי של צה"ל, בדומה להתנהלות כיום בגדה המערבית: ישראל אינה אחראית לניהול האזרחי של אזורי A ו-B, אך היא פועלת צבאית כאשר היא רואה צורך לעשות זאת. בעזה אפשר ליישם מודל דומה. אלא שהבעיה היא שהתוכנית הזאת, שזוכה לתמיכה בקרב שותפותיה הערביות של ישראל, אינה מקובלת על שותפיו הקואליציוניים של נתניהו, המסרבים לאפשר לרשות הפלסטינית כל דריסת רגל בעזה בעתיד.

המלחמה בלבנון

ישראל הגיבה בשני מהלכים להרג הילדים ביישוב מג'דל שמס שברמת הגולן: התנקשות בביירות בחי פואד שוקר (המכונה חאג' מוחסן), יועצו הצבאי הראשי של נסראללה, והתנקשות נוספת, באותו לילה, בחייו של איסמעיל הנייה, ראש הלשכה המדינית של חמאס,

בעת ששהה בבית הארחה של המשטר בטהרן. המשך המלחמה דמה לקילוף סבלני של שכבות מיכולתו של חיזבאללה, בהגנה ובהתקפה. ישראל הסלימה בהדרגה את מהלכיה, אבל עשתה זאת בהירות יחסית ובמקרה זה גם בלא התרברבויות מיותרות. המזכ"ל נסראללה, שנחשב בעיני איראן ושותפיו לציר הרדיקלי ולמומחה המוביל בכל מה שקשור למדיניות ישראל ולחברה הישראלית, שגה הפעם לחלוטין בקריאת התמונה. אף שהיו בקרב אנשיו שהזהירו אותו כי עליו לפעול ביתר תקיפות ולשגר מטחי טילים כבדים לעבר גוש דן, הוא המשיך "להתכתב" עם ישראל באמצעות מטהים מדוידים, במדיניות שכונתה באמ"ן "שיטת המשוואות".

במקרה זה, חיזבאללה התנהל בדיוק כמו שאויביו הישראליים רצו שיתנהל. חילופי התגובות המדודות אפשרו לחיל האוויר הישראלי להסלים בהדרגה את תקיפותיו ולהוציא מתפקוד עוד ועוד מערכים של חיזבאללה. סדרת מכות שהונחתו על הארגון במהלך חודש ספטמבר 2024 הביאו עליו את תבוסתו הסופית, לפחות במלחמה הנוכחית. באמצע אותו חודש הפעילו המוסד וצה"ל את מבצע הביפרים - פיצוץ מתואם של אלפי זימוניות שהחזיקו ברשותם פעילי חיזבאללה, לאחר שהארגון רכש אותן במבצע "עוקץ" מתוחכם של המוסד. עשרות פעילים נהרגו ואלפים נפצעו, אבל המשמעות העיקרית היתה מורלית: חיזבאללה נתפס מופתע ולא מוכן, ובתקשורת העולמית התפעלו מן התחכום והקטלניות של המבצע הישראלי, במעין היפוך לתגובות לטבח 7 באוקטובר שנה קודם לכן.

נסראללה עצמו שקע בדכדוך עמוק, התבצר בעמדותיו ונמנע מלנקוט יוזמה. הוא דבק בתגובות מדודות, בעוד ישראל מהדקת את הטבעת סביבו והורגת בכירים רבים, ובהם עלי קארקי, איברהים עקיל וכל צמרת כוח הקומנדו של הארגון רדואן. נסראללה עצמו מת בעודו מחבק, מטפורית, את המשוואות שלו. בסוף ספטמבר

שעזבו בהנחיית המדינה את יישוביהם בטווח של עד 3.5 קילומטרים מן הגבול. לדברי המודיעין הישראלי, המורל בשורות חיזבאללה נותר נמוך, המחויבות של אנשי המילואים לא גבוהה, וקאסם עדיין מתקשה להוביל את הארגון ולהיכנס לנעליו הגדולות של נסראללה, ששלט בחיזבאללה ביד רמה במשך 32 שנה.

הפסקת האש הושגה בסוף נובמבר אשתקד בתיווך אמריקאי. ברשות הארגון השיעי נותרו מאות רקטות שיכולות להגיע למרכז הארץ וכמה אלפי רקטות המכסות את שטח צפון ישראל. אולם מערכי האש, הפיקוד והשליטה עדיין פגועים ומתקשים להתאושש. ישראל האשימה את חיזבאללה באלפי הפרות של הפסקת האש, שיגרה מאז ההסכם כ-500 חימושים

ברשות הארגון השיעי נותרו מאות רקטות שיכולות להגיע למרכז הארץ

אוויריים בלבנון והרגה כ-230 פעילי חיזבאללה, כל זאת עד סוף יולי. אולם בכל התקופה הזו ירה חיזבאללה רק פעם אחת לשטח ישראל, בהר דב, יומיים לאחר הפסקת האש, במה שנראה כ"מרחק בלימה" עד לציות המלא להסכם.

המשך התקיפות הישראליות, בגיבוי אמריקאי מלא, משקף את יחסי הכוחות הנוכחיים בין הצדדים. ישראל מנסה לנצל את הצלחתה ולבסס מאזן הרתעה שבו רק היא תוקפת בתגובה לפעילות חיזבאללה מדרום לליטני ובלי שהארגון מעז להגיב. בינתיים זה עובד לה. הסיבה להצלחה נעוצה, מלבד התוצאות ההחלטיות שהשיגו צה"ל והמוסד, גם בהסדר שגובש לאחריו: הסכם הפסקת האש מוציא מהתמונה כמעט לחלוטין את כוח יוניפי"ל של האו"ם ולעומת זאת מקנה מעמד חריג לארצות הברית, שאיש צבא בדרגת גנרל וצוות שלה יושבים בביירות ומסייעים באכיפת ההסכם. הגיבוי האמריקאי מקל על ישראל, אך גם מדרבן את הנשיא

פגעו פצצות ישראליות בבונקר שבו הסתתר מתחת לדאחיה, ברובע השיעי של ביירות, בלי שחיזבאללה הצליח להוציא לפועל תגובה משמעותית בתל אביב. ימים אחדים לאחר מכן פלשו כוחות קרקע גדולים של צה"ל לדרום לבנון. חיזבאללה התקשה להשיב מלחמה. בשלב זה כבר נפגעו בין 60% ל-70% ממערכי האש של הארגון - טילים לטווח בינוני, רקטות לטווח קצר, כטב"מים ומערכי הגנה אווירית - וההנהגה החדשה בראשות סגנו האפרורי של נסראללה, השייח' נעים קאסם, התקשתה להשיב מלחמה. רק כ-10% מאנשי המילואים של חיזבאללה התייצבו ללחימה. רובם, אף שנקראו, הבינו כי פניו של הארגון לכישלון צבאי ונמנעו מלהשתתף.

עד סוף אוקטובר צה"ל כבר טיהר את רוב שטחה של דרום לבנון, מדרום לנהר הליטאני. אנשי חיזבאללה נטשו אותו וכך גם האוכלוסייה. כוחות קרקע ישראלים חשפו ופוצצו בונקרים, מנהרות, אמצעי לחימה ופסי ייצור של נשק. במלחמה כולה בחזית לבנון נהרגו 84 חיילי צה"ל ו-46 אזרחים ישראלים ויותר מ-5,150 לבנונים, מהם כ-4,000 פעילי חיזבאללה (להערכת צה"ל). עוד כ-9,000 מאנשי הארגון נפצעו. המודיעין הישראלי מעריך כי יותר משליש מהכוח הסדיר של חיזבאללה הוצא מכלל פעולה (הרוגים ופצועים קשה). שיעורי הפגיעה במערכי החיזבאללה תאמו בדיוק רב את ההערכות המוקדמות.

במהלך המלחמה נאלצו לעזוב את בתם כ-1.6 מיליון לבנונים, מרביתם שיעים - מהדרום, מבקעת הלבנון ומביירות. הדאחיה התרוקנה לחלוטין, וכ-300 בניינים בה נהרסו בהפצצות הישראליות. אחרי המלחמה חזרו תושבים רבים לביתם בדרום לבנון, אך בעיקר באזור שבין נהר הליטאני בדרום לנהר האוואלי בצפון. רצועת הכפרים בטווח של עד 5 קילומטרים מהגבול עם ישראל נותרה הרוסה ברובה וריקה מאדם. לשם השוואה, עד סוף יולי חזרו לביתם 74% מהתושבים הישראלים

ואת הרמטכ"ל החדשים בלבנון לנקוט צעדים תקיפים יותר נגד חיזבאללה.

בניגוד גמור למצב שנוצר אחרי קבלת החלטה 1701 של מועצת הביטחון של האו"ם בתום מלחמת לבנון השנייה ב-2006, הפעם ההסכם נאכף בקפדנות בידי השלטונות בביירות, בסיוע אמריקאי. ממשלת לבנון מתואמת מאחורי הקלעים עם ישראל ומעוניינת להגביל את חלקו של חיזבאללה, עד כדי מאמץ לפרק אותו מנשקו באופן מלא ומוחלט. במקביל, כוחות הביטחון הלבנוניים נלחמים גם בהברחות דרך גבול סוריה ובניסיונות איראניים להבריח נשק לחיזבאללה דרך נמל התעופה בביירות. כמה מטוסים איראניים הוחזרו לאחור ולא הורשו לנחות לאחר שהתעורר חשד לניסיונות הברחה מצידם. האווירה הכללית כלפי חיזבאללה, בוודאי בקרב העדות האחרות בלבנון, הפכה עוינת יותר, וישנה תמיכה גוברת בפירוק הארגון מנשקו (זו תהיה המיליציה האחרונה שתעשה זאת, בהתאם להסכם טאיף מ-1989).

אשר לישראל - היא מפעילה היום חמישה מוצבים צבאיים מאוישים בתוך שטח דרום לבנון, בנקודות הנתפסות כאסטרטגיות בקרבת הגבול. חיזבאללה עצמו נמנע לפי שעה מהתקרבות לקו המגע. בכירי צה"ל סבורים כי מודל הפעולה הנוכחי משרת כעת את ישראל ומרסן בשלב זה את פעילות חיזבאללה. יתרה מזו, יש בהם שאומרים בפירוש כי ניתן להעתיק את המודל לעזה. כלומר, מה שאפשר לעשות מול חיזבאללה, ארגון חזק לאין שיעור מחמאס גם לאחר המלחמות הקשות נגד שניהם, אפשר לעשות גם מול חמאס.

סוריה

הפלת משטר אסד בסוריה הייתה האירוע החשוב ביותר שאירע השנה באזור, לצד מלחמותיה של ישראל בחזיתות השונות. הפעם היה הקשר הישראלי לאירועים עקיף, אבל אפשר להציג תזה שלפיה פעולת צה"ל שימשה כמעין נְפֶץ שהוליד את שרשרת האירועים.

לפי בכירים במודיעין הטורקי, שעמדו בקשר עם "היאת תחריר א־שאם", ארגון הגג של המורדים הסונים, אלה המתווכים בקוצר רוח להפסקת אש בין ישראל ללבנון. כשזו הגיעה, הם עקבו אחר הפרסומים על נוסח ההסכם והגיעו למסקנה שנכונותה של הנהגת חיזבאללה לחתום עליו בתנאים כה קשים משקפת את מצבו הקשה של הארגון ואת חוסר יכולתו להילחם. הם הניחו שחיזבאללה לא יוכל לשלוח כוחות להגנתו של משטר אסד אם יפעלו נגדו.

התקדמות המורדים, שהחלה בעיר אידליב, כמעט שלא נתקלה בהתנגדות. בתוך 11 ימים נכבשה סוריה כולה, למעט מובלעות עלאוויות בצפון-מערב המדינה (שנכבשו אחר כך), צבא סוריה התפרק והנשיא בשאר א־אסד נמלט למוסקווה, שם קיבל את חסותה של רוסיה. מה שלא הושג במשך כמעט 13 שנה של מלחמת אזרחים הוכרע בתוך פחות משבועיים. גם על דרום סוריה, באזור הגובל בשטח ישראל, השתלטו המורדים במהירות. צה"ל פעל בתקופה הזו באופן נמרץ. תחילה הותקפו, בעיקר מן האוויר, מחנות צבא ומחסני נשק כבד כדי שלא ייפלו בידי המשטר החדש. צה"ל השמיד עשרות מטוסים, מסוקים וכטב"מים, לצד מאגרי טילים לטווחים שונים וסוללות הגנה אווירית רבות (הפגיעה בפריט האחרון שירתה את חיל האוויר בהמשך לפריצת הדרך למתקפה באיראן).

בנוסף, צה"ל השתלט בלא התנגדות על רצועת ביטחון בשטח סוריה בגולן ובחרמון, במרחק של 7 עד כ-15 קילומטרים מהגבול. ישראל מוסיפה להחזיק בתשעה מוצבים בשטח הסורי, הגדול והמרוחק שבהם מוצב החרמון הסורי. המשטר הסורי החדש בראשותו של הג'יהאדיסט לשעבר אחמד א־שרע (ג'ולאני בשמו הקודם) מחה על כך פומבית כמה פעמים ואף על פי כן הוא אינו נכנס לעימות צבאי עם הכוחות הישראליים. לעומתו, נתניהו ושר הביטחון ישראל כ"ץ הרבו לאיים על הסורים

מאחורי הצלחתם המפתיעה של המורדים עמדה, במידה רבה, טורקיה, ובעיקר ארגוני המודיעין שלה. הפלת המשטר בדמשק, שהייתה שנים ארוכות מטרה אסטרטגית מבחינת שלטונו של ארדואן באנקרה, שינתה במידה רבה את יחסי הכוחות במזרח התיכון. הייתה בכך הוכחה נוספת לעובדה שאין ואקום אסטרטגי במציאות הבינלאומית. מרגע שאיראן הוכתה ונחלשה, בשל תבוסת חיזבאללה בלבנון, והתקשתה לאכוף את עמדותיה בסוריה, נכנסה טורקיה לתוך החלל הזה וניצלה אותו לטובתה. מבחינתה של ישראל, הדבר יוצר מאזן מורכב, שכן שלא כמו איראן, טורקיה אינה

אויבת מוצהרת של ישראל למרות העוינות והביקורת של ארדואן על נתניהו, בעיקר על רקע מדיניותו בזירה הפלסטינית. היחסים בין ירושלים ואנקרה מסובכים וידעו עליות ומורדות מרובים עד שהגיעו לנקודת השפל הנוכחית.

היחסים בין ירושלים ואנקרה מסובכים וידעו עליות ומורדות מרובים עד שהגיעו לנקודת השפל הנוכחית

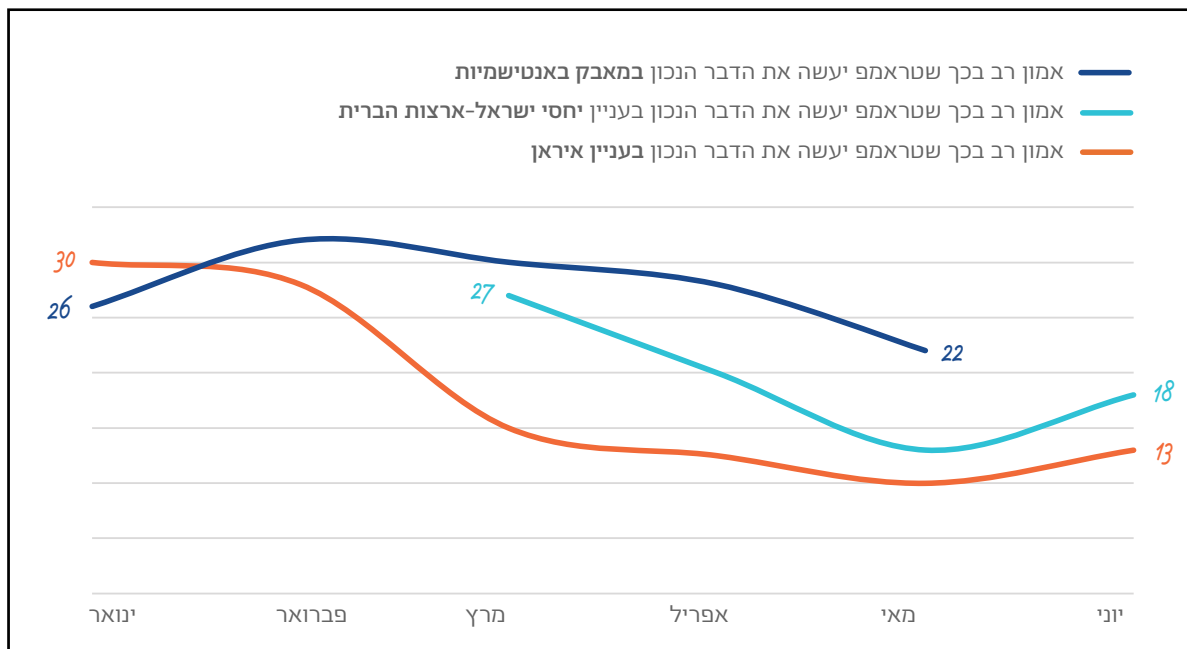
כרגע ישראל מאותתת כי היא אינה רוצה בעימות עם טורקיה, אך היא מבקשת לוודא שאנקרה אינה פעילה מדי בקרבת הגבול. מצד אחד, ישראל מודאגת מהשפעתה של טורקיה, ובוודאי אינה רוצה בנוכחות טורקית עקיפה או ישירה בדרום סוריה, בייחוד לא בקרבת הגבול הישראלי-סורי. בטווח הארוך, ישראל מוטרדת מן האפשרות שטורקיה תנסה להפוך לכוח גרעיני, דווקא כמסקנה מן העימות הישראלי-איראני. אולם מצד שני, טורקיה היא חברה חשובה בנאט"ו והיא מקיימת יחסי סחר נרחבים עם ישראל, חרף העוינות המדינית. מצב הדברים החדש יחייב התנהלות עדינה במיוחד - תכונה שהממשלה הנוכחית בישראל אינה מצטיינת בה ביותר במזרח התיכון שלאחר 7 באוקטובר.

ובכמה מקרים הורו על תקיפות ענישה, בנימוקים שונים, נגד מחנות צבא ושיירות צבאיות של המשטר החדש.

באמצע יולי התעורר מתח רב בין שתי המדינות לנוכח טבח שביצעו מיליציות בדואיות-סוניות בחסות המשטר בתושבים הדרוזים של העיר א־סוּוידא, כ־80 קילומטרים ממזרח לגבול עם ישראל. כ־1,400 בני אדם נהרגו ונרצחו בקרבות, שבמהלכם נחטפו ונאנסו נשים דרוזיות רבות. ישראל הפציצה שיירות של המשטר ושל המיליציות, ובהתערבותה הופסקה הלחימה, אולם הציפיות של הדרוזים להגנה ישראלית נותרו גבוהות. כמו בלבנון גם בסוריה ישראל מקפידה לאכוף את יחסי הכוחות החדשים באמצעות גישה התקפית ונוקשה, שלא אפיינה אותה בעבר. היא כמעט ששה להגיב לכל הפרה ואינה חוששת מהשלכות של הסתבכות אפשרית, הן לנוכח יתרונה הצבאי וגם בעקבות הלקחים שהופקו מהטבח ב־7 באוקטובר.

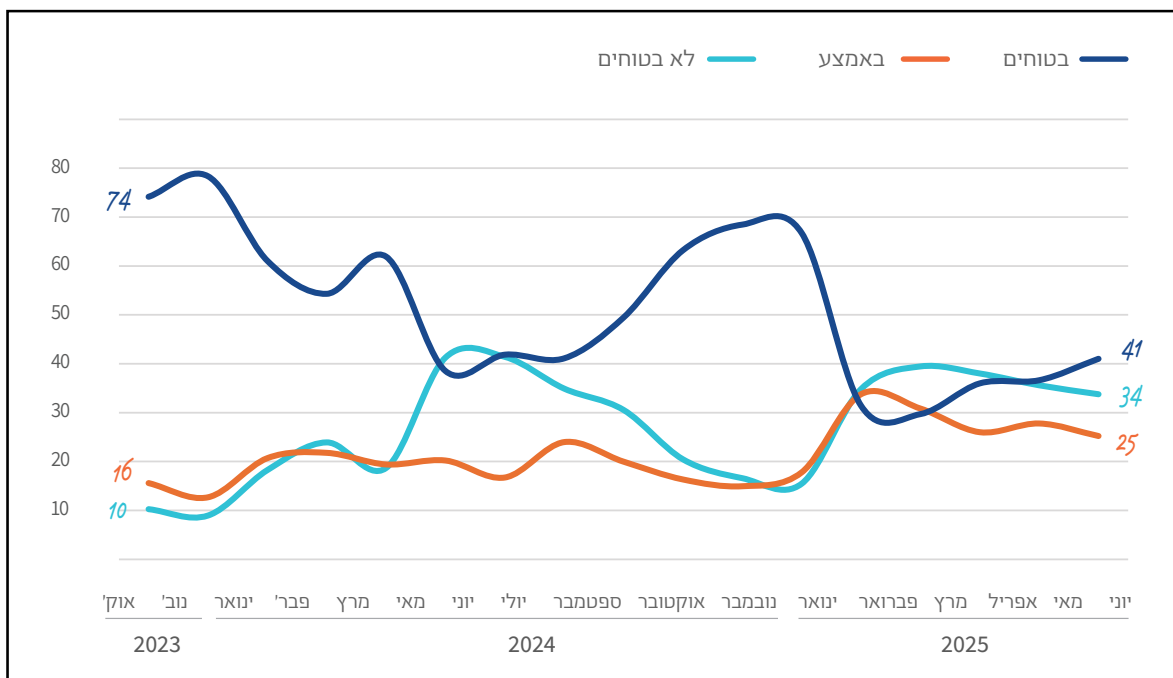
היחסים עם המשטר הסורי החדש נותרו מורכבים. ממשל טראמפ קיווה לצרף את סוריה להסכמי אברהם ולהציג בכך הישג מדיני, אבל אישרע התקשה לספק את הסחורה לנוכח הישארות כוחות צה"ל בשטח סוריה, שלא לדבר על שליטת ישראל בגולן מאז 1967. מן העבר השני, ישראל חשדנית כלפי המשטר וקשריו עם האסלאם הסוני הקיצוני וממשיכה לראות בנשיא החדש "ג'יהאדיסט בחליפה". עם זאת, ההתפתחות המשמעותית ביותר מבחינתה של ישראל בסוריה קשורה בפגיעה בציר השיעי הרדיקלי בהובלת איראן. לא זו בלבד שאיראן, חיזבאללה וחמאס הוכו צבאית קשות בשנה האחרונה, אלא שגם מחצי הסהר השיעי - המסדרון הגאוגרפי שבו שלטה למעשה איראן, דרך שטחי עיראק וסוריה עד ללבנון - ניטלה הפיסה החשובה ביותר, סוריה. בכך נחסם כמעט כליל מסלול ההברחות שבאמצעותו חימשו האיראנים במשך שנים את חיזבאללה כדי להגביר את האיום על ישראל.

מידת האמון בטרמפ בקרב יהודים אמריקאים (באחוזים)

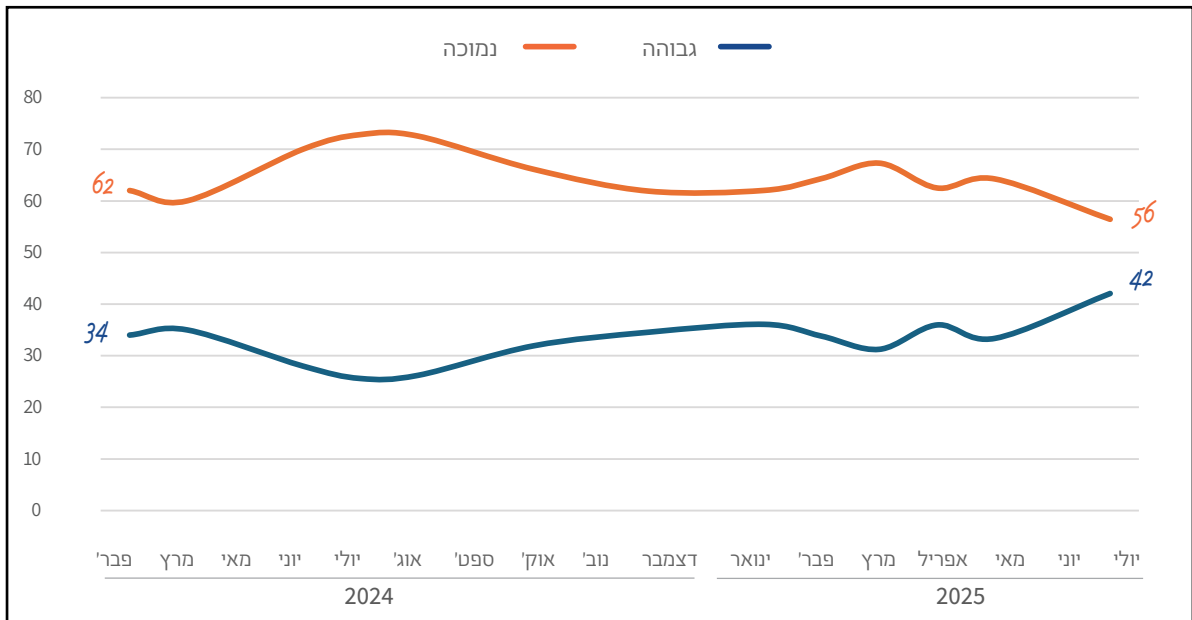
סקר המכון למדיניות העם היהודי, כחלק ממדד החברה הישראלית, ינואר - יוני 2025

מידת הביטחון של היהודים בישראל בניצחון במלחמה (באחוזים)

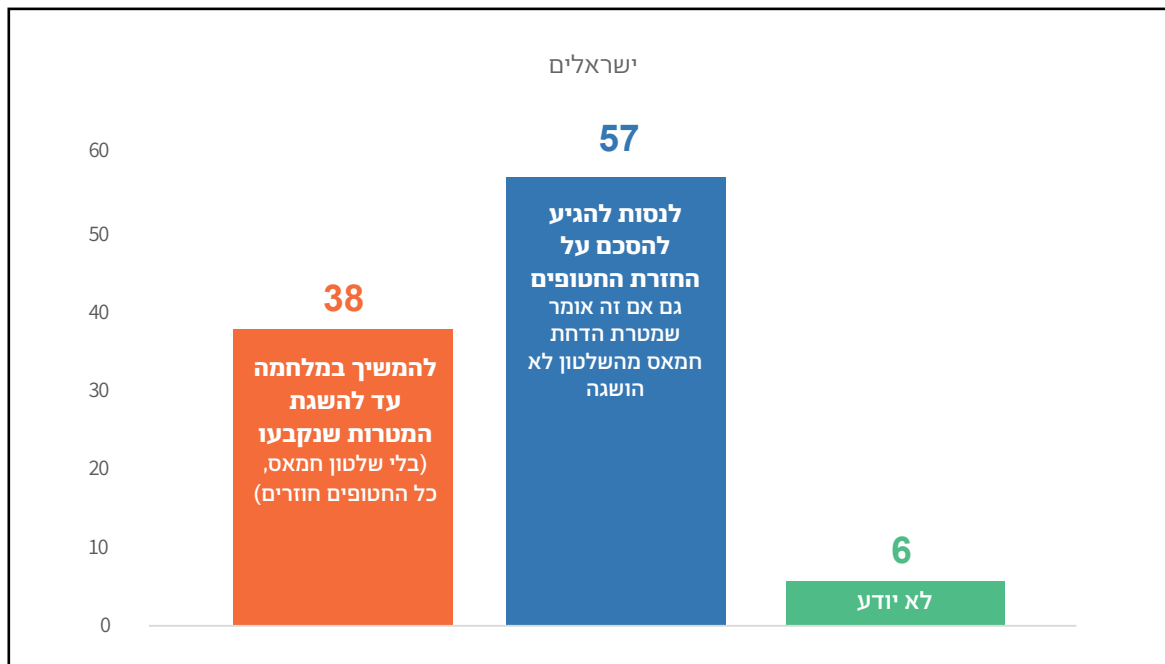
סקר המכון למדיניות העם היהודי, כחלק ממדד החברה הישראלית, אוקטובר 2023 - יוני 2025

רמת האמון בממשלה בקרב היהודים בישראל (באחוזים)

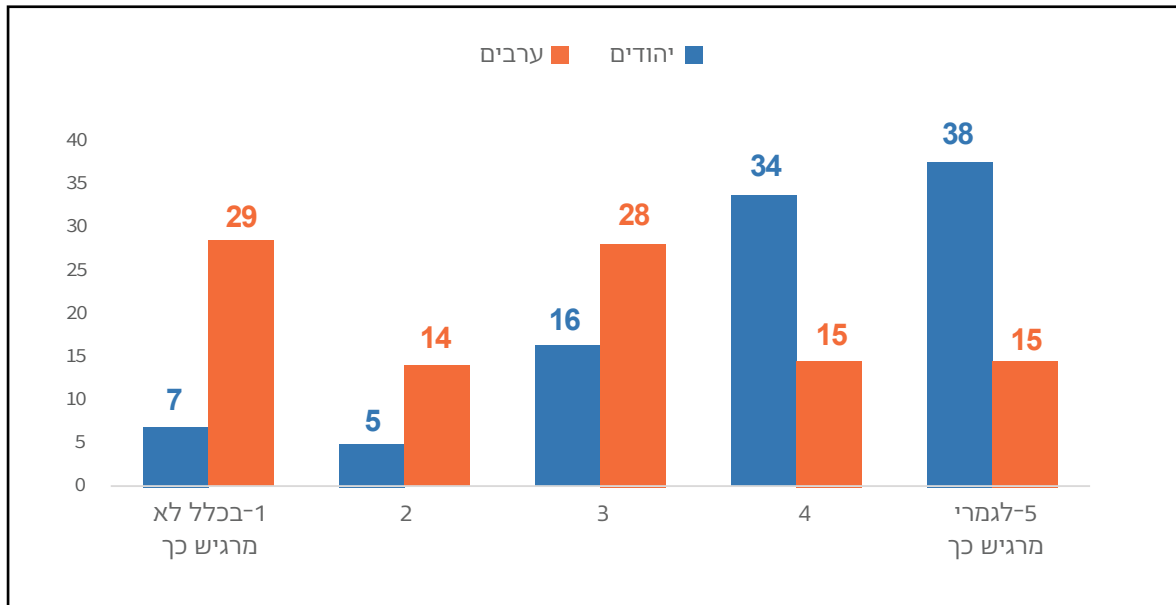
סקר המכון למדיניות העם היהודי, כחלק ממדד החברה הישראלית, פברואר 2024 - יולי 2025

מן האפשרויות הבאות, מה נכון יותר בעיניך לעשות כעת בגזרת עזה? (באחוזים)

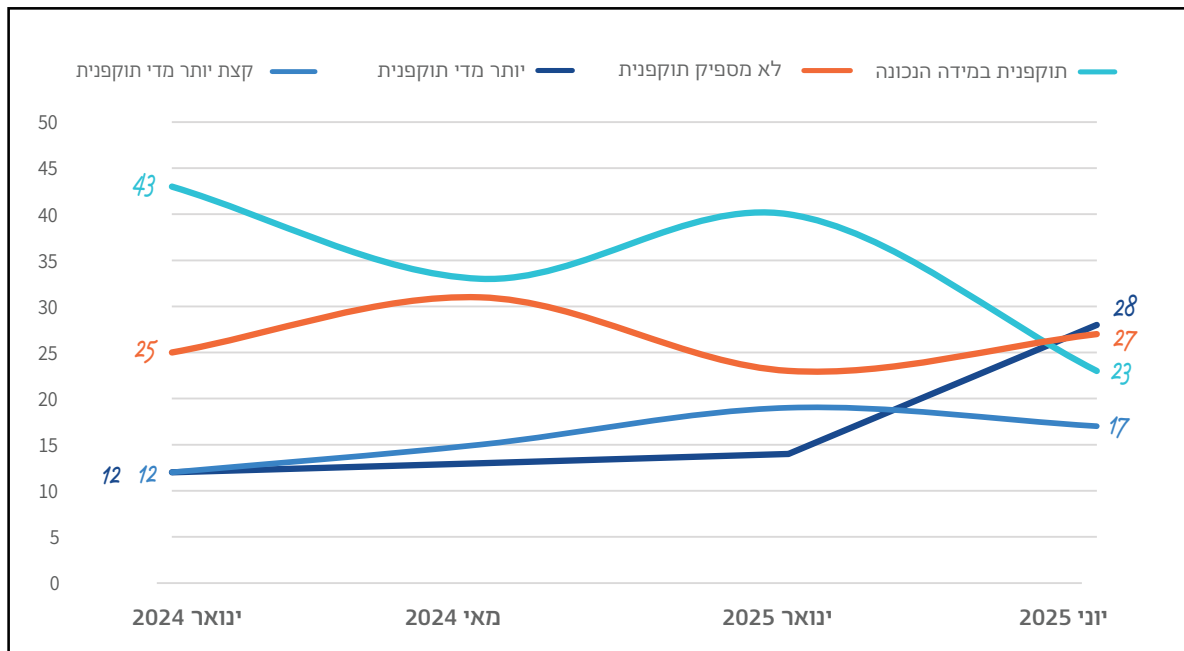
סקר המכון למדיניות העם היהודי, כחלק ממדד החברה הישראלית, יולי 2025

להלן דרג מ-1 עד 5 (1= בכלל לא; 5 = לגמרי) עד כמה אתה מרגיש שישיראל מנצחת או ניצחה במערכה מול איראן (באחוזים)

סקר המכון למדיניות העם היהודי, כחלק ממדד החברה הישראלית, יולי 2025

דעתם של היהודים בארצות הברית על פעולותיה של ישראל בעזה (באחוזים)

סקר המכון למדיניות העם היהודי, כחלק ממדד "קול העם", ינואר 2024 - יוני 2025

בהדרגה שכבות של יכולות, כהכנה לתקיפות הבאות. מאחורי הקלעים כבר התקיימו הכנות ממושכות. בינואר 2025, על רקע כניסת טראמפ לבית הלבן, הורה נתניהו למערכת הביטחון להאיץ את ההכנות לתקיפה ישראלית של אתרי הגרעין. התוכניות שודרגו ולוטשו בהדרגה. לאחר זמן התברר בוודאות כי תקיפה מסיבית בהובלת חיל האוויר הישראלי עדיפה מדרך הפעולה השנייה - קמפיין של חבלה והתנקשויות בהובלת המוסד. תוכניות המוסד השתלבו בתוכנית הכללית, ותוך כדי ההכנות הובהר כי מי שיוביל את המערכה יהיה צה"ל.

ב־9 ביוני 2025, בשיחת טלפון טרנס־אטלנטית ומאובטחת, השיג נתניהו לבסוף את הסכמת טראמפ. הנשיא האמריקאי נתן לישראל או ירוק לתקיפה. עוד קודם לכן אמר הרמטכ"ל אייל זמיר לקבינט כי התוכנית מוכנה וניתנת ליישום מוצלח לדעתו, אולם מימושה תלוי בהסכמה אמריקאית מוקדמת. נתניהו שכנע את טראמפ, והמטוסים יצאו לדרך, סמוך לחצות הלילה שבין 12 ל־13 ביוני. התברר כי לא מדובר במהלך חד־פעמי אלא במאמץ ישראלי מרוכז לעשות מתקפה רציפה וממושכת בשמי איראן. כפי שניסח זאת מפקד חיל האוויר, האלוף תומר בר, למתכנני המבצע כמה חודשים קודם לכן: עליהם לאפשר לטייסים לפעול "במעגל שלישי כאילו זה מעגל ראשון", כלומר לתקוף כמעט בלי הפרעה כפי שהם עושים בעזה, אף שמדובר ביעדים בטווח של בין 1,000 ל־5,000 קילומטרים משטח ישראל.

המהלך הצליח מעל למצופה. אבן הדרך המרכזית בו, לפי מתכנני המתקפה, הייתה השגת עליונות אווירית. חיל האוויר "חצב", כהגדרת זמיר, מסדרון פעולה נקי מאיומים בשמי סוריה, עיראק ואיראן. כל סוללות ההגנה האווירית שהיו עלולות להוות איום על המטוסים הושמדו, ובכך נפתחה הדרך לפעולה כמעט נטולת הפרעות במשך שעות רבות בשמי איראן. במקום לתקוף במצב

ההתפתחות האסטרטגית הדרמטית ביותר שאירעה השנה התרחשה באיראן. מה שמדהים הוא שבתוך שבועות אחדים נראה היה שהקהילה הבינלאומית כמעט שכחה מהעניין, ומרגע שהופסקה האש חדלה לעסוק בכך גם התקשורת העולמית. במשך קרוב לעשרים שנה הכינה ישראל את עצמה - ונתניהו הרבה להתבטא בנושא - לקראת אפשרות של תקיפה נגד מתקני הגרעין באיראן. רבים פקפקו אם הדבר יתממש, וחלק גדול מהם ייחסו לנתניהו יהירות ופחדנות. אבל ראש הממשלה זיהה בהתפתחות של המלחמה מול חמאס הזדמנות לממש את חזונו הישן והבין היטב כי חזרתו של טראמפ לזירה פותחת לפניו אפשרויות שלא עמדו לרשותו אצל שום נשיא אמריקאי קודם: לא ביידן, לא אובמה ולא קלינטון (לא הייתה חפיפה בין תקופות הכהונה של נתניהו ובוש הבן).

ישראל ואיראן החליפו מהלומות ביניהן פעמיים בשנת 2024, כנגזרת של העימות הגובר בין ישראל לחיזבאללה ולחמאס. באפריל 2024 שיגרו האיראנים מאות טילים בליסטיים, כטב"מים וטילי שיט לעבר ישראל במתקפה שיורטה ברובה הגדול באמצעות הפעלה גדולה ראשונה של תוכנית ההגנה האזורית שיזמה ארצות הברית; כוחות אמריקאיים, בריטיים, ירדניים ומדינות המפרץ השתתפו לצד ישראל ביירוט מסיבי ומוצלח של השיגורים. ישראל הגיבה בתקיפת מכ"ם אסטרטגי במערך ההגנה האווירית האיראני. באוקטובר התרחש סבב נוסף, כשהאיראנים שיגרו שוב לעבר ישראל מאות טילים וכטב"מים, והפעם גרמו נזק מעט גדול יותר אך ללא נפגעים בנפש. בתקיפת הנגד הישראלית נפגעו מכ"מים ומערכות הגנה אווירית איראניות.

הדרך לטהרן נסללה אחרי הפגיעות הקודמות במערכי ההגנה האיראניים, שכמו במקרה של חיזבאללה קילפה

לעצמו - תקיפה ישראלית אפקטיבית נגד תוכנית הגרעין האיראנית עם גיבוי אמריקאי ובהמשך אפילו הצטרפות משלימה ומועילה. אחרי פתיחת המערכה התפתחה מחלוקת על הצורך בה; האם באמת החרב הייתה מונחת על הצוואר, כפי שניסח זאת ראש המוסד לשעבר, מאיר דגן ז"ל, בתקופת ההתלבטות הקודמת אם לתקוף בתחילת העשור שעבר? נתניהו, הרמטכ"ל זמיר וראש המוסד דוד ברנע טענו כי לא היה מנוס: האיראנים התקדמו בצבירת אורניום מועשר ברמה גבוהה של 60%, חידשו את העיסוק בתוכנית הנשק הגרעיני (התאמת פצצה לראש קרב של טיל בליסטי) ותכננו לייצר עד שנת 2028 כ-8,000 טילים בליסטיים בטווח המגיע לישראל. לדעת שלושת האישים האלה, היה צורך לפעול בדחיפות. אבל למען האמת, בכך משתלב גם חלון ההזדמנויות הנדיר שיצר נתניהו הודות לטראמפ בזמן המלחמה. מתוך הכאוס צמחה הזדמנות, ובהנהגה המדינית והצבאית לא היה מי שיסכים לוותר עליה חרף ההסתבכות בעזה והמחלוקת על הדרך הנכונה לסיים את המערכה שם.

איראן שיגרה לישראל במהלך המלחמה יותר מ-500 טילים בליסטיים וכ-1,000 כטב"מים. הכטב"מים יורטו כולם, למעט אחד, שפגע בבית בבית שאן ולא גרם לנפגעים. כעשירית מהטילים לא יורטו ונחתו בערים תל אביב, פתח תקווה, חולון, בת ים, חיפה ובאר שבע וכן בבסיסים של חיל האוויר. כמה מתקנים קריטיים ובראשם מכון ויצמן בעיר רחובות, בז"ן בחיפה ומתקן ביטחוני בגליל ספגו נזק רב. מספר ההרוגים עמד על 30, נוסף על מאות פצועים. הנזק שחוללו הטילים הבליסטיים למאות בתי מגורים ומבנים היה גבוה מכל מה שחוותה ישראל בעבר. ועדיין, המאמץ בעורף נתפס כהצלחה גדולה, ומספר ההרוגים עמד על פחות מ-10% מן התחזית המוקדמת הנמוכה ביותר שהציג צה"ל לקבינט. הציות הגורף של הציבור להנחיות פיקוד העורף, בצד זמן ההתרעה הארוך (10-12 דקות), סייעו בהצלת חיי אזרחים רבים. כמו חיזבאללה לפני

של "סטנד אופ", כלומר ממרחק ותוך שימוש בשמי אחת המדינות השכנות, המטוסים והכטב"מים הצליחו לפעול במצב של "סטנד אין", כלומר שהייה ממושכת, בשמי איראן. לכך נוספו תוצאות של עשרות שנים של מבצעי איסוף מודיעין מדויק. ישראל ידעה לאתר את נקודות המפתח ונקודות התורפה במערך האיראני ולפגוע בהן. ב-12 ימי המלחמה נפגעו אתרי גרעין איראניים חשובים בערים נתנז ואיספהאן, הושמדו סוללות הגנה אווירית, מאגרים גדולים ומשגרים של טילים בליסטיים, חוסלה רוב הצמרת הצבאית והביטחונית של המדינה (למעט המנהיג העליון והנשיא), ונהרגו עשרות מקרב המדענים המובילים שעסקו בהיבטים קריטיים של תוכנית הגרעין.

ב-22 ביוני השתכנע טראמפ לעשות את הצעד הנוסף: שיגור מפציצי ענק מדגם B2, שהטילו פצצות במשקל של יותר מ-13 טונות כל אחת על המתקן התת-קרקעי בפורדו. ישראל ידעה כבר שנים שלא תוכל להגיע אל מעמקי האתר, בין 80 ל-90 מטרים מתחת לאדמה, באמצעות החימוש שברשותה. החלופה הייתה הנחתת כוחות קרקע כדי לפוצץ את המתקן, מבצע שהיה עלול להתארך, להסתבך ולעלות באבדות מרובות. אולם טראמפ זיהה הצלחה ישראלית וכדרכו ביקש להצטרף. המפציצים גרמו נזק כבד לאתר בפורדו (לטענת טראמפ, שייתכן שהיא אינה מדויקת, הם השמידו אותו כליל וכמוהו גם את תוכנית הגרעין כולה). כעבור יממה הושגה הפסקת אש, ומלחמת 12 הימים הסתיימה גם בחזית זו ביתרון מובהק לישראל, אם כי לא בהכרעה מוחלטת. הנשיא טראמפ עוד הספיק להבהיר לנתניהו את יחסי הכוחות ביניהם כשהורה לו להחזיר מטוסים ישראלים שכבר היו בשמי איראן בדרכם לתקיפה שעות אחדות לאחר כניסת הפסקת האש לתוקף ולאחר שהאיראנים שיגרו טילים לשטח ישראל אגב הפרתה.

אבל זו הייתה רק התפתחות צדדית של העניין העיקרי. נתניהו הגשים שני יעדים שאפתניים שהציב

בעזה, אך גם בתיאום עם איראן. ועם זאת, נדמה שהאיום החות'י כבר לא מעסיק את הציבור הישראלי. רבים חדלו מלהיענות לאזעקות, אחרי שחוו את הסכנה הגדולה יותר של הירי הבליסטי מאיראן.

בעשור שקדם למלחמת 7 באוקטובר טיפחה איראן את חזון "טבעת האש" סביב ישראל שהגה הגנרל קאסם סולימאני, מפקד גיס קודס של משמרות המהפכה, אשר חוסל בתקיפה אמריקאית בעיראק עוד בינואר 2020. סולימאני סבר שהקפת גבולותיה של ישראל במיליציות

חמושות עד לשיניהן ברכטות ובכטב"מים תאפשר להרתיע אותה מפני תקיפת אתרי הגרעין באיראן ובמידת הצורך תעניק לאיראן את היכולת לגבות מישראל מחיר כבד ביותר על מתקפת פתע. זו הייתה עוד קונספציה, אחת מני רבות, שקרסה במזרח התיכון בזמן אמת. היכולות

הרקטיות של חמאס הושמדו כמעט כליל בזמן המלחמה בעזה. חיזבאללה, שבנה ארסנל מפחיד, לא הצליח להפעילו אפקטיבית במלחמה מול ישראל ואיבד את מרביתו. המיליציות השיעיות בעיראק ובסוריה, לעומת זאת, שילמו בקושי מס שפתיים למאמץ האיראני נגד ישראל; הכטב"מים ששוגרו מדי פעם מעיראק נרשמו אך בקושי בתודעתו של הציבור הישראלי העייף.

תימן, כאמור, היא סיפור אחר. מאז שיגור כטב"מ לתל אביב באוגוסט 2024, שממנו נהרג אזרח ישראלי, החלה ישראל בתקיפות נגד במדינה הדרומית, המרוחקת כ־2,000 קילומטרים משטחה. מאז תקפה ישראל כמה פעמים בשטח תימן. בתקיפות אלו היא חיסלה את ראש הממשלה וכמה שרים של ממשלת החות'ים, פגעה קשות בנמל חודיידה ובשדה התעופה הראשי

גם איראן התקשתה להוציא לפועל מטחים גדולים, מתואמים, אחרי ההלם שחוותה בשרשראות הפיקוד והשליטה שלה. ועוד: העובדה שחיזבאללה עודנו מתאושש ממפלתו ונמנע מלהצטרף לירי האיראני בניגוד גמור לאסטרטגיה של טהרן שפותחה במשך שנים רבות הקלה את הלחץ על העורף הישראלי.

המומחים עדיין חלוקים בשאלה על מידת הנזק שנגרם לאתרי הגרעין ועד כמה נדחקה לאחור תוכנית הגרעין של טהרן. ישנו עדיין תרחיש סביר למדי שבו הבכירים שנותרו בשלטון באיראן מחליטים להסתער על פיתוח הפצצה, בכל האמצעים הנדרשים ולמרות איומי טראמפ, מתוך הנחה שהשגת פצצת גרעין תהיה תעודת הביטוח היחידה לשלטון המאויים. ישראל וארצות הברית לא ניסו באמת להפיל את המשטר במערכה הקצרה, אף שהיו מומחים שתמכו בכך. לאורך זמן יש גם חשש שהציבור האיראני המפולג יזדהה בחלקו יותר עם המשטר לנוכח התגברות האיום החיצוני.

טראמפ איים במהלך יולי לחזור לתקיפות אם איראן לא תיענה ללחציו לנטוש את תוכנית הגרעין ותחתום על הסכם חדש. הנשיא התעלם מבעיה אחרת שנותרה בעינה: התעלומה סביב מקום הימצאם של יותר מ־400 קילוגרם של אורניום מועשר לרמה גבוהה, שאפשר להשתמש בהם אחרי תהליך העשרה נוסף לייצור של קרוב ל־10 פצצות אטום. נראה שהמשטר הצליח להסתירם לפני המתקפה. כך או כך, ברור כי ההישג הצבאי והמודיעיני המרשים של ישראל סייע למעמדה האזורי. מדינות סוניות רבות חששו מהאיום האיראני והיו מרוצות מהפגיעה בו. הן גם התפעלו מכושר הביצוע הגבוה של מערכת הביטחון הישראלית ומהיכולת להשיג תמיכה אמריקאית. מי שפחות התרשמו היו המורדים החות'ים בתימן. אלה המשיכו לשגר טילים וכטב"מים לישראל, בקצב של פעמיים בשבוע לערך מאז קיץ 2024. הירי נעשה לאות הזדהות עם המלחמה

ההרס ברצועת עזה. מספר ההרוגים הגבוה בעזה, גם אם רבים מהם משתייכים לחמאס, הוביל להאשמות בדבר מדיניות של טיהור אתני מכון שנשענו על הרס נרחב של עשרות אלפי בתים ואובדן עצום בנפש ובלי שצה"ל סיפק לכלל זה הסברים מספקים. המצב אף החמיר בגלל שיח גזעני ומתלהם מצד שרים וחברי כנסת שקראו בגלוי למחיקת עזה ולהשמדתה.

לכך נוספו תוכניות בעייתיות - שצמחו הן מתוך מפלגות הימין בקואליציה והן בקרב קצינים בכירים לשעבר - שדיברו על כיתור, הרעבה ואפילו גירוש של אוכלוסייה אזרחית. הקו הקיצוני ביותר בממשלה לא הסתיר את שאיפתו להביא ל"הגירה מרצון" של תושבי הרצועה, גם אם המשמעות היא עימות חזיתי עם מצרים בסיני. רעיונות אלה קיבלו עטיפה מרוככת בדמות שיח כלכלי ("ריוויירה בעזה") ותוכניות סיוע בינלאומיות. ואולם הקהילה הבינלאומית לא קנתה את העטיפה.

הבידוד המדיני הגיע לשיאו ביולי 2025: המהלך הישראלי להקים גוף עצמאי שיחלק סיוע הומניטרי ברצועה, כתחליף לאו"ם, קרס. בה בעת התרבו העדויות והתמונות של רעב גובר בעזה, ואלו הובילו לגל מחודש של גינויים וצעדים חריפים נגד ישראל. 28 מדינות מערביות - בהן צרפת, קנדה, אוסטרליה ואיטליה - פרסמו הצהרה חריגה הקוראת לסיום מיידי של הלחימה. הן האשימו את ישראל בכך שמודל העברת הסיוע שלה "מסוכן", "מזין חוסר יציבות" ו"פוגע בכבוד האנושי" של תושבי הרצועה.

אם המגמה של הכרה במדינה פלסטינית תימשך ללא הסכם עם ישראל, לא הרבה ישתנה בפועל בשטח אבל הדיפלומטיה הישראלית תספוג פגיעה קשה. מדינות שיכירו במדינת פלסטין יצטרכו לבחון מחדש את הסכמיהן עם ישראל כדי לוודא שהן אינן מפרות את התחייבויותיהן כלפי המדינה הפלסטינית. הדבר עשוי לכלול את שלמותה הטריטוריאלית של פלסטין, כמו

שבשליטת החות'ים ואף ניסתה, לשווא, להתנקש בחיי הרמטכ"ל שלהם. במרץ 2025, לאחר פגיעות במטרות אמריקאיות באזור, יצאה ארצות הברית למתקפה נרחבת על החות'ים, אבל זו הופסקה כעבור שבועות ספורים בתמורה להתחייבות חות'ית שלא לחזור ולפגוע באמריקאים. ישראל נותרה לבדה במערכה שנוקיה מוגבלים אבל היא מתקשה לנצח בה. סמוך לפתיחת המלחמה הוזרר רמטכ"ל צה"ל הקודם, הרצי הלוי, בידי עמיתיו באזור: "מה שלא תעשו, אל תתחילו עם החות'ים. הם עקשנים וזה אף פעם לא נגמר". ישראל התעלמה מהעצה, אולי בהיעדר ברירה אחרת, והמלחמה שם נמשכת, על אש קטנה.

סיכום

שנת 2024/25-תשפ"ה הייתה שנה דרמטית, סוערת ורוויית זעזועים בכל הקשור לביטחונה של ישראל ולמעמדה בזירה הבינלאומית. רק ההלם שיצר הטבח המזעזע של 7 באוקטובר - שבעת כתיבת הדברים מתקרב לשנתיים מאז התרחש - הותיר חותם עמוק יותר. הצל הכבד של אותו יום מוסיף לרחף מעל למציאות האסטרטגית של ישראל, ונדמה כי המדינה טרם הצליחה להתאושש ממנו באמת.

היעדר היכולת - ובעיקר היעדר הרצון - של הממשלה להתוות מוצא מן המלחמה המתמשכת בעזה, סאגת החטופים שאינה נגמרת, מניין החללים הכבד בקרב לוחמי צה"ל והשחיקה הפיזית והנפשית בקרב קומץ האזרחים שנושאים בנטל - כל אלה הובילו לשחיקה קשה במורל הציבורי ולתחושת קיפאון קשה מנשוא. הציבור הישראלי, שרק החל לעכל את טראומת הטבח, מוצא את עצמו שקוע במערכה ממושכת ללא אופק.

בזירה הבינלאומית הלך מצבה של ישראל והחמיר. אומנם בתחילה היא עוררה אמפתיה ועמדה שברירת של לגיטימציה בהיותה קורבן של מתקפת טרור, אך זו התפוגגה במהירות לנוכח התמשכות הלחימה והיקף

טראמפ, אם ייבחר שוב, הופכת למשענת לא יציבה. מדיניותו האזורית היא לא צפויה, והזיגזגים הרגשיים שלו יוצרים תחושת איודאות במקום יציבות. ההצלחות של מערכת הביטחון הישראלית - בעיקר בגזרות אחרות דוגמת סיכול מפקדים בכירים של חיזבאללה או מניעת התבססות איראנית - אינן מצליחות לשנות את הדימוי הכללי: ישראל היא אולי חזקה יותר צבאית, אך בה בעת היא חלשה יותר דיפלומטית.

בד בבד, האנטישמיות בעולם המערבי גואה. יהודים וישראלים נאלצו להתמודד עם השפלות ולעיתים אף עם תקיפות פיזיות, בעיקר באירופה ובצפון אמריקה, בשל תמיכתם בישראל או סתם בשל זהותם. גל השנאה הזה פרץ מייד לאחר מתקפת חמאס ב־7 באוקטובר, ואף שהוא פרץ בתגובה לטבח, הוא מצא במהרה אכסניה בקרב מי שרואים בישראל מדינה המבצעת רצח עם.

דיסוננס עמוק ומטריד נותר בעינו אפוא בין השדרוג המרשים ביכולות הביטחוניות ובפעולות הנחושות מול האיומים החיצוניים לבין מעמדה הבינלאומי המידרדר של ישראל והעמקת חוסר האמון בה מצד בעלות בריתה הקרובות ביותר. העובדה שבאותה עת הממשלה הישראלית ממשיכה לקדם רעיונות של סיפוח, גירוש ופגיעה במרקם הדמוקרטי בתוך הקו הירוק רק מוסיפה שמן למדורה.

אין עוררין על כך שישאל ניצבת כיום מול הזדמנות היסטורית לעצב מחדש את פני המזרח התיכון: איראן נחלשה, אסד איננו, ובלבנון מכהנת ממשלה פרו־מערבית שלפחות פוטנציאלית ניתן להגיע עימה להסכם נורמליזציה. אבל כדי לממש את ההזדמנות ישראל חייבת להכריע - האם פנינו להמשיך מלחמה מתישה ובלתי נגמרת או למהלך אסטרטגי כולל שיכונן סדר אזורי חדש. נכון לעכשיו, ישראל היא אולי חזקה ומוגנת יותר מבחינה צבאית, אך היא גם מבודדת, שנויה במחלוקת ונעדרת חזון ברור שיאפשר את סיום המלחמה הארוכה בתולדותיה.

גם קיום יחסים מדיניים, כלכליים, תרבותיים ואזרחיים איתה, ולהוביל אפילו להפסקת הסחר עם ישראל.

שאלת ההכרה במדינת פלסטין עשויה גם למלא תפקיד בדיונים בסוגיית הסמכות השיפוטית של בית הדין הפלילי הבינלאומי (ICC), שהתובע הכללי שלו כבר הגיש צווי מעצר נגד ראש הממשלה בנימין נתניהו ושר הביטחון לשעבר יואב גלנט. גרמניה ובריטניה, לדוגמה, הבהירו כי הן אינן מכירות בסמכות השיפוטית של בית הדין על הנעשה בשטחים ובעזה, בין היתר מכיוון שהן אינן מכירות בפלסטין כמדינה. הכרה של מדינות נוספות באירופה בפלסטין כמדינה עצמאית עשויה לשנות עמדה זו. למרות הכרתן במדינה פלסטינית, חשוב לזכור שבריטניה וצרפת השתתפו בהגנה על ישראל מהמתקפות האיראניות בשנה שעברה. זהו מצב מורכב - שבו ישראל נאלצת להתרחק דיפלומטית מבעלות בריתה ההיסטוריות וראש הממשלה שלה הופך למוקצה.

בשורה התחתונה חשוב להבין שגם אם שרים ישראלים יחדלו מלבקר בערי בירה באירופה, הממשלה הישראלית הולכת ומתרחקת מהעולם וישראל עלולה להפוך למדינה מבודדת ומנודה בזירה הבינלאומית. אנחנו עדיין לא שם, אבל המדרון מעולם לא היה חלקלק יותר.

מעל כל אלה מרחפת עננת הבעיה האסטרטגית הבסיסית: היעדר יעד מדיני ברור. ממשלת ישראל אומנם טוענת שמטרותיה הן החזרת החטופים והשמדת חמאס, אך היא אינה מציגה תוכנית לשיקום הרצועה, אינה מדברת על זהות השלטון ביום שאחרי ואינה מנסה לנסח חזון מעשי שירכך את ההתנגדות הגוברת בעולם. לתוך הוואקום הזה נכנסים דברי ההסתה של הימין הקיצוני על הרעבה, גירוש והפצצות ללא הבחנה, ואלה מעצימים את הפער בין כוח צבאי נטול רסן לבין לגיטימציה מדינית הולכת ונשחקת.

דווקא על רקע כל אלה האמריקאים נשארים המשענת היחידה של ישראל. אך גם ארצות הברית שתחת ממשל

ל כ י ד ו ת

מצב הלכידות הישראלית: משבר והזדמנות

את ראשיתו של המשבר החברתי אפשר לתארך בדרכים שונות לתקופות שונות. הקמת ממשלת נתניהו ב־2022 החריפה אותו בלי ספק, אך נוכחותו הורגשה לפחות מאז תחילתה של התקופה שבמהלכה התקיימו בישראל כמה מערכות בחירות תכופות וחוזרות ללא הכרעה ברורה. לסיבות העומק למצב דברים זה ניתנות הערכות מגוונות, וברור שיש קשר בינו לבין התפתחויות דומות במדינות רבות בעולם. הקיטוב מחמיר בשל מחלוקות עקרוניות מהותיות, בין השאר על זהותה של ישראל; בשל מחנאות אינטרסנטית של קבוצות זהות מגוונות, הנבדלות זו מזו ברמת המסורתיים שלהן וביחסן לערכי העולם המערבי והנאבקות זו בזו על השפעה ושליטה; בשל הזדהות קבוצתית ואישית עם מנהיגים ומפלגות; בשל פערי תרבות, הנובעים, בין השאר, גם מפערי השכלה והכנסה; בשל כוחן של הרשתות החברתיות

מדינת ישראל שרויה במשבר חברתי ופוליטי עמוק שנמשך כבר כמה שנים. רוב הציבור הישראלי (79%) מודאג מהמצב החברתי השורר בישראל, ומסיבות מובנות. בסקר שעשינו במכון למדיניות העם היהודי באפריל 2025 מצאנו כי כרבע מהישראלים הסכימו עם האבחנה שישאל "קרובה מאוד למלחמת אזרחים". שליש (33%) סברו שזו אבחנה מוגזמת, אבל עדיין העריכו שמדובר ב"סכנה אמיתית". מצאנו כי הציבור, ככלל, מבטא סנטימנט של רצון בחיזוק הלכידות, ועם זאת הנכונות של הישראלים להתפשר על עמדותיהם כדי לאפשר חיזוק של הלכידות נחלשה השנה לעומת השנה שעברה. ייתכן כי מצב דברים זה נובע משחיקת ההשפעה המטלטלת של מתקפת 7 באוקטובר 2023, שהובילה, לפחות לזמן מה, לתחושת לכידות מול אויב חיצוני משותף.

והתקשורת הפופולרית לעצב תמונת מציאות מקוטבת לצורכי רייטינג והכנסות; ועוד ועוד.

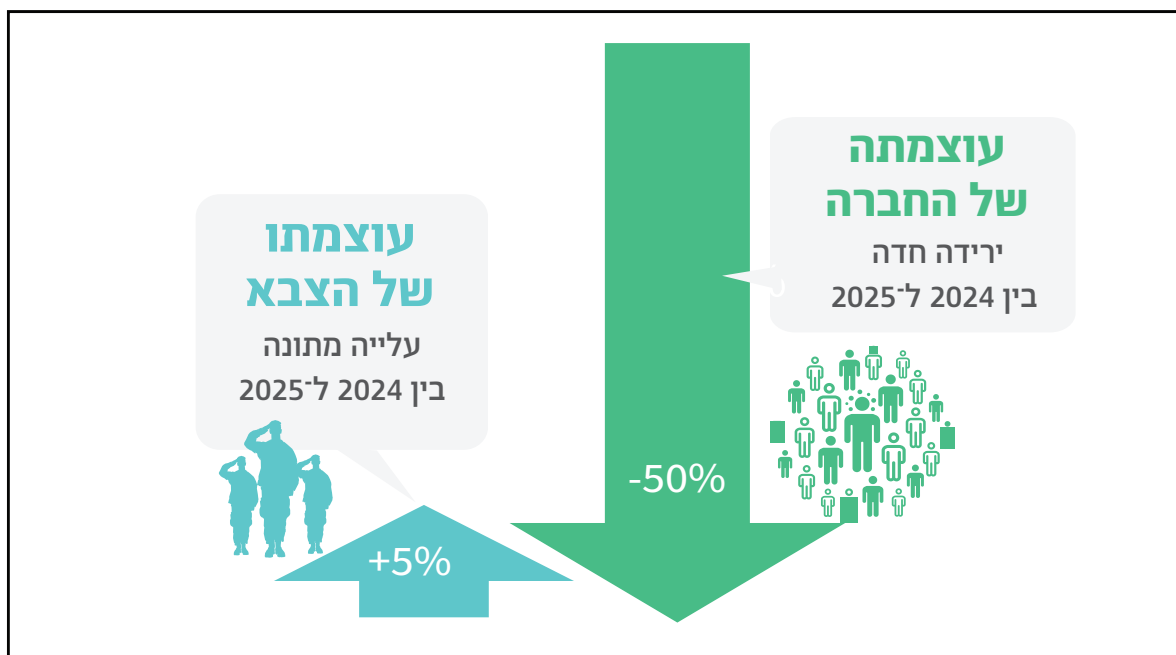
עם תחילת המלחמה באוקטובר 2023 אפשר היה לקוות שהעוצמות הנדרשות מול האויב החיצוני יאפשרו אתחול של המערכת החברתית. במצב המשברי ניכרו היטב יכולותיה של החברה הישראלית להפגין עוצמות נדירות של מחויבות, אחווה, רוח הקרבה והתנדבות. לא במקרה ישראל ניצבת בדירוגים בינלאומיים רבים של שביעות רצון אישית וקהילתית במקומות גבוהים. הסקר שעשינו ביולי 2025 לימד שליהודים בישראל (אך לא למיעוט הערבי) רמה גבוהה של אמון בבני אדם, ובעיקר אמון בישראלים אחרים בני דמותם. רמת אמון זו מציבה את היהודים בישראל, גם במקרה זה, בצמרת הדירוג הבינלאומי.

יותר מזה: בנושאים רבים שוררת בישראל הסכמה רחבה גם כאשר נדמה שהפילוג האידאולוגי עמוק, ולפחות חלק מהישראלים יודעים כנראה עובדה זו: באותו סקר של יולי 2025, 57% מהנשאלים הסכימו ("לגמרי" או "קצת") עם האמירה ש"ברוב הנושאים החשובים, רוב הישראלים מסכימים אחד עם השני". מקרב היהודים, 61% הסכימו עם אמירה זו. היא זכתה לרוב בכל הקבוצות האידאולוגיות, למעט בקבוצה הקטנה יחסית של תומכי שמאל. ואכן, אין קושי לזהות מרחבים שבהם שוררת הסכמה ישראלית. דוגמאות: רוב גדול של יהודים בישראל תומכים בכך שישראל צריכה להיות מדינה יהודית; ורוב גדול מאוד, יהודים וערבים, רואים חשיבות בכך שישראל תהיה מדינה דמוקרטית. בשני המקרים ישנו גם רוב של ישראלים המפרשים את המונחים "יהודית" ו"דמוקרטית" באופן שיש בו מורכבות - למשל, הסכמה ש"מדינה דמוקרטית" פירושה מדינה שיש בה גם הכרעת רוב וגם שמירה על זכויות אדם.

עם זאת, המציאות מוכיחה שכוחות קהילתיים חזקים לחוד ולכידות חברתית כוללת לחוד - אולי משום שהישראלים גם נוטים לשכוח עד כמה ההסכמות ביניהם רווחות ומתמקדים בעניינים שאין עליהם הסכמות. משום כך החברה הישראלית התגייסה למלחמה כאילו אין משבר חברתי והותירה את המשבר החברתי על כנו כאילו אין מלחמה. בתחומים מסוימים ייתכן שהמשבר אף החריף בגלל המלחמה, היות שהעימות העקרוני בין "מחנות" ישראליים על הדרך הנכונה לישראל נעשה אקוטי יותר לנוכח הסיכון הגדול וההקרבה הנדרשת כדי לנצח במלחמה. מחלוקות על נושאים שאינם קשורים למלחמה, כמו שאלת סמכויותיו של בית המשפט העליון, לא שככו, ואליהן נוספו גם מחלוקות חריפות הנוגעות למלחמה עצמה דוגמת מי נושא באחריות, באילו תנאים תופסק המלחמה ואיזה מחיר ראוי לשלם על החזרת החטופים.

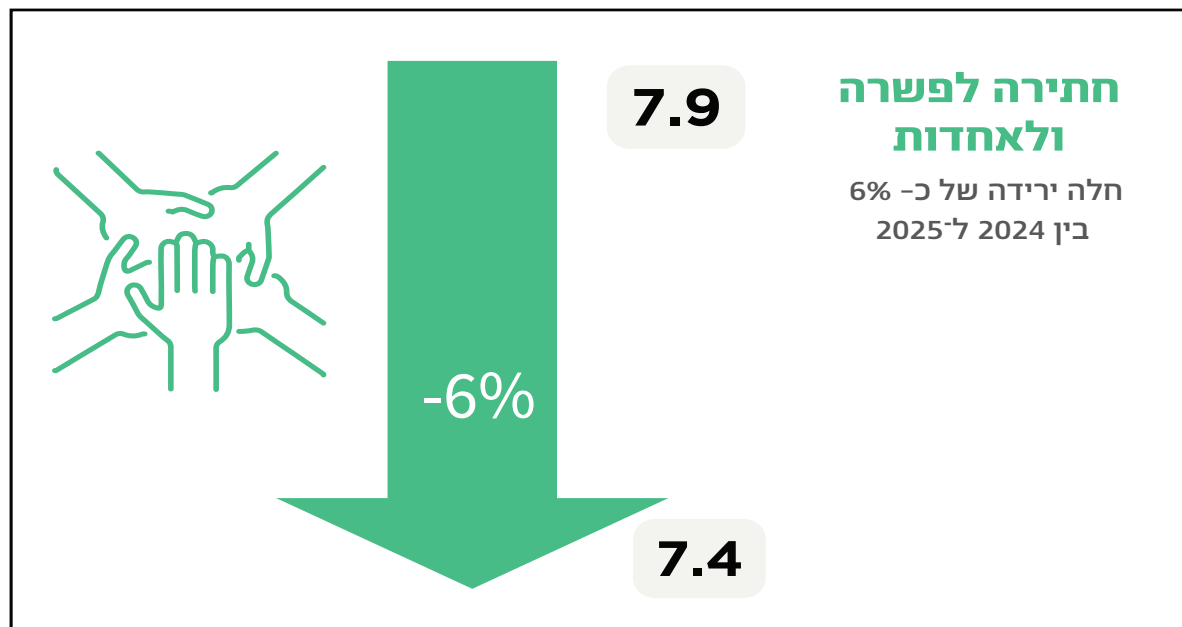
כאמור, המשבר החברתי נובע ממקורות רבים, ויש לו השלכות על שדות מגוונים. בפרק זה נעסוק בשלושה היבטים עיקריים שלו ובדרכים לטפל בהם. הראשון הוא ההיבט הפוליטי והשלכת המשבר על הבחירות הבאות בישראל ועל הממשלה שתיכון לאחריו; השני הוא ההתמודדות של ישראל עם האתגר החרדי, ובייחוד אתגר השירות הצבאי של צעירים חרדים; והשלישי, והחשוב ביותר, הוא הקושי לייצב את מערכת השלטון הישראלית באופן שימנע משברים חברתיים חוזרים. בסוגיה זו המכון עובד על הצעת מדיניות מפורטת לעיצובה של "חוקה רזה" מוסכמת, שדחיפותה נעשתה ברורה השנה עוד יותר מאשר בשנים קודמות.

העוצמה הצבאית והחברתית של ישראל (2025-2024)

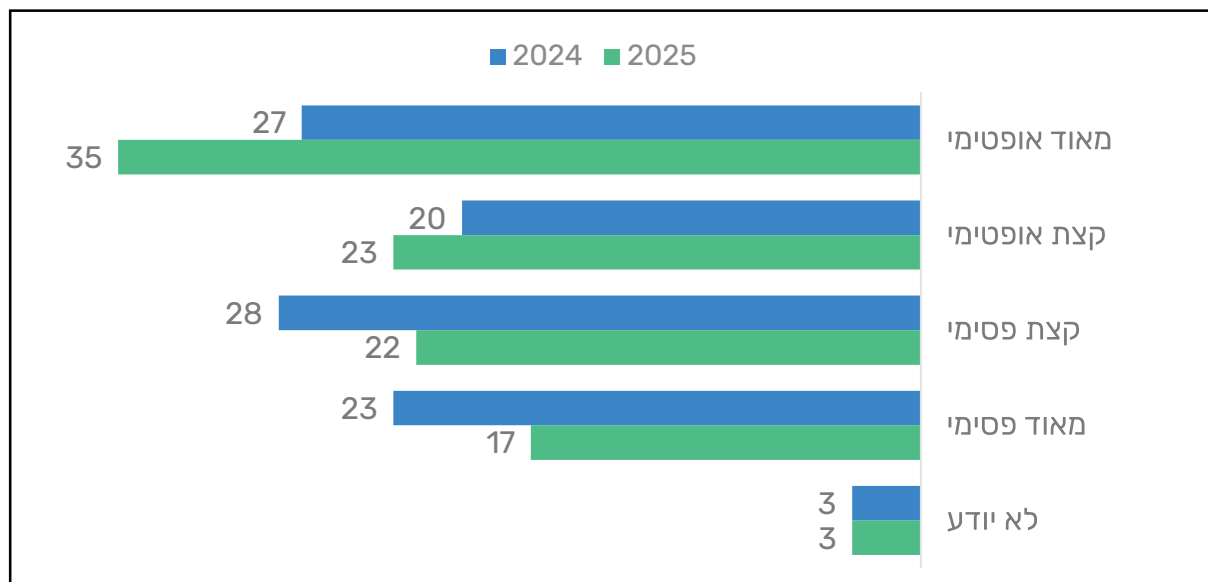
הערה: המשיבים התבקשו לדרג את עוצמתה החברתית והצבאית של ישראל בסולם שנע בין הציון 5- לציון 10. המספרים המוצגים בתרשים מראים את השינוי באחוזים בין שנת 2024 לשנת 2025.

עד כמה חשובה לך חתירה לפשרה ולאחדות?

הערה: המשיבים התבקשו לדרג עד כמה חשוב לדעתם שבחברה הישראלית תהיה אחדות, בסולם של 0 עד 10. סקר המכון למדיניות העם היהודי, כחלק ממדד החברה הישראלית, יוני 2024 ויוני 2025.

בהערכה כללית, האם אתה אופטימי או פסימי באשר לעתידה של מדינת ישראל? (באחוזים)

סקר המכון למדיניות העם היהודי, כחלק ממדד החברה הישראלית, יולי 2024 ויולי 2025

המערכת הפוליטית: בחירות גורליות

מועד הבחירות הקבוע כעת ביומן הוא אוקטובר 2026. משמע, הבחירות יתקיימו לאחר פרסומה של ההערכה השנתית הבאה של המכון למדיניות העם היהודי. על כל פנים, במערכת הפוליטית ההערכה היא שבשנה הקרובה יהיו בישראל בחירות לכנסת, שיביאו לסיימה את אחת הכהונות הסוערות והדרמטיות ביותר של ממשלה ישראלית כלשהי.

הממשלה המכהנת כעת נהנית מרוב יציב למדי בכנסת, לאחר שהורחבה ל-68 חברות וחברים. עם זאת היא אינה נהנית מאמון רב של הציבור הישראלי. המדדים הבוחנים את מצבה מיום הבחירות ועד היום מלמדים על ממשלה הפועלת בתוך פער גדול בין התמיכה הפורמלית שהיא מקבלת מתוקף ניצחונה האלקטורלי ובין התמיכה הציבורית שיש לה. במשך רוב זמן כהונתה, רמת האמון בממשלה הנוכחית עומדת על מעט יותר מ-30% מהציבור. שיעור זה התקבע כמעט מייד לאחר

כינון הממשלה, בד בבד עם הסערה הציבורית שפרצה עם הצגת "הרפורמה המשפטית", והוא לא השתנה באורח מהותי גם לאחר מתקפת 7 באוקטובר 2023 ובחודשים הארוכים של המלחמה שבאו אחריה. שינוי ראשון כלפי מעלה מבחינת האמון בממשלה נרשם רק לקראת קיץ 2025, בעקבות המערכה מול איראן (מבצע "עם פֶּלְבִּיא"), וגם שינוי זה הותיר את הממשלה במצב שרק מיעוט מקרב הישראלים מדווחים שיש להם אמון בממשלה או בעומד בראשה.

המצב שבו ממשלה מתנהלת מצד אחד בדרכה, בזכות רוב פרלמנטרי יציב, ומצד שני אינה נהנית מאמון ציבורי הוא מצב לא רצוי. הוא מביא לכך שצעדים רבים שלה נתפסים למעשה כצעדים לעומתיים לרצונותיו של רוב הציבור. הממשלה מתוסכלת מכך שהיא אינה נהנית מתמיכה גם כאשר יש לה הישגים, והציבור מתוסכל מכך שהרוב הפרלמנטרי נעשה קהה חושים ואדיש לסנטימנט הציבורי. במקרים רבים רוב הציבור סבור שצעדים של

על רקע הכהונה הסוערת של הממשלה, הכישלון העגום בבלימת מתקפת 7 באוקטובר, המשבר החברתי העמוק, כובד המשקל של הסוגיות העומדות על הפרק - רווחת בציבור הישראלי הדעה שהבחירות הבאות יהיו גורליות לישראל בשני היבטים עיקריים, הכרוכים זה בזה: האחד, השאלה אם תוצאותיהן יאפשרו להקים ממשלה שתזכה לאמון מצד חלקים גדולים יותר מהציבור ואשר תייצג את מה שאפשר להחשיב כעמדת רוב הציבור הישראלי בנושאים המרכזיים שעל הפרק; והשני, השאלה אם בעקבות הבחירות האלה יהיה אפשר להוביל בהדרגה לירידה בעוצמת המתח החברתי ובקיטוב. תוצאות כאלה נדרשות לייצוב המערכת, ובהיעדרן צפוי שהמשבר החברתי יחריף עד כדי משבר מסוכן. התוצאות העדיפות יוכלו לאפשר גם הסדרה פורמלית של המשטר הישראלי, שתמנע התפרצויות של משברים מן הסוג שישראל חווה כעת.

האתגר החרדי: הזדמנות חדשה

קיץ 2025 הציף אל פני השטח, שוב ובמלוא העוצמה, את המחלוקת בנושא גיוסם של צעירים חרדים לצה"ל. מצד אחד נעשה מאמץ קואליציוני לעגן את הפטור לחרדים מגיוס בחקיקה שתוכל לעמוד במבחן בית המשפט (שביטל חוק קודם לפני כשנתיים), ובעיקר לבלום מהלכים של נקיטת סנקציות כלכליות נגד החייבים בגיוס שאינם מתייצבים. מנגד, ניכר קושי להסכים בעת מלחמה על חקיקה מעין זו לנוכח ההתנגדות התקיפה והקולנית של מאות אלפי משרתים ובני משפחותיהם להסדר שימשיך את אישור הפטור לעשרות אלפי צעירים חרדים מגיוס לצה"ל.

המשבר בא לאחר כמה התפתחויות חשובות. הראשונה בהן, פסיקת בית המשפט שביטלה את תוקפו של ה"סדר תורתו אומנותו", כפי שהיה נהוג עד כה.

הממשלה נעשים מתוך רצון לשמור על הרוב בכנסת, ולא מתוך מחויבות לשפר את מצבה של המדינה.

עובדה זו בלטה מאוד בתקופת ההפגנות הנרחבות נגד הרפורמה המשפטית, כאשר משאלים חוזרים הוכיחו שלממשלה אין למעשה תמיכה מרוב הציבור, ובכלל זה גם לא מחלקים בציבור שתמכו עקרונית באחדות מן ההצעות של הממשלה, אך התנגדו לדרכי פעולתה ונעשו מודאגים מן המחיר שהחברה הישראלית עלולה לשלם בעטיין. עובדה זו בלטה שוב בעת הדיון הציבורי על סדרי העדיפויות הנכונים בניהול המלחמה בעזה (בהצגה פשטנית: האם חשוב יותר להחזיר את החטופים או למוטט את חמאס). גם במקרה הזה, הממשלה נקטה מהלכים שרוב הציבור הסתייג מהם. הפער בין העמדה שהממשלה מציגה לבין העמדות של רוב הציבור בולט מאוד כמובן גם בהקשר של הדיון בשאלת הגיוס של צעירים חרדים לצה"ל: רוב קואליציוני מבקש לקבע הסדרים שרוב גדול בקרב הציבור מתנגד להם בנימוק שמדובר בהסדרים שהמניע שלהם הוא שמירה על הרוב הפרלמנטרי גם על חשבון טובת המדינה והחברה.

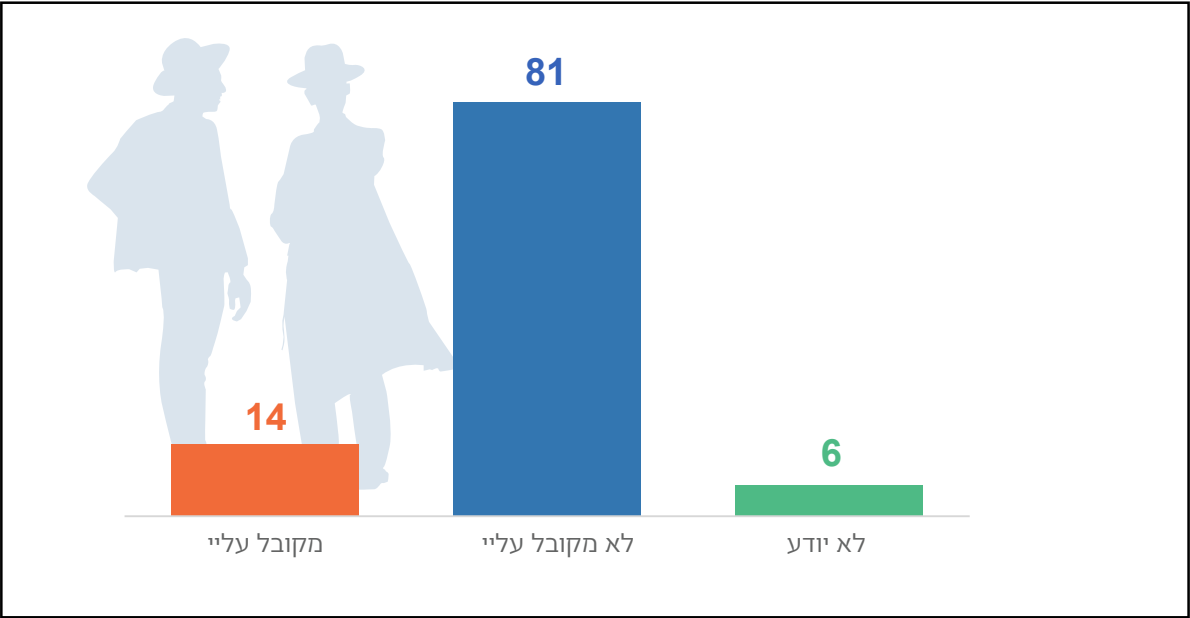
כמובן, ממשלה אינה צריכה לקבל את החלטותיה בכל עת על פי מצב הרוח המשתנה של הציבור. ראוי שהיא תקבע יעדים למדינה ותשתדל לממש אותם גם נוכח קשיים בהתמודדות עם דעת הקהל. עם זאת, מצב של פער קבוע בין התנהלות הממשלה לבין הסנטימנט הציבורי מחריף את המתח החברתי, מקשה על דיון ענייני בנושאים חשובים ומערער את היציבות הכללית של המערכת המדינית. מצב זה הוא אחת הסיבות לכך שזה זמן רב יש רוב בציבור הישראלי התובע להקדים את הבחירות וקבוצה לא קטנה של ישראלים הסבורים שהמשך כהונת הממשלה בנסיבות שנוצרו - בעיקר לאחר פרוץ המלחמה - הוא מצב שאינו לגיטימי.

אם הכנסת תנסה להעביר חוק גיוס/פטור לצעירים חרדים מצה"ל, איזה חוק יהיה מקובל עליך? (ישראלים; באחוזים)

אף לא אחד / לא יודע	חוק שיביא לגיוס של כל החרדים, למעט יוצאי דופן מעטים	חוק שיביא לגיוס של רוב החרדים	חוק שיביא לגיוס של כמחצית מהחרדים	חוק שיביא לגיוס של כרבע מהחרדים	החוק: החרדים הלומדים פטורים; החרדים שאינם לומדים מתגייסים, בלי קשר למספרם	החוק: החרדים פטורים מגיוס, כפי שהיה נהוג עד לא מזמן	
4	50	22	4	2	19	0	חילונים
10	20	21	6	2	40	1	מסורתיים לא־דתיים
7	24	21	2	7	33	5	מסורתיים דתיים
7	23	21	8	2	36	2	דתיים

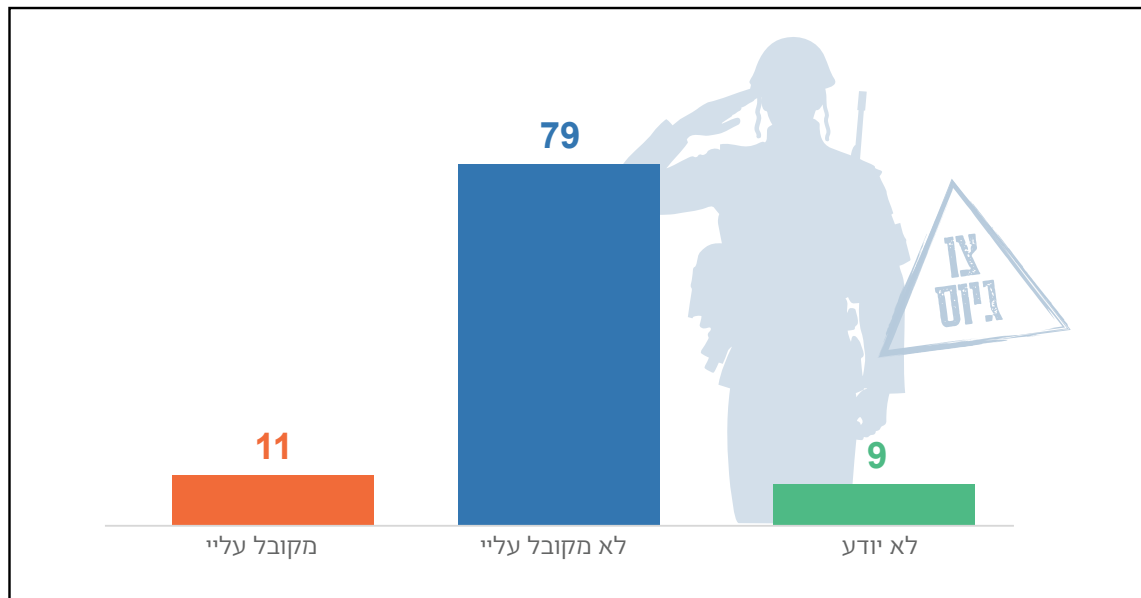
סקר המכון למדיניות העם היהודי, כחלק ממדד החברה הישראלית, יוני 2025

מה דעתך על גיוס של רוב הצעירים החרדים אם יינתן פטור לכמה אלפי עילויים שיישארו בישיבה? (סקר בקרב הציבור החרדי; באחוזים)

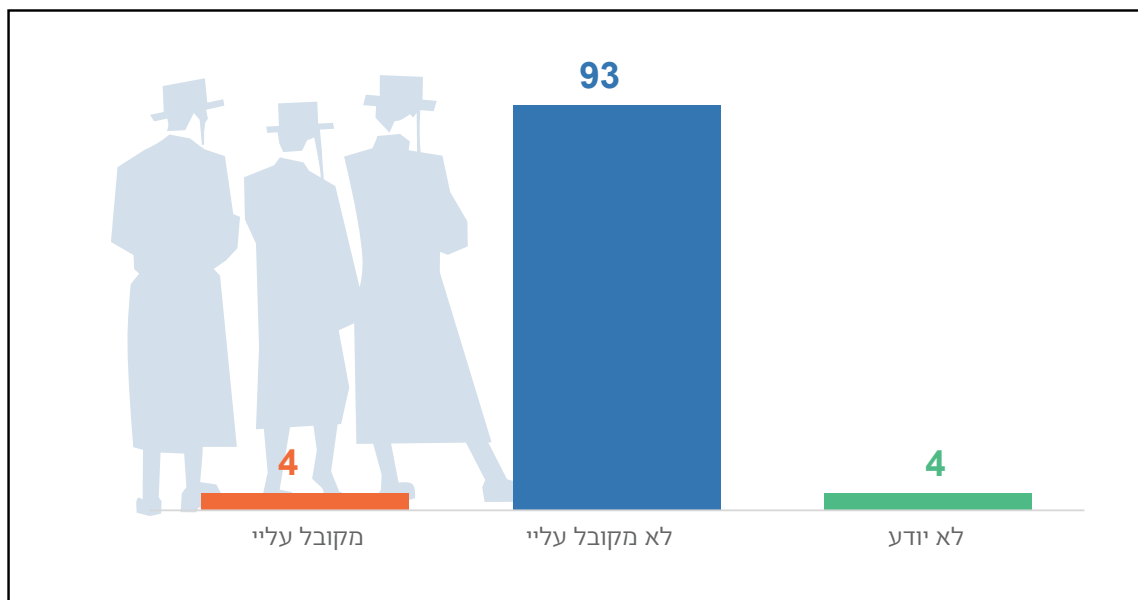
סקר המכון למדיניות העם היהודי, כחלק ממדד החברה הישראלית, נובמבר 2024

מה דעתך על גיוס חובה מלא של כל הצעירים החרדים אם הם ישרתו ביחידות שמתאימות לצביון החיים החרדי ? (סקר בקרב הציבור החרדי; באחוזים)

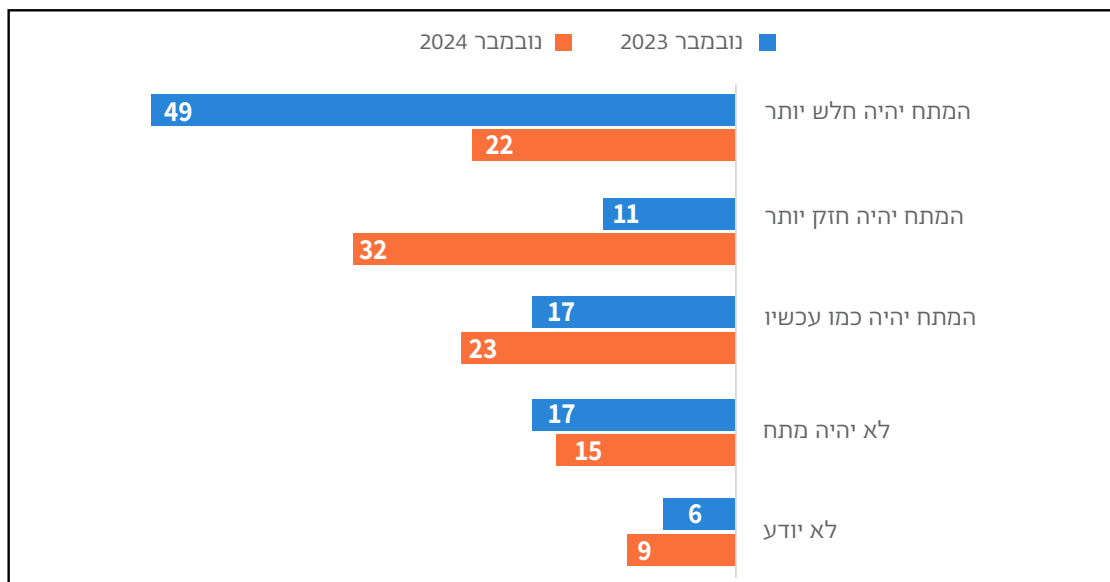
סקר המכון למדיניות העם היהודי, כחלק ממדד החברה הישראלית, נובמבר 2024

מה דעתך על גיוס חובה מלא של כל הצעירים החרדים בדומה לגיוס בשאר האוכלוסייה היהודית? (סקר בקרב הציבור החרדי; באחוזים)

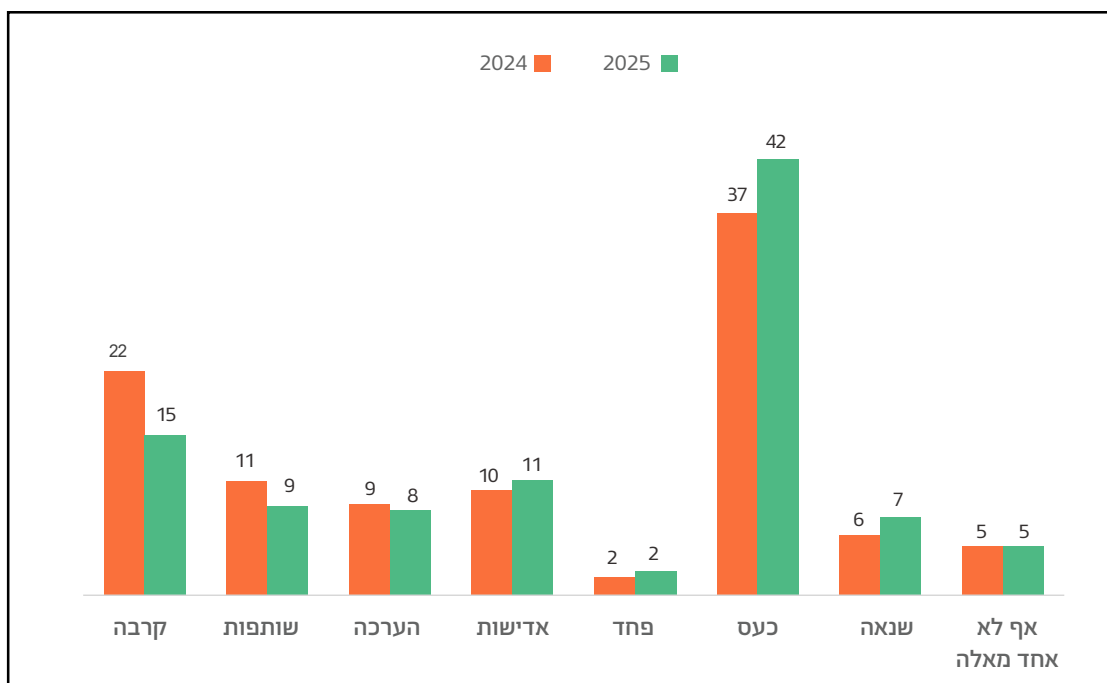
סקר המכון למדיניות העם היהודי, כחלק ממדד החברה הישראלית, נובמבר 2024

לפני המלחמה ובמהלכה הורגש מתח בין החברה החרדית לבין קבוצות אחרות באוכלוסייה.
האם בעקבות המלחמה הציפייה שלך היא ש-: (באחוזים)

סקר המכון למדיניות העם היהודי, כחלק ממדד החברה הישראלית, נובמבר 2024 ונובמבר 2025

מגוון הרגשות של יהודים כלפי חרדים (באחוזים)

סקר המכון למדיניות העם היהודי, כחלק ממדד החברה הישראלית, פברואר 2024 ופברואר 2025

נציגי צה"ל הציגו בשנה החולפת כמה פעמים את הצרכים המיידים לשמירה על הביטחון. לצבא יש צורך בתגבור של כ־10,000 לוחמים נוספים. לנוכח צמיחת המגזר החרדי ומספר חיבי הגיוס מתוכו שאינם מתייצבים, הישראלים הלא־חרדים נדרשים לשאת בעול כבד של שירות סדיר ושל עומס גדול של ימי מילואים. כבר היום ישנם כ־15,000 צעירים חרדים בכל מחזור גיוס, כלומר כ־10% מכלל מחזור הגיוס. מספר זכאי הפטור בגילים 18-26 האמיר ליותר מ־70,000. מספרים אלה גדלים במהירות, ובמקביל להם צה"ל ומדינת ישראל מבקשים להגדיל מאוד את הצבא, כדי למנוע הישנות של מתקפות מסוג אלה שבאו עלינו באוקטובר 2023. למעשה, מהלכה של המלחמה שינה את הדיון על גיוס חרדים משיחה על שוויון אזרחי לשיחה על כורח ביטחוני.

רוב מוחץ מהחרדים - 93% מתנגדים לגיוס חובה מלא של חרדים

זו הסיבה לשינוי הניכר בעמדה של שאר הציבור הישראלי על שאלת גיוס החרדים. בעוד שבעבר רבים בחברה הישראלית השלימו עם סטטוס קוו שפירשו שחרדים אינם נושאים בנטל הביטחוני ונטו

להסכים שאת גיוס החרדים ראוי לקדם רק באמצעות הידברות והסכמות, היום רוב גדול בקרב הציבור אינם מוכנים להשלים עוד עם מצב זה. וככל שמתרחב הדיון על האתגר של גיוס החרדים, הציבור נחשף יותר ויותר לאתגרים אחרים שהמדינה מתמודדת איתם בשל אופיו הייחודי של ציבור זה, ובראשם האתגר הכלכלי והחברתי בעל החשיבות הרבה. התקציבים הממשלתיים כפי שהם מחולקים היום תומכים באורח חיים חרדי שיש בו הימנעות מיציאה של גברים לעבודה, בחינוך חרדי שאינו מכשיר צעירים לתעסוקה בעולם המודרני ובסגנון חיים חרדי שמייצר הרגל של הסתמכות על העברות מתקציב המדינה. התוצאה היא, למעשה, סבסוד בהיקף גדול של

ההתפתחות החשובה השנייה היא פרוץ המלחמה והמחיר שזו גובה מהחברה הישראלית. בשבועות הראשונים של המלחמה נפוצו תקוות והערכות על שינוי צפוי ביחסה של החברה החרדית לחובת השירות בצה"ל לנוכח עוצמת המשבר הביטחוני. אולם שינוי כזה לא בא. מנהיגי הציבור החרדי לא שינו את עמדתם - התנגדות לגיוס של רוב גדול מהצעירים הלומדים בשיבות. בסקר רחב של המכון שנעשה בדצמבר 2024 התברר שגם הציבור החרדי עצמו לא שינה עמדה: רוב מוחץ מתוכו - 93% - מתנגדים לגיוס חובה מלא של חרדים בדומה לגיוס הנהוג בשאר קבוצות האוכלוסייה היהודית בישראל. רק 1% מהנשאלים אמרו בשנה שעברה שגיוס חובה מלא מקובל עליהם. בכל אגפי המגזר החרדי, על מגוון זרמים, נרשמה התנגדות של למעלה מ־85% לשירות צבאי מלא לחרדים.

יתר על כן, 79% מהחרדים מתנגדים לגיוס גם אם השירות יתבצע במסגרת יחידות המותאמות לאורח החיים שלהם. שירות במסגרות חרדיות אזרחיות, כמו זק"א או איחוד הצלה, נדחה גם הוא בידי רבים מהחרדים. רמת האמון של החברה החרדית בפיקוד הבכיר של צה"ל נמוכה מאוד, והיא מזינה את הסירוב להשתלב בכל מסגרת ממלכתית הנדרשת לשמירה על הביטחון. רוב בציבור החרדי סבורים כי המלחמה לא תוביל להשתלבות רבה יותר של המגזר החרדי בציבור הכללי.

בסוף 2024 מנתה הקהילה החרדית בישראל 1.39 מיליון נפש, שהם 13.9% מאוכלוסיית המדינה. קצב הגידול הדמוגרפי של קבוצה זו הוא הגבוה ביותר במערב: 4% בשנה, לעומת 1.4% בקרב האוכלוסייה היהודית הכללית. שיעור הפרייון של החרדים גבוה - כ־6.4 ילדים לאישה, ולכן האוכלוסייה שלהם צעירה מאוד; מחצית מהחרדים הם מתחת לגיל 16. אם מגמות אלו יימשכו, הרי שב־2030 יהיה שיעורם של החרדים 16% מהישראלים, וב־2065 - 32% מכלל האוכלוסייה ו־40% מכלל היהודים.

קצרי טווח ולזהות את חשיבותו של האתגר החרדי לעתידה של ישראל ואת האפשרות שנפתחה לפצוח בתהליך שיתמודד עם אתגר זה.

חוקה רזה: הסדרה ללא אשליות

דוד בן-גוריון, הארכיטקט של מדינת ישראל, עיצב את המבנה השלטוני שלה מתוך התחשבות רבה ברכיבי היסוד הנחוצים להצלחתה בנסיבות התקופה. אולם הוא ובני דורו לא הקימו למדינה אדנים חוקתיים. מגילת העצמאות אומנם קבעה שמדינת ישראל תכונן חוקה כמעט מייד, אך הדבר לא בוצע. לפי חוקרי התקופה, בן-גוריון נמנע במכוון מכינון חוקה מתוך הבנה, נכונה כשלעצמה, שמשטר חוקתי יכרסם בכוחו (שלו עצמו) כראש ממשלה, והוא ביקש למנוע זאת.

מדינות מכוונות חוקה בהתקיים "רגע חוקתי". זהו רגע מיוחד בחייה של אומה שבו רוב העם ונציגיו מעדיפים את האינטרס הכולל על פני האינטרס של קבוצת הזהות שאליה כל אחד מהם משתייך.

הניסיון מלמד שרגע כזה מתקיים בעת הולדתה של מדינה או כאשר מתרחש אירוע דרמטי, שהוא בדרך כלל גם טרגי, שבו מתרחבת ההבנה שיש לפעול למען האינטרס הציבורי הכולל. בן-גוריון בחר שלא לנצל את הרגע החוקתי של קום המדינה. במקום חוקה, ישראל נסמכת על 13 חוקי יסוד. הללו אינם חוקה של ממש הן משום שהם עוסקים רק בחלק קטן מהנושאים המקובלים בחוקות והן משום שהם אינם משוריינים, כלומר רוב רגיל בכנסת יכול לשנות את תוכנם או לבטלם. במרוצת השנים נעשו ניסיונות רבים בכנסת ומחוצה לה לתקן את המצב ולהציע לישראל טקסט חוקתי מלא ואף לשריין אותו. ואולם יוזמות אלה לא צלחו, ככל הנראה משום שישראל לא חוותה רגע חוקתי מאז יום הקמתה ועד ימינו אלה.

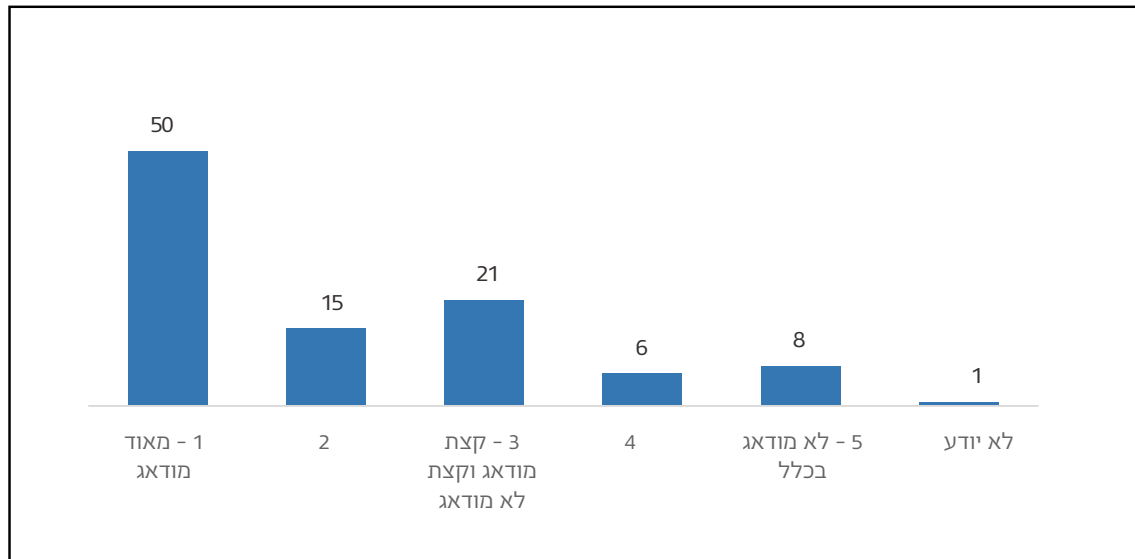
החברה החרדית בידי קבוצות אחרות הפוגע ביכולתה של המדינה לשפר, או אפילו לשמר, את רמת השירותים המדינתיים דוגמת בריאות, חינוך ותשתיות.

על פי התחזיות שעשו אנשי כלכלה וחברה ממגוון השקפות עולם אידאולוגיות, אם ישראל תתמיד במדיניות הנוכחית, בתוך שניים או שלושה עשורים רמת החיים של תושביה תשתווה לזו הקיימת במדינות עולם שלישי: השירותים הציבוריים ייחלשו, התשתיות יתפוררו, ויהיה קשה להחזיק את המערכת הביטחונית היקרה והמתוחכמת הנחוצה לעמידה מול איומים צבאיים.

מאז חקיקת חוק טל בשנת 2002 ניסו כל ממשלות ישראל להסדיר בדרכים שונות את סוגיית הגיוס החרדי, אך ללא הצלחה. המנהיגות החרדית נקטה טקטיקות של התחמקות, מריחה והסכמות ריקות מתוכן שמטרתן שימור המצב הקיים. קואליציות מתחלפות אפשרו את קיומה של מציאות זו בשל שיקולים פוליטיים קצרי טווח. פסיקת בג"ץ ב-2017, שפסלה את חוק הגיוס, לא הביאה לשינוי מהותי. במשך שבע שנים לא עלה בידי הכנסת לחוקק חוק חלופי, ובסופו של דבר נאלץ בית המשפט לקבוע כי בהיעדרו של חוק תקף, אין הצדקה משפטית להמשך הפטור משירות ולהמשך תקצוב הישיבות בידי המדינה. צה"ל החל להיערך לגיוס בפועל של חרדים. אלא שבלי גיבוי של חקיקה ומול ניסיונות הטרפוד מצד המערכת הפוליטית, המשימה לא הניבה תוצאה משמעותית.

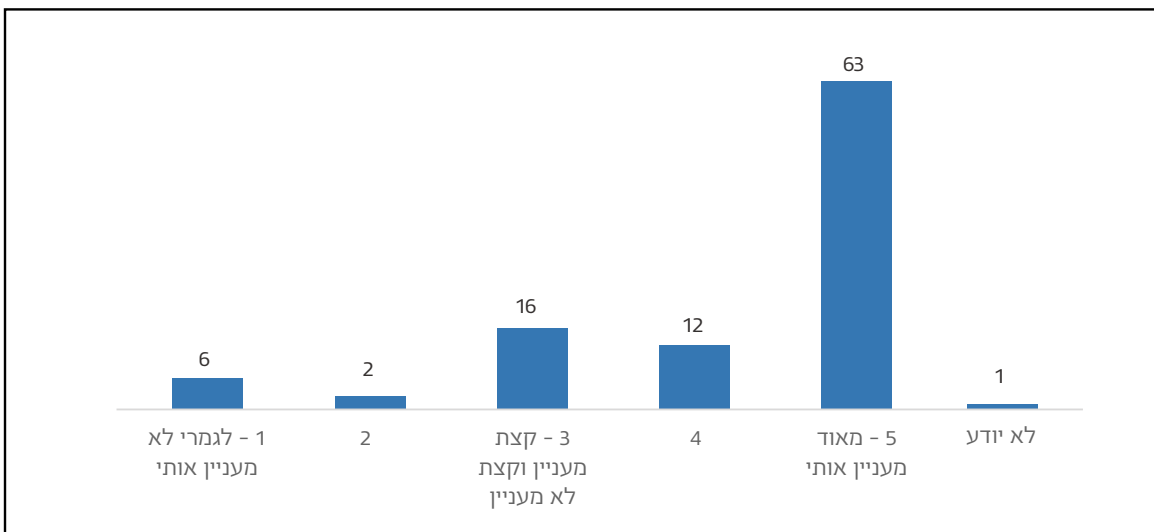
בקיץ 2025 נוצרה הזדמנות לשינוי חד וברור ביחסי המדינה והמגזר החרדי. החברה החרדית חוששת, מסיבות מובנות, מפגיעה בזהות הקולקטיבית שלה. זהו חשש לגיטימי, ויש להיענות לו באמצעות התאמה של מסגרות ייעודיות לשירות שיקטינו למינימום את המגע של המשרתים החרדים עם צה"ל ה"גדול". בנסיבות שנוצרו, על הכנסת להתעלות מעל לשיקולים פוליטיים

**באופן כללי, באיזו מידה אתה מודאג או לא מודאג מהמצב החברתי בישראל?
(כלל הישראלים, באחוזים)**

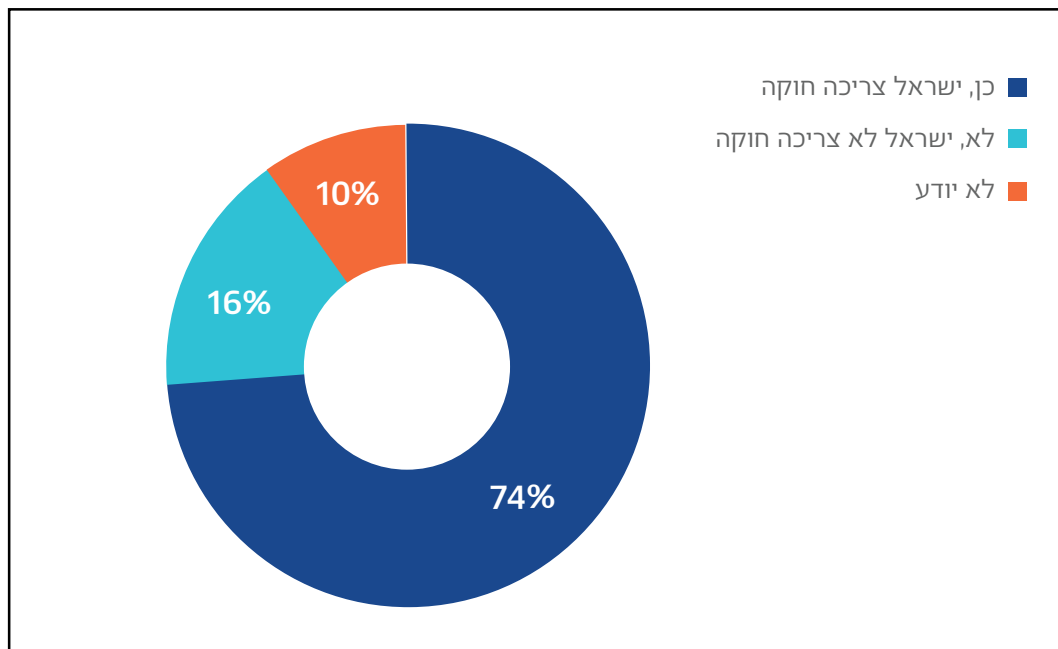
סקר המכון למדיניות העם היהודי, עבור פרויקט "חוקה רזה", אפריל 2025

**באיזו מידה מעניין או לא מעניין אותך הנושא של המבנה המשטרי של ישראל?
(הכוונה לדברים כמו שיטת הממשל, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית)
(כלל הישראלים, באחוזים)**

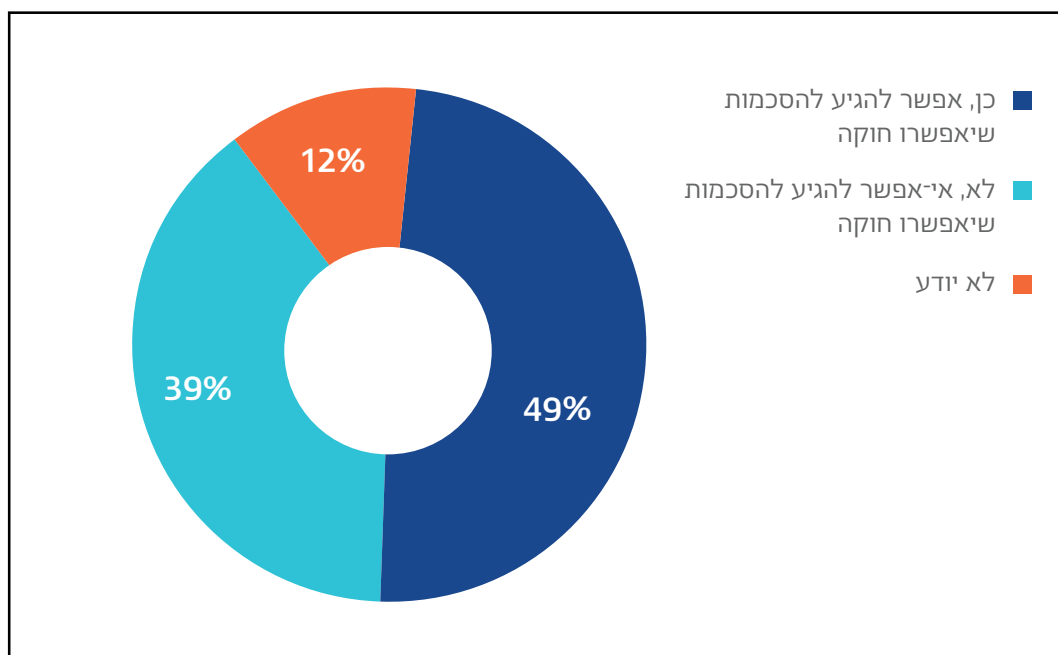
סקר המכון למדיניות העם היהודי, עבור פרויקט "חוקה רזה", אפריל 2025

באופן כללי, האם לדעתך צריך שתהיה לישראל חוקה? (הכוונה לחוקה קבועה, מעבר לחוקי היסוד שאפשר לשנות בכנסת ברוב רגיל)

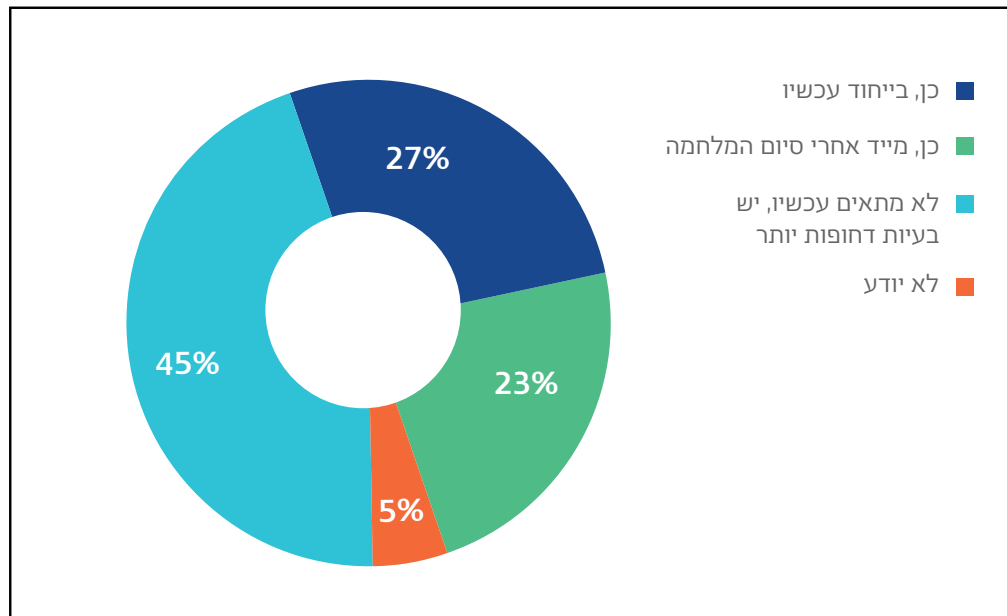
סקר המכון למדיניות העם היהודי, עבור פרויקט "חוקה רזה", אפריל 2025

האם לדעתך אפשר להגיע להסכמות שיאפשרו שתהיה לישראל חוקה?

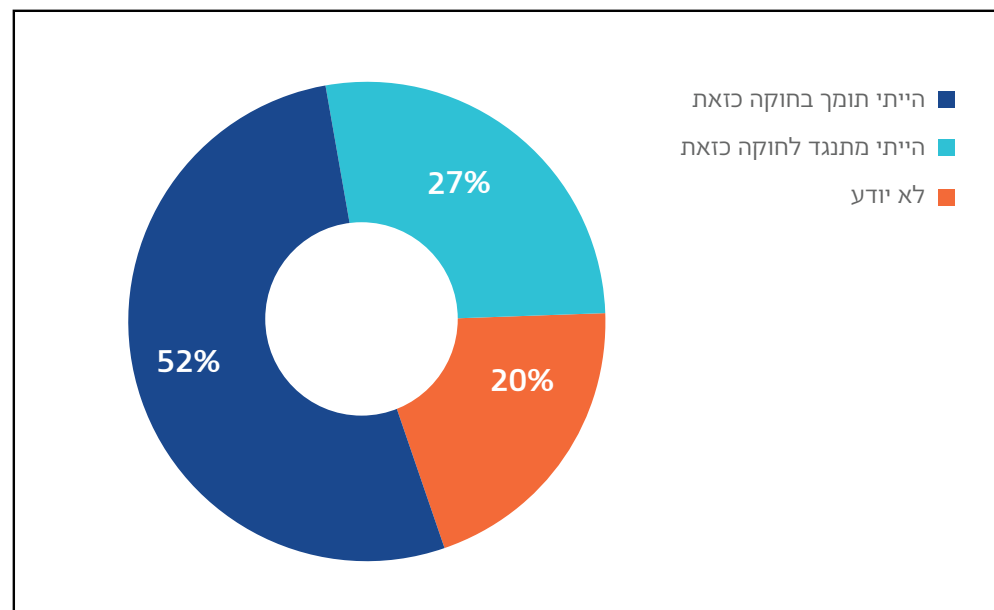
סקר המכון למדיניות העם היהודי, עבור פרויקט "חוקה רזה", אפריל 2025

האם לדעתך עכשיו זה זמן מתאים לדיון ציבורי בנושא חוקה?

סקר המכון למדיניות העם היהודי, עבור פרויקט "חוקה רזה", אפריל 2025

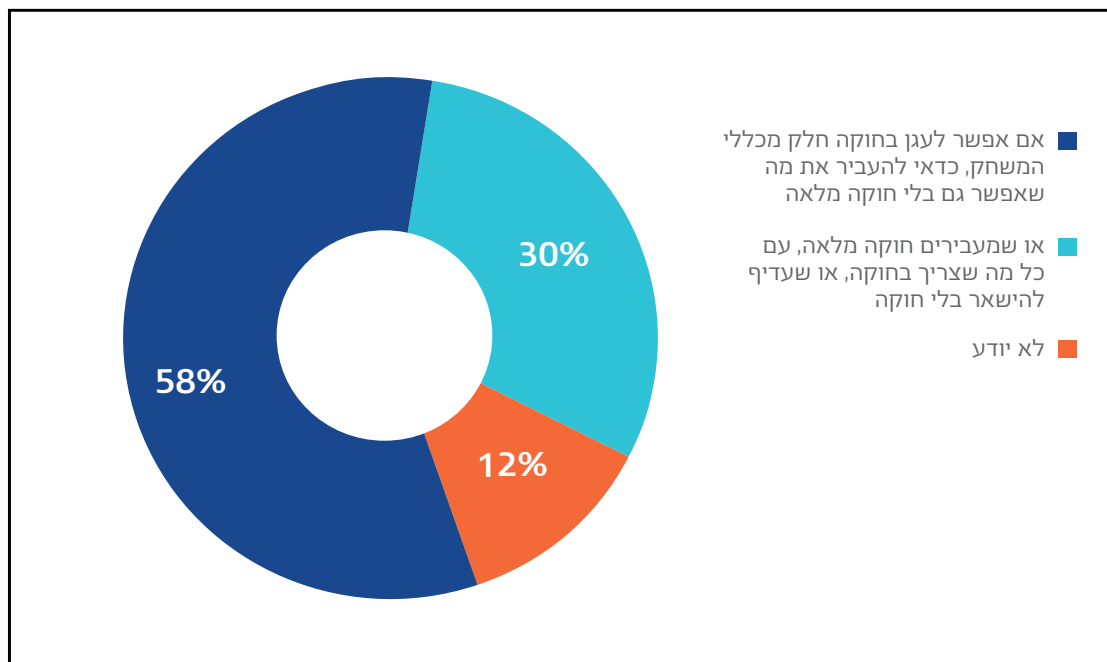
האם היית תומך או מתנגד להעברת חוקה שיש בה רק הסעיפים האלה?*

* סעיפים המפרטים את הכללים ש- יגנו על זכויות אדם בסיסיות; יסדירו את סמכויות הממשלה; יקבעו את הסמכויות של בית המשפט; יעגנו את עובדת היותה של ישראל מדינה יהודית; יסדירו את מעמד הדת במדינה; יסדירו את סמכויות הכנסת; יקבעו שיש שוויון מלא בין כל האזרחים; יקבעו איך בוחרים ונבחרים.

סקר המכון למדיניות העם היהודי, עבור פרויקט "חוקה רזה", אפריל 2025

להלן שתי אמירות. סמן איזו משתיהן קרובה יותר לעמדתך: (גם אם היא לא זהה לה במדויק)

סקר המכון למדיניות העם היהודי, עבור פרויקט "חוקה רזה", אפריל 2025

הסכמה רחבה - כנדרש בעת כינון חוקה מלאה - בנוגע לזהות המדינה ולמחויבות שלה למגילה מפורטת של זכויות אדם. אבל, להערכתנו, אפשר להסכים היום על הסדרת החלק הממשלי בחיים הלאומיים. זוהי הסדרה חוקתית צנועה, ומכאן השם "חוקה רזה".

המצב הישראלי

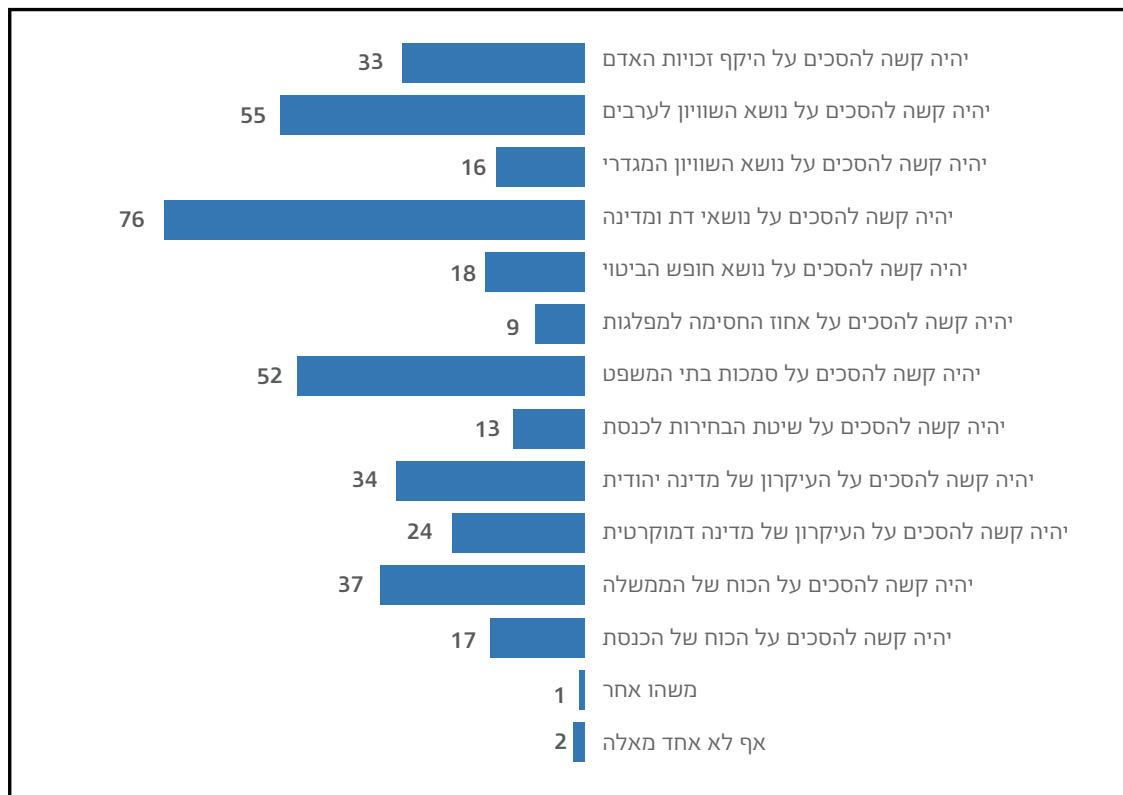
בשנות המדינה הראשונות נעשה ניסיון לפתור את המחלוקות בין קבוצות שונות בחברה הישראלית, והקבוצה ההגמונית ביקשה לגבש את ישראל באמצעות "כור היתוך" חברתי. גם משפבתה האש בכור ההיתוך, ישראל המשיכה להתנהל, במשך יובל שנים, כ"דמוקרטיה הסדרית", שגם אם רווחות בה מחלוקות, האתוס המרכזי שלה מוסכם על רוב האזרחים. בשל דחיפותן של סוגיות אחרות נדחק הצידה העיסוק בשאלות יסוד, ובראשן שאלת הזיקה בין האופי הפרטיקולרי היהודי של ישראל לבין אופייה האוניברסלי הדמוקרטי.

האם יש מקום לשוב ולנסות מהלך חוקתי בעת המשבר הנוכחי? המכון למדיניות העם היהודי משיב על שאלה זו תשובה חיובית, גם אם מסויגת.

ראוי להבחין בין שני סוגים של חוקות: האחד, השכיח יותר, הוא "חוקה מלאה". זו מורכבת, בדרך כלל, משלושה חלקים: (1) חלק זהותי - הקובע את אופייה של המדינה; (2) חלק זכויות - הכולל מגילה של זכויות אדם; ו(3) חלק משטרי - המסדיר את פעולתן של רשויות השלטון ואת מערכות היחסים ביניהן.

סוג החוקה השני, הנדיר יותר (אך הקיים, לדוגמה, באוסטרליה), הוא "חוקה רזה". זו מסדירה את סמכויותיהן ואת דרכי פעולתן של רשויות השלטון וקובעת את כללי המשחק שעל פיהם תתנהל המדינה בפן הממשלי, בלי לכלול בתוכה את החלק הזהותי ואת מגילת זכויות האדם. כפי שיוסבר להלן, בישראל של היום אין היתכנות לגיבוש

בין שאתה תומך בחוקה ובין שאתה מתנגד לחוקה, איזה מהדברים הבאים יהיה לדעתך האתגר העיקרי להעברת חוקה? (אפשר לסמן עד 5 סעיפים שהם העיקריים בעיניך) (באחוזים)

סקר המכון למדיניות העם היהודי, עבור פרויקט "חוקה רזה", אפריל 2025

העקרונות מרחיקי הלכת של הצעת שר המשפטים והדרך הכוחנית שבה היא שווקה הובילו למשבר. מלחמת חרבות ברזל, שפרצה באוקטובר 2023, הסיטה, כאמור, את תשומת הלב הלאומית לזמן מה לסוגיות ביטחוניות, אך השאלות המשטריות היסודיות נותרו ברקע, והן מאיימות להתפרץ מחדש במתכונת משברית.

הצעות להתמודדות

החשש מפני הכרעה במלחמת התרבות, באופן שיביא לתבוסה של כמה מקבוצות הזהות הישראליות, מזין דיון שתוצאתו הצעות שונות להתמודדות עם המשבר.

יש החותרים לכינונה של חוקה מלאה. הם מבקשים לעצב "סדר חברתי חדש", שיעוגן במסמך חוקתי מחייב

בדור האחרון המחלוקת הזהותית בין קבוצות בחברה הישראלית היא עובדת חיים בסיסית שאין עוד אפשרות להתעלם ממנה. הדמוקרטיה ההסדרית נדחקה לטובת דמוקרטיה משברית, שבה פוליטיקה של זהויות מנצחת את צירי המחלוקת על בסיס של דת, לאום, מוצא עדתי וגם מיקום גאוגרפי. השסעים שנחשפו בחברה הישראלית התבררו ככרוניים וכקשים לגישור. ישראל נקלעה למלחמת תרבות.

המתח החברתי התפרץ באופן מסוכן לאחר הבחירות של סוף 2022 כאשר שר המשפטים הכריז על רפורמה משפטית, שהיו מי שראו בה מהפכה משטרית וחששו שמטרתה היא להכריע את מלחמת התרבות לטובת אחדות מקבוצות הזהות המרכיבות את הקואליציה הנוכחית.

אותה, היא תעצים אותה ותיצוק לתוכה ממד של "לכתחילה". אם ישראל תהפוך ל"מדינת כל שבטיה", סביר להניח שקצב הסיבוב של הצנטריפוגות המרחיקות אותנו זה מזה כיום יואץ בחדות. התקווה שכל שבט יחיה את חייו בשלווה לצד השבט האחר מכיוון שהוא ייהנה מאוטונומיה תתנפץ נוכח מציאות שבה כל שבט יהיה מאורגן באופן עצמאי, עם גיבוי חוקי לכך. התחרות שתפתח על שליטה, על השפעה ועל עיצוב התודעה תעצים ותגביה את החומות המפרידות כבר כיום בינינו ותהפוך אותן למכשולים שיסכלו את יכולת הפעולה המשותפת שלנו להשגת מטרות לאומיות.

במקום לחתור לחוקה מלאה מאחדת או לקנטוניזציה מפרידה, ראוי לחתור לפתרון הצנוע אך בעל ההיתכנות הסבירה למימוש: חוקה רזה.

האפשרות הפרוצדורלית

כמה מן הנושאים האמורים כבר מוסדרים בחוקי יסוד קיימים (טובים יותר או פחות), ואחרים - נושאים קריטיים דוגמת אופני חקיקה, ביקורת שיפוטית, דרכי מינוי שופטים וסמכויות בית המשפט - מוסדרים בחקיקה הרגילה. עם זאת, אלו גם אלו - קרי, כל המסכת המשטרית - עומדים על כרעי תרנגולת. חקיקת חוקי יסוד ושינויים יכולים להתקבל בכנסת ברוב רגיל כלשהו, כמו חוק רגיל, ללא כל פרוצדורה מיוחדת. זוהי תקלה, והיא מציבה את הדמוקרטיה הישראלית על מדרון חלקלק ומסוכן, שכן מה שמתיימר להיות החוקה הישראלית הוא כחומר ביד היוצר, דהיינו הכנסת. חוקי היסוד הם טרף קל לכל גחמה קואליציונית המבקשת לקדם שינויים מהפכניים מכל סוג שהוא, החל בנטילת סמכויות מבית המשפט, עבור בהגבלת זכות הבחירה של חלק מהאזרחים, וכלה בשינוי אופייה היהודי של המדינה או שינוי אופייה הדמוקרטי. אומנם בית המשפט העליון נטל לעצמו, לאחרונה, את הסמכות לערוך ביקורת שיפוטית על חוק יסוד, אך הדבר נעשה ברוב זעיר, שכבר איננו קיים לאחר שינוי

ומשוריי. בכך תקובע דמותה של השותפות הישראלית לדורות. חוקה תבטיח שקבוצות קצה החותרות להעצים את רכיב הזהות השבטי-יהודי (הדתי ו/או הלאומי) או את רכיב הזהות האוניברסלי (אגב דילול האופי הפרטיקולרי של מדינת הלאום) לא יוכלו לממש את רצונן. חוקה מלאה, שתקבע את זהותה של המדינה ותבטיח זכויות אדם ושוויון, תסרטט את גבול השינוי שכוחות קיצוניים יכולים לשאוף אליו.

אחרים העלו מגוון הצעות לכינונה של פדרציה. לשיטתם, את ישראל ראוי לעצב כמערך של אוטונומיות, שכל אחת מהן תהיה תפורה למידותיה של אחת מקבוצות הזהות, אשר ישתפו פעולה ביניהן במסגרת פדרטיבית. מימוש רעיון כזה יאפשר לכל קבוצה להתנהל על פי העדפותיה בתחומים שייקבעו ולשאת באחריות לבחירות שלה. על פי הצעה זו, השותפות הישראלית תצומצם למינימום ההכרחי (למשל, שמירה על ביטחון המדינה מפני אויבים מבחוץ), שלא יחייב הסכמות ערכיות.

שתי ההצעות נוקטות פתרונות הפוכים למלחמת התרבות הישראלית: חוקה מלאה מבקשת לכרוך את החברה יחדיו, ואילו הצעת ההפרדה לקנטונים מבקשת להכיר בקיומה של השונות ולתת לה תוקף משטרי; מכאן "כל ישראל אחים", ומשם "איש לאוהליך ישראל". ואולם לשתי ההצעות צד שווה: ההיתכנות המעשית למימושן קלושה, וכל ניסיון לקדם את אחת מהן עלול להחריף את המשבר הלאומי.

חוקה מלאה היא רעיון נאצל. אבל במצב של קיטוב, המלווה במחלוקת מהותית על זהות המדינה, קשה לראות כיצד תיתכן הסכמה ישראלית רחבה על כינון חוקה שיש בה התייחסות לסוגיות של זהות וערכים. הצבתה של חוקה כזאת כיעד פוליטי עלולה להתסיס את המערכת החברתית ולהביא אותה אל סף רתיחה.

הקנטוניזציה היא רעיון גרוע. היא תעניק גיבוי נורמטיבי ומוצקות משטרית למחלוקת הזהותית. במקום לנהל

יש סבירות ממשית שנוכל להגיע להסכמה רחבה - נניח, של 75 חברי וחברות כנסת - על הסדרי החוקה הרזה, שהרי הללו אינם עוסקים בערכים שעליהם מתנהלת מלחמת התרבות. אמת, בעת הזו הכנסת נתפסת כמקום שיש בו רגישות רבה יותר ליהודיותה של המדינה, ואילו בית המשפט נתפס כמקום שיש בו רגישות רבה יותר לאופייה הליברלי. זוהי הסיבה לכך שבקואליציה הנוכחית, שאיננה ליברלית, מעוניינים להעביר סמכויות מן המשפטי אל הפוליטי. אך זהו חישוב קצר רואי, שהרי המצב הנוכחי איננו חוק טבע.

חוקה מלאה היא רעיון נאצל. אבל במצב של קיטוב, המלאה במחלוקת מהותית על זהות המדינה, קשה לראות כיצד תיתכן הסכמה ישראלית רחבה על כינון חוקה

כך למשל, אין בנמצא ניחוש מושכל באשר לשאלה מי ינצח בבחירות הבאות וירכיב קואליציה. לפיכך לכולם יש אינטרס לייצב את המערכת באופן מיטבי, מנקודת ראות מצרפית, שהרי כל צד עלול להיקלע לעמדת האופוזיציה. כללי משחק משוריינים באמצעות חוקה רזה יגנו עליו. הוא הדין באשר להרכב

בית המשפט העליון: אם בעבר רוב גדול של שופטי קוטלגו כליברלים, כיום מאזן הכוחות משתנה ומחצית מן השופטים והשופטות החברים בו נחשבים שמרנים. וכך, אם שיטת הבחירה של נשיא בית המשפט העליון לא תשתנה, בעוד מספר שנים כלשהו ימונה לנשיא המוסד המכובד שופט שמרן. דוגמה להחלפת החברבורות של הנמר נמצאת לנו בבית המשפט העליון האמריקאי, אשר שינה את פניו מקצה לקצה בשנים האחרונות והפך למעוז השמרנות האמריקאית. אין לדעת אם מעין זה לא יתרחש גם כאן.

האיזודאות היא בסיס מצוין להתכנסות בהווה להסכמות חוקתיות על כללי משחק משוריינים שאינם נגועים

הרכב השופטים בשנה האחרונה. ככל שתתבסס הטענה (החזקה, יש להודות) שאין לבית המשפט העליון מקור סמכות לבצע ביקורת שיפוטית על חוקי יסוד, אין מעצור חוקי מפני רוב נחוש המבקש לשנות את ישראל כרצונו.

אין זה חשש תאורטי. כל ראשי הממשלה האחרונים, מכל גוני הקשת הפוליטית, בחרו לשנות את חוקי היסוד כדי שיתאימו לצורכיהם הפוליטיים המידיים (ע"ע, למשל, ממשלת החילופים). רק בעשור האחרון שינתה הכנסת את חוקי היסוד מספר פעמים גדול יותר ממספר כל השינויים החוקתיים שנעשו בחוקה האמריקאית מאז נכנסה לתוקף בשנת 1789. אנו צועדים על קרח דק ושברירי, ללא ביטחון שעולמנו לא ישתנה במחטף פוליטי מכל צד שהוא. התוצאה היא חוסר יציבות בחיים הציבוריים, עימותים חריפים בין רשויות השלטון, פגיעה באמון הציבור במוסדות, העמקת הקיטוב החברתי עד כדי קרבה מסוכנת למלחמת אחים, ובאופן כללי היחלשות הדמוקרטיה והחברה בישראל.

מחוץ לישראל, בכל הדמוקרטיות החוקתיות, שינוי כללי המשחק איננו יכול להיעשות בדרך זו, כלומר יד, באמצעות החלטה של רוב רגיל. מפאת חשיבותם, הכללים מוסדרים בחוקה משוריינת, כך ששינויים בהם מחייבים עמידה בדרישות נוקשות כגון השגת רוב פרלמנטרי גדול; אישור בשני בתי מחוקקים, ובמדינה פדרלית - אישור המתקבל בידי כל או רוב המדינות החברות בפדרציה; או אישור במשאל עם. נוסף על כך, ברוב המדינות נוהגת תרבות חוקתית המורידה מעל סדר היום את האפשרות של שינוי הכללים בהתאם לנוחות רגעית.

חוקה רזה: היתכנות

השסע החברתי והאידיאולוגי המאפיין אותנו אינו מאפשר לנו להכריע במלחמת התרבות. אבל הוא איננו מונע מאיתנו לקבל על עצמנו חוקה רזה שתהווה מסגרת מוסכמת ויציבה לניהול המחלוקות בינינו.

כבסיס להתכנסות להסכמות חוקתיות על כללי משחק משוריינים שאינם נגועים בהעדפות ערכיות.

סיכום

שלוש השנים האחרונות היו קשות לאזרחי ישראל, רגשית, ביטחונית וכלכלית. עם זאת, צירוף המשברים - הפוליטי, החברתי והביטחוני - יוצר גם רגע של הזדמנות לשנות מן היסוד כמה הרגלים שהתקבעו אצלנו. בזירה הביטחונית

ישראל לא יכולה להסתפק בטיפול בבעיה הביטחונית בלי להידרש לנושאים שמקשים עליה כחברה

נדמה שברור לכול שיידרש עדכון של מבנה הצבא, תקציבו, היקפו ואף משימותיו. ואולם ישראל לא יכולה להסתפק בטיפול בבעיה הביטחונית בלי להידרש לנושאים שמקשים עליה כחברה ומסכנים אותה במשבר פנימי שתוצאתו עלולה להיות חמורה לא פחות מזו של משבר חיצוני. התפנות להערכה

מחדש של המבנה הקואליציוני הנדרש, בחינה ועדכון של ההסדר המשטרי שהיא זקוקה לו, טיפול נכון באתגרי הפנימיים העיקריים (למשל ההתמודדות עם האתגר החרדי) - כל אלה, ולא פחות מן העדכונים הנדרשים בשדה הביטחון, יכולים להיות מצע להתחדשות ישראלית של יציאה מן המשבר.

בהעדפות ערכיות אִפְרוריות. מעבר למסך הבערות, שאלת הפרדת הרשויות והיחסים המורכבים ביניהן איננה קשורה לעמדותיהם של הצדדים במלחמת התרבות. כולנו נצא נשכרים מייצובם של כללי משחק משוריינים שמאזנים באופן נאות את היחסים בין הרשויות. לכולנו יש אינטרס משותף בביצור המבנים המוסדיים של רשויות השלטון כך שהם ישמשו נמל מבטחים לכל אחד ואחת מאיתנו כאשר ניקלע לעמדת מיעוט.

ודוק: חוקה, גם חוקה מלאה, היא "רק" מסמך חברתי, ואין בכוחה, כשלעצמה, להכתיב תוצאה חברתית עבור חברה שאיננה מוכנה לקבל עליה את ההסכמות ואת הערכים הקבועים בחוקה. אלא שחרף מגבלותיה אין בארסנל של דמוקרטיות שום מכשיר טוב יותר להסדרה חברתית ממכשיר החוקה.

ואף על פי כן, התעקשות על חוקה מלאה שאיננה ניתנת להשגה בעת הזו עלולה להיות מסוכנת. מי שדורש "הכול או לא כלום" מאבד את האפשרות החשובה מאוד של כינון חוקה רזה; אפשרות צנועה, יחסית לרצוי, אך שאפתנית, יחסית למצוי. חוקה רזה תקבע לדורות את כללי המשחק להתנהלות שפוייה בעידן של קיטוב בתוך מלחמת תרבות ובלי שנידרדר למלחמת אחים.

בהתאם להערכה זו, המכון למדיניות העם היהודי משקיע בשנתיים האחרונות מאמץ ניכר בעיצובה של חוקה רזה בהסכמה רחבה. עבודה זו תסתיים בסוף 2025 ותוצג

דמוגרפיה

ההגירה לישראל אחרי 7 באוקטובר

ההגירה שהושפעו מאירועים פנימיים בישראל, כמו למשל לאחר מלחמת ששת הימים.

העימות הנוכחי וההגירה לישראל

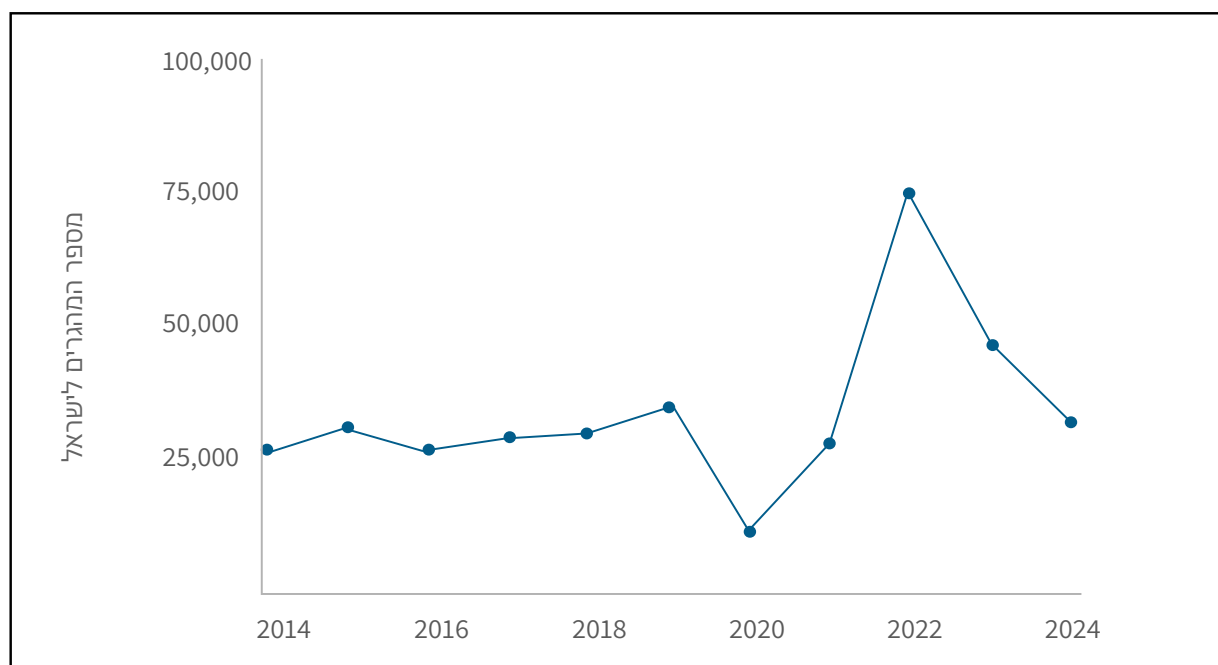
מהי השפעתו של העימות הביטחוני הנוכחי על שיעורי ההגירה לישראל - האם חלה עלייה במספר העולים בעקבות פרוץ המלחמה ב־7 באוקטובר 2023 או שחלה ירידה בהיקפי העלייה משום שישראל נתפסת עכשיו כמסוכנת מדי? את היקפי ההגירה מישראל קשה הרבה יותר למדוד מכיוון ששינוי במעמד הרשמי אינו הכרחי כדי לעזוב, ולכן נתון זה לא נכלל בניתוח שלפנינו.

מבט ראשוני במספרי ההגירה לישראל הכלליים בשנים האחרונות יכול ללמד שהמלחמה בעזה השפיעה עליהם לרעה באופן ניכר: מספר המהגרים לישראל קטן ב־50% בשנים 2022-2024: בשנת 2024 עברו להתגורר בישראל רק 32,161 עולים, לעומת 46,590 ב־2023 (שנת פרוץ המלחמה) ו־74,474 בשנת 2022. עם זאת, עיון מעמיק מגלה מייד כי המלחמה היא לא הגורם המכריע לירידה החדה הזו, שכן עיקרה התרחש לפני פרוץ המלחמה באוקטובר 2023.

ההגירה לישראל - או כפי שהיא מכונה, ה"עלייה" - נתפסת בישראל כנדבך מרכזי בציונות, והיא נהנית מעדיפות ממשלתית ותקציבית. לעומתה, ההגירה מישראל - המכונה באופן מסורתי "ירידה" - עוררה תמיד, ועדיין מעוררת, דאגה לאומית עמוקה, ומנהיגים כמו דוד בן-גוריון ויצחק רבין התבטאו בחריפות רבה נגדה. חשיבותה של ההגירה מתחדדת במיוחד בזמני מלחמה: מראות של ישראלים השבים לארץ בעיתות משבר מתקבלים כסימן מובהק לסולידריות לאומית, ואילו הגירה מישראל בגלל מצב ביטחוני הופכת מייד לכותרת ראשית בחדשות.

סיפור קורותיה של ישראל עוצב על ידי הגירה, הן בתקופת "היישוב" הן לאחר קום המדינה. ואולם שלא כמו מה שמקובל בנרטיב הלאומי, קצב ההגירה לישראל ועיתויה נקבעו לרוב על ידי גורמים במדינות המוצא שדחפו אנשים לעזוב את ביתם יותר משהם נקבעו בהשפעת התפתחויות בתוך ישראל עצמה. כך קרה, למשל, בגל העלייה החריג מאוקראינה בעקבות פרוץ המלחמה שם בינה ובין רוסיה (פברואר 2022). במרוצת השנים היו גם עליות מתונות יותר בקצב

ההגירה לישראל, 2014-2024 (במספרים מוחלטים)

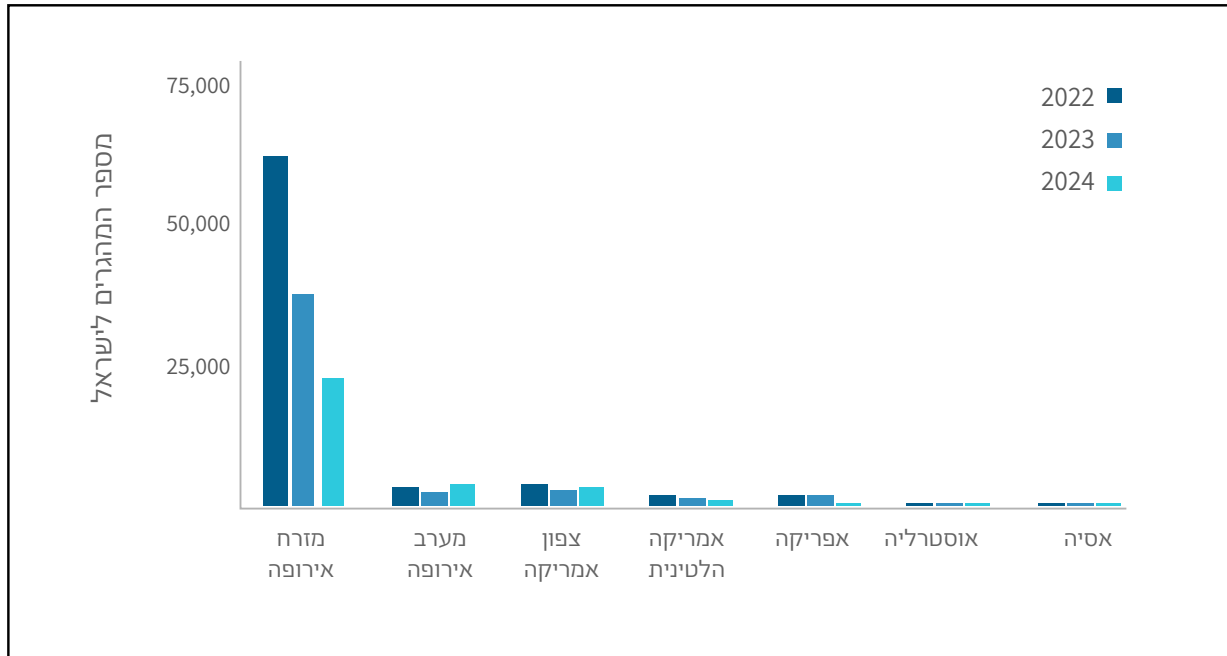
לתגובה לאירועים בישראל. יתרה מזו, הנתונים מראים שדפוסי ההגירה לישראל משתנים משמעותית מאזור לאזור, ולכן הפעולה הנכונה היא לנתח כל אזור בנפרד כדי לבודד את ההשפעה של מלחמת חרבות ברזל על ההגירה לישראל.

כפי שמראה התרשים הבא, דפוס ההגירה ממזרח אירופה לישראל אינו חוזר על עצמו במערב אירופה ובצפון אמריקה; בשני האזורים האלה נרשמה ירידה בהגירה לישראל בשנת 2023, אך השיעורים התאוששו בשנת 2024 ואף עברו את שיעורי ההגירה של שנת 2022. ייתכן שמדובר בהגירה מתוכננת מהחודשים האחרונים של שנת 2023 שנדחתה לשנת 2024, וייתכן שמדובר בשינוי בדפוסי ההגירה. בדיקה מדוקדקת יותר של הנתונים תבהיר איזו משתי האפשרויות היא האפשרות הנכונה.

למעשה, מספרי ההגירה הגבוהים של 2022 ו-2023 הם החריגים, בעוד הנתונים משנת 2024 קרובים יותר לממוצע של העשור החולף. העלייה החריגה במספרים בשנים 2022 ו-2023 מקורה ככל הנראה בשילוב של השפעות התקופה שלאחר מגפת הקורונה והמלחמה באוקראינה.

בחינה מדוקדקת של הנתונים לפי אזור המוצא של המהגרים מספקת פרטים נוספים. מתברר כי המספרים הגדולים ביותר של המהגרים לישראל בשנים 2022-2024, ובפער גדול, הגיעו ממזרח אירופה, ובעיקר מרוסיה ומאוקראינה. שינויים בדפוסי ההגירה של קבוצה זו הם האחראים העיקריים לשינויים המוצגים בתרשים שיעורי ההגירה הכוללים (ראו להלן), ואת התנודות בהגירה אפשר לייחס יותר להתפתחויות במלחמה המתמשכת בין רוסיה לבין אוקראינה מאשר

ההגירה לישראל לפי שנים ואזור מוצא (במספרים מוחלטים)

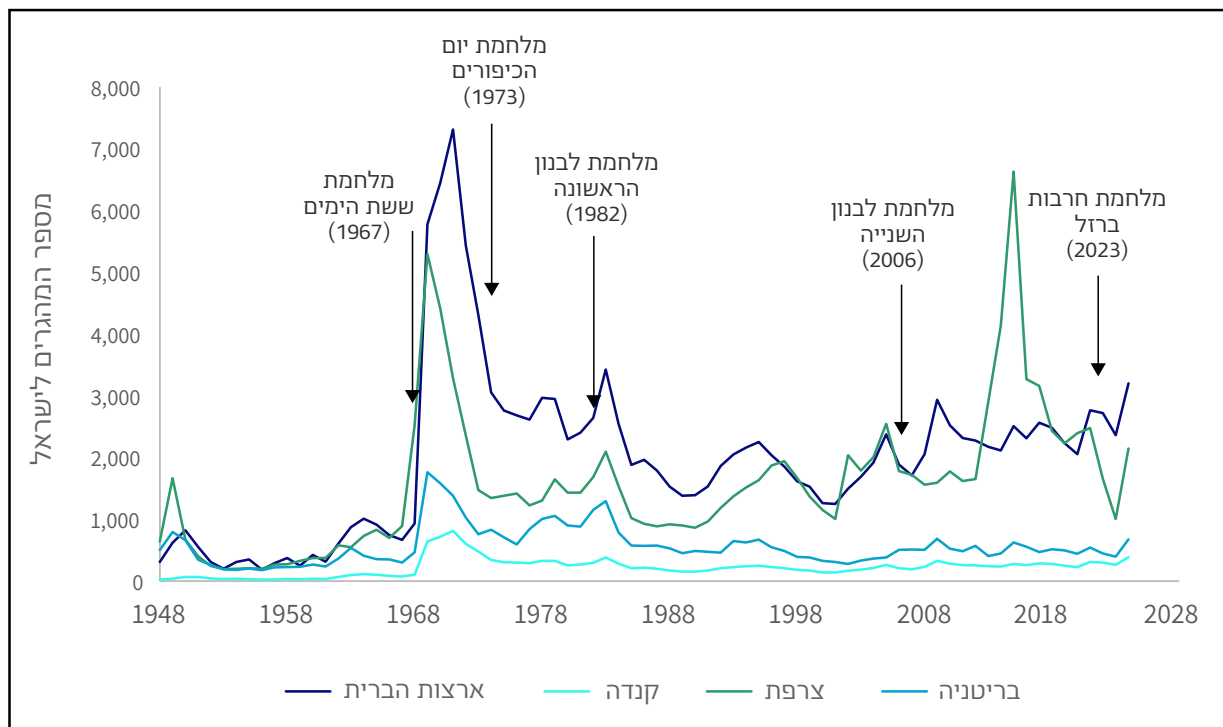
מלחמות וההגירה לישראל

יש תקדימים לעלייה מוגברת לישראל ממערב אירופה ומצפון אמריקה לאחר מלחמה. הדוגמה הבולטת והמפורסמת ביותר היא העלייה החדה בהגירה לישראל ממדינות המערב בשנים שלאחר מלחמת ששת הימים (1967). דפוס זה חזר על עצמו לאחר מלחמת לבנון הראשונה (1982), אבל לא לאחר מלחמת יום הכיפורים (1973) או מלחמת לבנון השנייה (2006).

לאחר פרוץ הסכסוך הנוכחי חלה עלייה ברורה בהגירה לישראל מארצות הברית, מקנדה, מצרפת ומבריטניה. מדינות אלו לא רק משקפות את המגמות בקהילות היהודיות במערב אירופה, אלא הן גם מקום מושבם של ארבעת ריכוזי היהודים הגדולים ביותר מחוץ לישראל, שיחד הם מהווים כמעט תשע עשרות מיהדות התפוצות.

ההגירה לישראל ממזרח אירופה, מאמריקה הלטינית ומאפריקה מראה דפוס שונה לחלוטין, עם ירידה ב־2024 ובמקרים מסוימים גם ב־2023. נראה שהמלחמה בישראל הרתיעה רק את מי שביקשו לשפר באמצעות הגירה את רמת החיים שלהם. משום כך ההגירה ממערב אירופה ומצפון אמריקה התאוששה במהירות, שכן חישוב העלות-תועלת של ההגירה בקרב אוכלוסיות אלו לא הושפע מהמלחמה, שהרי שיפור רמת החיים לא היה סיבת המעבר לישראל. לעומת זאת, למהגרים הפוטנציאליים מאפריקה ומאמריקה הלטינית נראה שישאל הפכה, בגלל המלחמה, ליעד מושך פחות. אפשר שההגירה לכאן ממזרח אירופה הושפעה אף היא מחששות דומים, אך נראה כי את ההגירה מאזור זה קבעו בעיקר ההתפתחויות בסכסוך בין רוסיה לבין אוקראינה.

השפעתן של המלחמות בישראל על ההגירה אליה ממדינות המערב, 1948-2023 (במספרים מוחלטים)

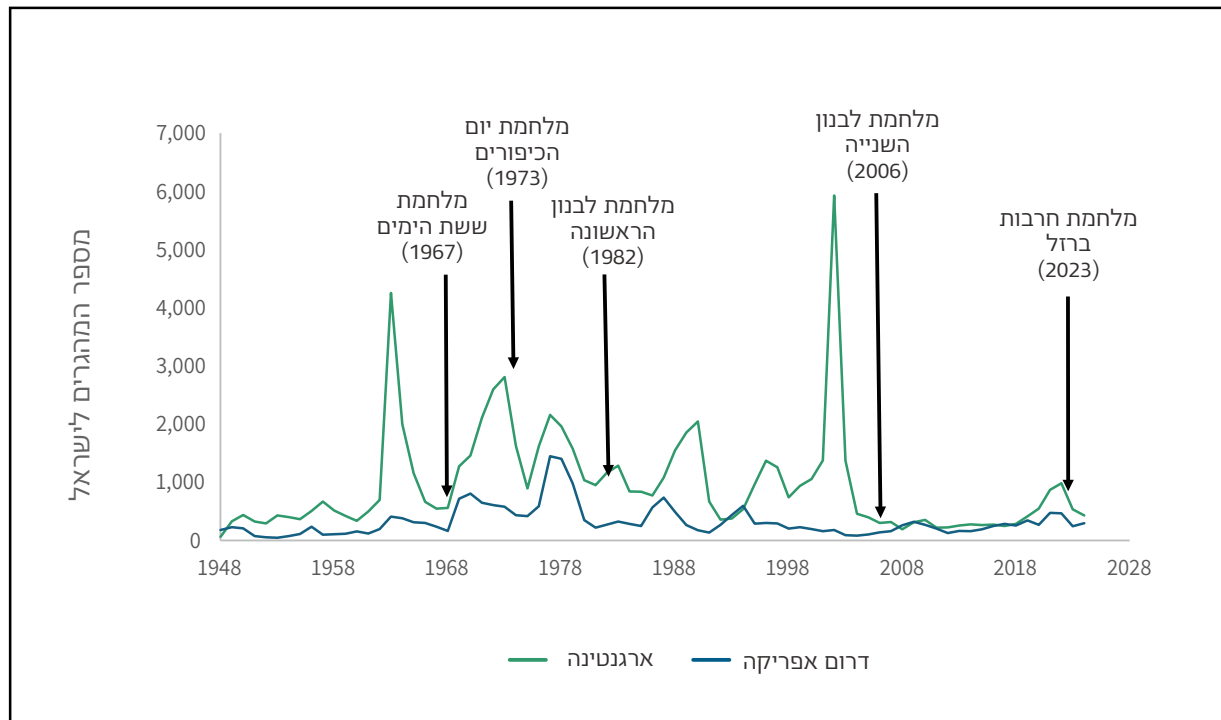
אפשר לייחס אותה לגורמים אחרים. התרשים הבא מראה עלייה קטנה בשיעור ההגירה לישראל מדרום אפריקה בשנת 2024, שאפשר להסבירה כתוצאה של המלחמה אך בה בעת אפשר שהיא תוצאה של התנודתיות הנראית בכל שנה. לעומת זאת, בשנת 2024 עברו לישראל מארגנטינה פחות אנשים בהשוואה לשנה הקודמת. נראה, אם כן, כי הגורמים העיקריים המשפיעים על גלי ההגירה הם אירועים מקומיים והרצון לעזוב את מדינת המוצא, ולא תחושת סולידריות חזקה יותר עם ישראל בגלל פריצת מלחמה בה.

מדינות מזרח אירופה לא נכללו בתרשים שכן במשך רוב התקופה הנבדקת הוגבלה ההגירה מהן על ידי השלטונות. נתונים מהשנתיים האחרונות מצביעים על כך שהסכסוך הנוכחי בין ישראל לשכנותיה צמצם את ההגירה לכאן מכל מזרח אירופה, למעט מדינות עמידות יותר כמו צ'כיה או ליטא.

התגובה לסכסוך הנוכחי היא ללא ספק רצון גובר לחיות בישראל. כמו בעבר, כאשר ישראל נתונה בסכנה גדולה, היהודים במדינות המערב חשים צורך לעקור את עצמם ממקומם ולעבור לחיות בה. ייתכן גם שהזינוק באנטישמיות לאחר מתקפת חמאס ב-7 באוקטובר גרם לרבים לבחון מחדש את מקומם בחברות שהם חיים בהן ולהחליט לעבור לישראל. ניכר כי הקפיצה בהיקף ההגירה לישראל היא הגדולה ביותר בצרפת, קהילה שיש בה באופן מסורתי שיעורים גבוהים של עלייה בשל ריבוי התקריות האנטישמיות במדינה.

הקשר בין מלחמה בישראל לבין הגירה לישראל הוא לא חד־משמעי, כלומר למלחמה בישראל אין השפעה חיובית חדה על שיעורי ההגירה אליה. אומנם הנתונים מראים סימנים להגירה מוגברת לישראל לאחר מלחמת ששת הימים, אבל השפעה זו מאוחרת למדי ומשום כך

למלחמה אין השפעה זהה על ההגירה לישראל ממדינות לא-מערביות, 1948-2023 (במספרים מוחלטים)

לדרום אפריקה - מכיוון שבדרום אפריקה מתגוררת הקהילה היהודית הגדולה ביותר באפריקה, קשה להסיק ממנה מסקנות כלליות על המגמות ביבשת כולה, ובעיקר משום שריכוז האוכלוסייה היהודית הגדול האחר נמצא באתיופיה, שם שיעורי ההגירה לישראל משקפים בעיקר את מדיניות הממשלה בישראל ולא את רצונם של יהודים יחידים החיים באתיופיה. ולמרות האמור אפשר לקבוע כי המגמה של ירידה כללית בהגירה לישראל לאחר מתקפת 7 באוקטובר ניכרת באמריקה הלטינית, במדינות ברית המועצות לשעבר, בדרום אפריקה ובמדינות עניות במזרח אירופה, בניגוד חד לדפוסי ההגירה בצפון אמריקה, במדינות אירופה העשירות ובאוסטרליה, שממן ההגירה לישראל דווקא עלתה.

ממצא זה מחזק את הסברה שההגירה לישראל בקרב מי שחיים במדינות שכלכלתן איתנה ורמת החיים בהן גבוהה אינה מונעת מן החיפוש אחר חיים טובים יותר, המאפיין חלקים נרחבים מן ההגירה בעולם, אלא היא תוצאה של מניעים אידאולוגיים המובילים אנשים לרצות לחיות בישראל. עם זאת, ייתכן שמדובר גם בתגובה לאנטישמיות במדינות המוצא.

הירידה בהגירה לישראל מארגנטינה בשנת 2024 משקפת מגמה רחבה יותר בכל מדינות אמריקה הלטינית. מחקרים קודמים הראו התאמה בין שיאים בהגירה מארגנטינה לבין תקופות של אייציבות כלכלית. בכך הם תמכו בטענה שההגירה מהאזור מונעת בראש ובראשונה מסיבות כלכליות, אפילו אם הבחירה בישראל כיעד מושפעת גם משיקולים אידאולוגיים או מעשיים, כמו הקלות של תהליך קבלת האזרחות והזכייה בהטבות כלכליות נדיבות. באשר

לתזמון ההגירה לישראל ממדינות המערב או שהן משקפות גידול אמיתי בתגובה לאירועים בישראל?

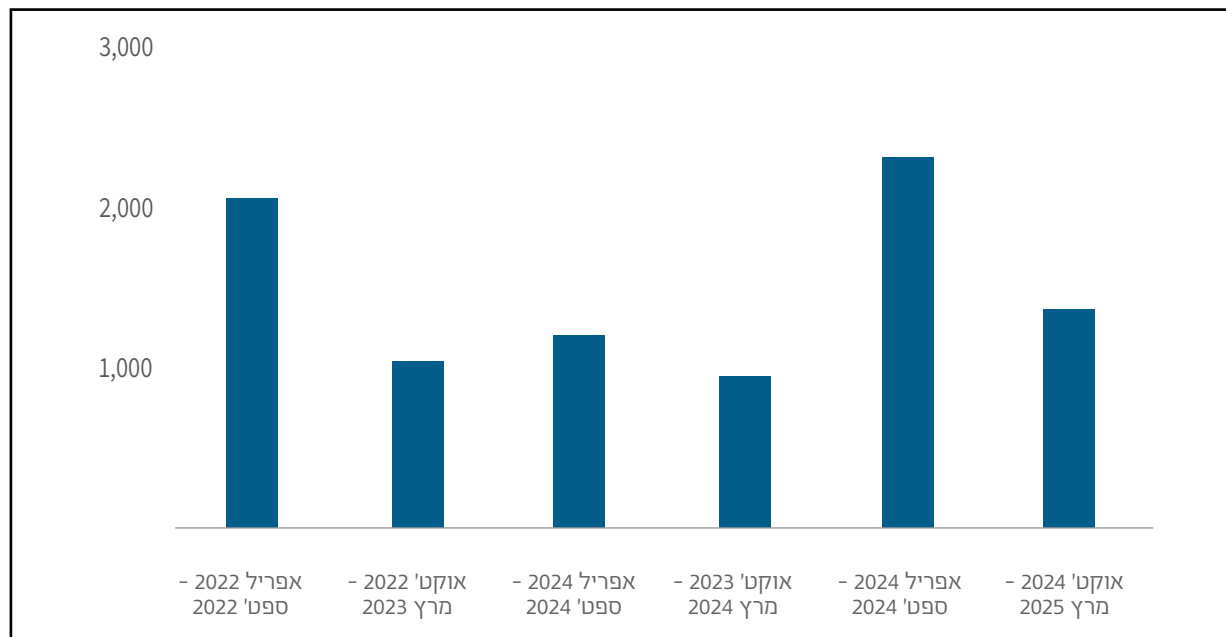
היות שהמלחמה פרצה באוקטובר וההגירה הכללית לישראל ממדינות המערב ברבעון האחרון של כל שנה נמוכה בדרך כלל, לא סביר שההגירה מושהית מסבירה את הקפיצה בהיקפי ההגירה בשנת 2024. ובכל זאת, לצורך ההשוואה אפשר לבדוק את הנתונים באמצעות חלוקתם לשש תקופות: אפריל 2022-ספטמבר 2022, אוקטובר 2022-מרץ 2023, אפריל 2023-ספטמבר 2023, אוקטובר 2023-מרץ 2024, אפריל 2024-ספטמבר 2024, אוקטובר 2024-מרץ 2025. ניתוח לפי החלוקה הזאת יוכל לברר את השפעות המלחמה הנוכחית על ההגירה לישראל מעבר להלם הראשוני ולקשיים הטכניים שהובילו, אולי, לירידה בהיקפי ההגירה בסוף 2023 ולהתאוששות שלה בתחילת 2024.

ההגירה לישראל ממדינות עשירות היא אפוא אידאולוגית ברובה ואינה מונעת מן הרצון לשפר את רמת החיים או להימנע ממשברים וסכסוכים. לפיכך מלחמה בישראל דווקא מגבירה את ההגירה אליה ממדינות אלו. לעומת זאת, ההגירה מאמריקה הלטינית, מאפריקה ומרוב מדינות מזרח אירופה מונעת בעיקר מן הרצון לחמוק ממצבים כלכליים וביטחוניים קשים, ומשום כך עימות בישראל משפיע לרעה על שיעורי העלייה מאזורים אלו.

הגירה מושהית

מבדיקה ממוקדת יותר של ההגירה ממדינות מערב אירופה ומצפון אמריקה אפשר להסיק שהעלייה לישראל לאחר מתקפת 7 באוקטובר אינה אלא עלייה מושהית, כלומר אנשים שתכננו לעבור לישראל בחודשים האחרונים של שנת 2023 דחו את המעבר והגיעו לישראל בשנת 2024. האם השפעות המלחמה הנוכחית מוגבלות

ההגירה לישראל ממערב אירופה, 2022-2025 (במספרים מוחלטים)

בשיעורי ההגירה לישראל בתקופה זו משקפת זינוק בהגירה לכאן לאחר מלחמה, בדומה לזינוקים שנראו בעבר לאחר מלחמת ששת הימים וסכסוכים אחרים.

מסקנה

למלחמת חרבות ברזל השפעה גדולה על ההגירה לישראל. אצל מי שחיים בחברות שפע בצפון אמריקה, באירופה ובאוסטרליה-אסיה הובילה המלחמה לזינוק בהגירה לישראל. האם הסיבה לכך הייתה התגברות רגש הסולידריות עם ישראל, התחזקות הזהות היהודית או העלייה באנטישמיות מאז מתקפת חמאס ב־7 באוקטובר? את התשובה לשאלה זו אי־אפשר להסיק מן הנתונים הקיימים. מנגד, נדמה שהמלחמה הנוכחית דיכאה את ההגירה לישראל ממדינות עניות יותר, אשר ההחלטה להגר מהן קשורה בעיקר ברצון לברוח מעוני ומחוסר יציבות. בעיני האנשים המתגוררים במדינות כאלה, ישראל במצב מלחמה היא לא מקום מושך לחיות בו.

חשוב לשים לב לשני עניינים: ראשית, שיעורי ההגירה הנמוכים לישראל ב־2023 לא היו תוצאה של פרוץ המלחמה. בתקופת אפריל 2023–ספטמבר 2023 היו שיעורי ההגירה לישראל נמוכים הרבה יותר מאלה שבתקופה המקבילה בשנה הקודמת. הסיבות לכך יכולות להיות שיעורי הגירה גבוהים במידה חריגה ב־2022, ובכלל זה הגירה מושהית רבה בשל המגפה העולמית בשנתיים שלפני כן או תגובה למשבר הפוליטי בישראל.

שנית, העלייה הענקית בשיעורי ההגירה לישראל בתקופת אפריל 2024–מרץ 2025 מצביעה על שינוי אמיתי בגישה ולא רק על הגירה מושהית. נוסף על כך, שיעורי ההגירה לישראל ממדינות מערב אירופה בתקופת אוקטובר 2023–מרץ 2024 דומים לשיעורים בתקופה המקבילה בשנה הקודמת למרות שיעורי ההגירה הנמוכים בששת החודשים הקודמים. משמע, הגירה מושהית היא לא גורם משמעותי, והעלייה

זהות

השפעתם של אירועי 7 באוקטובר 2023 ומלחמת חרבות ברזל על הזהות היהודית, ובייחוד על הקשרים בין היהודים בתפוצות ליהודים בישראל

ניתן אפוא לומר שההשפעה של אירועי 7 באוקטובר והמלחמה שבאה בעקבותיהם על היחסים בין יהדות התפוצות לישראל הייתה מעוררת ודינמית. בעיקרו של דבר, האירועים העצימו את היחסים הקודמים של חיבור או של ניכור, ובמקרים מסוימים אף שינו מעט את הכיוון של היחסים הללו או הציפו אל פני השטח את המתחים הטבועים בהם. בשום מקרה מערכת היחסים בין יהודי התפוצות לישראל לא נותרה נקייה מהשפעה.

יחסם של יהודי התפוצות לישראל

1. הקהילה היהודית המאורגנת והיהודים המעורבים בקהילה בתפוצות

זהו הפלח המרכזי בקהילה היהודית, והמשתייכים אליו רואים ביהודים "קהילת גורל", דהיינו קבוצה החולקת גורל משותף שמאחד את היהודים באשר הם, בישראל ובתפוצות. רשמית, זהותו הדתית של אדם בדמוקרטיה המערבית היא כמובן עניינו הפרטי. אבל במציאות, הזהות היהודית מכילה רכיב אתנולאומי בולט, המתבטא בסולידריות יהודית חוצת גבולות ("כולנו עם אחד!") והמקדם את השגשוג של היהודים בכלכלה,

באופן כללי, טבח 7 באוקטובר ומלחמת חרבות ברזל שפרצה בעקבותיו, ובכלל זה המערכות מול חיזבאללה ואיראן, חיזקו את החיבור של יהודי התפוצות לישראל. מדובר בעיקר בזרם המרכזי של יהדות התפוצות, ובייחוד הקבוצות שמהוות את הקהילה היהודית המאורגנת (הפדרציות היהודיות, בתי הכנסת מן הזרמים השונים וארגונים להגנה עצמית כגון הליגה נגד השמצה והוועד היהודי-אמריקאי), ובקבוצות בולטות בחברה הישראלית, שהזהותן עם יהדות התפוצות התחזקה. אלא שתופעה זו איננה חד-כיוונית. נראה שהמלחמה גם הגבירה את ההתרחקות מישראל ואת הביקורת כלפיה בקרב קבוצות של יהודים שלא מרגישים קשורים לישראל או שהם אנטי-ציוניים. בד בבד פחתה במידת מה ההזדהות עם יהודי התפוצות בקרב קבוצות ישראליות מסוימות שקודם לכן הפגינו הזדהות עמוקה עימם. יתרה מזו, המלחמה הציפה אל פני השטח מתחים בין חלקים בממשלת ישראל הנוכחית, המייצגים את עובדת היות היהודים הרוב השולט במדינת ישראל, לבין ארגונים יהודיים בולטים בתפוצות, כולל ארגונים פרו-ישראליים ותומכי ציונות ביותר, המשקפים את עמדת המיעוט שהיהודים מחזיקים בה בתפוצות.

66% הרגישו קרובים יותר לישראל בעקבות האירועים שהתרחשו מאז 7 באוקטובר. 41% מקבוצה זו אמרו שהאירועים הגדילו את הסיכוי שהם יבקרו בישראל, ו-82% תרמו כסף לישראל. היהודים שמרגישים קשורים לישראל גם עוקבים מקרוב אחר המלחמה ומזדהים עם המסרים של ישראל בנושא זה. 89% אמרו שהם עוקבים מקרוב אחר מלחמת ישראל-חמאס. שיעור ניכר מקבוצה זו גם תומכים בדרך ניהול המלחמה בידי ישראל. 89% מתנגדים בתוקף לטענה שישראל מבצעת בעזה רצח עם.

2. הקבוצה הליברלית-פרוגרסיבית ביהדות התפוצות

היהודים שמשתייכים לקהילה היהודית המאורגנת וגם קשורים בעבודות עזים לישראל הם פלג דומיננטי ביהדות התפוצות. אך זה לא הפלג היחיד. נראה שבקרוב הדור הצעיר הולכת ומתחזקת המגמה של צעירים וצעירות שבשבילם ישראל "אינה חשובה מבחינת היותם יהודים", או שהיא לא חלק חשוב בזהותם היהודית. על פי סקר של מרכז המחקר פיו מ'2020, כ-16% מיהודי ארצות הברית מחזיקים בעמדה זו. אולם בסקר של הוועד היהודי-אמריקאי מ'2022 נמצא כי 43% מבני ובנות דור המילניום (גילים 25-40) מעידים כך על עצמם. רבים ממי שאומרים שישראל אינה חשובה ליהודיותם מזדהים כליברלים או כדמוקרטים, וגם ההפך: לפי הסקרים הן של מרכז המחקר פיו והן של הוועד היהודי-אמריקאי מהשנים 2021-2023, אצל מי שמזדהים כליברלים או כדמוקרטים הסבירות שהם יאמרו כי ישראל לא חשובה לזהותם היהודית או שאין להם זיקה רגשית עזה לישראל גבוהה מאוד.

לפי סקר פאנל של המכון למדיניות העם היהודי משנת 2024/25 בקרב הגברים והנשים שאמרו על עצמם כי הם אינם מרגישים קשורים לישראל, 92% אמרו שהם

בפוליטיקה ובתרבות. לנטייה זו יש מאפיינים של דת אזרחית יהודית, וכמו כל הדתות האזרחיות גם בה יש היבט של קודש. לפיכך יש המתארים אותה כמייצגת "אתניות קדושה" וכמקדמת "הישרדות קדושה".¹

היו שטענו כי נטייה זו נחלשה במרוצת השנים. העובדה היא שאחרי 7 באוקטובר היא שבה לתחייה. כשנודע בקהילות היהודיות על המתקפה, על הזוועות ועל מעשי הטבח, הן פתחו בתמיכה נמרצת בישראל, שבאה לידי ביטוי בשלוש דרכים:

ראשית, סיוע כספי. מייד אחרי מתקפת 7 באוקטובר גייסו הקהילות היהודיות ברחבי העולם 1.4 מיליארד דולר לטובת ישראל. מחצית מהסכום הזה גויסה בידי ארגון הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה. לצד גיוס זה גייסו פדרציות וארגונים יהודיים אחרים בצפון אמריקה כספים באופן עצמאי: הפדרציה היהודית בניו יורק גייסה 73 מיליון דולר, והפדרציות של שיקגו וטורונטו גייסו יחד 50 מיליון דולר. עוד 91 מיליון דולר גויסו במימון המונים (באמצעות עמ"י - המינהלת הלאומית לקשרי ישראל והתפוצות); שנית, 58,000 מתנדבים באו לישראל כדי לתמוך ביישובי עוטף עזה שהותקפו ולסייע למפונים; ושלישית, יהודים רבים השתתפו במגוון הפגנות, כנסים ואירועים לתמיכה בישראל.

ההשפעה של אירועי 7 באוקטובר משתקפת גם בנתונים מחקרניים. על פי סקר של הוועד היהודי-אמריקאי מאביב 2024, 45% מן היהודים האמריקאים ציינו שאירועים אלו חיזקו - 21% אמרו "חיזקו מאוד" - את החיבור שלהם לישראל. בסקרי פאנל של המכון למדיניות העם היהודי, שבאופן כללי משקפים יותר את היהודים המעורבים, דווח כי בקרב היהודים שמרגישים קשורים לישראל (קבוצה שיש לה חפיפה מסוימת עם היהודים המעורבים ועם אלה המשתייכים לקהילה היהודית המאורגנת)

לישראל, על אף טענתם שישראל איננה גורם מרכזי בזהותם היהודית, 86% ציינו שהם מקפידים לעקוב אחר ההתפתחויות במלחמה. מתוך מי שכן מרגישים קשורים לישראל, 89% אמרו זאת.

לדפוס זה של השתייכות פוליטית שמאלנית, ליברלית או פרוגרסיבית לצד חוסר קשר לישראל ולציונות יש שורשים בהיסטוריה היהודית הדתית והאינטלקטואלית. אחד מהם הוא הרעיון של יהודים יש שליחות בעולם המצדיקה את המשך קיומם כעם. אחת הדרכים הנפוצות ביותר לתיאור שליחות זו היא באמצעות הרעיון של מונותאיזם אָתִי (לפי הפילוסוף היהודי-גרמני הרמן כהן; 1918-1842) והחתיירה לצדק חברתי. היום מפרשים זאת בחוגים הליברליים, הרפורמיים והרקונסטרוקציוניסטיים כמחויבות לתיקון עולם, קרי לערכים האוניברסליים של שוויון וזכויות אדם (ובכלל זה שוויון מגדרי ושוויון מבחינת הנטייה המינית).

עוד מסורת של צדק חברתי מגיעה ממזרח אירופה של תחילת המאה ה־20. אומנם הציונות אומצה במזרח אירופה כפתרון לסבלם של היהודים מאנטישמיות ומרדיפות, אך בד בבד נוסחו והוצעו גם פתרונות נוספים. חלקם ייחסו את רדיפת היהודים לגורמים מעמדיים וטענו שעם ייסודה של חברה סוציאליסטית או קומוניסטית תחלוף שנאת היהודים מן העולם. לתנועות אלה היו חסידים רבים בקרב המהגרים היהודים לארצות הברית ולמדינות נוספות (קנדה, ארגנטינה) במחצית הראשונה של המאה ה־20. תנועות אלה התייחסו לציונות ולישראל באדישות או בעוינות.

ניתן אפוא לראות כמה נרטיבים מסורתיים של זהות יהודית המציבים את הצדק החברתי ואת זכויות האדם בלב הערכים היהודיים והרואים את עצמם כחלק מארגונים ליברליים או שמאלניים בארצות הברית ובתפוצות אחרות. רוב היהודים שאינם אורתודוקסים משלבים נטייה פוליטית ליברלית עם תמיכה בישראל – שילוב שאחרי

התרחקו יותר מישראל בעקבות מתקפת 7 באוקטובר והמלחמה שפרצה בעקבותיה. זאת ועוד, 88% אמרו שהם לא תרמו כסף לישראל מאז 7 באוקטובר. בנוסף, נראה שההשתייכות הפוליטית משפיעה במישרין על הקשר – או חוסר הקשר – של אנשים לישראל. כללית, ככל שההשתייכות הפוליטית של המשיבים שמרנית יותר, כך הם מדווחים יותר על תחושת קירבה רבה יותר לישראל כתוצאה מאירועי השנתיים האחרונות. מצביעי טראמפ דיווחו על עלייה של 50% מאז 7 באוקטובר ברצון שלהם לבקר בישראל.

אשר לעצם הניהול של המלחמה: 32% מן המשיבים שהזדהו כליברלים נלהבים ציינו כי תגובת ישראל לטבח 7 באוקטובר הייתה תוקפנית מדי. 42% מן המשיבים בגילים צעירים מ־35 אמרו שתגובתה הצבאית של ישראל למתקפה היא "בלתי מתקבלת על הדעת". ובהיפוך מהם – 50% ממי שהזדהו כשמרנים סברו כי התגובה לא הייתה תוקפנית דיה.

מקרב היהודים ש"לא קשורים" לישראל, כמחצית מסכימים עם הטענה שישראל מבצעת רצח עם במלחמתה בעזה. בין 22% ל־30% מכלל היהודים אומרים שישראל מבצעת רצח עם (לפי סקר של המרכז הירושלמי לענייני ציבור וסוכנות הידיעות היהודית JTA). 57% מן היהודים הדמוקרטים ו־50% מכלל היהודים מצדדים בהפסקת אש מיידית בעזה. היהודים האמריקאים, כמו שאר האמריקאים, פיתחו בשנים האחרונות אהדה לפלסטינים, אולם רק מיעוט קטן, אף כי קולני, מתוכם מחזיקים באמת בעמדה פרו־פלסטינית. כך למשל, על פי סקר של מרכז המחקר פיו, 40% מיהודי ארצות הברית, לעומת 50% בקרב האוכלוסייה הכללית, מתייחסים באהדה לפלסטינים. עם כל זה, רק 10% מן היהודים האמריקאים תומכים בתנועת BDS נגד ישראל.

בקרב היהודים שאמרו על עצמם שהם אינם קשורים

במעגלים האינטלקטואליים והתרבותיים. הביקורת של אינטלקטואלים יהודים על הציונות ועל עצם קיומה של מדינת ישראל עברה מן השוליים הקיצוניים אל המרכז והפכה לנושא אופנתי בחוגי האינטלקטואלים ואנשי התרבות עם פרסומם של ספרים אנטי־ציוניים מאת אקדמאים ואנשי רוח כגון דניאל בויארין, שאול מגיד, פיטר ביינרט וג'ודית באטלר. בדומה לכך, כתבי עת אנטי־ציוניים (כגון *Jewish Currents*) קודמו לחזית הבמה בתקשורת המיינסטרימית דוגמת "הניו יורק טיימס". פרסומים אלה מקדמים את הגרסה הגלותית של הזהות היהודית בטענה שהקיום היהודי כמיעוט, ואפילו כאשר הוא נטול עוצמה צבאית ופוליטית, הוא הגשמה של היהדות - הגשמה שמעניקה ליהודים את הסמכות המוסרית לקדם צדק חברתי. ג'ודית באטלר אפילו כתבה שיהודיות היא "עקירה של זהות".³ אחדות מן הבמות הללו, בהן כתב העת *Jewish Currents*, פרסמו מאמרים אנטי־ישראליים אגרסיביים.

אירועי 7 באוקטובר קצת קשה יותר לקיימו.² ואולם רבים מהם אימצו עמדות לא־ציוניות או אנטי־ישראליות או ממשיכים לדבוק בעמדות כאלה.

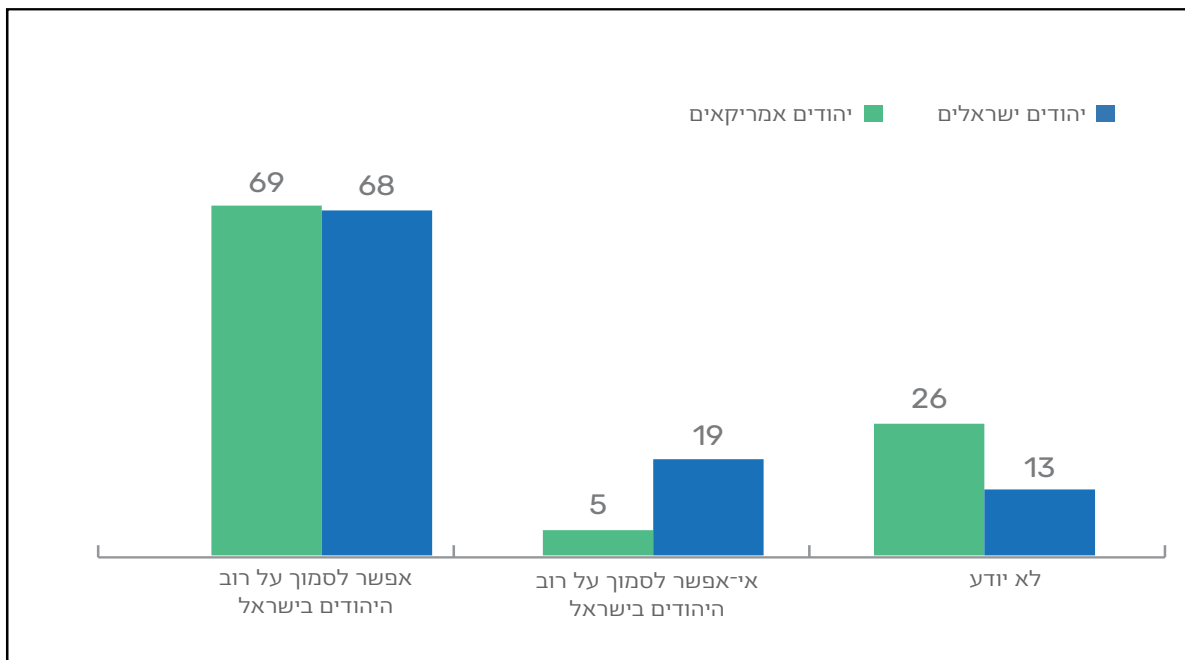
בשנים האחרונות, וביתר שאת אחרי 7 באוקטובר, התגברו הקולות המציגים את ישראל כחברה קולוניאליסטית שמדכאת את הפלסטינים ומבצעת אפרטהייד ואפילו רצח עם. עקב כך, יחידים וארגונים יהודיים פרוגרסיביים רבים בשמאל הפסיקו לתמוך בישראל והחלו למתוח ביקורת לא רק על המדיניות שלה אלא גם על עצם קיומה. בהפגנות פרו־פלסטיניות שנערכו אחרי 7 באוקטובר השתתפו יהודים מעטים בלבד, אבל התקשורת והמפגינים הפרו־פלסטינים הדגישו את השתתפותם. לפיכך הגישות שהתבלטו בנתוני הסקרים השתקפו גם בחיים היהודיים הארגוניים.

ההתרחקות מישראל והאי־הזהדות עימה משתקפות גם

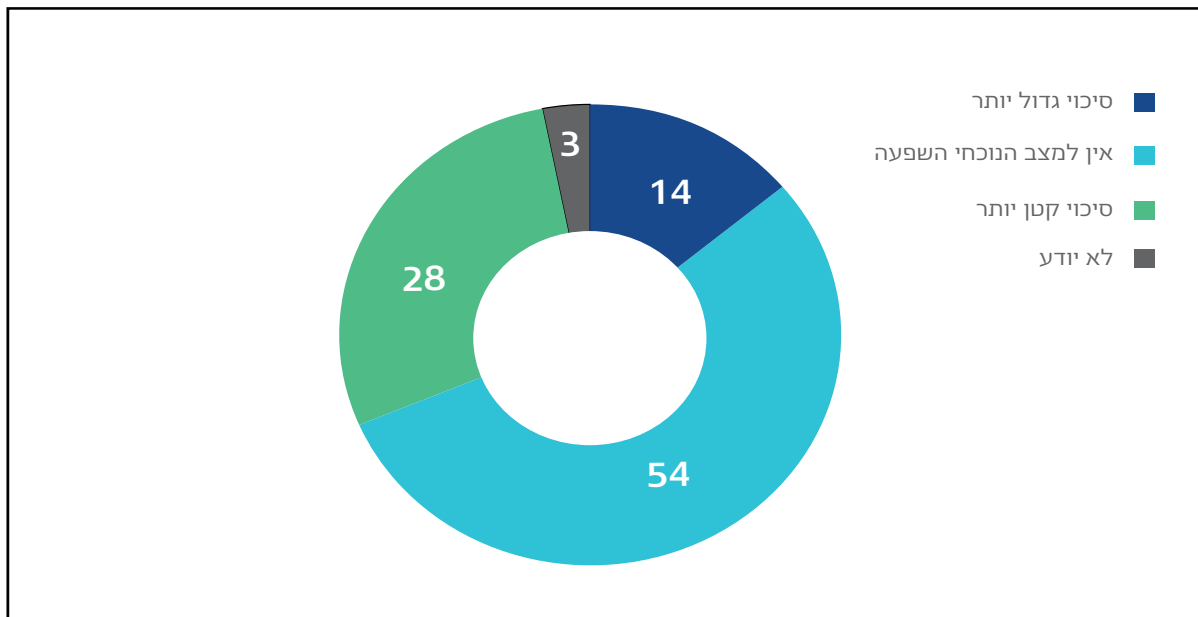
הממוצע של המשיבים; נשאלו בסולם מ־1 עד 10.
סקר המכון למדיניות העם היהודי, כחלק ממדד החברה הישראלית, ינואר 2024 וינואר 2025

האם אפשר לסמוך על יהודים ישראלים? (באחוזים)

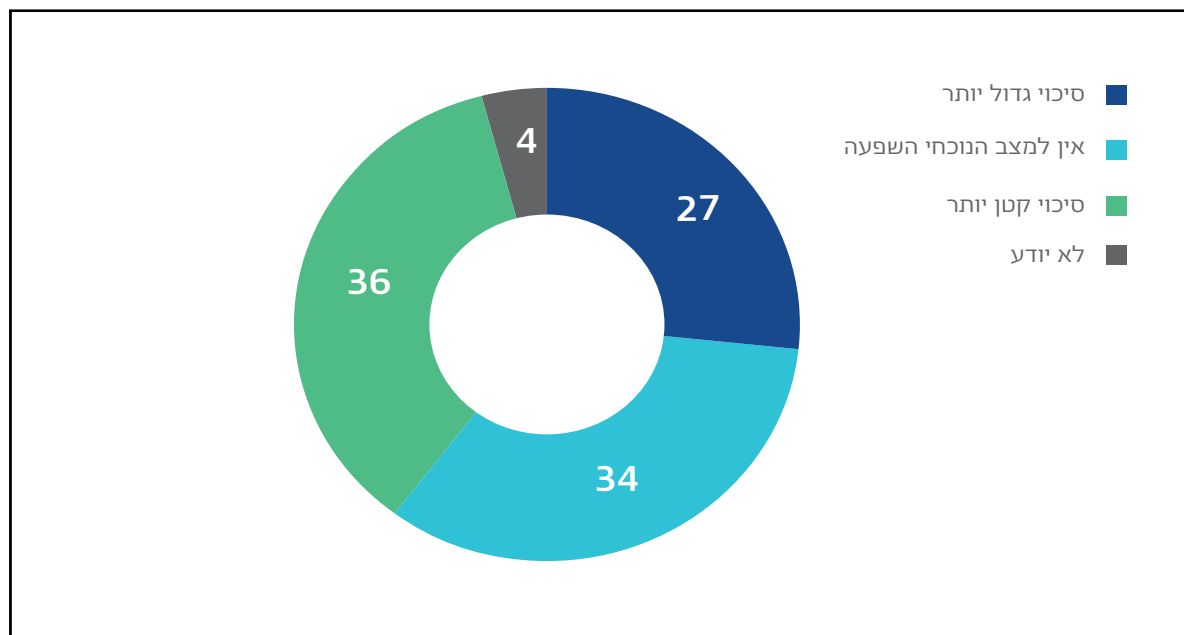
סקר המכון למדיניות העם היהודי, כחלק ממדד "קול העם" וממדד החברה הישראלית, יולי 2025

האם במצב הנוכחי יש סיכוי גדול יותר או קטן יותר שתשתתף באירועים "יהודיים" (למשל, פעילויות לציון החגים היהודיים, תפילות בבתי הכנסת, אירועים קהילתיים) (באחוזים)

סקר המכון למדיניות העם היהודי, כחלק ממדד "קול העם", יוני 2025

האם במצב הנוכחי יש סיכוי גדול יותר או קטן יותר שתשתתף באירועים ציבוריים הקשורים לישראל? (למשל, ציון מועדים ישראליים, תפילות בציבור למען ישראל) (באחוזים)

סקר המכון למדיניות העם היהודי, כחלק ממדד "קול העם", יוני 2025

מיהו ציוני? (באחוזים)

לא יודע		אני אנטי-ציוני		אני לא ציוני		אני ציוני במידה מסוימת		אני ציוני		סך הכול
יוני '24	יוני '25	יוני '24	יוני '25	יוני '24	יוני '25	יוני '24	יוני '25	יוני '24	יוני '25	
2	3	2	2	5	8	12	13	79	73	

סקר המכון למדיניות העם היהודי, כחלק ממדד "קול העם", יוני 2024 ויוני 2025

היהודים הישראלים ויחסם לתפוצות

1. "היהודי החדש" הצבריישראלי

קבוצה זו שמה דגש על הריבונות ועל ההסתמכות העצמית הישראלית (ובכלל זה יצרנות כלכלית), שאותה היא מסמנת כהיפרדות מן "היהודי הישן/הגלותי", שנתפס כחלש, פסיבי, דתי מדי ושונה מדי מסביבתו. נדרשת מדינת לאום כדי להיות כמו כולם ולהשתלב בנוף הגלובלי בלי להזדקק לעזרת אחרים כדי להתגונן או להיאבק על שלך. יהודים חילונים רבים מזדהים עם הנרטיב הזה, ורבים מהם (36%, לפי סקר מרכז המחקר פיו) מגדירים את עצמם קודם כול כישראליים, מה שמצביע על היפרדות מן הזהות היהודית הישנה, הגלותית.

טבח 7 באוקטובר פגע אנושות בנרטיב של היהודי החדש. על פי תפיסה זו, התנועה הציונית ומדינת ישראל, ובכלל זה הצבא וכוחות הביטחון שלה, קמו בדיוק בשביל למנוע טבח שכזה. לפיכך אירועי 7 באוקטובר העמידו בספק את המפעל הציוני כולו. הדבר התבטא במגוון דרכים. ביטוי נפוץ במיוחד לכך היה השימוש במילה "פוגרום" לתיאור המתקפה. ממילה זו, הנושאת קונוטציות של גלות וחוסר ישע יהודי, השתמע כי 7 באוקטובר סימן נסיגה בחזרה אל מצב האומללות היהודית מלפני קום המדינה. בתוכנית הטלוויזיה הסאטירית הפופולרית "היהודים באים" הועלה מערכון שבו הוצגו מעשי הטבח באותו יום כחלק משרשרת אסונות בהיסטוריה היהודית, כולל חורבן בית המקדש ופוגרום קייסינג הידוע לשמצה בשנת 1903. השוואות לשואה ודימויים מאותה תקופה, בפרט של יהודים ישראלים שמתחבאים או מוסתרים בידי לא־יהודים, חיזקו עוד את הטמעת אירועי 7 באוקטובר כחלק מהוויית הגולה.

מהפך זה משתקף גם בתחושת הקירבה ליהודי התפוצות שעליה דיווחו ישראלים רבים אחרי מתקפת

7 באוקטובר. וכך, ב־2023 ראו 67% מן היהודים בישראל ביהודי התפוצות אחים ואחיות שלהם; אחרי המתקפה עלה השיעור הזה ל־71%. מדד התפוצות הכללי, הבוחן את החיבור של הישראלים ליהודי התפוצות, עלה לרמה גבוהה מאי פעם - 5.92 (מתוך 10), לעומת 5.46 בשנה שלפני כן. השינוי הדרמטי ביותר נרשם דווקא בקרב החילונים, אשר באופן מסורתי נשאו את בשורת "היהודי החדש": השיעור של חילונים שחשים כי יהודי התפוצות הם אחיהם ואחיותיהם זינק מ־36% ל־56% - עלייה של 20 נקודות! ניתן להניח כי תחושת הקירבה הזאת ליהדות התפוצות מקורה בכך שבעקבות 7 באוקטובר חדלו היהודים הישראלים, ובפרט החילונים שבהם, לראות את עצמם כ"יהודים חדשים" שונים ועילאיים והתחילו לראות את עצמם כ"נמצאים באותה סירה" עם יהודי התפוצות, כלומר כמיעוט פגיע.

הפרדוקס שמאפיין את מערכת היחסים בין הישראלים החילונים/"היהודים החדשים" לבין יהודי התפוצות הוא שלמרות המרחק האידאולוגי ביניהם - שכן היהודים הישראלים מתייחסים אל עצמם, בעיקר במרומז ואפילו שלא במודע, כאל קבוצת עילית ההולכת לפני המחנה - שתי הקבוצות הן בעצם דומות זו לזו מבחינה דמוגרפית וסוציולוגית: גם יהודי התפוצות וגם היהודים החילונים בישראל הם ברובם אשכנזים (בייחוד אלו שבאים מצפון אמריקה), בעלי השכלה אקדמית ומשתייכים למעמד הבינוני או הבינוני הגבוה. אחרי 7 באוקטובר הצטמצם המרחק האידאולוגי או הסמלי ביניהם.

ולבסוף, ההערכה העצמית של הישראלים חזרה לעצמה במידה מסוימת בעקבות ההצלחה המסחררת של המתקפות על חיזבאללה ועל איראן.

2. הלאומיות האתנודתית בישראל

נרטיב זה מיוצג בידי מצביעי הקואליציה הנוכחית בישראל, ובפרט מצביעי הליכוד. הללו תופסים את

ופופוליסטיות אחרות. רבות מן הממשלות הללו תומכות בפומבי בישראל, ולכן שרי הליכוד ומפלגת הציונות הדתית רואים בהן בעלות ברית בינלאומיות המספקות את התמיכה הנחוצה כל כך לישראל בעולם.

יהודי התפוצות הם מיעוט אתנו־לאומי בארצות מגוריהם. הם זוכרים היטב כמה סבלו בעבר מידי קבוצות רוב אתנו־לאומיות, בייחוד במזרח אירופה. זיכרון זה כולל את תקופת השואה, כשהאוכלוסיות המקומיות השתתפו בהשמדת היהודים. במיוחד הם רגישים למפלגות רוב אתנו־לאומיות בעלות עבר אנטישמי.

מנהיגים יהודים רבים בתפוצות גינו את הזמנתם של אישים אלה לכנס בנימוק שהם אינם מתאימים למאבק באנטישמיות, ובמחאה על ההזמנות הללו ביטלו כמה וכמה מנהיגים וארגונים, ובכללם אלה שכל פעילותם מוקדשת למאבק באנטישמיות, את השתתפותם בכנס או הכריזו על החרמתו. עם אלה נמנים הוועד היהודי־אמריקאי, הקונגרס היהודי העולמי, ועידת רבני אירופה והקונגרס היהודי האירופי. עם המנהיגים היהודים הבולטים שביטלו את השתתפותם נמנו הרב הראשי של בריטניה הרב אפרים מרוויס, הפילוסוף ברנארד אגרי לוי, ג'ונתן גרינבלט מן הליגה נגד השמצה ועוד.

3. הנרטיב החרדי

הנרטיב החרדי שונה מהותית מכל נרטיב אחר של הזהות היהודית. קבוצה זו רואה בעצמה שארית ישראל, הווה אומר אותו חלק מן העם היהודי שנותר נאמן להלכה המקורית ולא הושחת או הזדהם על ידי המודרניזם. ההיבט החשוב ביותר בנרטיב הזהות הזה הוא שהוא הפריד את עצמו - ממש בידל את עצמו - מכלל העם היהודי. לפיכך הוא נוטה לקיים מערכת נפרדת, אך מקבילה, של, לדוגמה, מוסדות קהילה, בתי כנסת, בתי ספר וגמ"חים וארגוני צדקה.

ישראל במידה רבה כהמשך של הקהילות האתנו־דתיות היהודיות המסורתיות השונות שהכוח הצבאי והמסגרת הארגונית מוסיפים לה עוצמה צבאית ומדינית. חלק גדול מקבוצה זו (45%, לפי סקר מרכז המחקר פיו) מגדירים את עצמם קודם כול כיהודים. אלא שבשונה מן הזהות היהודית האתנו־לאומית והדתית המסורתית שהייתה להם בגולה, הם רואים בעצמם רוב שולט ולא מיעוט נרדף. הם מתייחסים ליהדות האורתודוקסית כאותנטית ורואים בה מקור סמכות, אם כי רבים בפלג הזה לא מקפידים על קיום מצוות במובן הדתי המקובל. בקבוצה זו בולטים היהודים המסורתיים, בייחוד יוצאי ארצות המזרח התיכון וצפון אפריקה.

קבוצת זהות זו סבלה בעקבות מתקפת 7 באוקטובר מאחר שנציגיה היו בעמדת שלטון בעת ההתרחשות ונשאו באחריות ישירה ומיניסטריאלית. כעת התברר כי אי־אפשר לסמוך עליהם מבחינה ביטחונית כפי שהם התיימרו שיהיה. על אובדן האמון בקואליציה הנוכחית מעידה העובדה שסקרי דעת הקהל בנושא הבחירות הקרובות מנבאים להם באופן עקבי, נכון לזמן כתיבת הדברים (יולי 2025), 44-48 מנדטים בכנסת הבאה, לעומת 64-68 בזו הנוכחית, שנבחרה בינואר 2023.

למרות התמיכה הכללית שיהודי התפוצות מעניקים לישראל, רכיב של מתח נכנס ליחסים בין ראשי הקהילות והארגונים היהודיים לבין נציגי הליכוד מן הפלג האתנו־לאומי בממשלת ישראל. מתח זה נולד מן ההבדל במצבן של שתי הקהילות: בישראל היהודים הם רוב אתנו־לאומי השולט במדינה. הלאומיים האתנו־דתיים השולטים כעת בממשלה דואגים לאינטרסים של הקבוצה הלאומית־אתנית היהודית אפילו על חשבון קבוצות אתניות ולאומיות אחרות במדינה. לפיכך הם רואים את עצמם כמשתייכים לקבוצות אתנו־לאומיות דומיננטיות אחרות השולטות במדינותיהן, כגון בפולין ובהונגריה. יתרה מזו, הם גם מזדהים עם ממשלות ימניות לאומניות

הנרטיב החרדי של הזהות היהודית נמצא אפוא תחת מין מתקפה. בתגובה, החרדים מנסים לעגן את תפיסתם, לפחות מבפנים, באמצעות מסרים אידאולוגיים מצד מנהיגיהם והפגנות ענק נגד הגיוס לצבא. מעבר לכך, יש גם דיווחים על שינויים המתרחשים בתוך הקהילה החרדית לאחר שבחורים צעירים עזבו את הקהילה והצטרפו לשורות צה"ל. כך שכעת יש פלח בקהילה החרדית שיש לו חיבור אישי לצבא המדינה. ימים יגידו עד כמה משמעותיים השינויים הללו.⁵

ביוני 2025 התפטרו מן הממשלה שני שרים ממפלגת אגודת ישראל במחאה על אי-אישור החוק שישחרר את הגברים החרדים משירות צבאי. ביולי פרשו מן הקואליציה המכהנת סיעות אגודת ישראל ודגל התורה (שתיהן חלק ממפלגת יהדות התורה), ומפלגת ש"ס הודיעה שגם היא פורשת אך תמשיך לתמוך בממשלה מבחוץ (מחוץ לקואליציה).

החרדים היו הקבוצה היחידה שצינו בסקרים הזדהות חלשה יותר עם יהודי התפוצות. הדבר משקף, כפי הנראה, את המודעות החזקה שלהם לעמדתם הכיתתית ולהתבדלותם מן הזרם המרכזי של העם היהודי בגלל המחלוקת בעניין גיוסם לצבא.

4. הציונים הדתיים

בציונות הדתית יש יותר מזרם אחד, אבל הזרם המרכזי בה, כפי שמלמדים המסרים המועברים במערכת החינוך של המגזר ובכלי התקשורת שלו, דוגל בלאומיות אינטגרלית בהשראת הדת. על פי תפיסה זו, הפרט מקושר ומעוגן בקולקטיב הלאומי בקשר אורגני, והלאום מעוגן באדמת המולדת באופן דומה. המטרה האולטימטיבית של המפעל הציוני, לפי תפיסה אידאולוגית זו, היא לגלם במלואם את האידאלים

בישראל התפתח המגזר החרדי בשני נתיבים מנוגדים. ראשית, הוא הגביל את תחום העיסוק של אוכלוסיית הגברים בו, לפחות באופן רשמי, ללימוד תורה בלבד. פירוש הדבר שהם אינם משתתפים בשתי הפעילויות החשובות ביותר של גברים בישראל: השירות הצבאי ושוק העבודה. ושנית, ובה בעת, החרדים הפכו לשותף פוליטי חשוב בממשלות הימין בראשות מפלגת הליכוד האתנולאומית-דתית.

מלחמת 7 באוקטובר הכניסה את החרדים לעמדה פרדוקסלית. למרות הצורך העצום של הצבא בכוח אדם, קולות חרדיים בישראל הצהירו על אי-השתתפות עקרונית במאמץ המלחמתי של הקבוצה המתאימה ביותר להצטרף ולתמוך בלחימה - בחורים צעירים בגיל גיוס. למעשה, הם הכפילו את המאמצים להשגת פטור גורף לקבוצה של 80,000 צעירים שיכלו להיות מועמדים לשירות בצה"ל. הם שאפו למנף את חשיבותם לממשלת הימין הנוכחית כדי לקבל פטור קבוע משירות צבאי לכל הגברים במגזר. שאר המגזרים בחברה היהודית הישראלית, ובהם אחדים משותפיהם הקואליציוניים, לא שיתפו פעולה עם שאיפה זו והתנגדו לה. בסקר של המכון הישראלי לדמוקרטיה מנובמבר 2024 נמצא כי 84.5% מן האוכלוסייה היהודית הלא-חרדית בישראל תומכים בגיוס חרדים לצבא. (בקרב מצביעי הליכוד עלה השיעור הזה מ-52% לפני 7 באוקטובר ל-74% אחריו, ובקרב מצביעי מפלגת הציונות הדתית הוא עלה מ-51% ל-79%.)

בינתיים התחיל צה"ל לשלוח צווי גיוס לצעירים החרדים והכריז כי הוא יאכוף את גיוסם לשורותיו.⁴ לנוכח ההתנגדות שנתקלו בה התחילו החרדים לצאת להפגנות ולחולל מהומות ברחובות אגב ניסיונות לבצר את האידאולוגיה שלהם בתוך הקהילה החרדית. מאז 7 באוקטובר 2023 התקיימו, נכון לזמן כתיבת הדברים (יולי 2025), 16 הפגנות והפרות סדר המוניות שכאלה.

הישראלית והתקשורת תומכים בעסקה שתשחרר את החטופים שמוחזקים בעזה מאז 7 באוקטובר, גם אם הדבר יביא לסיום המלחמה, רבים במגזר הציוני-דתי - לרבות ראשי מפלגת הציונות הדתית, שר האוצר בצלאל סמוטריץ' והשר לביטחון לאומי איתמר בן גביר - מסתייגים נחרצות מעסקה שכזאת ומצביעים נגדה בכל הזדמנות. גישה זו מבוססת גם היא על תפיסתם הגורסת כי על הפרט לבטל את רצונו מפני צורכי הכלל. התומכים בעסקת חטופים, לעומת זאת, גורסים שבין הפרט למדינה יש חוזה חברתי: בתמורה להתגייסותו של הפרט לטובת הציבור, המדינה תדאג לאינטרסים שלו גם על חשבון האינטרסים שלה. עסקת חטופים, טוענות אותן קבוצות, תהיה ביטוי של סולידריות ישראלית, שהיא אחד הנכסים החשובים ביותר של ישראל.

הציבור היהודי בישראל נחלק פחות או יותר בשווה בשווה בסוגיה זו. על פי סקרי המכון למדיניות העם היהודי, כמחצית אומרים שהיו מוכנים לתמוך בעסקה כזאת גם אם פירוש הדבר שחמאס יישאר בשלטון, ואילו אנשי המחצית האחרת היו דוחים עסקה שכזאת.

באשר ליעדי המלחמה יש הרבה פחות הסכמה. השרים סמוטריץ' ובן גביר אומרים בגלוי שברצונם להשתית ממשל צבאי ברצועת עזה, לספח אותה לישראל ולחדש בה את ההתיישבות היהודית. לפי סקרי המכון למדיניות העם היהודי, מקרב מצביעי הקואליציה הנוכחית, 60% תומכים במדיניות זו. על פי הערכות, שיעור דומה תומכים בכך בקרב הציונים הדתיים. אולם באוכלוסייה הכללית רק 22%-33% תומכים במדיניות זו, ובאוכלוסייה היהודית כ-42% תומכים בה.

הציונים הדתיים מחויבים אידאולוגית לחיבור עם יהדות התפוצות, שכן הם תופסים את האוכלוסייה היהודית העולמית במונחים מסורתיים כישות אתנו-דתית לאומית אחת. אומנם רבים מהם עוקבים בשנים האחרונות אחר הוגי דעות יהודים נחשבים בתפוצות, דוגמת הרב יוסף

התורניים בחיים הלאומיים של המדינה היהודית. הטריטוריה הלאומית - הלוא היא ארץ ישראל (כולל שטחי יהודה, שומרון ועזה) - היא התשתית החומרית ההכרחית למימוש האידאלים הללו. לשיטתה של קבוצה זו, הקולקטיב הלאומי (עם ישראל) והטריטוריה הלאומית (ארץ ישראל) הם ישויות אחדותיות הכרוכות זו בזו. מכאן שאין לוותר על ארץ ישראל ואפילו לא לחלק אותה ותושביה נטועים בקולקטיב הלאומי מעצם הווייתם. הציונים הדתיים, לצד קבוצות ימניות אחרות בישראל, אינם מכירים בכך שלפלסטינים יש זכות חוקית או מוסרית כלשהי על ארץ ישראל. בעיניהם, נוכחותם של הפלסטינים בארץ ישראל היא לא סוגיה מוסרית או דילמה מוסרית אלא בעיה ביטחונית מעשית בלבד.

תוצאה מעשית אחת מתפיסה זו של האדם הנטוע בתוך הקולקטיב היא הנכונות של אנשי המגזר להקריב את עצמם למען המטרות הקולקטיביות. במלחמה הנוכחית הציונים הדתיים, ששיעורם הוא כ-16% מאוכלוסיית ישראל, מיוצגים ביחידות הקרביות הרבה מעבר לחלקם היחסי באוכלוסייה. הדבר בולט במיוחד ביחידות המובחרות ובמערך הקצינים הקרביים, ששיעורם של הציונים הדתיים בהם הוא בין 30% ל-40%. אומנם אין נתונים מספריים רשמיים על ההזדהות הדתית או הפוליטית של הנופלים ופצועי המלחמה, אך הרושם הוא שגם כאן שיעור הנפגעים מקרב קבוצה זו גבוה מחלקם היחסי באוכלוסייה הכללית.

אין ספק ששיעור ההשתתפות הגבוה של אנשי הציונות הדתית (לא המפלגה) הקנה להם מידה מסוימת של הערצה ויוקרה. עם זאת, גישתם לשאלות משמעותיות מסוימות שונה מגישתם של חלקים נרחבים בציבור הישראלי ומן הקולות הנשמעים במרחב הציבורי. סוגיה מכריעה אחת היא סוגיית החטופים. בעוד משפחותיהם של חטופים רבים וחלק ניכר וקולני מן החברה

הפוליטיקאים הלאומנים, המייצגים אוכלוסיית רוב, לבין המנהיגים היהודים בתפוצות, שחייבים להיות רגישים לחששות בקרב הקהילה שלהם, שהיא קהילת מיעוט.

סיכום

לאירועי 7 באוקטובר 2023 ולמלחמת חרבות ברזל שפרצה בעקבותיהם הייתה השפעה מעוררת על היחסים בין יהודי התפוצות לישראל. אלא שלא הייתה זו השפעה חד־כיוונית. בזרם המרכזי בקהילות התפוצות התחזקו תחושות החיבור לישראל, אך בד בבד התחזקו הנרטיבים האנטי־ציוניים בקבוצות מסוימות בחוגי השמאל הפרוגרסיביים. בישראל נחלשה תפיסת "היהודי החדש" בקרב הישראלים/הצברים החילונים, והדבר הגביר את ההזדהות שלהם עם יהודי התפוצות. בה בעת המלחמה הציפה אל פני השטח את המתחים בין הזהות האתנו־לאומית של הישראלים, שהם רוב בארצם, לבין הזהות האתנו־דתית של יהודי התפוצות, שהם מיעוט בארצות מגוריהם.

סולובייצ'יק והרב יונתן זקס, אבל בעיקרו של דבר הם נוטים לראות ביהודי התפוצות מאגר אנושי פוטנציאלי לצורך עלייה ומיזמי התיישבות. אירועי 7 באוקטובר והמלחמה שבאה בעקבותיהם לא השפיעו משמעותית על הזדהותם עם יהודי התפוצות.

ההצהרות הפומביות של ראשי מפלגת הציונות הדתית בנוגע למלחמה ולעזה - כגון קריאתו של סמוטריץ' לגרש את העזתים ולהחריב את עריהם עד היסוד (קריאה המהדהדת את הקריאה המקראית למחות את זכר עמלק), הגדרתו את חמאס כנאצים והמלצתו להרעיב את האוכלוסייה עד שיחזרו החטופים - מעוררות אי־נוחות רבה אצל יהודי התפוצות. בעקבות קריאותיו והצהרותיו אלו גינו ארגונים יהודיים בולטים, למשל ועידת נשיאי הארגונים היהודיים הגדולים בארצות הברית, את סמוטריץ', את בן גביר ואת תוכן הצהרותיהם. ארגונים אלו קראו לקהילות היהודיות להחרים את סמוטריץ' ולא לתת לו במה לנאום עליה. ביקורו של בן גביר בארצות הברית עורר גל של מחאות מצד סטודנטים יהודים באוניברסיטאות ייל שבקונטיקט וקולומביה שבניו יורק. תקריות אלה הדגישו גם הן את המתח שבין גישת

המלצות

2. על משרד התפוצות להקים משרה קבועה של יועץ או יועצת לשרה לענייני התפוצות. משרה זו צריכה להיות קבועה ומעוגנת בחוק, ויש למנות לה אישיות בולטת מיהדות התפוצות. בחקיקה יש לפרט גם את הסוגיות שבהן מחובתו של השר לשאול בעצת היועץ.

1. יש לשלב את נקודת המבט של יהדות התפוצות בתהליך קבלת ההחלטות בישראל. הגורמים המתאימים ביותר לכך הם משרד התפוצות וכן ועדת העלייה, הקליטה והתפוצות של הכנסת. מומלץ לקיים פעמיים בשנה דיונים בוועדה בהשתתפות נציגים מיהדות התפוצות.

הערות

- Jonathan Woocher, "Sacred Survival: The Civil Religion of American Jews," *Annual Assessment 2013-2014*, JPPI, 1987, pp. 94-95 1
- Shlomo Fischer and Rachel Fish, *Anti-Israel ראו Protests on Diaspora College Campuses*, JPPI, 2025 2
- Judith Butler, "Is Judaism Zionism?," in: Eduardo Mendieta and Jonathan Vanantwerpen (eds.), *The Power of Religion in the Public Sphere*, Columbia University Press, 2011, pp. 70-92 3
- יואב זיתון, "מהלכי האכיפה חסרי התקדים והבטחת הרמטכ"ל: מי שיתגייס חרדי, יישאר חרדי", *ynet*, 6.7.2025. 4
- מוסף השבת של הארץ, 4.7.2025. 5

١٥١٨

החוסן היהודי תחת מתקפה

חוסן הוא לא רק יכולת עמידה במצבי מצוקה. החוסן היהודי הוא יכולתם המתמשכת של יהודי העולם - בישראל ובתפוצות - להבטיח את ביטחונם הפיזי, להמשיך לשגשג מבחינה חומרית ולהחזיק בתחושה של גורל משותף. החוסן הזה עומד היום למבחן יותר מאי פעם.

האיומים המרחפים מעל לראשו של העם היהודי בשנת 2025 הם לא מופשטים וגם לא מרוחקים. הם עכשוויים, מתואמים ומתעצמים, והם פוגעים בשני הקטבים של הקיום היהודי. מצד אחד, יהודים בכל העולם מתמודדים עם גל חדש של אנטישמיות - עמוקה, אידאולוגית ומקובלת חברתית יותר משהייתה אי פעם מאז השואה. מצד שני, מדינת ישראל - סמל הריבונות היהודית ועמוד התווך הביטחוני של העם - הפכה למטרה לתעמולה מחריפה והולכת של דה-לגיטימציה חוקית בזירה הבינלאומית. שתי ההתפתחויות הללו עשויות להצטייר כאירועים נפרדים, אך למעשה הן שזורות זו בזו ומגבירות הדדית את ההסתערות על עצם הרעיון של יהודים מגיע לחיות בעולם בביטחון, בכבוד ובגלוי.

פרק זה חוקר את האיומים המקבילים הללו על החוסן היהודי. בחלק הראשון נבחן את הזינוק העולמי באנטישמיות, תופעה שגלשה משולי החברה אל לב המיינסטרים. מדד האנטישמיות לשנת 2025 מתעד את שחיקת הנורמות הדמוקרטיות הליברליות שפעם הגנו על הקהילות היהודיות, את העלייה החדה באלימות ובהטרדות אנטישמיות ואת התפיסה החדשה של הזהות היהודית ככתם מוסרי במקום כקורבן היסטורי. בחלק השני ננתח כיצד מוסדות משפט בינלאומיים - כגון בית הדין הפלילי הבינלאומי (ICC) ובית הדין הבינלאומי לצדק (ICJ) - מקבלים תחמושת במסע תעמולה חסר תקדים שנועד להוציא אל מחוץ לחוק את מלחמת ההגנה של ישראל נגד חמאס ולהפקיע את הלגיטימיות שלה בעיני העולם. בסוף המסמך מובא נספח המסכם את עיקרי המחקר בנושא חוקיות הפעולות של ישראל ושל איראן בתקשורת ובפורומים משפטיים במהלך מבצע "עם פלביא".

לשתי התופעות דפוס משותף: הפיכת הזהות היהודית מפגיעה למרושעת, מכזאת שנמצאת בסכנה לכזאת

מהלכים אלה מרחיקים לכת אל מעבר לאיום במעצר של מנהיגים ישראלים; הם שוחקים את הלגיטימציה של ישראל כמדינה ריבונית בעלת זכות להגנה עצמית. הם מחזקים את ידיהם של אויבי ישראל, קוראים תיגר על בעלות בריתה ומגבילים את יכולתה להילחם בטרור באמצעים צבאיים. הם גם מחלישים את הלכידות הפנימית ואת הביטחון המוסרי של החברה הישראלית, שמתגאה זה שנים ביכולתה לאזן בין הנחיצות של הצבא לבין האחריות המשפטית והאתית.

הקשר בין תקיפת היהודים בתפוצות לבין תקיפת ישראל ברמה המשפטית מתבטא לא רק בתוכן האידאולוגי אלא גם במטרת העל: לגדוע את החיבור שבין העמיות היהודית לבין הלגיטימיות של היהודים. אם באמצעות הדרה אנטישמית ואם באמצעות תביעה פלילית בינלאומית - המסר הבסיסי הוא אותו מסר: ליהודים - עם יחיד בקרב אומות העולם - אין זכות להגן על עצמם, למשול בעצמם ולחיות על פי תנאיהם שלהם.

כדי לשמור על חוסנו של העם, היהודים חייבים להכיר בכך שהקרב אינו מוגבל לאיומים פיזיים בלבד; הוא שולח זרועות גם לדימוי המוסרי והחוקי שלהם בעיני העולם. עלינו להילחם לא רק על ביטחוננו, אלא גם על הלגיטימיות החוקית שלנו.

פרק זה מציע מסגרת עבודה לעניין זה. בחלק הראשון מוצגים נתונים חדשים וניתוח של משבר האנטישמיות העולמי, בדגש על תמורות אידאולוגיות, כישלונות מוסדיים ופערים דוריים שמשנים את הנוף של החיים היהודיים במערב. בחלק השני נסקרים האתגרים המשפטיים המתעצמים של ישראל, ומוסבר כיצד הזירה המשפטית פועלת, מהן ההשלכות של פעילותה זו וכיצד ישראל ובעלות בריתה יכולות להגיב על כך. שני החלקים יחד שופכים אור הן על האיום ההולך וגדל על החוסן היהודי והן על ההכרח במענה אסטרטגי מאוחד.

שמסכנת אחרים. טבח 7 באוקטובר - היום הרצחני ביותר שחוווה העם היהודי מאז השואה - לא הניב סולידריות חובקת עולם כפי שאפשר היה לצפות. תחת זאת הוא עורר גל של היפוך מוסרי, בייחוד בשיח האליטיסטי בארצות המערב. בקמפוסים ובמוסדות תרבות אומרים ליהודים שאין להם זכות להתאבל אלא אם הם יגנו את ישראל. בזירות פוליטיות למיניהן ישראל מוצגת לא כקורבן טרור, כבעבר, אלא כעבריינית המבצעת רצח עם. את השמצת היהודים כמי ש"הרגו את ישו" החליפה השמצתם כמי ש"הורגים ילדים פלסטינים". בשני המקרים, היהודים נתפסים כמכשול לגאולה.

לא מדובר ברטוריקה בלבד. בתפוצות היהודים מרגישים את ההשלכות באופן אישי ביותר: סטודנטים מותקפים בקמפוסים או אפילו מורחקים מהם; בתי כנסת מושחתים; ו"סתם" אנשים מתמודדים עם תקיפות אלימות, עד כדי רצח, ממניעים אידאולוגיים. עצם הנראות היא נטל עד כדי כך שיהודים רבים באירופה ובצפון אמריקה מסתירים את סמלי הזהות שלהם או אפילו שוקלים להגר. מה שפעם לא היה עולה על הדעת - דעיכת הנוכחות הקבועה של חיים יהודיים במערב - מדובר היום בגלוי.

המתקפה על ישראל היא משפטית, אבל היא גם קיומית. מנגנוני החוק הבינלאומיים מופעלים נגדה בדרכים שבעבר היו שמורות למדינות מושחתות ולמשטרים רצחניים. החלטת בית הדין הפלילי הבינלאומי ב־2024 להוציא צווי מעצר בעוון פשעי מלחמה נגד מנהיגיה הנבחרים של ישראל מסמנת שבר עמוק בסדר החוקי שהתגבש אחרי השואה. כך גם נכונותו של בית הדין הבינלאומי לצדק לדון בכתבי אישום ברצח עם שהגישה דרום אפריקה, מדינה שאימצה את הרטוריקה של חמאס ושל איראן.

חלק ראשון - משבר האנטישמיות העולמי

מדד האנטישמיות התלת־ממדי לשנת 2025

האנטישמיות ממשיכה לעלות, שנה אחר שנה, על אף המאמצים הנמשכים לבלום אותה. בד בבד, המענים הניתנים מצביעים על הצורך - וההזדמנות - לגיבוש אסטרטגיה חדה ומתואמת יותר.

המלחמה המתמשכת בעזה שינתה את התפיסה של העולם לגבי ישראל, ובהמשך לכך - את התפיסה לגבי היהודים בכלל. ישראל נתפסת יותר ויותר כסמל לדיכוי ולכוח קולוניאליסטי. עקב כך, יהודים שמביעים תמיכה בזכותה של ישראל להתקיים מתוארים לא פעם כשותפים לדבר עבירה מוסרי במה שנתפס כאי־צדק. בשיח הציבורי הרחב, בייחוד בקרב הצעירים, המשוואה "יהודי = ציוני = רודן" מתפשטת ונעשית מקובלת יותר ויותר.

השינוי האידאולוגי הזה נתן הכשר להבעת השקפות אנטישמיות במרחבים שבהם הן לא היו מקובלות קודם לכן - ובכלל זה אוניברסיטאות, מוסדות תרבות וחלקים מסוימים מן הממסד הפוליטי - שבהם קושרים היום יותר ויותר את הזהות היהודית עם האשמה קולקטיבית כלפי הפעולות של ישראל. ככל שהרטוריקה האנטי־ציונית מחריפה, כך היהודים חווים יותר ויותר הטראדות, הפחדות והדרה, בייחוד במסגרות אקדמיות, שבהן דפוס זה מתועד היטב. אף כי פעילים אנטי־ציוניים רבים אינם תומכים במפורש בעוינות כלפי יהודים, הנתונים שנאספו מ־14,000 סטודנטיות וסטודנטים ביותר מ־140 קמפוסים מלמדים אחרת: כאשר הפעילות בסגנון BDS מתפשטת, הסטודנטים

והסטודנטיות היהודים מדווחים על פחד גובר, על הסתרת זהותם ועל התנתקות מחיי הקמפוס.¹

בארצות הברית, שמאז ומתמיד נחשבה לחברה מסבירת פנים ובטוחה ליהודים, המוסדות היהודיים פועלים כעת תחת לחץ חסר תקדים. המערכת הדמוקרטית הליברלית, שבעבר הבטיחה נוכחות יהודית יציבה, מראה סימני שחיקה. לראשונה זה עשרות שנים הצגה גלויה של סממנים יהודיים בחוגים דמוקרטיים החלה לגלם בתוכה סיכון אישי וחברתי מוחשי.

בניו יורק תמך זוהרן ממדאני, המועמד הדמוקרטי לראשות העיר, בגלוי בתנועת ה־BDS וסירב לגנות סיסמאות נפוצות כגון "globalize the intifada" ("למען אינתיפאדה גלובלית"). עמדות פוליטיות שפעם

**ככל
שהרטוריקה
האנטי־ציונית
מחריפה, כך
היהודים חווים
יותר ויותר
הטרדות,
הפחדות והדרה**

נחשבו שוליות תופסות היום מקום בלב השיח הרחב, והדבר מאותת על מהפך בסיסי בגבולות הרטוריקה הפוליטית בענייני יהודים וישראל.

באירופה נראות המגמות הללו כבר למעלה מעשרים שנה. האנטישמיות הגואה שם

מקורה בהתלכדות של נרטיבים פוסט־קולוניאליסטיים מן השמאל הקיצוני, בעלייה בפופוליזם של הימין הקיצוני ובהגירה המונית מאזורים שמתאפיינים בעוינות אנטי־ישראלית עמוקה. אפילו יהודים שמבדלים את עצמם במפורש מישראל נתקלים תכופות ביחס של חשדנות או עוינות. ב־21 ביולי 2025 פרסמו 28 מדינות מערביות הצהרת גינוי חסרת תקדים בחומרתה על התנהלותה של ישראל בעזה.

רוב היהודים המתגוררים במערב אירופה חוו אנטישמיות ישירה ונמנעים מהפגנת יהודיותם בפומבי. רבים מהם שוקלים ברצינות להגר מארץ מגוריהם. בארצות הברית, צעירות וצעירים יהודים נתקלים יותר ויותר בהדרה

ובקטוב אידאולוגי. יש בהם המגיבים לכך בהתקרבות לקהילה ולחיים היהודיים, ואילו אחרים חשים מבודדים או מתנתקים בהדרגה מזהותם היהודית, ולפעמים אף הופכים לשופרות של ביקורת נגד המדינה היהודית.

הדיווח המוצג כאן שופך אור על ההתפתחויות שמאיימות לערער את החיוניות רבת השנים של חיים יהודיים ברחבי העולם. יותר ויותר האשמות ברצח עם מושמעות נגד ישראל בלי שייתקלו בהתנגדות של ממש, ותיאורים של היהודים כאויבי האנושות מתרבים והולכים. באירופה, אנטישמים ידועים ומוכרים עולים בדרגה לעמדות פוליטיות בכירות, ואילו הנראות היהודית מתכווצת תחת לחץ מתמשך. בארצות הברית מצטמצם בעקביות הייצוג היהודי באוניברסיטאות

העילית, בין קריסת המריטוקרטיה (קבלה בהתאם לכישורים) לעליית המסגרות הדוגלות בגיוון ובהכלה, שקונסות למעשה קבוצות הישגיות המתויגות כפריווילגיות, ובכללן יהודים, ובכך מחלישות את יכולתם לעצב את השיח ולהפריך נרטיבים עוינים.² גם ההזדהות עם ישראל בקרב הצעירות והצעירים האמריקאים - בעיקר במפלגה הדמוקרטית, אך לא רק בה, יורדת בתלילות. המגמות החופפות הללו משקפות שינויים בנוף המוסרי והפוליטי, ואלו מחייבים בחינה יסודית מחודשת של האסטרטגיות להתמודדות עם האנטישמיות בת זמננו.

חומרת האנטישמיות בשבע מדינות לדוגמה, לפי תחושת האיונות בקרב היהודים המקומיים (בהסתמך על נתונים שלוקטו במכון למדיניות העם היהודי)

ארצות הברית	בריטניה	גרמניה	צרפת	רוסיה	הונגריה	שוודיה
דאגה רבה	דאגה רבה	דאגה רבה	דאגה חמורה	דאגה	דאגה	דאגה חמורה
דאגה מועטה	דאגה	דאגה גוברת	דאגה רבה	דאגה	דאגה	דאגה חמורה

רמת החומרה
ב־2025

רמת החומרה
ב־2017

צורות נפרדות, יש ביניהן יותר ויותר חפיפה: שתיהן מציגות את היהודים כשחקנים מושחתים מוסרית המערערים את יסודות החברה - אם על ידי מניפולציה עולמית ואם באמצעות דיכוי שיטתי. התוצאה היא דהליגיטימציה בשני הצדדים של הזהות היהודית, בייחוד בהקשר של ישראל. במשך עשרות שנים פרחו היהודים בתוך המערכת הדמוקרטית ליברלית המעוגנת

התפתחויות ראויות לציון

ייתכן שתור הזהב של יהדות אמריקה מתקרב אל קיצו³

האנטישמיות מרימה ראש כעת בשני הקצוות הפוליטיים גם יחד: נרטיבים מבוססי תאוריות קונספירציה מימין והאשמות בגזענות פושעת משמאל. אף כי מדובר בשתי

קריסת הלגיטימציה המוסרית

בארצות הברית המהפך הזה בולט במיוחד. התמיכה בישראל קורסת בקרב הדמוקרטים, ובפרט הצעירים שבהם. לפי מכון גאלופ, שנת 2023 הייתה השנה הראשונה שבה יותר דמוקרטים הזדהו עם הפלסטינים מאשר עם הישראלים. השינוי מורגש במיוחד בשכבות הגיל הצעירות, והוא יוצר פילוג דורי שממשיך ומתרחב. בתוך האוניברסיטאות והמוסדות הפרוגרסיבים הציונות נתפסת יותר ויותר לא כתנועה לאומית לגיטימית, אלא כהתגלמות הקולוניאליזם והדיכוי המערבי.

מסגור אידאולוגי זה ריכך את גדרות הביטחון החברתיות והפוליטיות שבעבר הכילו את ביטויי האנטישמיות, וכך הוזל המחיר החברתי של תקיפת יהודים באופן מילולי, מוסדי ואף פיזי.

ליהוק היהודים בתפקיד אויבי האנושות

טבח 7 באוקטובר - שהיה המתקפה הקטלנית ביותר על יהודים מאז השואה - לא הצליח לחולל את גל הסולידריות הצפוי. תחת זאת הוא שימש טריגר להתפוצצות של רטוריקה אנטישמית חקיינית בחברות מערביות בעולם כולו. בשמאל הקיצוני ובמרחבים בין־מגזריים מכפישם את ישראל כמבצעת רצח עם, וכל יהודי נחשב שותף לפשע כל עוד לא הוכח אחרת.

בהפגנות מלונדון ועד ברלין, מלוס אנג'לס ועד ניו יורק, הודרו קולות היהודים בשיטתיות, הושתקו בצעקות או אף גרוע מאלו. לסטודנטים היהודים נאמר שהם לא יכולים להתאבל על האובדן שלהם בלי לגנות בו בזמן גם את ישראל.

בפלורליזם, במריטוקרטיה ובזכויות אדם. כעת המסד הזה מתפורר תחת לחץ מכיוונם של שני הכוחות המנוגדים, שעם זאת הולכים ומתלכדים, המפקפקים בעצם השתייכותם של היהודים לחברה האמריקאית.

■ **הימין הלאומני** משתמש בדימויים אנטישמיים קלאסיים שמותאמים למסגרות העבודה העכשוויות: תאוריות קונספירציה גלובליות, האשמות בהשתלטות על מערכות התקשורת והפיננסים, הצגת ההגירה כאסטרטגיה יהודית להחלפה דמוגרפית (demographic replacement) וטענות על חתירה תרבותית שיטתית.

■ **השמאל הפרוגרסיבי הבין־מגזרי** מלהק את היהודים כשחקנים "לבנים פריווילגים" בעלי נטייה טבעית להשתתף בדיכוי שיטתי, והקשר שלהם לכאורה עם ישראל משמש כהוכחה לשותפותם לפשע.

הנקודה הקריטית היא שהשיח האנטישמי נעשה מותר ומקובל הרבה יותר במיינסטרים לכל רוחב הקשת הפוליטית. הוא רוחש תחת רבדים של אירוניה, רלטיביזם מוסרי ומצגי שווא אידאולוגיים המחסנים אותו במידה רבה מאחריות ציבורית. באוניברסיטאות, בתקשורת ואפילו בקונגרס האמריקאי, הרטוריקה האנטי־ציונית שואבת יותר ויותר את רעיונותיה ממוטיבים אנטישמיים בני מאות שנים.

יהודים ברחבי אמריקה מנווטים בימים אלה סביב תהום שנפערת והולכת בינם לבין המרחבים התרבותיים והאינטלקטואליים שפעם היו להם בית. היצר האנטישמי, שזמן רב כופף את ראשו תחת הנורמות והאיסורים של הליברליזם בעקבות מלחמת העולם השנייה, התלקח מחדש.

המשוואה המסוכנת

נוסחה מצמצמת ומסוכנת נכנסה לשיח בציבור הרחב: ציונות = רצח עם. הנרטיב הציוני, שלפיו הריבונות היהודית נותנת מענה לגיטימי לפגיעותו של העם במשך דורות, לא רק מוטל היום בספק; הוא נדחה על הסף כבלתי לגיטימי מבחינה מוסרית.

מהפך זה התעצם בעקבות המלחמה הנמשכת בעזה, כשתמונות מזעזעות של אזרחים פלסטינים הרוגים הציפו את התודעה העולמית. ככל שהתמונות הללו מצטברות, מתפשט המסגור של עצם קיומה של המדינה היהודית כמחיר מוסרי בלתי קביל. לפי ההיגיון הזה, אם המחיר שעל העולם לשלם

הסיסמה הרווחת
"מן הנהר עד לים"
נצבעת בדרך כלל
בצבעי הסוואה
כקריאה לחירות,
אולם משמעותה
האמיתית היא
סילוק הריבונות
היהודית מן האזור

המחיר שיש לשלם בעבור מדינה יהודית הוא מלחמת נצח, אזי מוטב שלא תהיה ליהודים מדינה. הסיסמה הרווחת "מן הנהר עד לים" נצבעת בדרך כלל בצבעי הסוואה כקריאה לחירות, אולם משמעותה האמיתית היא סילוק הריבונות היהודית

מן האזור. בנרטיב שבו היהודים מוצגים כמכשול לשלום ולמוסריות, הרטוריקה הזאת מייצגת את הגאולה: האלימות נגדם היא לא רק מוצדקת; היא גם מעשה של חסד.

מרטוריקה לאלימות: הסלמה צפויה

מרגע שקבוצה מסוימת מוגדרת כרעילה מבחינה מוסרית, עליית המדרגה מנידוי סמלי לאלימות פיזית היא צפויה למדי. האשמות מוסריות יוצרות הרשאה מוסרית, וזו הופכת בסופו של דבר לחובה מוסרית.

סימני אזהרה מוקדמים להסלמה זו כבר נראים בארצות הברית זה קרוב לעשור: למן דיווחים כמעט מדי שבוע

על ונדליזם, הצתות והטרדות ועד לפיגועים הרצחניים נגד יהודים בפיטסבורג, בלוס אנג'לס ולאחרונה בבולדר שבקולורדו ובוושינגטון הבירה - כל אלה מדגימים כיצד עוינות אידאולוגית, אף שעדיין איננה שיטתית, יכולה להפוך לקטלנית.

באירופה, סימני אזהרה לפוגרומים עתידיים - בבתי ספר, בחנויות או במוסדות קהילה יהודיים - כבר אינם פיקציה בלבד. בשיח הפוליטי ובתקשורת מדברים על תרחישים כאלה בגלוי, ולא פעם בשפה עובדתית. דברים שעולים על כל דמיון כבר מתחילים לעלות על הדעת.

אובדן התמיכה הדורית

עוד נקודה שמחדדת את חומרת הסכנה היא השחיקה המהירה של ההזדהות החברתית עם יהודים, בייחוד בקרב הצעירים. ישראל איבדה למעשה את תמיכתו של דור שלם. יותר ויותר צעירות וצעירים בעולם, ובפרט באקדמיה ובחוגים אקטיביסטים, מתחברים לעמדות פרו-פלסטיניות רדיקליות.

חקר מקרה: צרפת כמיקרוקוסמוס

הפרדוקס של חיוניות תחת מצור

יהודי צרפת מציגים פרדוקס מפתיע: החיים היהודיים שם מעולם לא היו תוססים יותר, אף על פי שהם מתנהלים בצל איום חסר תקדים. בתי הכנסת מלאים, אולמות הלימוד מתרבים, המסעדות הכשרות משגשגות, ובתי הספר היהודיים מתרחבים. אלא שכל החיוניות הזאת פועלת בתנאי מצור.⁴

המציאות הסטטיסטית

המספרים מספרים סיפור מדאיג:

- מאז 2019 אחד מכל חמישה יהודים צרפתים מדווח שהותקף פיזית בשל היותו יהודי;⁵
- 91% מן הסטודנטים היהודים חוו אנטישמיות מאז מתקפת 7 באוקטובר 2023;⁶

החרם השקט

תופעה חדשה של חרם לא פורמלי שקט מתפשטת בעולמות האקדמיה, העסקים והפיננסים נגד מוסדות ישראליים, ובהדרגה גם נגד רשתות ויחידים עם קשרים יהודיים. שלא כמו פעולות אנטישמיות מסורתיות, מגמה זו מתקיימת תכופות באמצעות עמימות מוסדית, לחץ חברתי ומנופי מימון חיצוניים.

במגזר האקדמי

- עלייה של 66% בתקריות של חרם אקדמי מאז אוקטובר 2023;¹³
- ירידה של 21% בשותפויות מחקר בינלאומיות;
- ירידה של 50% ברישום של סטודנטים זרים;¹⁴
- בספרד, בהולנד, בבלגיה ובאירלנד הקפאו אוניברסיטאות רבות שיתופי פעולה מוסדיים.¹⁵

במגזר העסקי והפיננסי

- דיווחים על מייסדי עסקים ישראלים ויהודים המורחקים בשקט מעסקאות, מרשימות מועמדים מועדפים ומסבבי גיוס כספים, בייחוד בתחומי הטכנולוגיה, התקשורת וההון-סיכון;
- סוכנויות פרסום וספונסרים ביטלו שיתופי פעולה עם אישים יהודים בולטים בעקבות הצהרות פרו־ישראליות שלהם;
- השפעת מדינות המפרץ באה לידי ביטוי בתרומות מותנות, בעיקר מקטאר, והן הפכו לגורם בקבלת החלטות מוסדיות.¹⁶

- מספר המוסלמים בצרפת היום הוא פי 20 ממספר היהודים, נתון המשנה דרמטית את הנוף הפוליטי;⁷
- 21.5% מן התינוקות שנולדו בשנת 2023 קיבלו שמות מוסלמיים או ערביים;⁸
- 67% מן המוסלמים הצרפתים מאמינים שהיהודים מתייחסים לפלסטינים כמו שהנאצים התייחסו ליהודים;⁹
- 37% תומכים בתנועת האחים המוסלמים.¹⁰

הנטישה המוסדית

בזו אחר זו, ערים בצרפת מקפאות יחסי "ערים תאומות" עם עיריות בישראל ובמקביל מייסדות שותפויות חדשות עם ערים פלסטיניות. במקרים רבים לא מוגשים כתבי אישום על פשעים אנטישמיים והפושעים לא נענשים.¹¹ המשטרה מכירה במגבלותיה, ומתרבים הפוליטיקאים שמאמצים נרטיבים פרו־פלסטיניים כדי לשמור על החיוניות האלקטורלית שלהם.¹²

החישוב האלקטורלי

הסכנה גוברת ככל שמתקרב מועד הבחירות לנשיאות ב־2027. בין שינצחו כוחות הימין הקיצוני ובין שינצחו כוחות השמאל הקיצוני, רבים חוששים כי הממשלה הבאה תרצה לבוא לקראת השחקנים המוסלמים בזירה כדי לשמור על שקט חברתי ותצפה מן היהודים לנהוג בוותרנות. אצל יותר ויותר יהודים שאלת ההגירה שוב איננה שאלה של אם אלא של מתי.

הדפוס האירופי הרחב

דינמיקה דומה מתפשטת בהדרגה בעוד מדינות באירופה. בבלגיה, בהולנד, בגרמניה ואפילו בבריטניה היהודים חווים עוינות גוברת, בידוד פוליטי ותחושה מזדחלת של הדרה מחיי האומה. דפוס זה הוא עקבי: תחילה דה־לגיטימציה אידאולוגית, אחר כך נידוי חברתי, ולבסוף נרמול הלך הרוח האנטי־יהודי.

היוצאים מן הכלל: הצבא, הסייבר והבינה המלאכותית

- הביקוש לחברות סייבר ובינה מלאכותית ישראליות איתן ויציב;
 - שיתופי הפעולה הצבאיים עם ישראל התרחבו מאז מתקפת 7 באוקטובר, בעיקר בקרב מדינות נאט"ו ובתחומי טכנולוגיית ההגנה.
- המגזרים הללו נותרים מחוץ לגל ההחרמות בגלל תעדוף אסטרטגי.

נקודות חיוביות ראויות לציון

בלב סערת האנטישמיות הגואה בעולם נראו בשנת 2024/25 סדרת תגובות - חלקן סמליות, אחרות עם אפשרויות אכיפה - שמאותתות על מעבר מזעם קדוש ליישום מדיניות.

מתקפת נגד אפשרית בתגובה לאידאולוגיות פרוגרסיביות

מתקפה משולבת על הדוקטרינות הפרוגרסיביות מסתמנת לאחרונה בחוגי השמרנים הפופוליסטים והליברלים האינטלקטואלים ומציגה היערכות חדשה ומדידה בפוליטיקה ובאקדמיה. בחזית האלקטורלית, מפלגות הימין הקיצוני זכו בכ־25% מקולות המצביעים בבחירות לפרלמנט האירופי ב־2024¹⁷; מפלגת החירות האוסטרית כבשה את הקלפיות לראשונה בתולדותיה, ו"אלטרנטיבה לגרמניה" גרפה כמעט שליש מן הקולות במדינת תורינגיה, הניצחון הראשון של מפלגת ימין קיצוני בגרמניה מאז מלחמת העולם השנייה.¹⁸ תנועות אלה מקדמות במוצהר חזרה לנורמות ולערכים האירופיים המסורתיים המזוהים עם זרמים שמרנים פופוליסטים, ובכללם אלה שהובילו בזמן ממשל טראמפ עם תגובות מוסדיות דוגמת סיווג ה־BDS בגרמניה כ"ארגון קיצוני מוכח שתוקף את החוקה".¹⁹

בד בבד, מחקרים אקדמיים הביאו אינטלקטואלים למתוח ביקורת על מסגרות פרוגרסיביות בתוך מוסדות ליברליים. מחקר מ־2024 של דייוויד הסקל (Haskell), חוקר מאונטריי, מצא שבמסגרות הכשרה של DEI (גיוון, שוויון והכלה; Diversity, Equity, and Inclusion) מפריזים לא פעם בהערכת המתחים במקומות עבודה ושהתוכניות הללו מניבות אפקט מינימלי בלבד, שיורד ככל שההתמדה האקדמית עולה.²⁰ אמריקה התאגידית מפגינה, במידה מסוימת בתגובה ללחץ מצד ממשל טראמפ, נסיגה מוכחת: חברות גוגל, בואינג, וולמרט ודיסני צמצמו או ביטלו בשנת 2024/25 תוכניות DEI בשנת 2024/25,²¹ ובמדינת איווה נסגרו ביולי 2025 משרדי DEI במכללות הציבוריות.²²

אחריות משפטית רבה יותר

בארצות הברית הוטל עונש מוות על היורה מבית הכנסת בפיטסבורג, ואדם שתקף יהודים בניו יורק נידון לחמש וחצי שנים בכלא. באוסטרליה, מצית בית הכנסת ממלבורן עומד לקבל עונש של 25 שנות מאסר, ובמקרה אחר של ביטויי שנאה הוגש כתב אישום בכפוף לחוקים חדשים (מקסימום שלוש שנות מאסר). בניגוד לכך, ענישה בהיקפים דומים עדיין נדירה באירופה, שם פשעים מסוג זה לא מגיעים לעיתים קרובות לכדי הגשת כתב אישום ואינם מקבלים את העונש הראוי.

קיצוצים בתקציב של אוניברסיטאות בארצות הברית המתייחסות לאנטישמיות בסובלנות

בשנת 2025 קיצץ ממשל טראמפ במימון הפדרלי של אוניברסיטאות דוגמת הרווארד (קיצוץ של 700 מיליון דולר במימון מחקרים; הקפאה של 3.2 מיליארד דולר בחוזים ממשלתיים) וקולומביה (ביטול מענקים בסך 400 מיליון דולר) בנימוק שהן לא טיפלו כראוי בהטרדות אנטישמיות, ובפרט במקרים של אנטיישראליות

חשוב, יש לטפל תחילה בפערים הללו כדי שהיא תהיה ישימה ובעלת השפעה.

מן הראוי לציין שהדוח המיוחד מחודש מאי האחרון (2025) בנושא צורות עכשוויות של גזענות, אפליה גזעית, שנאת זרים ועוד ביטויים של חוסר סובלנות (דוח A/HRC/59/63) קרא לאו"ם לנקוט פעולות ממשיות ובתוך כך הדגיש כי "על האו"ם ליישם ביעילות את תוכנית הפעולה להגברת המעקב ולמתן מענה לאנטישמיות" (סעיף 109).

האסטרטגיה של האיחוד האירופי

האסטרטגיה של האיחוד האירופי לטיפול באנטישמיות כוללת למעלה מ-90 פעולות ב-27 המדינות החברות בו - החל בהוראת השואה והגנה על אתרים וכלה בתוכניות פעולה לאומיות.²⁸ זוהי דוגמה נדירה לתיאום אזורי שיש בו לוחות זמנים ואמות מידה. עם זאת, מבקרי התוכנית מצביעים על יישום לא אחיד ועל היעדר סנקציות או מנגנוני אכיפה מחייבים, בעיות המגבילות את יכולתו של הארגון לוודא שדרישותיו ימולאו. ובכל זאת, מבנה התוכנית ושילובה במסגרות עבודה דמוקרטיות רחבות הופכים אותה למודל מוסדי מבטיח.

המיזם הישראלי "קול העם"

מיזם זה, שקם ביוזמת הנשיא יצחק הרצוג, הוא מועצה של 150 מנהיגות ומנהיגים יהודים משש יבשות המתכנסים כדי לקבוע יחד את סדרי העדיפויות המשותפים. בהכרזתה הראשונה הגדירה המועצה את האנטישמיות כנושא המדאיג ביותר. אומנם אין למיזם סמכות מחייבת, אך הוא מסמן פריצת דרך: מקבלי ההחלטות בישראל מכירים כעת בכך שמדיניות החוץ של ישראל משפיעה עמוקות על הקהילות היהודיות בעולם כולו ושהללו דורשות שקולן יובא בחשבון בתהליך קבלת ההחלטות.

קיצונית.²³ גם על אוניברסיטת וירג'יניה הופעלו לחצים, והללו הביאו להתפטרות נשיא האוניברסיטה.²⁴

פעולות אלה ננקטו במסגרת חוק זכויות האזרח לאיסור האפליה (סעיף VI) בעקבות חקירות שהתבצעו בקמפוסים שנחשדו בעוינות כלפי סטודנטים יהודים. המסקנות הביאו לתוצאות מהירות: נהלים חדשים להפגנות, רפורמות רחבות היקף ומנגנוני פיקוח. מדיניות זו מדגימה כיצד מניעת תקציבים יכולה להביא לשינוי מוסדי ממשי כאשר מטפלים באנטישמיות כבסוגיה של ציות ומשילות.

תוכנית הפעולה של האו"ם

בינואר 2025 הפיק האו"ם תוכנית פעולה להגברת המעקב על אנטישמיות ולמתן מענה לה. התוכנית היא צעד סמלי חשוב בהכרה הבינלאומית באנטישמיות כצורה ייחודית ומתמשכת של שנאה. באמצעות קידום הכשרת צוותים, הוראת השואה, שיתוף פעולה עם ארגונים יהודיים וניטור דיגיטלי של ביטויי שנאה היא מעבירה מסר נורמטיבי משמעותי המציג "אפס סובלנות" לאנטישמיות בכל המדינות החברות בארגון.²⁵

עם זאת, צפו ועלו ארבע נקודות מרכזיות לביקורת.²⁶ ראשית, התוכנית אינה מאמצת את הגדרת העבודה של כוח המשימה הבינלאומי להנצחת זכר השואה (The International Holocaust Remembrance Alliance – IHRA) והיא מחלישה את המסר המפורש שלו לגבי רטוריקה אנטי-ישראלית; שנית, היא נמנעת מלהגדיר את האנטי-ציונות האסלאמיסטית או הקיצונית כאנטישמיות, למרות התפקיד המרכזי של שתי אלה בתקריות האחרונות ברחבי העולם; שלישית, אמינות התוכנית מוטלת בספק לנוכח ההטיה המוסדית המתמשכת נגד ישראל בזרועות השונות של האו"ם דוגמת מועצת זכויות האדם; ורביעית, התוכנית איננה מחייבת ואין בה מנגנונים של אכיפה או חובת דיווח.²⁷ ככלל, אף שהתוכנית ממלאת תפקיד סמלי

המשמעות היא סמלית בעיקרה, אבל היא מניחה יסודות איתנים להתפתחויות בעתיד.²⁹

שילוב נושא השואה בתוכנית הלימודים באונטריו

בשנת 2024 הייתה אונטריו הפרובינציה הקנדית הראשונה שהכניסה את לימודי השואה כמקצוע חובה החל מכיתה ו', בתמיכת מלכ"רים דוגמת Liberation75. ייחודה של התוכנית בגישה המקיפה שלה, המשלבת פיתוח תוכניות לימודים, הכשרת מורים ושותפויות

קהילתיות במטרה לטפח מודעות ואחריות אזרחית מגיל צעיר. התוכנית מציעה מודל בר־שכפול למניעה מבוססת חינוך.³⁰

המכון למדיניות העם היהודי בנה מדד המשלב שלושה ממדים הקשורים זה לזה: ההתייחסות ליהודים, תקריות אנטישמיות והתפיסות בקרב יהודים. על ידי בחינת הסמנים המשלימים האלה, המדד מציע הבנה מקיפה של התופעה ומסייע לזהות אסטרטגיות התערבות יעילות.

האנטישמיות במערב אירופה ובארצות הברית

הנתון הנבדק	המגמה	ארצות הברית	צרפת	בריטניה	גרמניה
מחזיקים בדעות אנטישמיות (%)	↑	24 ^א	34 ^ב	10 ^ג	12 ^ה
התנהגות אנטישמית					
תקיפות אלימות	↑	196 ^א (+21.7%)	106 ^ה (+24.7%)	201 ^ג (-24.4%)	272 ^ה (+100%)
סך הכול תקריות (אלימות קיצונית, תקיפות, נזק לרכוש, חילול אתרים קדושים, איומים)	↑	9,354 ^ב [7,523]	1,570 ^ה [1,676]	3,528 ^ג [4,103]	8,627 ^ה [3,614]
שינוי מ-2022	↑	+103%	-6.3%	-18%	+76.6%
שיעור התקריות לכל 10,000 יהודים	↑	13	39	59	195
תפיסת האנטישמיות בעיני היהודים (%)					
האנטישמיות היא בעיה חמורה מאוד או חמורה למדי	↑	91 ^ב (76)	93 ^ב (85)	90 ^ג (80)	90 ^ג (80)
בשנה החולפת היו הם עצמם מטרה להערות אנטישמיות	↑	24 ^ב	68 ^ב	24 ^ג	24 ^ג
נמנעים מלהציג בפומבי סימנים נראים לעין ליהודיותם	↑	42 ^ה (22)	61 ^ב (41)	69 ^ג (46)	80 ^ה (40)
שקלו להגר משום שאינם מרגישים ביטחון במדינתם	↑	9 ^ה	52 ^ב (46)	48 ^ג (33)	44 ^ה (25)
נמנעים מלהגיע למקומות באזור מגוריהם משום שכיבודים אינם מרגישים בטוחים בהם	↑	17 ^א (8)	66 ^ב (45)	68 ^ג (37)	65 ^ה (33)

הערות ללוח הנ"ל:

המספרים ללא סוגריים מתייחסים לשנת 2024; המספרים בסוגריים מרובעים הם משנת 2023; המספרים בסוגריים רגילים הם הנתונים הזמניים העדכניים ביותר; A/N = נתון לא זמין.	ד.	Antisemitism Barometer 2024: קמפיין נגד אנטישמיות, בריטניה.
הסיבה לכך שבבריטניה מופיע המספר הגבוה ביותר של תקריות לנפש נובעת מתהליך דיווח יעיל יותר מזה הנוהג במדינות האחרות.	ה.	"דוח מצב האנטישמיות בעולם לשנת 2024", אוניברסיטת תל אביב, מאי 2025.
לפי דוח הליגה נגד השמצה (ADL): Antisemitic Attitudes in America, 2024.	ו.	Antisemitische Vorfälle nach den Massakern der Hamas am 7. Oktober, RIAS, May 2024
דוח ADL על תקריות אנטישמיות בארצות הברית, 2022.	ז.	"חוויות ותפיסות של אנטישמיות: הסקר השני של אפליה ופשעי שנאה נגד יהודים באיחוד האירופי", הסוכנות לזכויות יסוד של האיחוד האירופי (FRA), דצמבר 2018.
ניתוח האנטישמיות בצרפת: Ifop-Crif Le regard des Francais sur le conflit israelo-palestinien et ses consequences en France – Vague 3, April 2024; Ifop-AJC-Fondapol Radiographie de l'antisemitisme en 2024, April 2024	ח.	סקר דעות של יהודי ארצות הברית, AJC, מאי 2024.

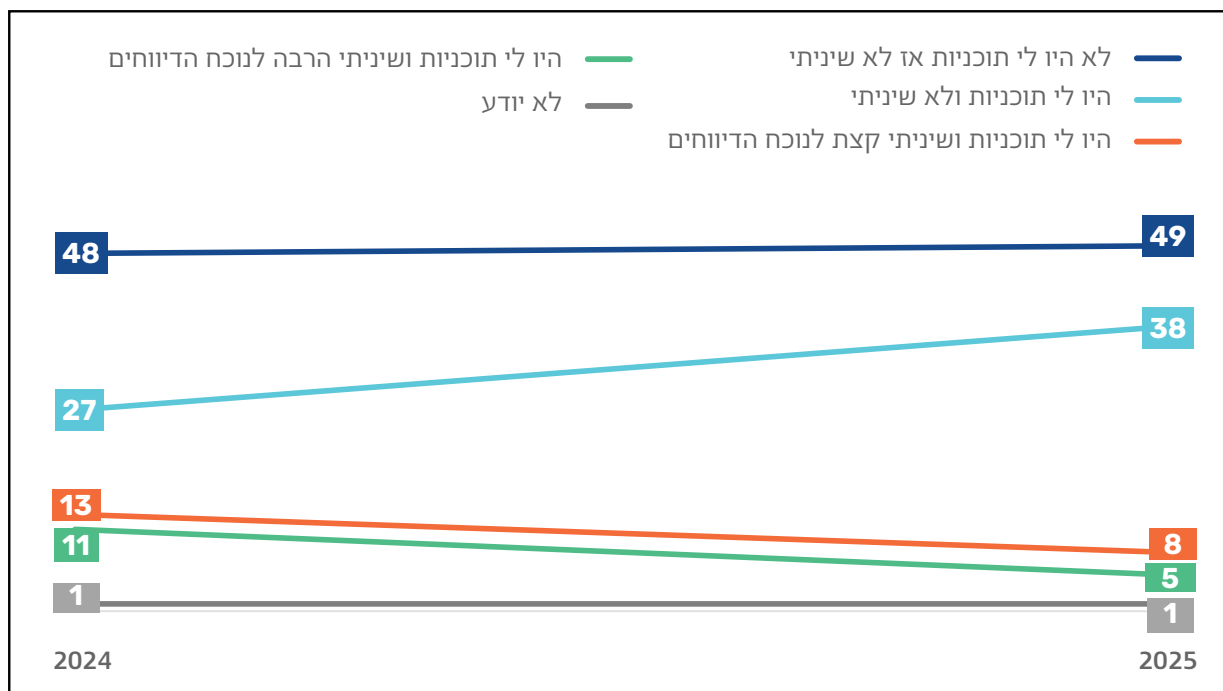
שאלות לא פתורות בעניין גיבוש התגובה היהודית

בבואנו לפרש את הממצאים שהוצגו לעיל עולות כמה דילמות אסטרטגיות בעלות חשיבות מכרעת לגיבוש מענה יעיל. דילמות אלה משקפות את הנוף האידאולוגי המורכב שבתוכו פועלת האנטישמיות בימים אלה ואת התפיסה המורכבת לא פחות של הסביבה שעומת מתמודדות הקהילות היהודיות, ובכלל זה בעלי הברית שלהן ויריביהן.

1. פרדוקס טראמפ והניכור של היהודים הליברלים

השיח היהודי-אמריקאי שרוי בפרדוקס מפתיע: אף שממשל טראמפ נקט צעדים חסרי תקדים למאבק באנטישמיות באקדמיה ובפורומים בינלאומיים, יהודים אמריקאים רבים - בייחוד ליברלים - ממשיכים להפנות עורף לערכים הפוליטיים והתרבותיים שמתקשרים לתנועת MAGA ("להחזיר את אמריקה לגדולתה") שלו. נתקן זה הביא לדחיית מיזמים שיש בכוחם, אובייקטיבית, לקדם את ביטחון הקהילה היהודית ולחזק את הלגיטימציה שלה. כל רשימת המלצות חייבת להתייחס למתח הזה ולבנות גשרים שיאפשרו ליהודים הליברלים לתמוך בפעולות נגד אנטישמיות בלי להתפשר על האמונות האתיות והפוליטיות שלהם.

האם לנוכח דיווחים על התגברות האנטישמיות במקומות שונים בעולם שינית או לא שינית השנה תוכניות נסיעה לחו"ל? (יהודים; באחוזים)

סקר המכון למדיניות העם היהודי, כחלק ממדד החברה הישראלית, יוני 2024 ויוני 2025

ופרוגרסיבים. 27% מן הדמוקרטים היהודים בארצות הברית הצביעו לטובת מועמדים שרואים בישראל ישות אזרחית ולא־ציונית; מדינה שיש להגדירה לא כיהודית אלא כ"מדינת כל אזרחיה". רבים בקבוצה זו רואים את דחיית הלאומיות היהודית לא כאנטישמיות אלא כמחויבות לשוויון אזרחי ולאידאלים פוסט־לאומיים. ההבדל הזה מציג דילמה אסטרטגית: תיוג כל צורה של אנטי־ציונות כאנטישמיות עלול להרחיק בעלי ברית פוטנציאליים ולהקטין את כוחה הנורמטיבי של ההאשמה. כדי לשמר את החומרה המוסרית שלה נדרשת הבחנה זהירה בין ביטויים של שנאת יהודים לבין טיעונים אידאולוגיים לגיטימיים. אסטרטגיה אמינה למאבק באנטישמיות חייבת להגן על הכבוד היהודי בלי לשלב ביקורת פוליטית עם דעות קדומות.

4. מאבק באנטישמיות בסביבות אנטי־ישראליות

דילמה תפיסתית זו מחרפה בחוגי האליטות האקדמיות, הפוליטיות והאקטיביסטיות - בעיקר בצפון אמריקה ובמערב אירופה - שבעיניהן מדינת ישראל מצטיירת יותר ויותר כסמל לדיכוי. במרחבים מסוג זה מופעל לא פעם לחץ על כל אדם יהודי להתנער מישראל כתנאי מקדים לגיטימציה חברתית. לפיכך כל תוכנית למאבק באנטישמיות חייבת לכלול ארגון כלים מעשי לייצוג עצמי בסביבות של עוינות אידאולוגית, ובכלל זה פיתוח מערכות של שפה המגנות על הכבוד היהודי, על הפלורליזם ועל הזהות היהודית בלי קשר למתן לגיטימציה למדיניות של ישראל. כדי לבנות גשרים אל הקהילות הללו חיוני להבחין בין אנטישמיות לבין ביקורת פוליטית על ישראל. בד בבד יש לוודא שהבחנה זו אינה מתייחסת בסלחנות לביטויי שנאה נגד יהודים ואינה מנרמלת אותם בתירוצים מוסריים או פוליטיים.

2. מציאת דרכים אל ליבו של הרוב הדומם

רוב האמריקאים, ורוב האזרחים בכל מדינה מערבית, אינם אנטישמיים. למרות זאת, הקולות הקיצוניים משתלטים יותר ויותר על השיח. הקהילות היהודיות חייבות לפתח אסטרטגיות שידברו אל האניסטינקטים המוסריים של הרוב הדומם. יש להבהיר כי האנטישמיות היא לא סוגיה יהודית בלבד כי אם איום על עצם היסודות של חברה דמוקרטית וליברלית. מסגור האנטישמיות כמעין מבחן לקמוס לבריאות הדמוקרטיה - ממש כמו גזענות, מיזוגיניה וסמכותניות - יכול לתרום לגיוס תמיכה סמויה.

3. שימור החומרה המוסרית שבהאשמה באנטישמיות

נבחרו ציבור בישראל וראשי מוסדות יהודיים מובילים טוענים שאנטי־ציונות - קרי, שלילת זכותו של העם היהודי לריבונות לאומית - אינה אלא צורה של אנטישמיות. לטענתם, לקבל את הטענה שלכל עם יש זכות להגדרה עצמית ובה בעת לקרוא לשלילת אותה זכות עצמה מן היהודים במולדת אבותיהם זהו מוסר כפול ומפלג שנובע מהטיה אנטי־יהודית. השקפה זו, המשתקפת בהגדרת העבודה של כוח המשימה הבינלאומי להנצחת זכר השואה (IHRA), נשענת על ההבנה שהזהות היהודית היא לא רק השתייכות דתית פרטית; הזהות היהודית היא עמיות רב־ממדית הנטועה בשושלת אבות משותפת, בזיכרון קולקטיבי, בשפה, במערכת משפט ובקשר היסטורי לארץ ישראל. הקטנת היהדות לכדי זהות תאולוגית בלבד כמוה כמחיקת הממדים האתניים והלאומיים הללו והצגה מעוותת של הבסיס המוכח של ההמשכיות היהודית.

אף כי קביעה זו מגיבה לאיומים ממשיים, היא לא נהנית מקונצנזוס אוניברסלי, בייחוד לא בקרב קהלים צעירים

5. הימנעות ממלכודת הקורבנות

אף שחיוני לתעד את מקרי האנטישמיות הגואה ולהגיב עליהם ביד קשה, המוסדות היהודיים חייבים גם להימנע מלשדר בעקביות נרטיב של קורבנות. הבלטת יתר של הפגיעות היהודית, בייחוד בחברות דמוקרטיות, יכולה לחזור כמו בומרנג כשהיא מחזקת את התפיסות של התבדלות, חולשה או תחנונים חוזרים ונשנים.

מבחינה אסטרטגית, מצג של קורבן בלבד מגביל את האפשרות של בניית קואליציה ועשוי לגרום לניכור בקרב צעירות וצעירים יהודים שמחפשים יוזמה, חוסן ויישור קו מוסרי עם העולם. תחת זאת, התגובה היהודית צריכה לשלב הערכה מפוכחת של האיום עם ביטחון עצמי, תרומה אזרחית ומנהיגות מוסרית. עם האנטישמיות יש להתמודד לא רק באמצעות פחד, אלא גם באמצעות חזון פרואקטיבי של החיים היהודיים כחלק בלתי נפרד מן העתיד הדמוקרטי והפלורליסטי של החברה.

המלצות מדיניות

לקהילות התפוצות

לאחר כמה עשורים של דממה יחסית אחרי השואה, האנטישמיות חזרה בצורה של נורמליות חדשה ומדאיגה. למרבה הצער, נראה שאין על פני כדור הארץ מקום מקלט שיהודים יכולים לחוש בו מוגנים באמת. לנוכח המציאות הקשה הזאת, הקהילות היהודיות מוכרחות להכיר בכך שהאיבה כלפיהן אינה עתידה להיעלם כאילו לא הייתה. חיוני לקבל אחריות לשלומם של היהודים בקרבן ולפעול בנחישות להגנה על ביטחונם ועל רווחתם.

כדי להשיג יעד זה יש להפעיל לחץ על הממשלות במדינות מגוריהם של היהודים לפתח תוכניות אסטרטגיות ולחוקק חוקים נגד אנטישמיות. בד בבד יש לקדם חוקים נוקשים נגד פשעי שנאה ואכיפה יעילה שלהם, להרחיב

את ההשפעה בפלטפורמות אינטרנטיות כדי להוקיע דיבורים שטופי שנאה, לקיים מאבק פעיל נגד הכחשת השואה ולקדם את החינוך לקבלת האחר. כל המאמצים הללו מחייבים הערכה ותיאום.

1. תמיכה מתואמת של תורמים נגד השפעות זרות באקדמיה

יש לגייס תורמים תומכי דמוקרטיה ותומכי ישראל לחקירת המימון של מוסדות אקדמיים בידי קטאר וגורמים אנטי־ישראליים אחרים; יש לתאם את המאמצים בתחום זה להפעלת לחץ על מוסדות חינוך לעבוד בשקיפות; דרושים קמפיינים למודעות בנושא השפעות זרות; ויש לדחוף לחקירה ממשלתית של מקורות מימון בינלאומיים וההשפעות שלהם. ניתן למנף רשתות בוגרים להגברת הקריאה לנשיאה באחריות במוסדות להשכלה גבוהה. פעולות אלה יסייעו להיאבק בהטיה האנטי־ציונית ולשמור על היושרה האקדמית.

2. הבטחת סביבות למידה מוגנות: הקמת מרכזים ארציים למאבק באנטישמיות במוסדות החינוך

יש להקים בכל מדינה מרכז ארצי שיעבוד בשיתוף פעולה הדוק עם הנהלות האוניברסיטאות ובתי הספר מגן חובה ועד כיתה י"ב. על מרכזים אלה לקדם תרבות של אפס סובלנות לאנטישמיות, תוך טיפוח סביבות המבוססות על חינוך לאזרחות ולדמוקרטיה והמעודדות למידת חקר מבוססת מדע. עליהם גם לשמש מוקד לאיסוף תלונות והתערבות פעילה מול ההנהלות. בנוסף, המרכזים יעצימו את הסטודנטים היהודים בכך שהם יציידו אותם במיומנויות חיוניות וברשתות תמיכה שייצגו אותם ביעילות בקמפוס ובחברה בכללה.

רכיבים משלימים: (1) מתן הכשרה ביטחונית לחברי קהילה במטרה לשפר את דרכי ההתגוננות שלהם; (2) ניטור איומים ברשת נגד הקהילות ושיתוף שלהן ושל הרשויות המקומיות במודיעין שהושג לצורך שיפור ההגנה; (3) הכנת תוכניות פינוי בשביל קהילות במצוקה במצבים נפוצים ועדכון תוכניות מגירה הכוללות תכנון לוגיסטי לפינוי ולקליטה בישראל (העברה, תעסוקה, השתלבות ועוד).

2. פיתוח תוכנית אסטרטגית לאומית ישראלית למאבק באנטישמיות

על פי סעיף 6 לחוק הלאום, יש לישראל תפקיד במאמץ המתואם להבטחת שלומן ורווחתן של קהילות יהודיות ברחבי העולם לנוכח האנטישמיות הגואה. יש צורך דחוף בגישה מאוחדת, אך לא מקובעת, להתמודדות עם איום מתחדש זה. לצורך קידום עניין זה הקים המכון למדיניות העם היהודי ועדת היגוי, בראשות נתן שרנסקי, שתכליתה הכנת תוכנית אסטרטגית עבור מדינת ישראל למאבק באנטישמיות.

3. ייסוד מסלולי לימוד לתארים אקדמיים נחשבים ומוכרים בארצות הברית באוניברסיטאות בישראל

גל האנטישמיות בקמפוסים ברחבי העולם גורם לחלק מן היהודים בתפוצות להסס אם להירשם לאוניברסיטאות מובילות בעולם. זוהי הזדמנות פז לאוניברסיטאות בארץ לפתח ולהרחיב תוכניות אקדמיות מובילות, שהלימודים בהן ייעשו באנגלית ויהיו מוכרים בארצות הברית. יוזמות אלו ייצרו סביבה אקדמית נקייה מאנטישמיות שתמשוך אליה סטודנטיות וסטודנטים זרים. חיזוק ההכשרה בנושא המאבק באנטישמיות בתוכניות של שנת לימודים בארץ (gap year) עשוי גם לשפר עוד יותר את ההיצע האקדמי בישראל. מאמצים אלה עשויים לתרום לא רק להגברת המצוינות האקדמית, אלא גם לטיפול יחסי חזקים יותר בין ישראל לתפוצות.

3. הגברת האבטחה והאכיפה בקהילות יהודיות רגישות

נדרשת אסטרטגיה מקיפה להגנה על שכונות חרדיות וקהילות אחרות עם נראות יהודית בולטת על ידי תגבור אמצעי הביטחון הפיזיים, יצירת קשר עם המנהיגים היהודים לבניית תמיכה פוליטית, התייחסות רצינית לתלונות על תקיפות אנטישמיות, הטלת עונשים חמורים על העבריינים, קביעת יעדים ברורים למלחמה בהתקפות מסוג זה ושיפור השיטור והחינוך באזורים עתירי סיכון – כל אלו כדי להבטיח את ביטחון ורווחתן של קבוצות האוכלוסייה הללו.

4. מאבק באנטישמיות באינטרנט

יש להגביר את הלחץ על פלטפורמות מקוונות להתחייב למניעת הפצה של אנטישמיות. יש לתמוך בצעדים למניעת הבעלות של סין, רוסיה או איראן על גופי תקשורת ורשתות חברתיות, כפי שנעשה בחקיקת הטיקטוק בשנת 2024, שעמדה בביקורת של בית המשפט העליון אך זוכה ליחס של התעלמות מצד ממשל טראמפ (נכון לאוגוסט 2025). יש להתייחס לתפקידו של האינטרנט בטיפוח עמדות שליליות כלפי יהודים ולקרוא תיגר על מתן תמריצים עסקיים לפלטפורמות המאפשרות הפצת ידיעות כזב ומסרי שנאה, וכדי שזה יקרה יש להפעיל לחץ בינלאומי, ממשלתי וציבורי.

לממשלת ישראל

1. הבטחת ביטחון של הקהילות היהודיות בתפוצות

ישראל חייבת לדאוג להגנה על יהודי התפוצות לנוכח האיומים האנטישמיים במקומות שבהם הרשויות המקומיות אינן יכולות לעשות זאת. אומנם האחריות העיקרית מוטלת על הרשויות בכל מדינה ומדינה, אך ישראל צריכה לסייע לקהילות שאינן מסוגלות להרחיק מהן את הסכנות האנטישמיות הגדולות על ידי הכשרה, שיתוף במידע והתכוננות למצבי חירום כשהדבר נדרש. מחובתה של ישראל לנקוט אמצעים פעילים להגנה על יהדות העולם. בכך כרוכים שלושה

חלק שני - מדינת ישראל בזירה המשפטית הבינלאומית בעקבות המלחמה בעזה: סיכון גובר

מבוא

מאז פרוץ מלחמת חרבות ברזל ב-7 באוקטובר 2023 מדינת ישראל ניצבת מול אתגרים חסרי תקדים בזירה המשפטית הבינלאומית. לצד הלחימה המתמשכת בחמאס, ישראל חשופה לביקורת בינלאומית הולכת וגוברת, ולעיתים אף להאשמות חמורות בדבר הפרות של הדין ההומניטרי הבינלאומי ודיני זכויות האדם. ההליכים המתנהלים כיום בבתי דין בינלאומיים - ובראשם בית הדין הפלילי הבינלאומי (International Criminal Court - ICC) ובית הדין הבינלאומי לצדק (International Court of Justice - ICJ), ואפשר שבעתיד גם מערכות משפטיות זרות המפעילות סמכות אוניברסלית - מציבים לישראל איום אסטרטגי מן המעלה הראשונה. איומים אלו משפיעים לא רק על הדרג המדיני והצבאי אלא גם על יכולתה של ישראל למכור, ובעיקר לקנות, אמצעי לחימה במדינות רבות בעולם, כמו גם על הכלכלה של ישראל, יחסי החוץ שלה, התמיכה הבינלאומית בה והלגיטימציה שלה.

בחלק הזה של הפרק ננתח את מצבה של ישראל בזירה המשפטית הבינלאומית בעקבות המלחמה, נציג את מוקדי האיום המרכזיים, נסקור את הטענות המשפטיות העיקריות נגד ישראל ואת המסגרות הבינלאומיות שבהן הן נבחנות, ונציע כיוונים אפשריים להתמודדות משפטית, דיפלומטית וציבורית.

גם כשהתותחים רועמים, ישראל מחויבת לציית לדיני המלחמה

בשנים האחרונות, וביתר שאת עם פרוץ המלחמה לאחר זוועות הטבח של 7 באוקטובר, נשמעים בישראל קולות הקוראים לזנוח את המחויבות ארוכת השנים שלה לציות למשפט הבינלאומי ההומניטרי. למרות זאת, למן היום הראשון ללחימה, ובוודאי כאשר ישראל החלה לפעול באופן סדור להגנה עצמית על גבולותיה, היא פעלה בתוך גבולות המשפט הבינלאומי. הלחימה של צה"ל וזרועות הביטחון הייתה ועודנה מלווה במעטפת משפטית הדוקה ובליווי משפטי מקצועי של בכירי המשפטנים בצה"ל ובמערך הייעוץ המשפטי של המדינה. על אלו פיקח, ועדיין מפקח, גם בשעת הלחימה, בית המשפט העליון בשבתו כבית המשפט הגבוה לצדק, אשר דן במשך כל התקופה בשורה ארוכה של עתירות נגד פעולותיה של ישראל בעזה. בעת הצורך, כאשר התעורר החשש שפעולה צבאית מסוימת לא עלתה בקנה אחד עם הדין הבינלאומי באופן שמעורר חשד לביצוע פשעי מלחמה, פעלו גורמי החקירה של צה"ל ושל מערכות האכיפה הרלוונטיות כדי לבחון את המקרה כנדרש, במקרים מסוימים גם כנגד ביקורת פנימית שעלתה על אכיפה זו.

בחלק מהמקרים, למרות עוצמתה ועצמאותה המוכחת של מערכת המשפט הישראלית, ואף שאין ספק כי המערך המשפטי בישראל מספק מענה אפקטיבי לעקרון המשלימות (complementarity) - כלומר העיקרון הקובע כי ערכאות חיצוניות למדינה, בתי משפט בינלאומיים או בתי משפט במדינות אחרות לא יתערבו במקרים שהמדינה מבצעת בהם אכיפה עצמאית נגד חשדות להפרות של חובותיה על פי המשפט הבינלאומי - נפתחו בעולם שורה של הליכים משפטיים נגד ישראל. אלו מעמידים את ישראל לפני אתגר משפטי ופוליטי חסר תקדים.

משום כך, עם פרוץ המלחמה בעזה הרחיב בית הדין את חקירותיו גם לפעולותיה של ישראל במהלך המלחמה. החקירה הובילה, בהמשך לבקשתו של התובע קארים חאן במאי 2024, להוצאת צווי מעצר נגד ראש הממשלה בנימין נתניהו ושר הביטחון דאז יואב גלנט. בנובמבר 2024 החליטו שלושת השופטים בערכאת קדם משפט (chamber trail-pre) לאשר את בקשתו של התובע קארים חאן ולהוציא צווי מעצר. מדובר בצעד חסר תקדים נגד מדינה מערבית דמוקרטית, והוא משקף שינוי משמעותי לרעה ביחסה של הקהילה המשפטית הבינלאומית לישראל ולפעילותה בזמן לחימה. הוצאת צווי מעצר נגד בכירים ישראלים מציבה את ישראל בסיכון משפטי חמור בזירה הבינלאומית, שעלול להקרין גם על יחסים דיפלומטיים, על לגיטימציה מדינית ועל אופן פעולתה של ישראל בזירות לחימה בעתיד.

ההליכים המשפטיים נגד ישראל, בכל הערוצים המתוארים כאן, הם פרי מערכה משפטית מתוחכמת

בבקשה לצווי המעצר מייחסים התובע חאן וצוותו לישראל אחריות על פשעים הכוללים "הרעבה מכוונת של אוכלוסייה

אזרחית", "פגיעה מכוונת באזרחים" ו"שימוש לא מידתי בכוח". חאן טוען כי "המצור על עזה", התקיפות האוויריות הנרחבות והשליטה בכניסת סיוע הומניטרי הם בבחינת הפרות של המשפט ההומניטרי הבינלאומי. בד בבד נטען כי חמאס אחראי לטבח אזרחים, לאונס שיטתי, ללקיחת בני ערובה ולשימוש באוכלוסייה כמגן אנושי, שגם הם נחשבים לפשעים חמורים ביותר לפי אמנת רומא. צווי מעצר נתבקשו גם נגד בכירי חמאס, שבינתיים חוסלו בידי ישראל.

מה שמייחד את ההליך הנוכחי הוא שבפעם הראשונה התובע את ישראל ואת חמאס, ישות דמוקרטית מול

להלן נסקור בקצרה את האיומים הראשיים על ישראל בזירה המשפטית: החקירה בבית הדין הפלילי הבינלאומי בגין שורה של עבירות; ההליך בבית הדין הבינלאומי לצדק בשל הפרת אמנת האו"ם למניעת רצח עם (Genocide Convention); ופעולות האכיפה שמדינות שונות מעוניינות לבצע מכוח סמכות אוניברסלית. לצידן ננסה לסרטט גם את המענה האפשרי.

ראוי להבהיר בהקשר זה כי ההליכים המשפטיים נגד ישראל, בכל הערוצים המתוארים כאן, הם פרי מערכה משפטית מתוחכמת, ובחלקם מתואמת, שהפלסטינים, לצד מדינות עוינות את ישראל, ואף אויבות שלה, מובילים. מערכה זו מלווה את ישראל כבר למעלה משני עשורים, אבל המלחמה הנוכחית העצימה אותה ונתנה ללוחמה המשפטית שהפלסטינים מנהלים רוח גבית חזקה.

בית הדין הפלילי הבינלאומי (ICC) והמלחמה בעזה

ישראל איננה חברה באמנת רומא, שמכוחה פועל בית הדין הפלילי הבינלאומי, ולכן עמדתה העקבית היא שלבית הדין אין סמכות לדון בענייניה. נוסף על כך, עמדתה של ישראל היא שהרשות הפלסטינית כלל אינה "מדינה" שבאפשרותה להצטרף לאמנת רומא וששמילא הרשות הפלסטינית הוגבלה בסמכות השיפוט שהוענקה לה מכוח הסכמי הביניים, כך שהיא אינה יכולה להסמיק את בית הדין לדון בעניינים שאינם נתונים תחת סמכותה.

עם זאת, הרשות הפלסטינית הצטרפה לאמנת רומא בינואר 2015 ואף "הסמיכה" את בית הדין הפלילי הבינלאומי לשפוט, בדיעבד, טענות לפשעים שבוצעו כבר במבצע צוק איתן ביולי 2014. בשנת 2021 קבע בית הדין כי יש לו סמכות שיפוט בשטחי "מדינת פלסטין", הכוללים את שטחי ירושלים המזרחית, יהודה, שומרון וחבל עזה. בכך הוא אפשר חקירה שיטתית של פעולות צה"ל והנהגת ישראל בזמן סבבים צבאיים בעזה וכעת של הלחימה של ישראל בעזה.

אינם אפקטיביים. עקב כך הסיכון בשימוש ב"סמכות אוניברסלית" נגד קצינים ומשפטנים עלול להחריף, כפי שיפורט להלן.

השלכות דיפלומטיות ופוליטיות

עצם קיומו של הליך פלילי בינלאומי נגד הנהגת ישראל הוא תקדים מסוכן, שכן הוא מחזק את הקמפיין להוקעת ישראל כמדינה מפרת חוק, תורם לבידוד הבינלאומי שלה ונותן תחמושת בידי תנועות חרם (BDS) וגופים אנטיישראליים. כבר עתה ניכרת השפעה על יחסים עם מדינות מערביות. כמה מן המובילות שבהן כבר הודיעו שהן יכבדו את צווי המעצר של בית הדין הפלילי הבינלאומי. יתר על כן, ההליך מעודד מדינות וארגונים נוספים, כגון בית הדין הבינלאומי לצדק, לפעול בזירה הבינלאומית באותו כיוון - למשל, קידום חוות דעת על חוקיות הכיבוש הישראלי בגדה המערבית.

האתגר האסטרטגי והתגובה הישראלית

התגובה הישראלית כוללת מהלכים מדיניים ומשפטיים כאחד: במישור המשפטי - לראשונה, ובניגוד לעמדתה המקורית שלא לשתף פעולה עם ההליך בבית הדין, התייצבה ישראל בבית הדין כדי לתקוף את צווי המעצר. במישור האסטרטגי - ישראל גייסה לצידה את ממשל ביידן ולאחר מכן גם את ממשל טראמפ. הנשיא ביידן הצהיר כי ההשוואה בין ישראל לחמאס היא "שערורייה", ועם שובו של ממשל טראמפ לשלטון הטיל הנשיא עיצומים על התובע בבית הדין ולאחר מכן גם על שופטי בית הדין המעורבים בהליך נגד ישראל ועל כל מי שסייע להם. עם זאת, היכולת לבטל או לעצור את ההליך תלויה בעיקר בעצמאות התביעה בבית הדין, שמוגנת במידה רבה, אך לא לגמרי, מפני לחץ פוליטי. ולבסוף, גם במישור המשפטי - ישראל מדגישה את מאמצי ההבחנה בין לוחמים לאזרחים,

ארגון טרור אסלאמיסטי, מציב אותם במישור משפטי אחד. מהלך זה מעורר ביקורת חריפה מצד ממשלת ישראל, מנהיגים מן המערב וגורמים משפטיים - כולם טוענים לחוסר איזון מוסרי. זו גם הפעם הראשונה שהוצאו צווי מעצר נגד מנהיגים ישראלים מכהנים. על פי צווים אלה, יותר ממאה מדינות החתומות על חוקת רומא של בית הדין הפלילי הבינלאומי חייבות - לפחות תאורטית - לעצור את נתניהו ואת גלנט אם ייכנסו לתחומי השיפוט שלהן.

אומנם אין לבית הדין יכולת עצמאית לאכוף את צווי המעצר, אך עצם קיומם מצר את צעדיהם של ראש הממשלה ושל שר הביטחון לשעבר, מטיל סיכון משפטי אפשרי על בכירים נוספים, פוגע במעמדה של ישראל כמדינה דמוקרטית מתוקנת ועלול להיות תקדים שישמש בעתיד לפעולה משפטית גם נגד מפקדים בצה"ל או פקידים במערכת הביטחון.

**עצם קיומו של
הליך פלילי
בינלאומי נגד
הנהגת ישראל
הוא תקדים
מסוכן**

השפעה על הדרג המדיני, הצבאי והמשפטי

אחד ההיבטים המטרידים ביותר בעניין זה הוא הסיכון לחשיפה של פוליטיקאים ישראלים, חיילים, קצינים, אלופים ואפילו יועצים משפטיים ופרקליטים צבאיים לחקירה בהווה או בעתיד. למעשה, לא מן הנמנע שכבר עתה הוצאו צווי מעצר נוספים, שלא ניתן להם פרסום, נגד בעלי תפקידים בדרג הצבאי. יתר על כן, גם מערך הביקורת הפנימי בישראל, הכולל את בג"ץ ואת הפרקליטות הצבאית, שבעבר שימש מגן מפני טענות משפטיות זרות (complementarity), עלול לאבד מערכו מול טענות שהמערכת הישראלית איננה פועלת בתום לב או שמנגנוני הביקורת הפנימיים

לא רק להימנע מביצוע רצח עם, אלא גם למנוע אותו ולפעול להענשת מבצעיו.

דרום אפריקה טענה כי (1) מדפוס הפעולה של ישראל בעזה נלמדת כוונה ג'נוסיידית. דפוס פעולה זה כולל, בין השאר, הרג המוני של אזרחים, הרס תשתיות אזרחיות, מניעת סיוע הומניטרי וניתוק של אספקת מים, מזון וחשמל. כלומר, דרום אפריקה טענה שישאל יצרה במתכוון תנאי חיים שנועדו לחסל פלסטינים בעזה. מבחינה זו, הם רואים את האזהרות והפינויים החוזרים ונשנים של האוכלוסייה באזורים מסוימים כאילוהם נועדו להזיק להם ולא להגן עליהם; (2) ההצהרות הפומביות של בכירים ישראלים מלמדות על כוונה לכאורה לרצח עם, ובכללן אמירות של שרים, של חברי כנסת ואפילו של ראש הממשלה; (3) ישראל נכשלה במניעת ג'נוסייד ובהענשה על הסתה לג'נוסייד, גם אם לא התקיים ג'נוסייד בפועל; ו(4) ישראל ממשיכה במדיניותה למרות האזהרות מצד גופים בינלאומיים והקריאות להפסקת אש. נעיר כי טענה זו היא לא בדיוק טענה מרכזית אלא יותר הערה תומכת.

ישראל דחתה את כל הטענות: היא הבהירה כי היא אינה פועלת להשמדת העם הפלסטיני אלא נלחמת בחמאס, ארגון טרור שביצע בה את הפיגוע הקשה ביותר בתולדותיה. היא גם הציגה את מאמציה להבחין בין לוחמים לאזרחים, את פתיחת המעברים ההומניטריים, את התרעותיה לאוכלוסייה האזרחית לפני תקיפות ואת העובדה שחמאס משתמש באוכלוסייה המקומית כמגן אנושי.

את מערכת הביקורת העצמית ואת העובדה שחמאס משתמש באוכלוסייה אזרחית כמגן אנושי. עם זאת, ככל שהמלחמה מתארכת ומספר הנפגעים האזרחים ברצועה גדל, כך קשה יותר לשכנע את העולם בצדקת עמדתה של ישראל.

ההליך המשפטי נגד ישראל בבית הדין הבינלאומי לצדק (ICJ) בגין האשמות על ביצוע רצח עם (ג'נוסייד) ברצועת עזה

ב-29 בדצמבר 2023 הגישה דרום אפריקה תביעה לבית הדין הבינלאומי לצדק נגד מדינת ישראל בטענה שישאל מפרה את התחייבויותיה לפי אמנת האו"ם למניעת רצח עם (Genocide Convention) בנוגע לפעולותיה ברצועת עזה מאז מתקפת חמאס ב-7 באוקטובר 2023. דרום אפריקה טענה כי ישראל מבצעת ג'נוסייד - כלומר, השמדה שיטתית של חלק גדול מהעם הפלסטיני, או לפחות שיש לה כוונה כזו - באמצעים צבאיים וכלכליים ואגב הצהרות שמגלות כוונה לביצוע ג'נוסייד. מאז פתיחת ההליך הצטרפו אל דרום אפריקה שורה של מדינות נוספות. ישראל דחתה על הסף את ההאשמות וטענה כי מדובר בעיוות מוחלט של המציאות ובניצול ציני של מערכת המשפט הבינלאומית לצרכים פוליטיים.

הליך זה נחשב לאחד האירועים המשפטיים הדרמטיים ביותר בזירה הבינלאומית מאז הקמתה של מדינת ישראל, והוא מציב את ישראל לביקורת חסרת תקדים הן מבחינה משפטית והן מבחינה מוסרית.

עילת התביעה: הפרת האמנה למניעת רצח עם

העילה המשפטית של דרום אפריקה נשענת על האמנה למניעת רצח עם מ-1948, שישאל הייתה אחת ממנסחיה הראשונים והצטרפה אליה עוד בשנות החמישים. לפי האמנה, המדינות החברות מחויבות

ההליך בבית הדין: שלבים עיקריים

1. בקשה לצו ביניים (סעד זמני)

בשלב הראשון פנתה דרום אפריקה בבקשה למתן סעדים זמניים, כלומר הוראות מיידיות לישראל עוד בטרם נדונה התביעה לגופה. עם הסעדים שנתבקשו נמנים: הפסקה מיידית של פעולות צבאיות בעזה, הבטחת אספקת מים, מזון וחשמל, פתיחת המעברים ההומניטריים והימנעות מהצהרות המסיתות לג'נוסייד.

ב־26 בינואר 2024 קיבל בית הדין כמה מן הבקשות. בית הדין לא הורה על הפסקת אש, אך כן חייב את ישראל: לנקוט את כל האמצעים הנדרשים כדי למנוע ביצוע רצח עם; למנוע הסתה לרצח עם; לשמור על ראיות הנוגעות לפעולותיה בעזה; ולדווח לבית הדין בתוך חודש על הפעולות שעשתה.

החלטה זו לא קבעה כי ישראל אכן מבצעת ג'נוסייד בעזה, אך היא קיבלה את עמדת דרום אפריקה שלכאורה קיים סיכון "מידי" לרצח עם ושייתכן שרצח העם כבר מתרחש ולכן מוצדק לנקוט אמצעים מניעתיים. בנקודה זו של הסקירה חשוב להדגיש כי הרף המשפטי שעל דרום אפריקה לעמוד בו בהליכים לצווי ביניים הוא נמוך ביותר, ולפיכך אין בו כדי להעיד על ההחלטה בהליך העיקרי.

2. ההליך העיקרי: דיון לגופו של עניין

לאחר ההחלטה על סעדים זמניים מתנהל ההליך המהותי, ובו על בית הדין לקבוע אם ישראל אכן הפרה את התחייבויותיה לפי האמנה למניעת רצח עם. הליך זה צפוי להימשך שנים אחדות. הוא כולל הגשת כתבי טענות, ראיות, עדויות מומחים ודיונים פומביים. לשני הצדדים תינתן האפשרות להציג את עמדותיהם במלואן.

המשמעות האפשרית של פסק דין מהותי נגד ישראל היא הרסנית - לא רק במישור המשפטי אלא גם, ובעיקר,

מבחינה תדמיתית ומוסרית. קביעה של הגוף השיפוטי הבינלאומי הבכיר שישראל ביצעה רצח עם עלולה להכתיב את שמה של ישראל לדורות, לעודד חרמות נגדה, להפוך אותה למטרה לגיטימית ולסנקציות ולחשופ אותה להשלכות נוספות מצד המדינות החתומות על האמנה למניעת רצח עם. המשך ההליך בבית הדין והאפשרות לקביעות קשות נגד ישראל מחזקים את הנרטיב הפלסטיני בזירה הבינלאומית. כבר עתה יש מדינות רבות שתומכות בעמדת דרום אפריקה. כמה מהן אף ביקשו להצטרף להליך.

ביקורת על ההליך

בישראל, ובמדינות התומכות בה, נשמעה ביקורת קשה על עצם הגשת התביעה. יש שראו בה שימוש ציני במשפט הבינלאומי - תוך שימוש פוליטי שדרום אפריקה עושה בכלי משפטי שנועד להגן על אוכלוסיות מוחלשות ולא לתקוף מדינה דמוקרטית שמגיבה להתקפה טרוריסטית עליה. עוד נטען שההליך מתעלם מן ההקשר של מתקפת 7 באוקטובר - מסע הטבח, האונס והחטיפה שחמאס ביצע בישראל - ומציג את עזה כקורבן פסיבי. ישראל גם סבורה שההליך הוא למעשה ערעור על דיני המלחמה, שעל פיהם היא פועלת ואף משקיעה משאבים עצומים, יותר מן הנדרש בדיון, לצמצם פגיעות באזרחים, בעוד חמאס מפר את כללי המשפט ההומניטרי במכוון ומשתמש באוכלוסייה האזרחית כמגן אנושי.

סיכום

ההליך המתנהל כיום נגד ישראל בבית הדין הבינלאומי לצדק על בסיס האמנה למניעת רצח עם מגלם איום משפטי ותודעתי חמור על ישראל. אף שבשלב זה אין קביעה כי בוצע ג'נוסייד, עצם קבלת התביעה לדיון ומתן הסעדים הזמניים מקימים עננה כבדה על ישראל, פוגעים בתדמיתה ומובילים להשלכות בינלאומיות

השאלות שבית הדין נשאל

ההחלטה ביקשה מבית הדין הבינלאומי לצדק להשיב על שתי שאלות עיקריות: האחת, מהן ההשלכות המשפטיות של המשך הכיבוש הישראלי, ההתנחלויות והסיפוח בפועל של השטחים הפלסטיניים מאז מלחמת ששת הימים (1967), כולל אמצעי חקיקה ואכיפה שישראל נוקטת, בייחוד בירושלים המזרחית; והשנייה, כיצד מדיניותה של ישראל משפיעה על המעמד החוקי של הכיבוש, ומהן ההשלכות המשפטיות של מצב זה על מדינות אחרות ועל האו"ם.

כלומר, העצרת מבקשת מבית הדין לבחון לעומק את חוקיותו של הכיבוש כשלעצמו, להבדיל מהפרות ספציפיות שמתרחשות במסגרתו.

עמדת ישראל

ישראל, שבניגוד להליך הנוגע לג'נוסייד לא התייצבה בדיון זה בפני בית הדין הבינלאומי לצדק, דחתה על הסף את הליך הבקשה לחוות דעת וטענה שמדובר בפוליטיזציה של המשפט הבינלאומי. היא גרסה כי מדובר בניסיון לעקוף את דרך המשא ומתן הישיר, כפי שנקבע באמנות אוסלו, ולהביא לפסיקה משפטית שנועדה להפעיל לחץ חד־צדדי. ישראל גם טענה שהכיבוש נובע ממלחמת מגן ב־1967 ולא ממהלך אגרסיבי; שמעמד השטחים נתון למשא ומתן לפי הסכמי אוסלו; ושהחלטות חד־צדדיות של גופים בינלאומיים אינן משנות את הדין המהותי.

החלטת בית הדין

לאחר הליך שהתנהל כשנתיים ניתנה ביולי 2024 חוות הדעת של בית הדין הבינלאומי לצדק. מדובר בחוות דעת חריפה ביותר ובעייתית מאוד מבחינת מדינת ישראל. להלן פרטיה.

נרחבות. מדובר באתגר אסטרטגי־משפטי מתמשך שיחייב את ישראל למאמץ משפטי, הסברתי ודיפלומטי נרחב כדי להגן על שמה, כדי לשמור על הלגיטימציה הבינלאומית שלה וכדי למנוע תקדים מסוכן להמשך הלחימה מול ארגוני טרור במרחב.

חוות הדעת המייעצת של בית הדין הבינלאומי לצדק (ICJ) בנושא השליטה הישראלית בשטחים: רקע, מהות ומשמעויות

אחת הדרכים החשובות שהפלסטינים ומדינות העוינות את ישראל פועלים בהן היא באמצעות ניצול בידודה היחסי של ישראל והרוב האוטומטי נגדה באו"ם ובמוסדותיו. כך לדוגמה, ב־30 בדצמבר 2022 קיבלה עצרת האומות המאוחדות (העצרת הכללית של האו"ם) החלטה דרמטית שלפיה בקשה לחוות דעת מייעצת (opinion advisory) תופנה לבית הדין הבינלאומי לצדק בעניין חוקיות "הכיבוש המתמשך" של ישראל ביהודה ובשומרון (הגדה המערבית), במזרח ירושלים וברצועת עזה.

אין זו הפעם הראשונה שנעשה שימוש ברעיון "חוות הדעת המייעצת" נגד ישראל, ותוזכר בהקשר זה חוות הדעת המייעצת של בית הדין הבינלאומי לצדק נגד ישראל שניתנה לפני כעשרים שנה בעניין חוקיות גדר הפרדה. הליך זה מאפשר לעקוף את מועצת הביטחון של האו"ם, שם ישראל נהנית מהווטו האמריקאי בהחלטות נגדה. אף שחוות דעת מייעצות של בית הדין הבינלאומי לצדק אינן מחייבות משפטית, הן עלולות להשפיע באופן משמעותי - בשל מעמדו של בית הדין - על הלגיטימציה הבינלאומית של מדיניות ישראל, על היחסים הדיפלומטיים שלה ואף על תביעות עתידיות בפורומים אחרים כמו בית הדין הפלילי הבינלאומי.

ואם לא די בכל אלו, בית הדין קבע כי כלל מדינות העולם, ארגונים בינלאומיים והאו"ם מחויבים שלא להכיר בחוקיות הכיבוש הישראלי ולא לסייע להימשכותו. עוד הוא קבע כי על העצרת הכללית ומועצת הביטחון לבחון את הצעדים שעליהם לנקוט כדי להביא להפסקת הכיבוש הישראלי.

המשמעויות המשפטיות והמדיניות

אף שכאמור, חוות הדעת של בית הדין הבינלאומי לצדק אינה מחייבת, בכל זאת יש לה השלכות פוטנציאליות חמורות מאוד מבחינת ישראל, שמוקדם עדיין להעריך את היקפן. בכלל זה:

השפעה על יחסים בילטרליים עם מדינות ועם ארגוני בינלאומיים, בדגש על האיחוד האירופי

לשונה הקטגורית והחריפה של חוות הדעת המייעצת מעמידה גם את הקרובות בידידותיה של ישראל בעמדה בעייתית ביותר. הקריאה המפורשת לנקוט צעדים נגד "המשך הכיבוש הבלתי חוקי" מעמידה - ותעמיד בהמשך - את מקבלי ההחלטות במדינות אלה בדילמה, בוודאי מול לחץ ציבורי גובר, באשר לטיב והיקף הממשקים שמדינתם מקיימת עם מדינת ישראל, החל בשיתוף פעולה ביטחוני והספקת אמצעי לחימה לישראל וכלה ביחסי הסחר והממשק בהיבטי תרבות ואקדמיה. ההחלטה עלולה לקדם, בין השאר, נקיטת צעדים חריפים יותר נגד ההתיישבות ואישים מרכזיים בה, בהמשך להחלטות על חרם מוצרים שכבר מופעלות באירופה. כבר בשלהי הממשל הקודם בארצות הברית ננקטו פעולות נגד גופים הפועלים לתמיכה בהתנחלויות ונגד אישים המזוהים עימן, ומגמה זו עלולה עתה להתרחב.

בית הדין אימץ מחדש את קביעותיו באשר למעמד שטחי יהודה, שומרון, חבל עזה (למרות ההתנתקות ב-2005) וירושלים, שלפיהן אלו שטחים כבושים על ידי ישראל. הוא הוסיף וקבע כי אף שכיבוש מתמשך אינו פסול כשלעצמו מבחינת הדין הבינלאומי, הכוח הכובש מחויב בקיום כלל החובות לפי הדין הבינלאומי, ובראשן התפיסה שכיבוש צבאי הוא ארעי בלבד. לפיכך, למרות קיומם של הסכמי אוסלו, הם אינם מצמצמים את חובותיה של ישראל לפי הדין הבינלאומי, ובכללן החובה לסיים את הכיבוש.

ועוד: בית הדין קבע כי הפרקטיקות הנהוגות בידי ישראל, בדגש על ההתיישבות הישראלית, הן הפרה של מחויבויותיה של ישראל בהתאם לדין הבינלאומי וכי למעשה מדובר בסיפוח בפועל של חלקים נרחבים משטחים אלה.

חמור מזה: בית הדין לא קבע שישראל פוגעת בזכויותיהם של הפלסטינים להגדרה עצמית, אלא שהיא מבצעת בשטחי יהודה ושומרון אפליה על רקע גזעני - טענה הנופלת כפרי בשל לידיהם של המקדמים את האשמת ישראל באפרטהייד. ישראל הואשמה בחוות הדעת גם בשורה ארוכה של הפרות של הדין הבינלאומי ההומניטרי, ובכלל זה הריסת בתים, הגבלות תנועה, ניצול משאבים טבעיים (מים, קרקע) והחלת חוקים ישראליים בשטח.

חוות הדעת קובעת, לפיכך, שהמשך נוכחותה של ישראל בשטחי יהודה ושומרון, בחבל עזה ובמזרח ירושלים היא "בלתי חוקית", שעל ישראל להפסיק "בהקדם האפשרי" את נוכחותה בשטחים אלה, ובכלל זה להפסיק את מדיניות ההתנחלות ולפנות את כל היישובים היהודיים, ושעליה לשלם פיצויים לנפגעים בשל הפגיעות שביצעה.

סיכום

חוות דעת מייעצת בבית הדין הבינלאומי לצדק בשאלת חוקיות השליטה הישראלית בשטחים היא מהלך משמעותי בזירה הדיפלומטית-משפטית שאין להקל בו ראש. היא ממשיכה מגמה ברורה של הפעלת כלים משפטיים בינלאומיים כאמצעי להפעלת לחץ פוליטי על ישראל ולשינוי כללי המשחק בסכסוך הישראלי-פלסטיני. אף שחוות הדעת אינה מחייבת פורמלית, היא עלולה להתבסס כמסמך יסוד חדש שממנו תיגזר מדיניות של מדינות, של מוסדות בינלאומיים ושל ארגונים אזרחיים כלפי ישראל. על כן היא מעמידה סיכון משפטי, מדיני ותודעתי לישראל, שעל ישראל להיערך אליו ברצינות בד בבד עם ניהול הסכסוך המדיני והביטחוני.

הסיכון המשפטי לישראלים בשל עקרון הסמכות האוניברסלית

מבוא

המלחמה בין ישראל לחמאס ברצועת עזה מאז 7 באוקטובר 2023 עוררה הדים חזקים בזירה המשפטית הבינלאומית. לצד הליכים מדינתיים ופרסומים תקשורתיים, החשש מהפעלת עקרון הסמכות האוניברסלית נגד אישי ציבור, מפקדים, חיילים ויועצים משפטיים מישראל בגין חשד לביצוע פשעי מלחמה או פשעים נגד האנושות הולך ותופס מקום מרכזי.

עקרון הסמכות האוניברסלית במשפט הבינלאומי מאפשר למדינה להעמיד לדין אדם החשוד בביצוע פשעים חמורים במיוחד (כמו פשעי מלחמה, רצח עם או עינויים) גם אם הם לא נעשו בשטחה או נגד אזרחיה. העיקרון מבוסס על הרעיון שפשעים מסוג זה פוגעים בכלל הקהילה הבינלאומית, ולכן לכל מדינה יש אינטרס להיאבק בהם. בשנים האחרונות, עם התחזקות המשפט הפלילי הבינלאומי, הגישה למידע והתעצמות

הרחבת חקירה של בית הדין הפלילי הבינלאומי נגד בכירים ישראלים

עוד לפני החלטת בית הדין הבינלאומי לצדק כבר עמדה סוגיית ההתיישבות היהודית בשטחי יהודה ושומרון במוקד תשומת ליבו של בית הדין הפלילי הבינלאומי. ההחלטה נותנת רוח גבית חזקה לקידום חקירה וצווי מעצר נוספים נגד בכירים ישראלים.

השפעה על סיכויי הגעה להסדר עם הפלסטינים והרחבת ההכרה הבינלאומית במדינה פלסטינית

ההחלטה נותנת רוח גבית חשובה לעמדות הניציות בקרב העם הפלסטיני, והיא עלולה לקדם את התרחבות ההכרה הבינלאומית במדינת פלסטין באופן שעלול להכביד עוד יותר על הניסיון להגיע לפתרון הסכסוך. לנוכח החלטה זו אין לפלסטינים כל אינטרס להתפשר על הסדר שכולל ויתור, מנקודת מבטם, לטובת ישראל, ומנגד ישראל תתקשה לקבל כל פתרון הכולל ויתור מוחלט על ירושלים ופינוי מאות אלפים רבים של ישראלים מכלל היישובים בשטחי יהודה ושומרון. בקיץ 2025 הכריז אוסטריה, קנדה, מלטה, פורטוגל ובריטניה, יחד עם יותר מ-140 מדינות שכבר הודיעו הודעה דומה, כי בכוונתן להכיר במדינה פלסטינית.

**ההתמודדות
הנדרשת היא
לא רק מול
תובעים או
שופטים אלא גם
מול דעת הקהל**

פגיעה כלכלית

חוות הדעת עלולה לזרז מגמות בעייתיות של חרם על ישראל מצד גופים מסחריים שאינם רוצים להיתפס כמי שמקיימים קשרי מסחר עם גורמים המבצעים פשעי מלחמה ואשר התנהלותם נתפסת כבלתי חוקית.

פשע מלחמה, תוך הדגשת השימוש שחמאס עושה באוכלוסייה אזרחית כמגן אנושי.

סיכום

הסיכון המשפטי הנשקף לישראלים בגין הפעלת הסמכות האוניברסלית הולך וגדל ככל שהמערכה בעזה נמשכת והעולם הבינלאומי מקצין את יחסו לישראל. אף שעד כה כמעט שלא נרשמו תיקים פליליים פעילים נגד אזרחים ישראלים במדינות זרות, הקרקע לכך מוכנה – משפטית, פוליטית וציבורית.

ההליכים המשפטיים הבינלאומיים נגד ישראל: לקראת משבר לגיטימציה משפטית כולל

מערכת המשפט הבינלאומית מציבה לישראל אתגר חסר תקדים; בשנים 2024-2025 נפתחו נגד ישראל הליכים פליליים ומדינתיים, ובכלל זה בבית הדין הבינלאומי לצדק ובבית הדין הפלילי הבינלאומי, וכן הוחל בכמה מדינות בהפעלת סמכות אוניברסלית. הצטברות ההליכים היא לא רק כמותית. היא גם איכותית: ההליכים מזינים זה את זה, מקבעים נרטיבים שליליים ומערערים את הלגיטימציה של ישראל בזירה הבינלאומית. מדובר לא רק באיום משפטי נקודתי אלא גם בתהליך מתמשך של דה־לגיטימציה מדינית ותודעתית.

אחת התוצאות של הסלמת הסיכון הוא השחיקה במעמדה של מערכת המשפט הישראלית, שבעבר שימשה חומת מגן מול הליכים בינלאומיים. כיום חוסר האמון בגופי המשפט בישראל מתחזק לנוכח החלטות בית הדין הבינלאומי לצדק, קידום החקירה הפלילית בבית הדין הפלילי הבינלאומי והפעלת סמכויות חיצוניות מצד מדינות דמוקרטיות. בד בבד ההשלכות המעשיות כבר ניכרות: שיתוק בתפקוד של בכירים

עמדות מוסריות באירופה נגד כיבוש, מתגבר הסיכון להפעלת סמכות זו גם נגד ישראלים, בעיקר במדינות אירופה שיש אצלן חוק מתאים, ראיות מוצקות, נוכחות החשוד בשטחן ופנייה אליהן מצד גורמים משפטיים או ארגוני זכויות אדם.

הסיכון המשפטי לישראלים בזירה הבינלאומית גובר, בפרט על רקע עקרון הסמכות האוניברסלית והמלחמה בעזה. עם הקבוצות בסיכון נמנים בכירים מדינתיים (כמו ראש הממשלה ושרים בכירים), מפקדים בכירים בצה"ל, יועצים משפטיים צבאיים ואף חיילים, בעיקר אם הם תועדו בעת מעורבות בפעולות בעייתיות. ההליכים נפתחים בדרך כלל ביוזמת תובע או שופט מקומי במדינה זרה בעקבות תלונות מצד ארגוני זכויות אדם או נציגויות פלסטיניות, והם מתקדמים דרך שלבי בדיקה, חקירה והוצאת צווי מעצר, ובמקרים חמורים – בקשת הסגרה. לאחרונה החלו ארגונים שונים, כגון קרן הינד רג'ב (Hind Rajab Foundation – HRF), ליזום תלונות במדינות רבות נגד חיילים ישראלים ומשרתי מילואים על יסוד מידע שהצטבר ברשתות החברתיות, פעמים רבות בשל חוסר מודעות של החייל לשימוש שיכול להיעשות בפוסטים שהוא מעלה ברשתות החברתיות. בכמה מקרים נאלצה המדינה, לאחר עדכון מוקדם שקיבלה, לפעול לחלץ ישראלים ממדינות שהוגשה בהן נגדם תלונה פלילית.

המלחמה בעזה החריפה את הסיכון עקב חשיפה תקשורתית רחבה, תיעוד רב ודימוי ציבורי של תגובת יתר מצד ישראל. כדי למזער את החשיפה נדרשים צעדים משפטיים ודיפלומטיים: שמירה על עצמאות מערכת המשפט הישראלית (עקרון המשלימות), תיעוד מוקדם של פעולות צה"ל, מעקב על נסיעות בכירים, קידום הבנות עם מדינות ידידותיות ופעולה הסברתית בינלאומית להבהרת ההבדל בין פעילות לגיטימית ובין

כיווני פעולה והמלצות

לנוכח האיומים המשפטיים נדרשת תגובה רב־מערכתית שתשלב יחד את המשפט, הדיפלומטיה, ההסברה והבקרה הפנימית:

1. **חקיקה והקמת מעטפת ארגונית ומשפטית להגנה על משרתי צה"ל בחו"ל.** היקף הסיכון מחייב גיבוש תפיסה לאומית והקמת מעטפת שתפעל להגן על משרתים בצה"ל, לרבות פעולות מניעה כגון הדרכה בכל הנוגע לסיכונים הנובעים משיתוף ברשתות החברתיות, ניטור פרסומים המסכנים חיילים, נקיטת פעולות נגד ארגונים הפועלים לפגוע בחיילי צה"ל והסדרת ההגנה המשפטית והתמיכה הכספית בחיילים הנרדפים בחו"ל.
2. **הגברת ההסברה המשפטית.** תיעוד שיטתי של כל תקיפה, הסבר מבצעי נלווה ופרסום סרטונים ומסמכים משפטיים לציבור הבינלאומי.
3. **עידוד משפטים בכירים בינלאומיים לתמוך פומבית בטענות ישראל,** ובכלל זה כתיבת חוות דעת מגובות.
4. **פעולה משפטית נגד חמאס.** איסוף עדויות וחקירת פשעי אונס, חטיפה וירי לעבר אוכלוסייה אזרחית לצורך יצירת איזון תודעתי ומשפטי בזירה.
5. **בקרה פנימית פומבית.** פרסום תחקירים עצמאיים, לרבות של ועדות ציבוריות בלתי תלויות, כדי לשקף לעולם אחריות ושקיפות.

ישראלים, חשש מנסיעות אל מחוץ לישראל והגבלות על פעילות צבאית, משפטית ודיפלומטית.

השלכות פוליטיות, דיפלומטיות ומשפטיות

ההשלכות המשפטיות אינן מוגבלות לאולמות הדיונים. הן מתפרשות גם על פני הזירה המדינית, הכלכלית והציבורית. ב־2024 לבדה נרשמו תשע החלטות גינוי לישראל בעצרת הכללית של האו"ם, רובן על רקע הפעולות בעזה. מדינות כמו קולומביה, טורקיה ודרום אפריקה קראו להחרים מוצרים ישראלים או להפסיק את שיתוף הפעולה הביטחוני עם ישראל.

מדינות אירופה החברות בבית הדין הפלילי הבינלאומי עשויות להיות מחויבות לאכוף צווים אם הם יונפקו. הדבר עלול להגביל את חופש התנועה של בכירים ישראלים ואף למנוע מהם להשתתף במפגשי פסגה בינלאומיים. מדינת ישראל סובלת מבידוד הולך וגובר, לרבות הגבלות על השתתפותה בתערוכות בינלאומיות בתחום אמצעי הלחימה.

גם החזית האקדמית התעוררה. אוניברסיטאות, קרנות וחוקרים בעולם מחרימים מוסדות וחוקרים ישראלים, ובכמה מקרים אף נותקו שיתופי פעולה מדעיים אפילו לאחר שנחתמו חוזים לקיומם.

גם המגזר העסקי נפגע: מוסדות פנסיה במדינות סקנדינביה הודיעו על ניתוק השקעות בחברות פעילות בהתנחלויות; חברות טכנולוגיה ישראליות מציינות ירידה באמון של משקיעים בינלאומיים בהן בעקבות החשש מסנקציות.

סיכום כללי

ההיסטוריה היהודית רצופה בניסיונות להדיר, לשלול לגיטימציה או למחוק את נוכחותנו בעולם. ואף על פי כן, שוב ושוב, העם היהודי עמד באתגרים, ואף שגשג. האתגר הניצב לפנינו היום הוא לא קל יותר, והוא מחייב הבנה שצורות האנטישמיות והמערכה המשפטית הן לא קרבות נפרדים כי אם חזיתות באותה מלחמה; מלחמה המתנהלת לא רק נגד יהודים אלא גם נגד החוסן שמחזיק אותנו.

המערכה המשפטית הבינלאומית אינה חזית חדשה עבור מדינת ישראל, אבל לנוכח המלחמה בעזה היא התעצמה והפכה לחזית בוערת נוספת. הבנת הרקע המשפטי, האתגרים והסיכונים יחד עם בנייה של יכולת תגובה משפטית ודיפלומטית אסטרטגית הן תנאי הכרחי לשמירה על הלגיטימיות, על ההרתעה ועל יכולת הפעולה של ישראל בטווח הבינוני והארוך. ההתמודדות הנדרשת היא לא רק מול תובעים או שופטים אלא גם מול דעת הקהל, התקשורת והקונצנזוס הבינלאומי. במאבק הזה - מערכות המשפט, המדיניות וההסברה חייבות לפעול כגוף אחד.

הממד המשפטי בסיקור החדשותי על ישראל: מגמות ונתונים

מילות מפתח בנושא המשפט הבינלאומי. בתקשורת הישראלית הנפח עולה לפעמים על זה שבתקשורת הבינלאומית. בעיתון "הארץ" ובאתר החדשות *Times of Israel*, לדוגמה, האחוזים גבוהים מאוד יחסית ומגיעים עד ל-30%.

- בגלל ההבדלים בין כלי התקשורת אי אפשר להצביע על סמך המספרים על תקופה שהנושא היה השכיח בה ביותר. ב-*New York Times*, למשל, מדובר בכ-20% לכל אורך תקופת האירועים.

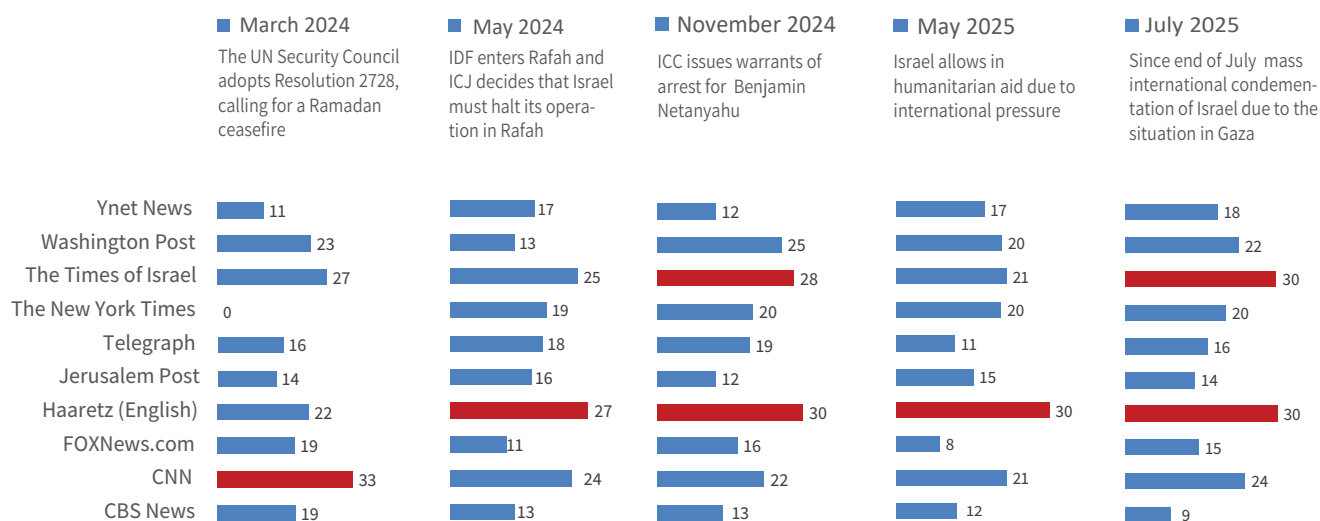
שכיחות הופעתן של מילות המפתח באנגלית הלקוחות מן המשפט הבינלאומי גבוהה אפוא מאוד הן בתקשורת הבינלאומית והן בתקשורת הישראלית. בנוסף, אי אפשר להסיק מן הממצאים שחלה עלייה בשיעור הכתבות הכוללות מילות מפתח מתחום המשפט הבינלאומי בהקשר של ישראל.

התרשים הבא מציג ניתוח של שיעורן של הכתבות העוסקות בישראל הכוללות מילות מפתח בנושא המשפטי כגון "האג", "פשעי מלחמה" או "דין בינלאומי". הניתוח בוצע על ערוצי תקשורת חדשתיים מרכזיים בשפה האנגלית בישראל ובעולם. הממצאים מוצגים עבור תקופות שהנושא המשפטי/החוקי היה מרכזי בהן, כולל בחודש יולי 2025, שבו ישראל הייתה נתונה לגל ביקורת בינלאומית חסר תקדים.

הממצאים:

- הנושא המשפטי שכיח הן בתקשורת הבינלאומית והן בתקשורת הישראלית. באירועים מרכזיים העיסוק בו נע בשיעורים של בין 10% ל-30%. נפח העיסוק משתנה מאוד מכלי תקשורת אחד לאחר.
- אין הבדל מהותי בין התקשורת הישראלית לתקשורת שמחוץ לישראל בנפח הכתבות שמופיעות בהן

Israel-Related articles mentioning ICC/War-Crimes etc., monthly percent by news outlets based on 30,534 articles

עם", "משטר אפרטהייד" וכד', הולכת ומתקבעת בעניינה של מדינת ישראל תפיסה שלילית בקרב ציבור רחב.

כיצד בוצע המחקר?

המחקר זיהה 1,348 כתבות שפורסמו בזמן מבצע עם כלביא באתרי האינטרנט באנגלית של 17 כלי תקשורת מרכזיים ברחבי העולם שבמהלך חודש יוני 2025 נחשפו אליהם 2.11 מיליארד אנשים (על פי נתוני [similarweb](#)). הכתבות זוהו באמצעות שימוש במילות מפתח שההנחה הייתה שיש להן זיקה לסוגיית החוקיות (למשל, "אזרחים", "חוק", "משפט בינלאומי").

בהמשך לכך, ובאמצעות כלי בינה מלאכותית מתקדמים, אותרו הכתבות שהייתה בהן התייחסות לסוגיה של חוקיות פעולות על פי המשפט הבינלאומי בהקשר של הלחימה בין איראן לבין ישראל.

לבסוף, בסיוע של כלי הבינה המלאכותית נעשתה בחינה מעמיקה יותר של הכתבות, ובכללה זיהוי הגורם המתייחס לנושא החוקיות - האם איראן, ישראל, מדינה שלישית או גורם אחר שאינו מדינתי (למשל, כתבים, ארגוני זכויות אדם או מומחים למשפט); נעשה ניתוח של נימת הדברים (הסנטימנט) של ההתייחסות בפרסום (האם ביקורתי, תומך או לא החלטי); ונעשה פילוח של הסוגיות עצמן שנדונו בפרסומים אלה.

נוסף על הבדיקה של אתרי החדשות, המחקר בחן גם פורומים (בלוגים) מקצועיים משפטיים מובילים שמשתתפים בהם מומחים למשפט בינלאומי הנחשבים לבעלי משקל בעיצוב התפיסה בעולם המשפט המערבי.

נספח - העיסוק בחוקיות הפעולות של ישראל ושל איראן בתקשורת ובפורומים משפטיים במהלך מבצע "עם כלביא": סיכום עיקרי המחקר

מחקר חדש של המכון למדיניות העם היהודי בחן באמצעות כלי בינה מלאכותית (AI) אתרי תקשורת שחשיפתם עולה על 2 מיליארד מבקרים בחודש. נמצא כי במהלך מבצע "עם כלביא" היה עיסוק נרחב בתקשורת בשאלות הנוגעות לחוקיות פעולותיה של ישראל בלחימה, אך רק שיעור קטן יחסית מן הפרסומים התייחס לחוקיות פעולותיה של איראן.

המחקר בחן 17 אתרי חדשות מובילים ברחבי העולם. הוא מצא כי מתוך מאות פרסומים שהתייחסו לשאלת עמידתן של ישראל ואיראן בכללי המשפט הבינלאומי במהלך הלחימה, כ-77% התמקדו בישראל ורק 23% באיראן. נתון זה קיצוני אף יותר ברשת אלג'יריה, שבה הגיע שיעור ההתייחסות לחוקיות פעולותיה של ישראל, הביקורתי בעיקרו, עד לכ-92%.

הרקע למחקר: מדוע צריך לבחון התייחסות "לחוקיות"?

שימוש ברטוריקה משפטית דוגמת "הפרת החוק הבינלאומי" או "פשעי מלחמה" מסייע למסגר ("framing") ביקורת על אחד הצדדים ללחימה או תמיכה בו באופן המקנה לביקורת או לתמיכה מהימנות מיוחדת.

בעניין זה חשוב להדגיש כי הזירה המשפטית תופסת יותר ויותר מקום במאמצי הדה-לגיטימציה של מדינת ישראל. וכך, באמצעות תיוגה של ישראל כ"מדינה עבריינית", לרבות באמצעות טענות על ביצוע "רצח

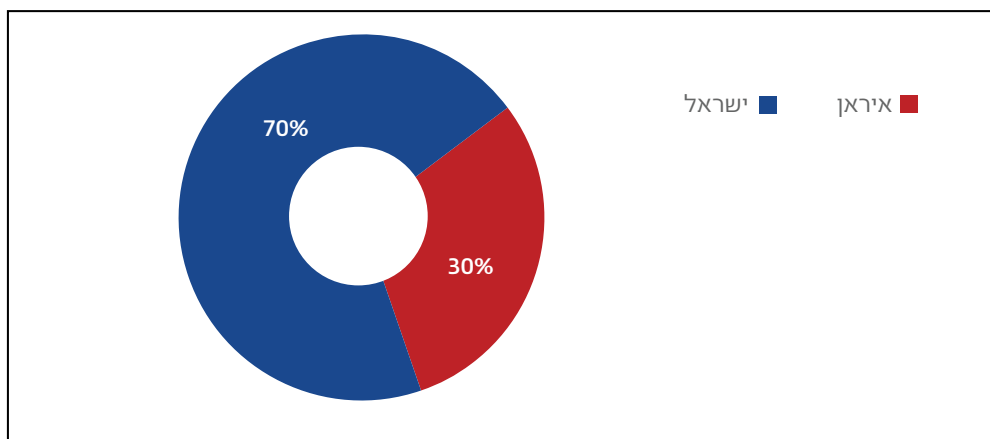
המצאים

1. היחס בין ההתייחסות לחוקיות הפעולות של איראן לבין חוקיות הפעולות של ישראל

מתוך 1,348 הכתבות שנאספו מכלי התקשורת

כמפורט לעיל, שבהן עלו נושאים בעלי נגיעה או פוטנציאל להתייחסות לעניין ה"חוקיות", 242 כתבות אזכרו סוגיות של "חוקיות" בלחימה. מתוכן, 176 עסקו בחוקיות הפעולות של ישראל, כלומר קרוב ל-70%, ו-76 בחוקיות הפעולות של איראן, כלומר כ-30%³¹.

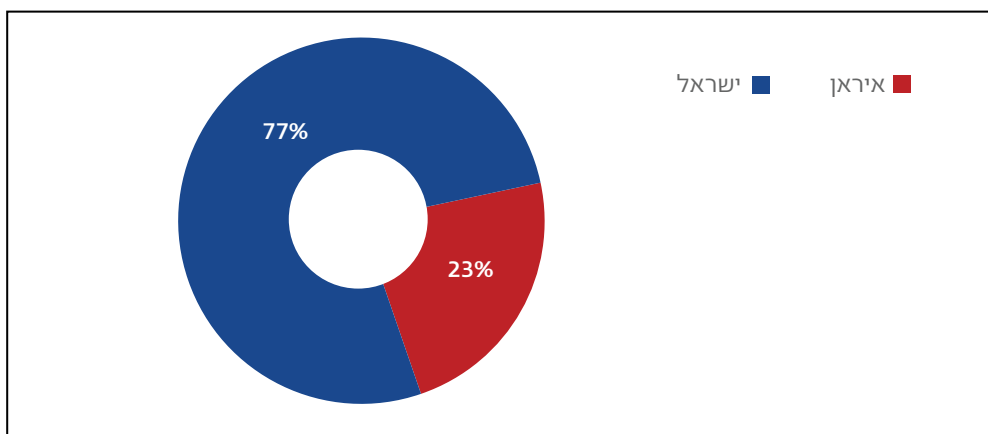
העיסוק בחוקיות של פעולות הלחימה מצד ישראל ומצד איראן (17 כלי תקשורת מובילים בעולם)

(לדוגמה, האשמה איראנית או ישראלית שפגיעה באזרחים היא פשע מלחמה) או המצדיקות את פעולותיהם (לדוגמה, טענה איראנית שהם פעלו בהתאם לזכות ההגנה העצמית).

אלא שתמונה זו אינה שלמה. חלק לא קטן מן ההתייחסות התקשורתית ל"חוקיות" אינו אלא ציטוט בתקשורת של טענות שהעלו גורמים רשמיים משני הצדדים המאשימות את הצד שכנגד בהפרות חוק

העיסוק בחוקיות של פעולות הלחימה מצד ישראל ומצד איראן (מתוך כלל הכתבות)

הנתונים אינם כוללים ציטוטים של גורמים רשמיים מהצדדים עצמם, כלומר מדובר בהתייחסויות של גורמים שאינם ישראל או איראן.

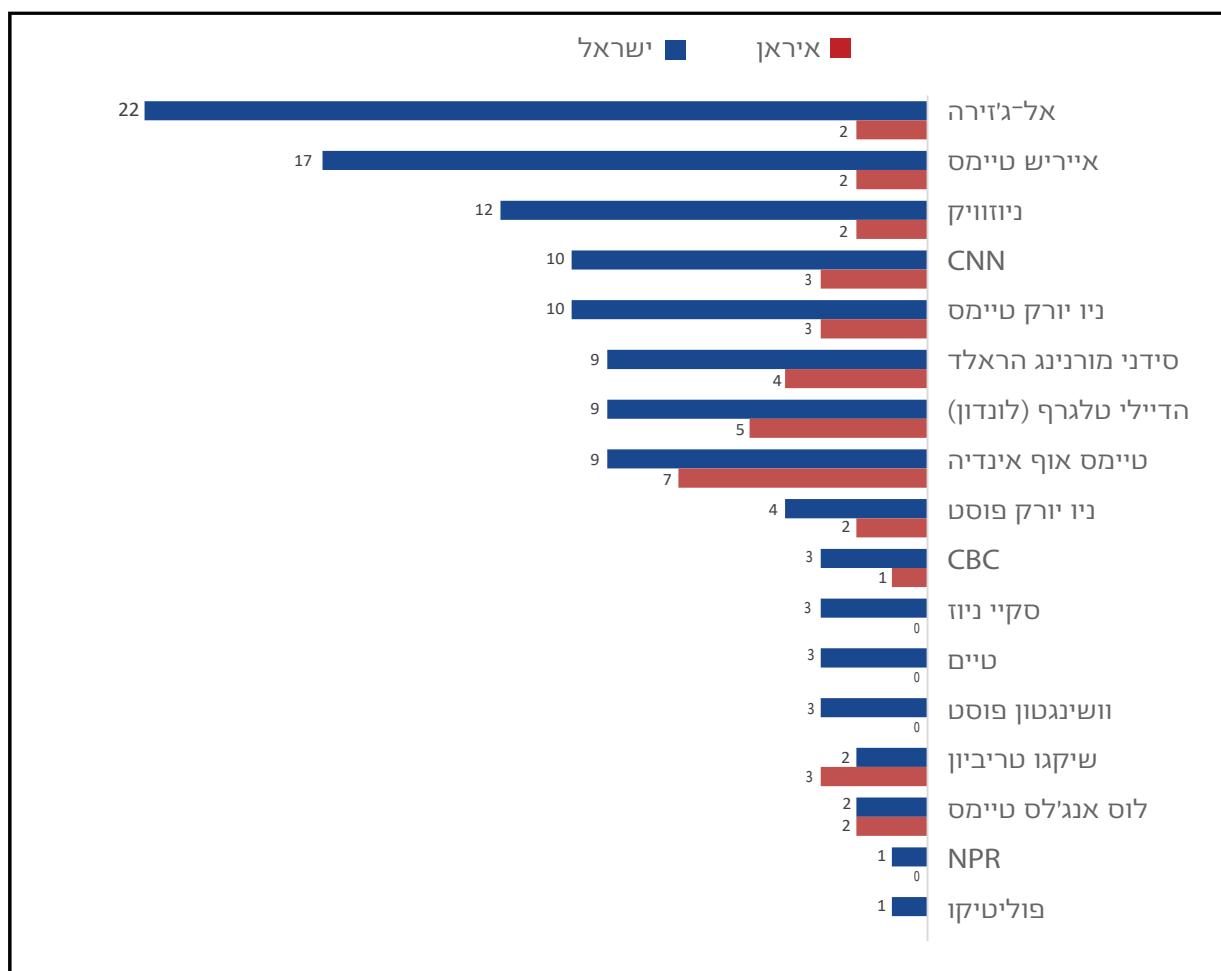
הפעולות של ישראל, ורק כ-23% עסקו בחוקיות פעולותיה של איראן.³²

2. חלוקה לפי כלי תקשורת

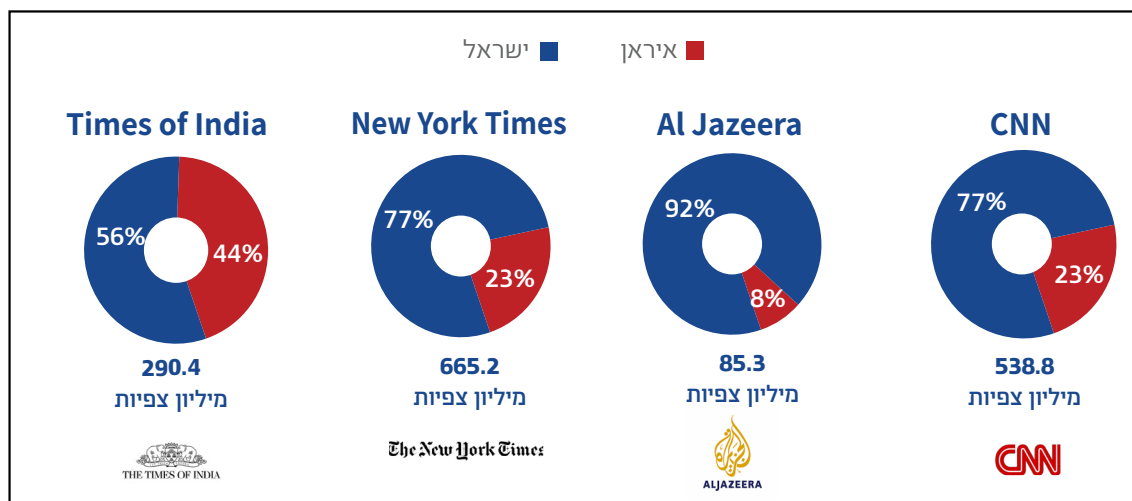
התרשים הבא מציג את תמונת המצב בהתייחסות לחוקיות של פעולות ישראל ושל איראן תוך השמטה של כתבות הכוללות רק "האשמות הדדיות" והצדקה עצמית של צד אחד את פעולותיו שלו עצמו. כלומר, מדובר בהתייחסות של גופים שלישיים, כגון כתבים, מומחים או מדינות אחרות.

לכן כאשר שואלים "איך העולם מתייחס לחוקיות הפעולות של שני הצדדים?" - כלומר, כאשר מנכים האשמות הדדיות והצטדקות של כל אחד מן הצדדים הלוחמים ובוחנים עד כמה התייחסו גורמים שאינם גורמים רשמיים מטעמה של ישראל או מטעמה של איראן לאופן שפעלו ישראל או איראן - עולה התמונה הזאת: 120 אזכורים עסקו בחוקיות הפעולות שנקטה ישראל ו-36 אזכורים בלבד עסקו בחוקיות הפעולות שנקטה איראן. אם כך, בשורה התחתונה, כ-77% מן ההתייחסויות של גורמים שלישיים עסקו בחוקיות

מספר ההתייחסויות בכלי התקשורת לחוקיות הפעולות של ישראל ושל איראן (ללא האשמות הדדיות והצדקות של הצדדים)

ההתייחסות בכלי תקשורת מובילים בעולם לחוקיות הפעולות של איראן לעומת ההתייחסות לחוקיות הפעולות של ישראל במהלך מבצע "עם כלביא" ומספר הצפיות בהתייחסויות אלה (ללא ציטוטים ישירים מטעם הצדדים עצמם)

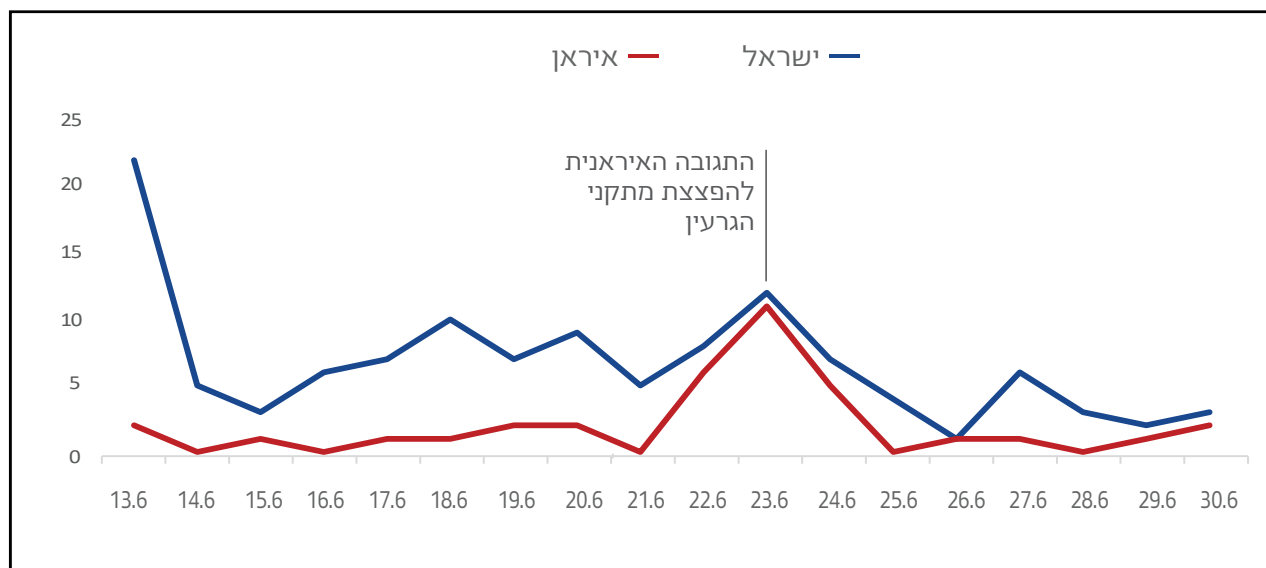

3. התפלגות לאורך הלחימה

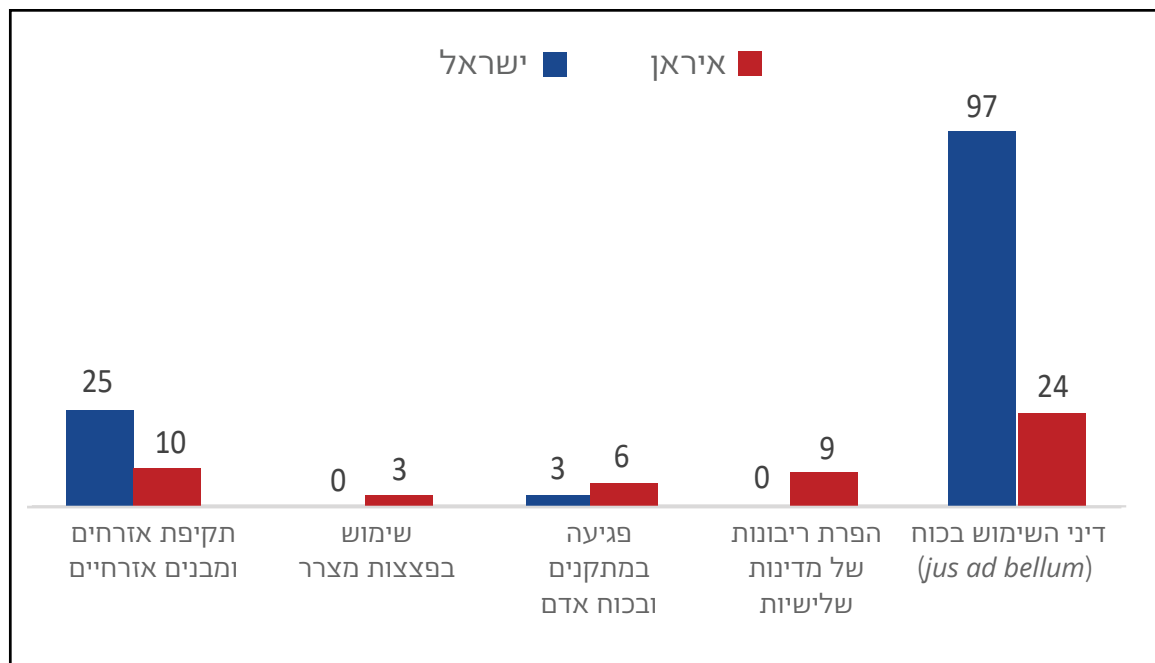
החוקיות של התקיפה. ואולם לפי התרשים הבא, כמעט לאורך כל הלחימה ההתייחסות לחוקיות הפעולות של ישראל הייתה בהיקף גדול יותר מזה של ההתייחסות לחוקיות הפעולות של איראן.

באופן טבעי, הדיון בימים הראשונים של הלחימה התמקד בעיקר בשאלת יציאתה של ישראל למבצע עם כלביא, ולפיכך הדיון בימים האלה התמקד בשאלת

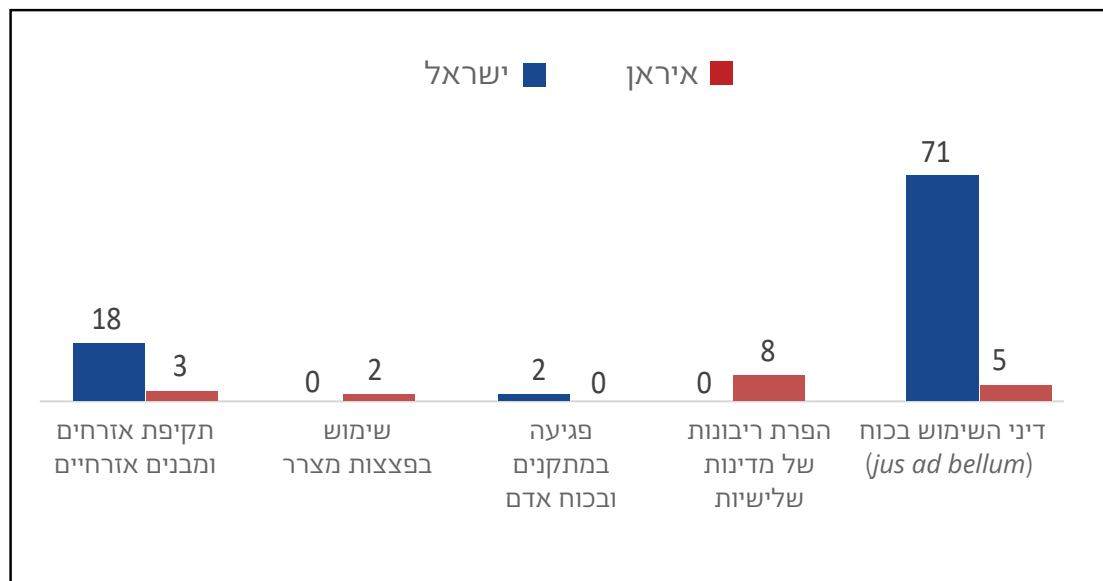
מספר ההתייחסויות בכלי התקשורת לחוקיות הפעולות של איראן ושל ישראל, יוני 2025

הנושאים העיקריים שנדונו בתקשורת (כולל האשמות והצדקה עצמית של שני הצדדים)

הנושאים העיקריים שנדונו בתקשורת (גורמים שלישיים בלבד, ללא האשמות הדדיות והצדקה עצמית)

בכחול: התייחסות לחוקיות הפעולות של ישראל **באדום:** התייחסות לחוקיות הפעולות של איראן

ומתקנים רפואיים באיראן בהשוואה לתקיפות של איראן נגד אזרחים ומתקני רפואה בישראל. למעשה, כמעט כל ההתייחסויות ל"חוקיות" בהקשר של תקיפות איראניות הגיעה באמצעות אזכור האשמות מצד גורמים רשמיים בישראל.³³

תמונת מצב זו צורמת במיוחד בהתחשב בכך שבמהלך מבצע עם כלביא נורו מדי יום טילים איראניים ללא הבחנה על ריכוזי אוכלוסייה בישראל. סך הכול, מתוך 591 טילים שנורו נספרו למעלה מ-50 זירות נפילה, רבות מהן בשטחים מיושבים. טילים אלה גבו את חייהם של 31 ישראלים וגרמו לפציעתם של כ-3,500 ישראלים (על פי נתוני המכון למחקרי ביטחון לאומי, [INSS](#)).

גם כאשר ישנה התייחסות לצד האיראני, פעמים רבות היא נעשית באופן מגמתי ושאינו מאפשר לנמעני הכתבה לקבל תמונה שלמה או נכונה באשר למצב המשפטי. במקרה של הפגיעה הישירה בבית החולים סורוקה, לדוגמה, צוטטו הסבריו של בכיר איראני שאמר כי הטיל כוון לעבר מטרה ברדיוס של קילומטר מבית החולים, אבל לא הייתה שום התייחסות לעובדה שירי טיל כבד שכזה על אזור מיושב, שטווח סטייתו הצפוי הוא כה משמעותי, אינו יכול להיחשב על פי דין ירי מבחין.

5. מקרה מבחן 1: שימוש בידי ישראל בפצצות מצרר ושימוש בפצצות מצרר נגדה

ישראל ספגה ביקורת חמורה בגלל השימוש בפצצות מצרר במלחמת לבנון השנייה עוד לפני ההליך שהוביל לחתימה על האמנה הבינלאומית האוסרת לחלוטין את השימוש בפצצות מצרר בשדה הקרב (אמנת דבלין; Convention on Cluster Munitions - CCM), שאליה הצטרפו יותר מ-110 מדינות, אף שישראל ואיראן אינן חברות באמנה זו.

נושא השימוש בפצצות מצרר בשדה הקרב קיבל תהודה תקשורתית גם בהמשך, ואף לאחרונה, כאשר

4. נושאי הדיון העיקריים

המחקר מצא כי הנושאים העיקריים שנדונו בתקשורת היו:

1. **דיני השימוש בכוח (Jus as Bellum)** – שאלת חוקיות היציאה הישראלית למבצע עם כלביא והתגובה האיראנית לה. לדוגמה, טענות לכך שישראל הפרה את מגילת האו"ם ושפעולותיה אינן יכולות להיות מוסברות מכוח עקרון ההגנה העצמית. ומנגד, טענות איראניות שהאיראנים זכאים לזכות ההגנה העצמית בשל המתקפה עליהם.

2. **הפגיעה באזרחים ובתשתיות אזרחיות**; או כאלה שנטען לגביהן שאין מדובר במטרות צבאיות או מי שנטען עליהם כי הם אינם יעד צבאי, למשל האשמות על פגיעה במדעני הגרעין האיראנים.

3. **הפגיעה במתקני רפואה ובסגל רפואי.**

4. **סוגיות הקשורות להפרת ריבונות של מדינות אחרות.**

שני התרשימים לעיל מציגים את ההתייחסות לסוגיות העיקריות שעלו במהלך הלחימה וכן התייחסות לעניין נוסף: שאלת חוקיות השימוש בפצצות מצרר. הנתונים כוללים גם אזכור של התקשורת להאשמות ההדדיות בין איראן לישראל בדבר אי-חוקיות הפעולות של הצד שכנגד (למשל, האשמת ישראל מצד גורמים איראניים בהפרת הדין הבינלאומי בשל הפתיחה בלחימה או האשמות מצד שרים בישראל כלפי איראן בתקיפה בלתי חוקית של אזרחים).

כאשר מנכים האשמות הדדיות בין הצדדים ובוחנים רק התייחסות מצד גורם שלישי לסוגיית החוקיות (למשל, מדינות אחרות, ארגוני זכויות אדם, מומחים למשפט), מתגלה תמונה חד-צדדית אף יותר.

נתונים אלה מציגים עיסוק מוגבר בחוקיות הפעולות של ישראל בהקשר של תקיפה נגד אזרחים, סגלי רפואה

6. מקרה מבחן 2: היעדר התייחסות לחוקיות התגובה האיראנית

אף שישראל טענה לקיומו של סכסוך מזוין מתמשך עם איראן, שמכוחו היא הייתה רשאית, לטענתה, לתקוף את איראן, רוב הדיון הציבורי והמשפטי התמקד בשאלה אם תקיפת איראן על ידי ישראל יכולה להתפרש כ"הגנה עצמית" מצידה על פי דיני השימוש בכוח (*Jus ad Bellum*) במשפט הבינלאומי.

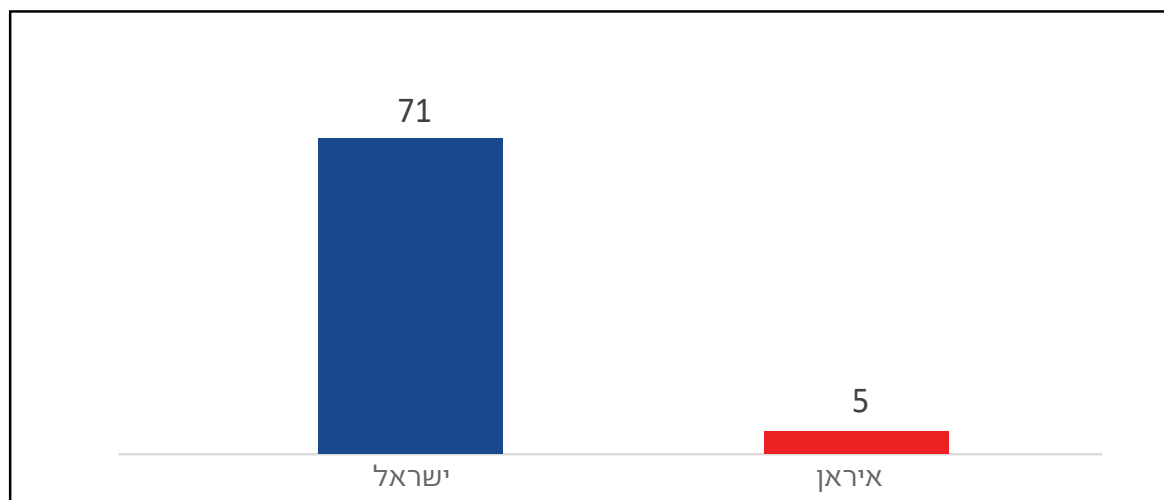
אלא שהמשפט הבינלאומי מסדיר את התנאים ואת המגבלות להפעלת הכוח לשני הצדדים לעימות. לענייננו, השאלה היא לא רק אם ישראל פעלה כדין כאשר היא יצאה למבצע עם כלביא. הדיון המשפטי אמור לעסוק גם בשאלה אם תגובתה של איראן עומדת במבחני המשפט הבינלאומי. בין השאר, איראן נדרשת להוכיח כי פעולותיה הן "הכרחיות" ו"מידתיות" לשם "הדיפת ההתקפה המזוינת" הישראלית. או במילים אחרות, האם ירי טילים ללא הבחנה על ערים ישראליות יכול להיחשב מעשה שנועד להדיפת ההתקפה הישראלית.

הבעייתיות החוקית בשימוש בהן הוזכרה בכיסוי התקשורתי של מלחמת רוסיה-אוקראינה, הן בעקבות ביקורת על שימוש רוסים בפצצות מצרר נגד אזרחים אוקראינים והן בהתייחס לאספקת פצצות מצרר על ידי ארצות הברית לאוקראינה. הנושא הוזכר בכלי התקשורת שנבדקו במחקר שלנו, ובכללם [New York Times](#) ו-[CNN](#).

כפי שעולה מן התרשימים לעיל בעניין נושאי העיסוק התקשורתי, הכיסוי התקשורתי בזמן המלחמה בנושא של תקיפת אזרחי ישראל בפצצות מצרר היה מוגבל ביותר. במעט המקרים שהנושא עלה, הוא נדון באופן מובלע ומצומצם (בניגוד לעיסוק הנרחב והביקורתי בנושאים אחרים).

נעיר כי לאחר מלחמת 12 הימים בין ישראל לאיראן פרסם ארגון אמנסטי דוח המאשים את איראן בהפעלה לא חוקית של פצצות מצרר נגד ישראל, אלא שקול זה לא נשמע במהלך הלחימה.

היקף הדיון בחוקיות היציאה למלחמה של ישראל לעומת היקף הדיון בחוקיות התגובה האיראנית

התבטאויות של גורמים איראניים וישראלים בנושא של חוקיות הפעולות שביצעה מדינתם, מצד אחד, ואי-חוקיות הפעולות שביצע היריב, מצד שני.

תמונת המצב מציגה יתרון של ממש לרטוריקה המשפטית האיראנית.

אומנם, ייתכן שבדומה להיבטים אחרים שנבחנו במחקר, נתון זה משקף הטיה פרו-איראנית של התקשורת ולא דווקא היעדר שימוש ברטוריקה משפטית מצד גורמים ישראלים. ואולם עיון מדגמי בהצהרות שניתנו בידי גורמים בכירים בישראל מגלה כי, על פניו, בניגוד להקפדה היתרה של גורמים איראניים להסביר את "חוקיות" פעולותיהם כדי לצייר את איראן כמי שמצייתת למשפט הבינלאומי, מצד אחד, וכדי להציג את מעשיה של ישראל כהפרות של הדין ואף כפשעי מלחמה, מן הצד שני - גורמים ישראלים אינם משתמשים במקרים רבים ברטוריקה משפטית דומה בהתייחסם לאיראן.

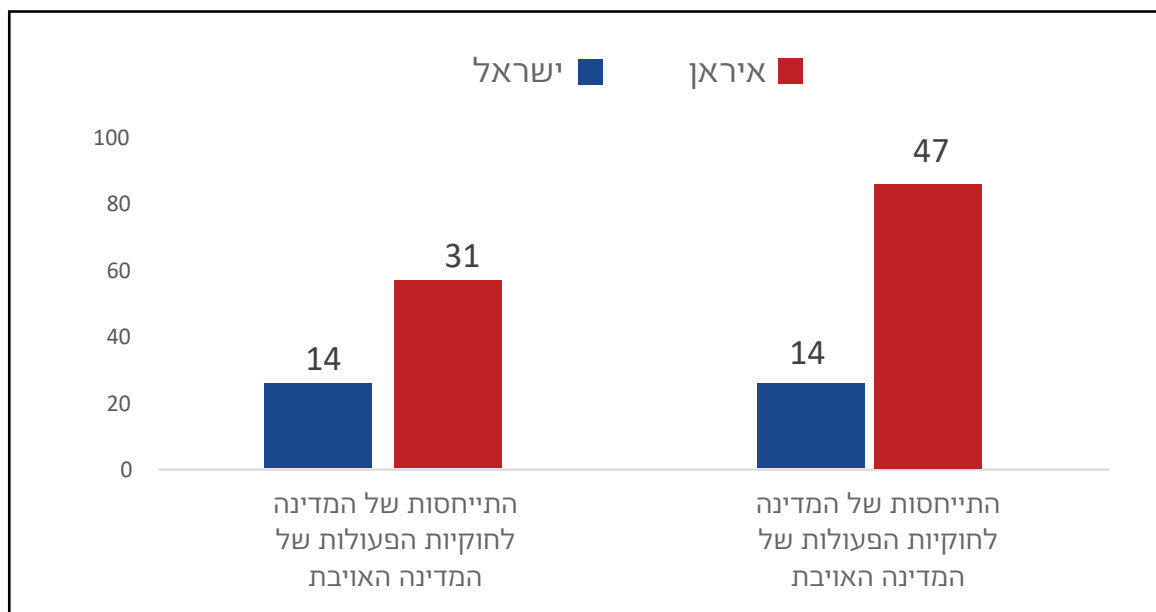
כאשר ישראל הותקפה במלחמת לבנון השנייה או לאחר טבח 7 באוקטובר, ניכר עיסוק בזירה המשפטית והציבורית בשאלת התגובה הישראלית; האם היה מותר לישראל לצאת להתקפה? האם ההתקפה עמדה בתנאי המשפט הבינלאומי ל"הגנה עצמית"? לעומת זאת, במקרה של מלחמת 12 הימים מול איראן, כאשר ישראל היא שיצאה להתקפה, נמצא דיון מועט מאוד, הן בדיון הציבורי בתקשורת והן בדיון בפורומים המשפטיים, בשאלה של התאמת התגובה האיראנית לדיון הבינלאומי. הדיון התמצה, כמעט כולו, בשאלה אם יציאתה של ישראל להתקפה מוצדקת.

התרשים לעיל מציג את היקף ההתייחסות לנושא של חוקיות היציאה הישראלית להתקפה לעומת ההתייחסות לחוקיות הפעולות האיראניות בהקשר זה.

7. השימוש ברטוריקה משפטית ככלי הסברה

במסגרת המחקר בחנו את היקף השימוש ברטוריקה משפטית, דהיינו - עד כמה התקשורת מצטטת

השימוש ברטוריקה משפטית בהסברה מטעם המדינה, איראן לעומת ישראל

המלצות

1. יש לפרסם מטעמה של ישראל כבר בסמוך לפרוץ אירועי לחימה ומייד עם סיומם דוח המסביר את חוקיות הפעולות של ישראל. על הדוח גם להצביע על ההפרות שביצע הצד שכנגד. רק כחודש וחצי לאחר סיום מבצע עם כלביא פרסם משרד החוץ דוח שכזה, אלא שבשל פרסומו המאוחר הייתה מידת השפעתו על השיח בתקשורת ועל גיבוש עמדתם של מומחי המשפט מוגבלת ביותר.

2. יש להגביר את השימוש ברטוריקה משפטית בידי גורמים מדיניים וגורמי הסברה ישראלים. לשם כך חשוב כי גורמים אלה יקבלו תדרוך והמלצות מגורמי הייעוץ המשפטי במשרדם כחלק בלתי נפרד מן ההיערכות לתדריכים ולמסיבות עיתונאים.
3. במהלך הלחימה יש להשתמש בכלים טכנולוגיים, בעיקר רשתות חברתיות, כדי להדהד את הנרטיב הישראלי, ובכלל זה את ההצדקה המשפטית לפעולותיה של ישראל ואת הפרת הדין בידי הצד השני.

- 7 Maimon and Long (לעיל הערה 2).
- 8 INSEE, [Prénoms 2023, données extraites du fichier des prénoms](#)
- 9 IFOP & AJC, "Les Juifs de France face à l'antisémitisme," January 2024
- 10 IFOP & CEVIPOF, "Les musulmans de France: Pratiques, identités, valeurs," January 2024
- 11 SPCJ, ["Rapport annuel sur l'antisémitisme en France,"](#) 2024
- 12 Long and Maimon (לעיל הערה 2).
- 13 Times of Israel, ["With 66% Rise in Academic Boycotts, Israeli Universities Gear Up to Fight Back,"](#) February 4, 2024
- 14 Watanserb, ["Academic Boycott Hits Israeli Universities Amid Gaza War,"](#) June 15, 2025
- 15 Reuters, ["Belgium's Ghent University Severs Ties with Three Israeli Institutions,"](#) May 17, 2024
- 16 סופי שולמן, ["כסף קטארי זרם לאוניברסיטאות בארה"ב ועכשיו הוא מזין אלימות," כלכליסט, 30.10.2023;](#) Ynetnews, "Qatar's Academic Influence: Between Education and Politics," June 2024; *Calcalist Tech*, "Israeli academia losing ground as Gulf funding pressures intensify," May 2024
- 17 Kate Abnett, ["Economy, Migration, War Top Voters' Concerns in EU Election - Survey,"](#) Reuters, June 10, 2024
- 18 Dov Maimon, ["Germany's Political Shift: AfD's Victory and Rise of Left-wing Populism,"](#) The Jerusalem Post, September 5, 2024
- 19 Rachel Fink, ["Germany Designates BDS as 'Suspected Extremist Group,' Citing Antisemitism Concerns,"](#) Haaretz, June 20, 2024
- 20 David Millard Haskell, ["What DEI Research Concludes about Diversity Training: It is divisive, Counter-Productive, and Unnecessary,"](#) The Aristotle Foundation for Public Policy, February 12, 2024

- 1 מחקרי שטח מערערים יותר ויותר על הקביעה שבאופן מעשי קל להפריד בין אנטי-ציונות לאנטישמיות.
א. [דוח של כוח המשימה למאבק באנטישמיות](#) באוניברסיטת הרווארד, מאי 2025, מצא כי 26% מהסטודנטים והסטודנטיות היהודים דיווחו שהם מרגישים לא מוגנים פיזית בקמפוס.
ב. בסקר שבדק למעלה מ-10,000 סטודנטים וסטודנטיות ביותר מ-50 קמפוסים בארצות הברית נמצא כי בקרב סטודנטים וסטודנטיות יהודים הייתה סבירות גבוהה פי שניים לדיווחים על הטרדות בקמפוסים שהיו בהם פעילויות מחאה רבות. ראו ["הערכת האקלים והאיומים בקמפוס אחרי 7 באוקטובר,"](#) פרויקט שיקגו בנושא ביטחון ואיומים (CPOST), אוניברסיטת שיקגו, 2025.
ג. [דוח על האנטישמיות בקמפוסים בגרמניה לשנת 2025](#) (AJC Berlin & Jewish Student Union) מצא כי 68% מקרב יותר מ-1,200 סטודנטיות וסטודנטים יהודים ב-10 אוניברסיטאות הרגישו לא מוגנים כלל או לא מוגנים במידה מסוימת. 21% נמנעו מלהגיע לשיעורים.
ד. [סקר בנושא האקלים בקרב סטודנטים וסטודנטיות יהודים משנת 2024](#) ביותר מ-80 קמפוסים של מרכז כהן ללימודי היהדות המודרנית באוניברסיטת ברנדייס (College Pulse) מצא כי התחושה הנוחה שבהזדהות כיהודי או כיהודייה צנחה מ-63.7% ל-38.6%. עוד נמצא כי כ-25% מסתירים את זהותם.
2 שינויים מבניים בקבלה לאוניברסיטאות עלית הובילו לירידה חדה ברישום של סטודנטים וסטודנטיות יהודים. ירידה זו משקפת מעבר מקבלה לפי כישורים לקבלה לפי קריטריונים מבוססי זהות, שמשפיע באופן לא פרופורציונלי על קבוצות עם נטייה להישגיות גבוהה, למשל יהודים. ראו Armin Rosen, ["Ivy League Exodus,"](#) Tablet Magazine, April 19, 2023.
3 Franklin Foer, ["The Golden Age of American Jews is Ending,"](#) The Atlantic, March 4, 2024
4 Didier Long and Dov Maimon, *La fin des Juifs de France?*, Edition du Cherche Midi, 2025
5 IFOP & UEJF, "Les étudiants juifs face à l'antisémitisme," November 2023
6 IFOP & AJC, "Les Juifs de France face à l'antisémitisme," January 2024

28	First Progress Report of the EU Strategy on Combating Antisemitism And Fostering Jewish Life , European Union, 14 October 2024	21	"Iowa Legislature Passes Bill Banning DEI at Public Universities," <i>Associated Press</i> , April 23, 2024
29	המיזם העולמי של הנשיא הרצוג.	22	Emma Goldberg, " How Companies Are Navigating the D.E.I. Backlash ," <i>The New York Times</i> , February 10, 2025
30	Ontario Ministry of Education, " Ontario Strengthening Holocaust Education to Counter Rising Antisemitism ," November 2, 2022	23	Heather Gillers and Juliet Chung, " Harvard Is Staring at a Billion-Dollar Budget Shortfall From Clash With Trump ," <i>Wall Street Journal</i> , July 2, 2025
31	30 פרסומים מתוך 348 עסקו בחוקיות הפעולות של שני הצדדים, ולפיכך המספר גדול מסך הכתבות.	24	Dan Rosenzweig-Ziff, " U-Va. President Resigns amid Trump Administration Pressure ," <i>The Washington Post</i> , June 27, 2025
32	ובכך לא די: מתברר שמתוך 42 הפרסומים שעסקו בחוקיות הפעולות של איראן, 9 עסקו בכלל בפעולות של איראן נגד צד שלישי, שאינו ישראל, למשל חוקיות התקיפה של הבסיסים האמריקאיים בשטח קטאר. לכן כאשר בוחנים כיצד התייחסו גורמים שלישיים לחוקיות של פעולות הלחימה בין איראן ובין ישראל בלבד, עולה כי 83% עסקו בישראל ורק 17% עסקו בחוקיות פעולותיה של איראן.	25	United Nations Action Plan to Enhance Monitoring and Response to Antisemitism
33	נדגיש כי אין בכך כדי לומר שלא היה כיסוי תקשורתי לפגיעות באזרחים בישראל. המחקר התמקד בבחינת מקרים שהייתה בהם גם התייחסות לסוגיה של חוקיות הפעולות.	26	" UN Unveils Action Plan to Monitor, Combat Antisemitism Worldwide ," <i>JPost</i> , January 18, 2025
		27	"How the UN and Francesca Albanese Engaged in a Cover-Up to Conceal Her Funding by Pro-Hamas Lobby Groups," UN Watch , May 2025

יחסי ישראל-ארצות הברית

יחסי ישראל-ארצות הברית בעידן של אחר 7 באוקטובר - ברית תועלתנית או שותפות גורל?

פוליטיים עשויים להתקרב זה לזה כמו שני קצותיה של פרסה) בין השמאל הקיצוני לימין הקיצוני בארצות הברית בטענה שישראל תגרור את ארצות הברית למלחמת עולם שלישית. ואז, מייד אחרי שניתן אור ירוק לתקיפה הישראלית באיראן, כפה הנשיא טראמפ על ישראל את החזרת מטוסיה לבסיסם במקום להעניש את איראן על הפרת הפסקת האש. מהלך זה גרם לישראל להיראות כמדינת חסות.

המתחים הללו חושפים עוד אמת קבועה, שקיבלה השנה משנה תוקף: מצבה של אחדות זו הוא נושא בלתי פוסק לדאגה, ולא בלי סיבה הגיונית. נכון, התקשורת ממהרת מאוד להסתער על הבדלי אג'נדות בלתי נמנעים ולהציג אותם כ"פרדה סופית", עד כי הקשר הרב־ממדי הממושך בין שתי המדינות, הנסמך על ערכים ואינטרסים חופפים, נדמה לעיתים כשברירי וחולף. אלא שכמו בכל קשר נישואים בריא, קורה שיש מתחים, ואם שני השותפים אינם מקפידים לטפח את מערכת היחסים ביניהם, הוויכוחים ביניהם עלולים להחרף.

ב־21 ביוני 2025 הצטרפה ארצות הברית לישראל במלחמתה נגד איראן. מהלך זה הזניק את השותפות בין שתי המדינות לגבהים חסרי תקדים, שעם זאת עלולים גם להיות מסוכנים. מהצד החיובי, רבים חשבו שמיזוג המערכות החלקן שהושג בשתי מתקפות הטילים מכיוון איראן על ישראל, ב־13 באפריל 2024 וב־1 באוקטובר 2024, סימן נקודת שיא בשיתוף הפעולה בין שתי המדינות. העובדה שבאותה שנה ג'ו ביידן היה הנשיא והיום הנשיא הוא דונלד טראמפ מאששת את האמת המתמשכת: האחדות בין ישראל לארצות הברית איתנה להפליא.

מסקנה זו נוגדת הספדים רבים שנישאו בטרם עת, שקוננו על כך שפעולה זו או אחרת של ישראל הזיקה לשותפות שלה עם ארצות הברית באופן חסר תקנה. דוגמה לעמדה זו הם דבריו של ראש האופוזיציה יאיר לפיד במאי 2025, שהטיח בראש הממשלה בנימין נתניהו את המילים: "איבדת את טראמפ. לא היה שפל כזה ביחסים עם ארצות הברית מעולם".

יתר על כן, החששות בנוגע למלחמה מול איראן הביאו לגיבוש "ברית פרסה" (על פי התאוריה ששני קטבים

בישראל יותר,³ נראו הן בוועידה הרפובליקנית והן בוועידה הדמוקרטית מראות סוחטי דמעות של תמיכה מקיר לקיר בחטופים הישראלים.

כשישראל תקפה באיראן, התייצבו לצד אותם "אינטרסים משותפים" גם "האויבים המשותפים". הכותרות הכריזו כי תנועת MAGA ("מחזירים את אמריקה לגדולתה"; "Make America Great Again") מתפוררת, ורפובליקנים דוגמת טאקר קרלסון ומרג'ורי טיילור גרין שילבו כוחות עם שמאלנים דוגמת ברני סנדרס ואילהן עומאר בהתנגדותם להתערבותה של ארצות הברית ב"מלחמה של ישראל".

הסקרים באותו שבוע, לפני הניצחון הצבאי המזהיר של ארצות הברית, הראו תמיכה של 57% מהאמריקאים בהתקפות מצד ישראל. למעלה מ-80% סברו שיש למנוע מאיראן להחזיק בנשק גרעיני משום שהוא מאיים גם על ארצות הברית,⁴ ובניגוד למחאות הקולניות מצד הרפובליקנים, 83% ממצביעי טראמפ תמכו בהתקפות האוויריות על ידי ישראל.⁵ בקצרה, רוב האמריקאים הסכימו עם הגנרל מייקל קורילה, מפקד פיקוד המרכז בצבא ארצות הברית, כי "זוהי הזדמנות נדירה ביותר להגן על האינטרסים הלאומיים [שלנו]" במזרח התיכון.⁶

בה בעת, ישראל וארצות הברית ניצבות לפני "אתגרים משותפים": משברים פנימיים של קיטוב פוליטי, חוסר תפקוד של הממשלה, התייחסות צינית למוסדות וחשדנות כלפי אחרים - דת אחרת, מפלגה אחרת או מוצא אתני שונה.

דינמיקה זו מובילה לשלוש מסקנות חשובות:

1. ממשלת ישראל חייבת לדבר לא רק עם ה"אדומים" באמריקה בשפה שניתן לכוונתה "ירושלמית", אלא

סתירה מדומה זו מספקת מסגרת עבודה אנליטית להבנת השנה החולפת ולהיערכות לעתיד. חיוני להבין את היסודות שעליהם מתבססת תמיכתה יוצאת הדופן של ארצות הברית בישראל וכן את הדיווידנדים העצומים שהיא קוצרת. כמו כן חיוני להבין את המתחים המתמשכים ואת סימני האזהרה שבגללם אפילו אנליטיקאים מפוכחים נשמעים היסטריים.

היסודות: ערכים משותפים, אינטרסים משותפים, אתגרים משותפים... וגם אויבים משותפים

המסגור של איפא"ק המבליט את "הערכים המשותפים" ואת "האינטרסים המשותפים" בין שתי המדינות עודנו שריר וקיים. הרטוריקה של שגריר ארצות הברית בישראל מייק האקבי ושל חבר הקונגרס ריצ'י טורס מבטאת את תחושותיהם של אמריקאים רבים בנוגע לישראל ונותנת מקום ללכידות דרמטית נדירה בארצות הברית המפולגת. האקבי מנסח יפה את הרגישויות של "אמריקה האדומה", קרי הרפובליקנים, כשהוא מהלל את ישראל כ"מקום מיוחד מאוד על פני האדמה", מכיר בקשר של היהודים לארץ ישראל עוד מימי התנ"ך ואומר כי "לאמריקה יש חברים. יש לה בעלות ברית. אבל יש לה רק שותפה אחת. וכשאני אומר שותפה, כוונתי למערכת יחסים הדוקה כל כך שכמוה כנישואים. זוהי ישראל".¹ טורס מציב את ישראל בתוך ערכי המפלגה הדמוקרטית כשהוא טוען בתוקף: "איש מאיתנו איננו בן חורין כל עוד לא כולנו בני חורין. בעיניי, החירות שלי כלטיני שחור מרובע ברונקס קשורה בקשר בלתי נפרד לחירותו של העם היהודי [...]" אני פריישראל לא למרות הערכים הפרוגרסיביים שלי, אלא דווקא בגללם".²

יתרה מזו, במהלך הבחירות לנשיאות, כשמועמדי שתי המפלגות הגדולות התחרו ביניהם, שוב, מי מהם תומך

שקשור לחימוש. הרחבת תעשיית הנשק הישראלית עשויה להעניק לישראל יתר עצמאות, אם כי לא עצמאות מוחלטת.

"הבדלנים החדשים" המתרבים באמריקה תוהים מה ארצות הברית מקבלת בתמורה מלבד איבה כלפיה מצד הערבים והסתכנות בעוד "מלחמת נצח". באמצע מאי 2025 - לאחר שהנשיא טראמפ שב הביתה מביקורו בסעודיה, בקטאר ובאיחוד האמירויות ובאמתחתו השקעות בסך 4 טריליון דולר, דילים עסקיים לטובת משפחת טראמפ ומטוס בואינג 747 שקיבל במתנה מקטאר - נדמה היה שישאל נמצאת בצד המפסיד של גישה "עסקית" חדשה זו למדיניות החוץ. למרבה התדהמה, מעטים מקרב המנהיגים היהודים והמנהיגים הישראלים הכריזו בקול גדול על הדיוידנדים הרבים שארצות הברית קוצרת מישראל. אייהכרה ברווחים הללו, שלא לומר הימנעות מהבלטתם, היא רשלנות פושעת מבחינה פוליטית.

"הבדלנים החדשים" המתרבים באמריקה תוהים מה ארצות הברית מקבלת בתמורה

קצרה היריעה כאן מלהיכנס לסקירת תולדותיה של סוגיה זו, ובכל זאת נזכיר שתחילתה אחרי מלחמת יום הכיפורים, בשנת 1973, עם האוצרות האסטרטגיים שסיפקה ישראל לארצות הברית בנושא הנשק והטקטיקות של ברית המועצות, והמשכה בעשרות שנים של שיתוף במודיעין, ובכלל זה הפצצת הכורים הגרעיניים בעיראק, בסוריה ועכשיו באיראן. מאז מתקפת חמאס ב-7 באוקטובר, רווחי המלחמה נחלקים לארבע קטגוריות עיקריות, מעבר לעצם התמיכה ב"אומת הסטארט-אפ" ובתועלת שהיא מביאה לאנושות כולה: מהלכים דיפלומטיים שוברי שוויון (game changers), פריצות דרך צבאיות, פיתוחי בינה מלאכותית וחדשנות רפואית.

לזוודא שיש גם נציגים שידברו ב"תל אביבית" אל האמריקאים ה"כחולים".

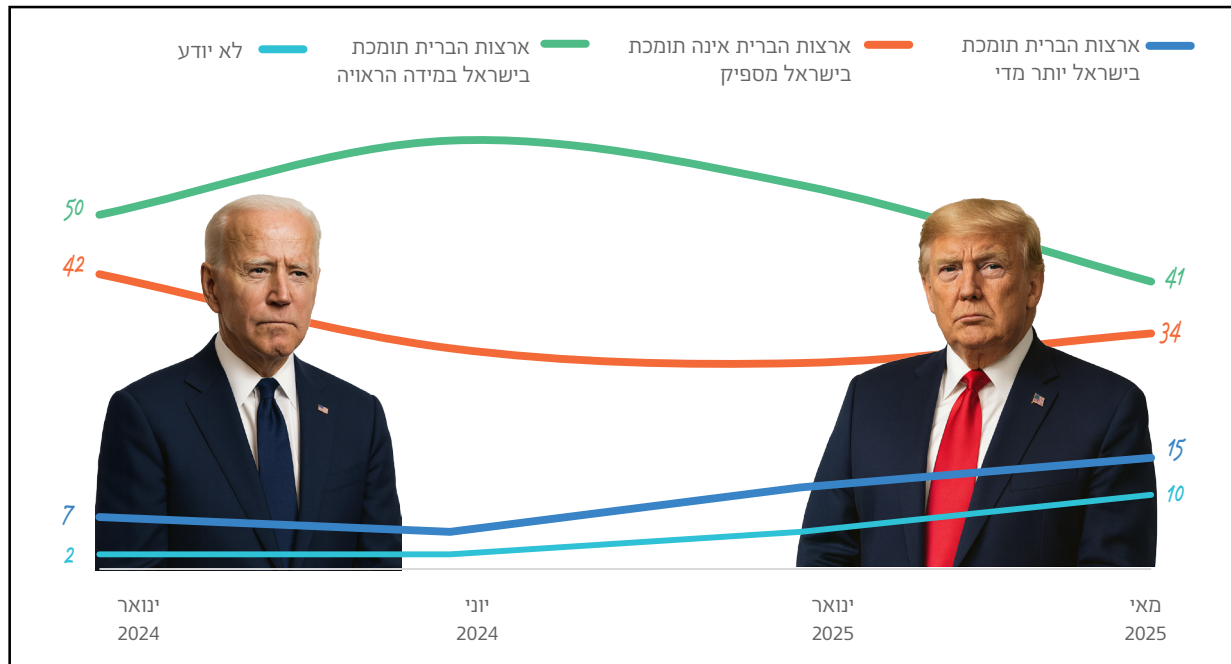
2. הארגונים היהודיים המובילים צריכים להיות רגישים למחלוקות המתרחבות בקרב יהודי התפוצות בין הרפובליקנים לדמוקרטים, בייחוד בקרב יהודי ארצות הברית, ועליהם למסגר את ישראל במונחים שיימצא להם הד נרחב בציבור.

3. אף כי יש פוליטיקאים שמזלזלים ב"דומפלטיות" בטענה שמדובר בפחדנות, התמיכה הדומפלטית של ארצות הברית בישראל היא בבחינת מתנה גם לאמריקאים; דמוקרטיה בריאות זקוקות לנושאים שגם בשמאל וגם בימין מסכימים עליהם.

ניתוח "עסקי" של המלחמה של ישראל אחרי 7 באוקטובר

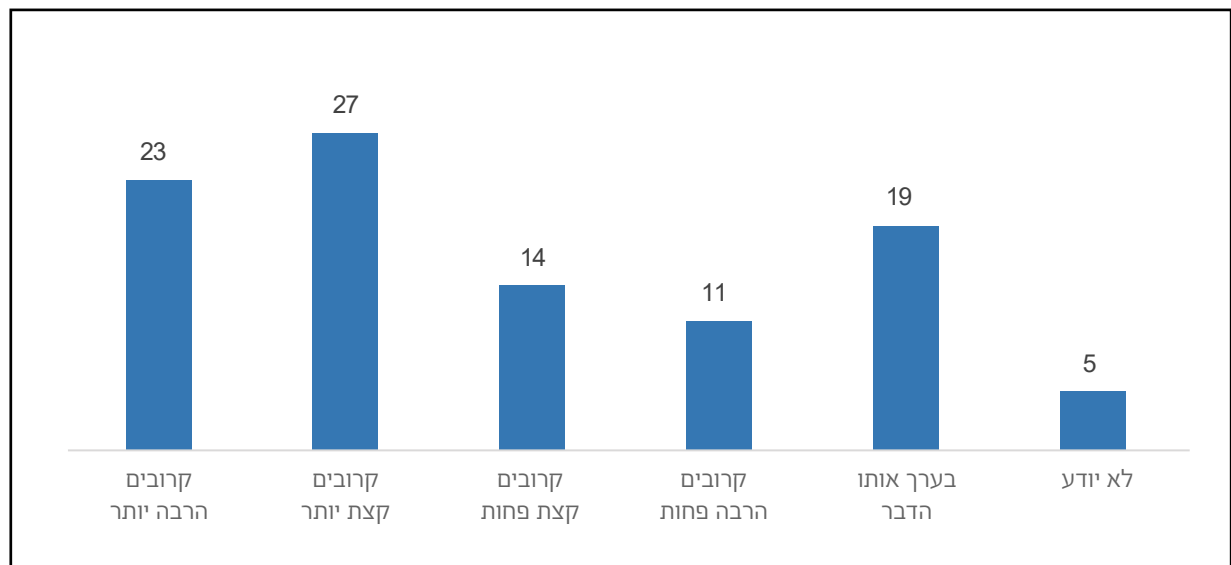
גם הממשל הדמוקרטי וגם הממשל הרפובליקני גילו, בייחוד מאז מתקפת 7 באוקטובר 2023, ועודם מגלים, נדיבות יוצאת דופן. ישראל מקבלת מדי שנה סיוע אמריקאי בסך 3.3 מיליארד דולר באמצעות התוכנית למימון צבאי למדינות זרות (Foreign Military Financing - FMF) ו-500 מיליון דולר דרך תוכניות של שיתוף פעולה להגנה מפני טילים. ישראל חייבת להוציא את רוב הסכומים הללו על שירותים וציוד מתוצרת ארצות הברית. עד יוני 2025 נשלחו מארצות הברית לישראל, ב-800 טיסות וב-140 משלוחים ימיים, מעל 90,000 טונות ציוד צבאי. שווי הסיוע האמריקאי שקיבלה ישראל מאז שנת 1948 עולה על 130 מיליארד דולר. אף על פי כן, לנוכח משיכות החבל בין בידן לנתניהו בסוגיית טקטיקות המלחמה שישאל נוקטת, רבים מסיקים שישאל מוכרח לבחון מחדש את התלות הלא בריאה שלה בארצות הברית, בייחוד במה

מה דעתך על מדיניותה של ארצות הברית במה שקשור למלחמה? (באחוזים)

סקר המכון למדיניות העם היהודי, כחלק ממדד "קול העם", ינואר 2024 - מאי 2025

האם לדעתך יחסי ישראל-ארצות הברית קרובים היום או פחות משהיו קודם לכן? (באחוזים)

סקר המכון למדיניות העם היהודי, כחלק ממדד "קול העם", יולי 2025

וצבאות אחרים במדינות נאט"ו כבר התחילו לאמץ את החידושים שלה. סביר להניח שצבאות המערב יתמודדו בעתיד עם לוחמה עירונית, עם שימוש בכלי טיס בלתי מאוישים ועם לחימה תלת־ממדית ביבשה, בים ובמנהרות. הם יצטרכו להילחם, כמו צה"ל, בתוך מסגרת המגבלות האתיות שכל צבא של מדינה דמוקרטית מכבד.

להלן כמה מפריצות הדרך בשדה הקרב:

- שיטות וטכניקות חדשות (Tactics, Techniques, and Procedures – TTP's) לתיאום בין הכוחות השונים הפועלים מעל ומתחת לקרקע;¹¹
- שדרוג של "מעיל רוח", מערכת ההגנה האקטיבית לטנקים המשווקת בעולם תחת השם Trophy. מדובר במערכת הגנה רב־שכבתית המזהה טילים נגד טנקים, אשר היום, הודות לחידושים האחרונים, מתמודדת גם עם כטב"מים;¹²
- השקת מערכות יירוט הטיילים "חץ 2" ו"חץ 3", מערכת ההגנה הימית "כיפת מגן" (C-Dome), מערכת הלייזר "מגן אור" (Iron Beam), ו"מעוז" (Spike Firefly), שהיא מערכת "חימוש משוטט" אידאלית ללוחמה עירונית, שלדברי הגירוזלם פוסט מסייעת "להכות באויבים שיתכן שמתחבאים בסמטאות או מאחורי קירות";¹³
- חידושים בתחום הכטב"מים, החל בהסבת נגמ"שי M113 לכלי רכב לא מאוישים המשמשים ללחימה במנהרות, עבור בשילוב של כטב"מים עם אמצעי לחימה אחרים, וכלה בהסתרת כטב"מים ליד בסיסי צבא באיראן לצורך נטרול טק"קים (טילי קרקע-קרקע) איראניים;¹⁴

מהלכים דיפלומטיים שוברי שוויון

ב־15 בינואר 2025 נשא הנשיא ביידן במחלקת המדינה את נאום הפרדה שלו בנושא מדיניות החוץ. הוא התרברב כי "ההגנה האווירית של איראן על הקרשים. הפרוקסי העיקריים שלהם, חיזבאללה, נפגעו אנושות [...] ואם אתם רוצים עוד ראיות לכך שהחלשנו באופן רציני את איראן ואת רוסיה, רק תעיפו מבט לכיוון סוריה". את הכרתו בתרומתה של ישראל הביע ביידן באומרו ש"ישראל הסבה נזק עצום לאיראן ולשלוחיה".⁸ אלא שאחרי ההתקפה של איראן על ישראל ב־13 באפריל 2024 הציע הנשיא ביידן לישראל "להסתפק בניצחון" ו"לוותר על השמדת ההגנה האווירית של איראן".⁹ שר ההגנה האמריקאי לויט אוסטין, כך דווח, זעם על שר הביטחון הישראלי יואב גלנט משום שנתן לארצות הברית התרעה מינימלית בלבד לפני חיסולו של מנהיג חיזבאללה חסן נסראללה. העיתון ג'רוזלם פוסט דיווח כי "ארצות הברית הפצירה בישראל פעמים רבות לפעול בפחות תוקפנות או להימנע מנקיטת פעולות מסוימות נגד חיזבאללה, כדי למנוע [...] מלחמה אוזרית".¹⁰

עברו שישה חודשים, וחוכמת ההמונים הסבירה את ההצלחות של ישראל באיראן, כמו גם את נכונותו של טראמפ להתערב, על ידי חיבור של ההצלחות של ישראל בהכנעת חמאס, בריסוק חיזבאללה, בהבאה לנפילתו של משטר אסד ובהפשטת איראן מן ההגנה האווירית שלה. באמצעות חשיפתה של איראן לעין כול כמדינה מסוכנת וחלשה שיכולתיה להגיע לפצצה גרעינית נפגעו קשות, גם אם לא הושמדו לחלוטין, עשתה ישראל, המדינה הקטנה, טובה "מונומנטלית", אחד משמות התואר החביבים על טראמפ, לארצות הברית ולעולם כולו.

פריצות דרך צבאיות

אף כי תנאי הקרב שישראל נקלעה אליהם במלחמה הנוכחית היו, ועודם, חסרי תקדים, צבא ארצות הברית

- שימוש בלוחמה אלקטרונית לנטרול כטב"מים איראניים בידי חיילי וחילות גדוד לוחמת הספקטרום 5114 של אגף התקשוב וההגנה בסייבר.¹⁵

פיתוחי בינה מלאכותית

הודות לכל מאמצי הפיתוח של ישראל אפשר להתייחס אל מלחמת 7 באוקטובר כאל "מלחמת הבינה המלאכותית הראשונה"; צה"ל משתמש בכלי אודיו, בכלים לזיהוי פנים, בניתוחי שפה נרחבים ובמערכי חיפוש של נתוני עתק נוספים (Big Data) לצורך איתור מחבלים ומקומות המסתור שלהם ולשם תיאום בין הכוחות השונים והצללת חיי חיילים. יחידת המודיעין 8200 הקימה מרכז חדשנות בשם "הסטודיו", ומערכת "איפה אבא" מאתרת טלפונים של מבוקשים. לדברי ד"ר טל מימרן, לשעבר יועץ משפטי צבאי, בריאיון למגזין טיים, לפני עשר שנים "צוות של 20 קציני מודיעין היה צריך לעבוד כ־250 ימים כדי לאסוף בין 200 ל־250 מטרות. היום הבינה המלאכותית יכולה לעשות את זה בשבוע".¹⁶

חדשנות רפואית

בבתי חולים בארצות הברית מצילים חיים כבר היום בזכות החידושים של ישראל בשדה הקרב. אחרי מתקפת 7 באוקטובר נענו 85 יזמי סטארטאפ במרכז הרפואי שיבא תל השומר (נוסף על מי שנענו במרכזים רפואיים אחרים) לקריאה להמצאות שימושיות, ורבים מהם השיקו שותפויות פוריות.¹⁷ יישומון המאמן האישי "קמטאי" הוסב להערכת תנועות הגוף של מטופלים בעזרת בינה מלאכותית כדי לאבחן צרכים שיקומיים, ועקב כך מתפנה זמנם של פיזיותרפיסטים לעבודה עם מטופלים. "כל טכנולוגיה שאנחנו מדברים עליה מועילה לא רק לפציעות מלחמה, אלא יש לה גם הרבה שימושים אזרחיים לטווח ארוך", אומר אבנר הלפרין, מנכ"ל "שיבא אימפקט".¹⁸

כמה מן ההמצאות הללו תרמו להפחתה עצומה במספר החיילים הפצועים שמתים מפציעתם; שיעור תמותת הפצועים היום עומד על 6.7%, כמחצית משיעורם במלחמת לבנון השנייה.¹⁹ עם מספר גדול כל כך של פצועות ופצועים השורדים את פציעתם, ישראל משפרת את שיטות השיקום והטיפול בפוסט־טראומה. בדצמבר 2024 נכתב בעיתון ניו יורק טיימס בהתפעלות: "מניתוחים באמצעות רובוטים להוצאת כדורים ורסיסים, דרך פרוטוזות מותאמות אישית המודפסות בתלת־ממד לצורך פרישה מהירה, ועד למשחה על בסיס אננס לטיפול בכוויות – הטכנולוגיות הללו מגדירות מחדש את הרפואה המודרנית ומצילות חיים".²⁰

מזכר ההבנות שנחתם בין ישראל לארצות הברית לעשר שנים עתיד לפוג ב־2028. במסמך מפורטת כמות הסיוע שארצות הברית מספקת לישראל. הבחירות הבאות לקונגרס יתקיימו ב־2026, והבחירות הבאות לנשיאות ב־2028. מיני מחסומים אפשריים עלולים לצוץ, בייחוד מכיוון הבדלנים שמונו בידי טראמפ ומכיוון המיעוט הנאמן של מחוקקים רפובליקנים המסתייגים מהענקת סיוע צבאי באופן כללי. אחדים מסלעי המחלוקת העיקריים יהיו משך הזמן של תוקפו של מזכר ההבנות החדש והחלק היחסי של ציוד צבאי תוצרת ארצות הברית.

המשא ומתן המתקיים והדינמיקה המשתנה מובילים למסקנות האלה:

- בישראל ובקהילה היהודית חייבים ללמוד, לפרט ולפרסם ברבים את הדיווידנדים הרבים שארצות הברית קיבלה עד היום בתמורה להשקעתה בישראל;
- לצד הרטוריקה של "ערכים משותפים", "אינטרסים משותפים" ו"אויבים משותפים" יש להתחיל לדבר

ג'ו רוגן הזמין את הסנטור הדמוקרטי ברני סנדרס לבקר את המלחמה בהסכנת המשפיע שלו. סימן אזהרה נוסף היה ש־62% מתושבי ניו יורק המשכילים תמכו במועמד האנטי־ישראלי זוהרן ממדאני לראשות עיריית ניו יורק, ורק 38% העדיפו את יריבו הפרו־ישראלי אנדרו קואומו.²² ניצחונו של ממדאני בפריימריז בעיר שמתגוררת בה האוכלוסייה היהודית הגדולה בעולם שיקף את ההשפעה ארוכת הטווח שתהיה ל"אינתיפאדה האקדמית" על הפוליטיקה הדמוקרטית: ישראל הולכת והופכת לסוגיה מקטבת אפילו בבחירות המקומיות, ופעילים דמוקרטים בוגרי קולג' רבים מתגלים כאנטי־ציונים מושבעים. מנהיגי העתיד עוד יודו לאקטיביזם האנטי־ישראלי שעיצב את ניסיונם הפוליטי, וכבר עכשיו נשברים

**62% מתושבי
ניו יורק
המשכילים
תמכו במועמד
האנטי־ישראלי
זוהרן ממדאני**

טאבואים כשפוליטיקאים מן השורה קוראים ל"גלובליזציה של האינתיפאדה" וחובטים בישראל בהתריסם נגדה שהיא "מבצעת רצח עם".

ארבעת הימים ההם ביוני מסבירים מדוע, למרות היסודות

האיתנים, יש גם אייציבות מסוימת המאימת על יחסי ישראל-ארצות הברית, ולפאניקה יש נטייה להתפשט במהירות. מאז שהנשיא ג'ורג' בוש אימץ את ישראל אל ליבו ודמוקרטים רבים החליטו שהם שונאים אותו ולכן הם חייבים לשנוא גם את ישראל, התחילו פעילים פרו־ישראלים להזהיר שישראל הופכת להיות נושא מפלג. המפלגה הרפובליקנית התגלתה בשני העשורים הראשונים של המאה ה־21 כמפלגה התומכת בישראל ללא סייג. הדמוקרטים, אף כי רובם עדיין פרו־ישראלים, החליפו את המפלגה הרפובליקנית שלפני עידן רונלד רייגן כמפלגת הרוב שנותנת מקום בתוכה לאגף קולני ומשפיע אנטי־ישראלי ועל גבול האנטישמי. "ברית הפרסה" נגד התקיפה של טראמפ באיראן מאחדת

במונחים מעולם העסקים, כגון "השקעה", "דיווידנדים" ו"רווחים";

3. לנוכח העובדה שהקולות נגד ישראל צוברים תאוצה בשתי המפלגות האמריקאיות, על ישראל לשקול הן זירוז של לוח הזמנים למשא ומתן והן את הארכת מזכר ההבנות ל־25 שנים.

סימני האזהרה

בשבת טראמפ נותן אור ירוק להפצצה באיראן, ביום ראשון הוא אוכף הפסקת אש, וביום שני הוא כבר זועם, מפגיז במילים בוטות ומודיע שהוא "לא מרוצה מישראל". ביטול סבב התקיפה המתוכנן באיראן, לאחר שנתניהו הורה לרוב המטוסים לשוב על עקבותיהם אבל שיגר הפצצה סמלית אחת, המחיש את תלותה של ישראל בארצות הברית ובנשיאה ההפכפך, הנקמני אך הפרו־ישראלי בדרך כלל.

בינתיים אין כמעט סנטורים דמוקרטים, גם לא תומכי ישראל נאמנים כמו ג'קי רוזן וצ'אק שומר, המשבחים את התקיפה האמיצה והמדויקת של ארצות הברית, וודאי שלא את טראמפ שנוא נפשם. שומר טען בתוקף: "שום נשיא אינו רשאי להציע את האומה באופן חד־צדדי לאירוע כה מרחיק לכת כמו מלחמה עם איומים בלתי צפויים ובלי כל אסטרטגיה". אחד הדמוקרטים הפרו־ישראלים שהתראיין ל־Jewish Insider כעס על כך ש"מספר הדמוקרטים שפרסמו הודעות שמחה על שחרורו של האקטיביסט האנטי־ישראלי מחמוד חליל מהמעצר של סוכנות ההגירה גדול בהרבה ממספרם של מי שהביעו סולידריות עם ישראל בשעתה הקשה".²¹

ולבסוף, ה"חברים" ב"ברית המטורללים ויפי הנפש" אולי חשו רדופים לנוכח האזהרות ההיסטריות על נקמת איראן שתסבך את ארצות הברית בעוד "מלחמת נצח", אך יותר מזה הם הרגישו מחוזקים. איש הימין

נמנית קבוצת "לעברים בלבד". הללו מתנגדים באופן כללי לכל סיוע למדינות זרות, ובפרט לאוקראינה, אבל ישראל היא בשבילם היוצא מן הכלל משום שהיא מהווה חומת מגן נגד הג'יהאד האסלאמי.

■ הדוגלים ב"הימנעות ממלחמות באשר הן" נשמעים חשדנים יותר ויותר לגבי מימון ישראל אבל הם אינם אנטיישראלים, אלא הם, בפשטות, חוששים מכל מלחמה זרה. הם שמעו את ההבטחות החוזרות ונשנות של טראמפ כי הוא יימנע מכל הסתבכות במדינות אחרות, אך בה בעת הם מתעלמים מנדריי החוזרים ונשנים שאיראן לעולם לא תשיג נשק גרעיני.

מסקנה: הרפובליקנים הללו, ובעיקר הם, צריכים לשמוע עוד על עצמאותה הצבאית של ישראל וכיצד התמיכה בישראל עוזרת לארצות הברית בכלל ובהימנעות מהסתבכות במלחמות זרות בפרט. זיכרונות מאסון 11 בספטמבר, לצד הצלחותיה הכבירות של ישראל נגד חמאס, חיזבאללה, סוריה ואיראן טרם התערבות האמריקאים, עשויים להרגיע כמה מן הספקנים האלה.

■ "האנטישמים של MAGA" הם מיעוט קטן אבל קולני ובעל השפעה. גם הם מתקוממים נגד "מלחמות הנצח" של ארצות הברית, אבל הבדלנות השמרנית שלהם מרוחה לא פעם באנטישמיות. אצל חלקם, כגון חברת הקונגרס מרג'ורי טיילור גרין, הפתיחות לתאוריות קונספירציה אנטי-יהודיות מזינה את הבדלנות והאנטי-ציונות שלהם. אצל אחרים, שהבולט בהם הוא טאקר קרלסון, העוינות לישראל וליהודים גוברת כנראה ככל שגוברת נטייתם לבדלנות. קרלסון היה ניטרלי בתחילת הקריירה שלו. מאז שפוטר מרשת פוקס באוקטובר 2023, הוא קיצוני יותר.

בין רפובליקנים אנטישמים ואנטיישראלים כגון טאקר קרלסון ומרג'ורי טיילור גרין לבין דמוקרטים אנטישמים ואנטיישראלים כגון אילהן עומאר ורשידה טליב. זהו שיאה של תופעה חדשה ומדאיגה שצברה תאוצה אחרי מתקפת 7 באוקטובר, האינתיפאדה האקדמית ואידאולוגיית MAGA. כעת שתי המפלגות נותנות מקום לקולות אנטיישראליים נחושים בתוך המחנה שלהן.

פלגים בקרב הרפובליקנים

■ את הרוב המוחלט של הרפובליקנים ניתן לכנות "הציונים של רייגן", ובכללם אוונגליסטים, ניצים בסוגיות של ביטחון לאומי ורוב מצביעי טראמפ. כל אלה מריעים לטראמפ על ההישגים הפרוישראליים שלו, החל בהכרה בירושלים כבירת ישראל, עבור בתיווך בהסכמי אברהם וכלה בתקיפה באיראן. הם זכו לכינוי הזה משום שבשנות ה-80 של המאה הקודמת הפכה המפלגה הרפובליקנית לפרוישראלית נלהבת, וכן בגלל אירועים נוספים מאותו עשור: הסערה שהתחוללה כשארצות הברית של רייגן מכרה

הרפובליקנים צריכים לשמוע עוד על עצמאותה הצבאית של ישראל

מטוסי אייווקס לסעודיה, הפצצת הכור הגרעיני בעיראק בידי ישראל והתוקפנות הישראלית לכאורה במלחמת לבנון הראשונה. "דמוקרטיות אחיות" הן לא תאומות; יש התנגשויות שאי אפשר להימנע מהן, ובכל זאת הן לא בהכרח הוות אסון.

■ חלק מן ה"ציונים של רייגן", וכמה רפובליקנים שמתלהבים מישראל קצת פחות, הם "הטראמפיסטים הנצחיים", התומכים בנשיא טראמפ בכל מצב, יהא אשר יהא. לשם כך נדרשים לפעמים תרגילים מנטליים מהסוג שסגן הנשיא ג'יי די ואנס התמחה בו. עם "הטראמפיסטים הנצחיים"

■ יותר ויותר דמוקרטים עונים להגדרה "הציונים של בידן". הם הריעו כשהנשיא בידן תמך בישראל אחרי מתקפת 7 באוקטובר, אבל כמוהו תסכולם גבר לנוכח מה שהם כינו העקשנות והתוקפנות של ישראל במלחמתה בעזה. הם תמכו בשיטות הלחץ לסירוגין של בידן, ואף שמחו לקחת לעצמם קרדיט כשישראל ריסקה את חיזבאללה, קידמה את קריסת סוריה והחלישה את איראן. דמוקרטים אלו מגנים את העוינות הישראלית כלפי הפלסטינים ומאמינים עדיין בפתרון שתי המדינות. הם חוששים שמבחינה תרבותית ישראל הולכת ונעשית דומה ל"אמריקה האדומה", והם מאמינים ב"צדק חברתי", שפירושו בעיניהם אוניברסליות, פציפיזם ובוז ללאומנות, למסורתיות ולשירות הצבאי.

מסקנה: ישראל והקהילה היהודית חייבות לדבר במונחים של "הציונות כזהות", ובכך להצדיק את קיומה של ישראל כביטוי מוחשי של לאומיות ליברלית-דמוקרטית באופן שידבר אל ליבם של יהודים ושל לא־יהודים "כחולים" המחפשים משמעות, קהילתיות ושורשיות.

■ ברור לכול שלא קמלה האריס ולא ברק אובמה הם פרו־ישראלים נלהבים כמו ג'ו בידן. אבל זו שגיאה גסה לקרוא להם "אנטי־ישראלים" או "אנטי־ציונים". הם "ציונים על תנאי". תמיכתם בישראל תלויה בכך שישראל תשוב להיות מה שתומס פרידמן מכנה "ישראל של סבא שלכם". הם צריכים שישראל תחתור לשלום עם הפלסטינים ותיראה יותר כמו הדימוי הסטראוטיפי שלהם על תל אביב ופחות כמו הסטראוטיפ של ירושלים. והם מתעבים את ה"מתנחלים", את ה"כיבוש", את "אלימות המתנחלים", את בן גביר, את סמוטריץ' ואת החרדים.

ולמרות כל זה, 83% ממצביעי טראמפ תמכו בישראל והעדיפו אותה על פני איראן.²³ ב־18 ביוני 2025 פרסם מכון המחקר Network Contagion Research Institute דוח בכותרת "דגלים מזויפים וציטוטים כוזבים של אנשי MAGA: איך רשתות זרות מפוברקות ממציאות דברים כדי לערער את הימין מבפנים". בדוח זה הזהיר המכון כי בוטים "פרואיראנים ופרורוסים המקושרים לתעמולה של המשטר באיראן" מציפים את הרשתות החברתיות בארצות הברית בעודם מתחזים לנאמני תנועת MAGA.²⁴ אייב גרינוולד, מהמגזין *Commentary*, סיכם במילים: "זה מסביר למה הסקרים מראים רוב מוצק של רפובליקנים שתומכים בתקיפות של ארצות הברית באיראן בשעה שחשבונות בולטים ברשת X גורמים לך להאמין שבתנועת MAGA התנגדו לך באופן כללי".²⁵

פלגים בקרב הדמוקרטים

התגובה החריפה של הפרוגרסיבים נגד מלחמתה של ישראל בעזה יחד עם הגל הגואה של האנטישמיות האנטי־ציונית משפיעים על הבייס הדמוקרטי עד כדי כך שהדבר מושך אליו בהדרגה יותר ויותר בוגרי אוניברסיטאות. המספרים של צעירים תומכי ישראל ושל ליברלים תומכי ישראל הידלדלו עוד קודם לכן; מאז מתקפת 7 באוקטובר הם מתרסקים.

■ רוב הדמוקרטים הם עדיין פרו־ישראלים. רבים מהם הם "ליברלים ציונים", ברוח המסורת של הארי טרומן, ג'ון קנדי, לינדון ג'ונסון וביל קלינטון; הם מיוצגים בידי הרוב הדמוקרטי למען ישראל ואוהדים דוגמת ג'ון פטרמן וריצ'י טורס. הם רואים את הערכים המשותפים ואת האינטרסים החופפים המאחדים את ישראל וארצות הברית.

■ בקצה השמאלי של הסולם, אבל עם עוצמה מתחזקת ומבשרת רעות, נמצאים **"האנטי-ביביסטים האנטי-ציונים"**. נכון שיש בקרבם, למשל אילהן עומאר, רשידה טליב ופרופלסטינים רבים, המלבים את האנטי-ציונות שלהם באנטישמיות. אבל רבים, כמו ברני סנדרס, מנצלים את השנאה הלא רציונלית שלהם לנתניהו כדי להצדיק את האנטי-ציונות שלהם ומתעלמים מן האנטישמיות של בעלי הברית שלהם. היהודים בברית הזאת מעטים, אם כי יש המנפחים את מספרם, אבל הם התנחלו בלב המפלגה הדמוקרטית, והם מתנהגים בבריונות שגורמת לחלק מן "הציונים של ביידן" להשתיק את התלהבותם מן המדינה היהודית.

הפלגים הללו נזילים, ולא בטוח שכולם יהיו קיימים לאורך זמן. האמריקאים לכודים בין שני אירועי "ברבור שחור" (אירועים לא סבירים שהשפעתם יכולה להיות מרחיקת לכת), הפוגעים בשמה הטוב של ישראל. ראשית, הנשיאות המקטבת של טראמפ הופכת כל תמיכה דו־מפלגתית שישראל נהנית ממנה לעניין חריג. עם זאת, "מנהיגות הפטיש" התוקפנית של טראמפ גרמה אפילו לדמוקרטים פרו־ישראלים רבים, ובכללם יהודים, לגנות את היוזמה האנטישמית שלו חרף העובדה שההסתערות הפרואקטיבית שלו נגד שנאת יהודים היא חסרת תקדים בהיסטוריה הנשיאותית של ארצות הברית. שנית, עקב הדשדוש המתמשך במלחמת עזה המדממת, בהובלת ממשלה ישראלית שאפילו רבים מהציונים בקרב יהודי ארצות הברית משמיצים אותה, ישראל איבדה את הפופולריות שלה. פופולריות זו עשויה לשוב ולעלות, או שאולי דור חדש של אנטי-ציונים יכניס את השמצת ישראל למיינסטרים. סקר ממאי 2025 הראה כי 6 מכל 10 רפובליקנים (60%) רואים את תפקידה האזורי של ישראל באור חיובי, לעומת 3 בלבד מכל 10 עצמאים (29%) ושניים בלבד

מכל 10 דמוקרטים (19%).²⁶ חודש לפני כן, בסקר של מכון פיו, נמצא ש־69% מן הדמוקרטים ביקורתיים כלפי ישראל.²⁷ ואילו בסקר של המרכז הירושלמי לענייני חוץ וביטחון ממאי 2024 נמצא ש־51% מן היהודים האמריקאים תמכו בהחלטתו של הנשיא ביידן לעכב את משלוחי הנשק לישראל, ושליש מהם סברו שישראל מבצעת רצח עם בעזה.²⁸

כאשר המלחמה הנוכחית תסתיים, או כאשר הסכמי אברהם יתרחבו, או כאשר דונלד טראמפ יעזוב את הזירה הפוליטית, או כאשר הממשלה בישראל תוחלף, ייתכן שהפופולריות של ישראל תשוב ותפרח. סקרי גאלופ במהלך 30 השנים האחרונות מראים יותר יציבות מאי־יציבות בתמיכה בישראל למרות מבול הכותרות השליליות. יתרה מזו, הבסיס של אמריקאים תומכי ישראל הוא עדיין גדול מזה הקיים בקנדה, בבריטניה או בצרפת.

מסקנות נוספות - לעם היהודי

1. בד בבד עם מאבקה הנחוש בשנאת היהודים, על הקהילה היהודית לזכור שרבים מהאמריקאים הם פרו־ישראלים ואוהדי יהודים. המנהיגים היהודים צריכים להשיק קמפיין פרו־ישראלי שיודע לאמריקאים משמאל ומימין על תמיכתם המתמשכת ולהמשיך להציג את סוגיית ישראל כסוגיה דו־מפלגתית נדירה במדינה שזקוקה נואשות ליותר נקודות אור ולפחות נקודות הבזק.

2. בדומה לכך, אנו זקוקים לקמפיין פוליטי שיתמקד בפחד הרווח בציבור האמריקאי מאיראן. הרצון לבנות מגננה חזקה יותר מול איראן, שהיא החוליה החלשה ביותר בשרשרת הרשע המאיימת על העולם, חייב לעלות

לכך, הרפובליקנים תומכי ישראל צריכים לפנות אל הבדלנים האנטישמים בתוך המחנה שלהם, והדמוקרטים תומכי ישראל צריכים לפנות אל האנטי־ציונים בתוך המחנה שלהם.

5. ניצחונו של זוהרן ממדאני בפריימריז לראשות עיריית ניו יורק מוכיח כי על הקהילה היהודית להגביר את מאמציה להילחם באנטי־ציונות בקמפוסים, משום שזו יוצרת דורות של מצביעים ומנהיגים דמוקרטים שגם אם אינם שונאים את ישראל, הם לא רואים בשנאת ישראל גורם לפסילת המועמדות של מנהיגים עתידיים. כך מחדירים את האנטי־ציונות למיינסטרים בעולם הליברלי.

6. הקהילה היהודית צריכה למצוא שפה חדשה לדברור תמיכתה בישראל; שפה שתהיה ידידותית יותר בטיקטוק, וכן חזותית ורגשית יותר ממילולית והגיזית. הקהילה היהודית גם זקוקה ליותר מיזמים דוגמת הוצאת טיקטוק מידי הבעלות הסינית שלה אשר יבחנו באילו דרכים מובנות הפכו הרשתות החברתיות לפלטפורמות להזקקת ישראל ולשנאת יהודים.

7. ולבסוף, הקהילה היהודית צריכה לקרוא למנהיגי ארצות הברית לחשוב על משבר החטופים הבא. על אף הצהרותיה, ארצות הברית ממשיכה לשאת ולתת עם טרוריסטים, ובכך היא מעודדת חטיפות נוספות. יתר על כן, ניפוי הקורבנות על פי הדרכונים שלהם הוא פוגעני. אולי בעתיד, בכל פעם שייחטף אפילו רק אמריקאי אחד, כל בן ערובה אחר צריך לקבל אוטומטית אזרחות אמריקאית, מה שלפחות ישים קץ לפארסה הזאת.

לדרגת סוגיה דומפלגתית נוספת. כמו התמיכה בישראל והזקקת האנטישמיות, גם את המאבק נגד איראן יש למסגר כמלחמת הטובים ברעים, אגב הבלטת הערכים האמריקאיים של הגינות, גאווה והישרדות, ולא כעוד מחלוקת בין שמאל לימין. המלחמה האחרונה נגד איראן הבלטה את ההשקעה ואת ההתקדמות של המשטר האיראני לקראת נשק גרעיני, את נכונותו לפגוע במתכוון באזרחים, את אכזריותו כלפי אזרחיו שלו ואף את תוכנית הטילים הבליסטיים הקטלנית שלו, שאיננה מדווחת. הרפובליקה האסלאמית של איראן הפצצה את אזרחי ישראל ביותר מ־800 טילים בליסטיים בין־יבשתיים, תקיפה בלתי נתפסת מבחינת הנורמות הבינלאומיות והחוק הבינלאומי. את כל אחת מהנקודות האלה מן הראוי להכניס לפרסומים במהלומות פטיש.

3. התמיכה המתמדת בישראל והגיזוי המתמשך של שנאת היהודים בארצות הברית צריכים לעודד את הקהילה היהודית, ואת הארגונים היהודיים, להפסיק לדבר עם עצמם ולעשות מאמצים רבים יותר להגיע לרוב הדומם. בהפגנה הפרוישאלית בנובמבר 2023 היו צריכים להיות 580 אלף נשים וגברים; כל אחד מ־290 אלף המפגינים היהודים היה צריך להביא איתו "דייט" לא־יהודי.

4. הזעם בקרב הדמוקרטים כלפי טראמפ עלול לערער את הקונצנזוס האיתן בקהילה היהודית נגד האנטישמיות, שנאת היהודים בקמפוסים והדיקטטורה של איראן. על המנהיגים היהודים למצוא את הדרך לגרום ליותר יהודים - וליותר אמריקאים - להתמקד במהותן של הסוגיות במקום לנמק בדיעבד איזו עמדה החליטו לנקוט על בסיס אהבתם או שנאתם לטראמפ. בדומה

מסקנות - לממשלת ישראל

1. כל נבחרי הציבור המייצגים את ישראל חייבים להבין עד כמה התקופה הנוכחית טעונה מבחינת היחסים עם ארצות הברית, ואסור שהם ימעיטו בחומרת העניין. לפיכך מחובתה של ישראל להודות שוב ושוב לרפובליקנים ולדמוקרטים על תמיכתם ולברך אותם על הדומפלטיות ועל שנמנעו מלהפוך את ישראל לכדורגל פוליטי.
2. בד בבד, על ישראל למסגר את יחסיה עם ארצות הברית כברית הצופנת בחובה אינטרסים משותפים והמציבה אופוזיציה לחמאס, לחיזבאללה ולאיראן, בבחינת "הטובים נגד הרעים" במאבק הקיומי הזה של ארצות הברית, ולא רק של ישראל. לגיטימי לדבר אל העם האמריקאי, אבל לא לגיטימי לעקוף נציגי ממשל כלשהם או להתייחס בחוסר כבוד למי מן המפלגות.

3. לבסוף, האמריקאים רוצים לראות שישראל חושבת על המחר ולא נתקעת ב־7 באוקטובר. בנקודת הזמן הנוכחית, ישראל חייבת להיות יצירתית מבחינה פוליטית ודיפלומטית ממש כשם שהיא יצירתית בתחומי הצבא והיזמות. לדוגמה, החלפת הסיסמה השחוקה "שתי מדינות לשני עמים", שאפילו קמלה האריס נמנעה מלהשתמש בה,²⁹ בקריאה ל"שתי דמוקרטיות לשני עמים" עשויה לשנות את הדינמיקה ולהפעיל לחץ על הפלסטינים ועל הקהילה הבינלאומית ובכך למצב את ישראל כמי שאוחזת בהגה של רכבת השלום ולא כמי שעולה על הרכבת הזאת בעל כורחה.

Nicky Blackburn, "[War Woes Kickstart Surge In Medical Innovation](#)," *Israel 21c*, May 12, 2024 17

שם. 18

Renee Ghert-Zand, "[How Cutting-edge Israeli Med Tech is Boosting Survival Rates of War Wounded](#)," *The Times of Israel*, January 17, 2024 19

Deborah Danan, "[Israel's War with Hamas has Resulted in Some Cutting-edge, Astonishing Medical Advancements](#)," *New York Post*, December 21, 2024 20

Josh Kraushaar, "[Pro-Israel Groups Applaud U.S. Strikes in Iran while Many Democrats Bulk](#)," *Jewish Insider*, June 23, 2025 21

Emerson College Polling, "[New York City Mayoral Poll: Mamdani Catches Cuomo In Rank Choice Voting](#)," Emerson College Polling, June 23, 2025 22

Troy (לעיל הערה 5). 23

Contagion Research Institute, "[False Flags and Fake MAGA: How Foreign and Inauthentic Networks Use Fake Speech to Destabilize the Right from Within](#)," Contagion Research Institute, June 18, 2025 24

Abe Greenwald, "On Social Media, It's Already WWII," *Commentary*, June 23, 2025 25

Dina Smeltz and Lama El Baz, "[Americans Grow More Divided on US Support for Israel](#)," *The Chicago Council on Global Affairs*, May, 2025 26

Laura Silver, "[How Americans View Israel and the Israel-Hamas War at the Start of Trump's Second Term](#)," *Pew Research Center*, April 8, 2025 27

המרכז הירושלמי לענייני חוץ וביטחון, "[ברקע המשבר מול ארה"ב: 52% מהיהודים בעד עצירת משלוחי הנשק לישראל](#)," אתר המרכז, 31.5.2024 28

Kampeas (לעיל הערה 3). 29

CBN News, "[Huckabee Points to Israel's Biblical Right to The Land: 'A Connection that Goes Back 3,800 Years'](#)," *The Christian Broadcasting Network*, June 13, 2025 1

The Jewish Star, "[Progressive Torres: Why I Back Israel](#)," *The Jewish Star*, November 13, 2024 2

Ron Kampeas, "[How Donald Trump and Kamla Harris Differ \(and Agree\) on Middle East Policy](#)," *The Times of Israel*, October 24, 2024 3

Vita Fellig, "[Majority of Americans Back Israeli Strikes on Iran, Poll Suggests](#)," *JNS*, June 19, 2025 4

Gil Troy, "[Take the Win: Why Israel Should Take Trump's Ceasefire with Iran – Opinion](#)," *The Jerusalem Post*, June 25, 2025 5

שם. 6

Middle East Monitor, "[Israel Receives 940 US Arms Shipments since Gaza War: Defense Ministry](#)," *MEM*, May 27, 2025 7

U.S. Department of State, "[Remarks by President Biden and Secretary of State Anthony Blinken on the Administration's Work to Strengthen America and Lead the World](#)," *Biden White House Archives*, January 15, 2025 8

מערכת מעריב, "תסתפק בזה: ברק רביד מסביר - זה מה שאמר לבידן לנתניהו", מעריב online, 14.4.2024. 9

Yonah Jeremy Bob, "[US Defense Sec. Austin Furious with Gallant over Lack-of-notice on Nasrallah Strike](#)," *The Jerusalem Post*, September 29, 2024 10

David Perkins and Ari Cicurel, "[Fighting Underground: The US Military Must Learn from Israel's Experience](#)," *Breaking Defense*, October, 24, 2024 11

ג'ון ספנסר וליאם קולינס, "תרומת הטכנולוגיה הצבאית הישראלית לצבא האמריקאי", מבט על 1975 (2025, 27 באפריל). 12

Seth J. Frantzman, "[IDF Tech Innovation Redefines the War in Gaza](#)," *Foundation for Defense of Democracies*, May 30, 2024 13

שם. 14

אלישע בן קימון, "עוד שכבת הגנה: עשרות כטב"מים איראניים יורטו בלוחמה אלקטרונית", *ynet*, 23.6.2025. 15

Yasmeen Serhan, "[How Israel Uses AI in Gaza – And What It Might Mean for the Future of Warfare](#)," *Time*, December 18, 2024 16

האם תם עידן תור הזהב של יהדות ארצות הברית?

מאמר מיוחד מאת אליוט אברמס

חבר מועצת המנהלים של המכון למדיניות העם היהודי ולשעבר סגן היועץ לביטחון לאומי של ארצות הברית

ביותר). נדמה היה שארצות הברית חסינה מהתפשטותה של מחלה זו, אך האם ייתכן שהיא מתחילה להישרב? והאם ימי התמיכה הרחבה בישראל הם נחלת העבר?

בהקשר הזה יש צורך במעט אובייקטיביות ופרופורציות. בשני העשורים הראשונים שלאחר מלחמת העולם השנייה הייתה בארצות הברית המון אנטישמיות בחברה הרחבה: מועדונים, מלונות, שכונות שלמות עדיין מנעו כניסה של יהודים אליהם גם בשנות השישים של המאה ה-20. אבל האנטישמיות בהחלט פחתה, והיהודים - בוול סטריט, בהוליווד, בכל ממשל נשיאותי מימי ג'ון קנדי ואילך ובכל רחבי ארצות הברית - חזו בנפילת מחסומים. גם תפיסת ישראל כמטרד, כמעמסה על צווארם של קובעי המדיניות של ארצות הברית במזרח התיכון, נמשכה עוד עשרים שנה לפחות אחרי מלחמת העולם. היא התחילה להתהפך רק אחרי הניצחון המוחץ של ישראל במלחמת ששת הימים. אם אכן היה תור זהב, הוא התקיים מן הסתם מאז 1967 ועד לסוף המאה ה-20.

האם עכשיו כל זה נגמר? כאשר משווים את הקהילה היהודית בארצות הברית לקהילות הגדולות האחרות בתפוצות, הבדל אחד ביניהן מזדקר לעין מייד: בצרפת מספר המוסלמים גדול ממספר היהודים פי 13 בערך; בבריטניה היחס הוא 1:15 בקירוב; באוסטרליה - 1:8;

מה אפשר להבין מכך שהנשיא של מדינה מסוימת מברך לא רק את ישראל אלא גם את צה"ל אחרי תקיפת האויב המסוכן ביותר שלה, אבל כעבור ימים אחדים נבחר בעיר הגדולה ביותר באותה מדינה ראש עיר מוסלמי עם היסטוריה ארוכה של דיבורים ומעשים קיצוניים נגד ישראל ואף מקבל בבחירות עשרות אלפי קולות של יהודים? האם היחסים בין ישראל לארצות הברית חזקים היום מאי פעם או שמתקפת ה-B2 פשוט משקפת את דעותיו של דונלד טראמפ? האם היהודים האמריקאים גאים בישראל ועומדים לצידה כתמיד או שתופעת זוהרן ממדאני משקפת שסעים בקהילה וסכנה גוברת מצד החברה בכללה?

השאלה האחרונה - כלומר, האם "תור הזהב" של היהודים בארצות הברית חלף ונגמר - היא שאלה שמעסיקה מאוד כרגע את הקהילה היהודית האמריקאית. האם 60-70 השנים שאחרי מלחמת העולם השנייה היו תקופת השיא בקבלה של יהודי ארצות הברית והשפעתם על החברה האמריקאית, תקופה שבה התמיכה בישראל הייתה דומפלגתית ואשר התאפיינה באנטישמיות הפחותה ביותר?

במדינות דמוקרטיות מערביות רבות רואים היום אנטישמיות מדאיגה: קנדה, אוסטרליה, בריטניה וצרפת הן הדוגמאות הטובות ביותר לכך (כלומר, הגרועות

בקנדה - 1:5. אבל בארצות הברית מספר היהודים גדול ממספר המוסלמים כמעט פי שניים (7 מיליון לעומת 3.5 מיליון). אפילו ההערכות הנדיבות יותר של האוכלוסייה המוסלמית (4 או 4.5 מיליון) מראות שהקהילה היהודית בארצות הברית גדולה בהרבה מן הקהילה המוסלמית. נתון זה חשוב משום שכל הקהילות היהודיות הללו נמצאות במדינות דמוקרטיות שהפוליטיקה שלהן, ומדיניותן כלפי ישראל, ישקפו בסופו של דבר את רצון הבוחרים. יתרה מזו, הרתיעה מעימות עם התנהגות אנטישמית, ואפילו עם אלימות כלפי יהודים, תהיה גדולה יותר במקום שהממשלה שלו מפחדת מתגובת נגד אלקטורלית מצד גושים גדולים של מצביעים מוסלמים.

ולא פחות חשוב, בארצות הברית יש מסורת שונה מאוד בכל הקשור ליחס ולכבוד ליהודים. בשנת 1790 כתב ג'ורג' וושינגטון את מכתבו המפורסם ליהודי ניופורט שברוד איילנד - מכתב מדהים לזמנו, שקבע טון חדש:

"כיום אין מדובר עוד בסובלנות כאילו הייתה זו הסכמתם של אנשים ממעמד אחד לכך שבני מעמד אחר ייהנו ממימוש זכויותיהם הטבעיות, שכן, למרבה השמחה, ממשלת ארצות הברית, אשר איננה מעניקה שום אישור לגזענות ולא שום סיוע לרדיפות, רק דורשת שמי שחיים תחת הגנתה ינהגו בענווה כאזרחים טובים ויתמכו בה ככל יכולתם בכל הזדמנות. [...] מי ייתן והילדים מזרע אברהם היושבים בארץ זו יוסיפו ויהיו ראויים ליהנות מרצונם הטוב של שאר התושבים ויִשְׁבּוּ אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֲנָתוֹ וְאֵין מַחְרִיד."

אבל היום יש מי שמחרידים את היהודים. בפיגועים קטלניים בבתי הכנסת בפיטסבורג (2018) ובקליפורניה (2019) וליד המוזיאון היהודי בושינגטון הבירה (מאי 2025) נרצחו 18 יהודים בתוך שבע שנים. רבים אחרים סבלו מהטרדות, ובמקרה של קולורדו ביוני האחרון (2025) נכוו יהודים מבקבוק תבערה שהושלך לעברם. בארצות הברית אין בימינו ניידות משטרה או שומרים

חמושים מחוץ לכנסיות, אבל אמצעי ביטחון ננקטים בכל בית כנסת בשבתות ובחגים וכן בכל כינוס קהילתי יהודי רחב היקף. יהודי ניו יורק תוהים, בהנחה שהמועמד המוסלמי הראשון אי פעם לראשות העיר מטעם המפלגה הדמוקרטית אכן יהיה ראש העיר המוסלמי הראשון, אם הם יוכלו לסמוך עליו שיילחם באנטישמיות או שמא הוא ינצל את משרתו כדי להמשיך ולחתור ל"אינתיפאדה עולמית".

גם בימין, שבו ניכרת השפעתם של קולות כגון טאקר קרלסון, וגם בשמאל, שבו מיעוט גדול של נבחרי ציבור דמוקרטים צועקים בקולי קולות נגד ישראל ומקדמים הפגנות אלימות, האנטישמיות גלויה לעין כול כפי שלא הייתה קודם. יש רשת שלמה של אתרים וקסכתים ימניים ואנטישמיים שלא היו קיימים לפני עשר שנים, והללו לא רק מעלים באוב את הטענות הישנות בדבר הכוח היהודי המרושע אלא גם טוענים שלנצרות אין כל שורשים יהודיים ולא שום קשר אחר ליהדות.

זאת ועוד: אחרי טבח באוקטובר התברר כי רוב הקמפוסים היוקרתיים בארצות הברית מלאים וגדושים בסטודנטים, במרצים ובמנהלנים אנטישמים ברמה שזעזעה את רוב היהודים האמריקאים. רוב מוסדות התרבות הדומיננטיים בארצות הברית, ולא רק אוניברסיטאות העילית כי אם גם רוב התקשורת, המוזיאונים, חלק גדול מהוליווד, רוב השחקנים, הציירים והסופרים, הם כעת אנטיישראלים מרירים ואדישים לאנטישמיות.

האם אלה ההשקפות של האמריקאי הממוצע? לא, אבל הן תופסות היום מקום בולט ומשפיע שלא היה להן לפני חמישים שנה. באותם ימים, אינטלקטואלים דוגמת ויליאם פ' באקלי סילקו מן התנועה הקונסרבטיבית אישים ידועי שם כגון פטריק ביוקן בעוון אנטישמיות. היום הנשיא טראמפ מקבל בברכה את קרלסון ורבים כמוהו - מקצתם אנטישמים בגלוי - לתנועת MAGA שלו. באותם ימים היו בין רבע לשליש מן הסטודנטים

באוניברסיטאות העילית יהודים, ואילו בעשורים האחרונים, בגלל תנאי הקבלה, מספרם ירד ל-10% או פחות. אין צורך לייחס את ההפחתה הזאת לאנטישמיות בלבד כדי להבין שפירוש הדבר צמצום מקומם של היהודים באליטה האמריקאית העתידית.

ועם זאת, כאשר אותם אנטישמים ושונאי ישראל מחוגי הימין הזהירו את הנשיא טראמפ שלא לתקוף באיראן, הוא התעלם מדבריהם ואפילו לגלג עליהם. יתרה מזו, סקרי דעת קהל הראו תמיכה נחרצת בתקיפה בקרב הרפובליקנים ובקרב מצביעי טראמפ. התמונה מעודדת פחות בצד הדמוקרטי, שם התמיכה בישראל ירדה פלאים (ותמיכתו של טראמפ בישראל מקשה עליה עוד יותר לגייס ידידים בקרב הדמוקרטים הצעירים).

התגברות האנטישמיות בשמאל הקיצוני ובימין הקיצוני והירידה בתמיכה בישראל בעיקר בקרב צעירי הדמוקרטים מתרחשות זה כמה עשורים, שבהם גם הקהילה היהודית האמריקאית נחלשה מכמה בחינות: שיעור הנישואים הבין

דתיים אצל היהודים הלא-אורתודוקסים הוא היום יותר מ-70%, והסטטיסטיקה מוכיחה בבירור שילדות וילדים רבים במשפחות הללו גדלים ללא זהות יהודית מוצקה. רק 28% מן הנשים והגברים היהודים הנשואים לבני או בנות זוג לא-יהודים מגדלים את ילדיהם כיהודים על פי דתם (לעומת 93% בקרב מי שנשואים ליהודים). רק 68% ממי שגדלים כיהודים או שיש להם לפחות הורה יהודי אחד מזדהים היום כיהודים, משמע הקהילה איבדה קרוב לשליש מהם. בבחינת בריאותה של הקהילה מזווית ראייה אחרת מתברר כי יש היום בארצות הברית 2.4 מיליון ילדות וילדים הגדלים בבית עם הורה יהודי אחד או שניים. מתוכם, 1.2 מיליון גדלים כיהודים לכל דבר, כלומר מחצית. נתונים אלה מבשרים על התערעור נוספת של הקהילה בעתיד (כל הנתונים לעיל נלקחו מתוך סקר

מרכז המחקר פיו, "Jewish Americans in 2020").

שלא במפתיע, כאשר הזהות היהודית נחלשת, נחלשת גם הקירבה לישראל. רק כמחצית (48%) מן היהודים האמריקאים עד גיל 30 אמרו בשנת 2020 כי הם מרגישים קשורים "מאוד" או "במידה מסוימת" לישראל. תוכנית "תגלית" הביאה לארץ 700,000 צעירות וצעירים יהודים מארצות הברית, אבל אפילו עם זריקת המרץ הזאת רק 45% מן הצעירים והצעירות היהודים ביקרו בישראל רק פעם אחת. רק שליש מבני ובנות 30 ומטה אמרו ב-2020 כי הדאגה לישראל היא בעיניהם חלק חיוני מיהודיותם.

לנוכח כל זה ברור שמערכת היחסים המשולשת בין ארצות הברית, הקהילה היהודית האמריקאית ומדינת ישראל נמצאת תחת לחץ רב. בקרב האמריקאים שאינם יהודים - כ-97% מן האוכלוסייה הכללית - התמיכה בישראל הולכת ופוחתת. סקר אחר סקר חושפים שהצעירות והצעירים האמריקאים תומכים בישראל פחות מהוריהם ומסביהם. בקרב הדמוקרטים מדובר בהרבה פחות. גם הצעירים האוונגרדיסטים תומכים בישראל פחות מהוריהם ומסביהם, ולמרבה הצער - כך גם הצעירים היהודים. אם פעם התמיכה בישראל הייתה עניין דו-מפלגתי, בעיקר בתקופות הנשיאים רייגן, קלינטון ובוש, היום זהו נושא לוויכוחים לוהטים ומפלגים. התמיכה העצומה שמפגין הנשיא טראמפ היא נפלאה, אבל היא גם אישית, ולא בטוח שהיא תעבור לממשלים שיבואו אחריו.

מה אפשר לעשות? המאבק באנטישמיות הוא הכרחי, אבל הוא גם מלכודת. בכל פעם שאנשים עוברים על החוק (למשל, החוקים שאוסרים על אלימות או על חבישת מסכות פנים בהפגנות או על השחתת בתי כנסת), חשוב שהעבריינים ייעצרו, יועמדו לדין וייענשו. איכפת החוקים תמנע את ביצוע הפעולות הללו. לחלופין אפשר

מערכת היחסים המשולשת בין ארצות הברית, הקהילה היהודית האמריקאית ומדינת ישראל נמצאת תחת לחץ רב

ישראל" (The Times of Israel) דווח כי "מה שבולט בעניין הפילנתרופים היהודים הללו הוא שכמעט איש מהם אינו מתמקד בנתינה לקהילה היהודית". בעקבות מתקפת חמאס ב־7 באוקטובר התחיל ארגון הצדקה "Jewish Future Promise" ("הבטחת העתיד היהודי") להחתים יהודים על התחייבות לייחד לפחות 50% מתרומותיהם למטרות יהודיות וישראליות. זהו מיזם חיוני מאין כמותו. ליהודי ארצות הברית יש היום נושאים חשובים יותר לדאוג להם מאשר התזמורת הסימפונית בעירם.

העניין הזה לא מאוד מסובך. יש היום שפע של נתונים שמראים כי חינוך יהודי מקיף ורציני יותר, שהייה במחנה קיץ יהודי ובתוכניות חווייתיות אחרות וכן ביקור בישראל (החל בביקור קצר וכלה בתוכניות קיץ, בשנת לימודים בישראל לפני או אחרי הקולג' ובמגוון תוכניות התמחות) מחזקים להפליא את הזהות ואת המחויבות היהודית. גורלה של הקהילה היהודית האמריקאית אינו נתון להחלטתם של האנטישמים אלא נמצא בידיהם של היהודים האמריקאים.

ומה בדבר גורלה של ישראל, לפחות מבחינת ההשפעה של מדיניות ארצות הברית? כאן עליית האנטישמיות גם בימין וגם בשמאל מציבה אתגרים רבים יותר ויותר, וכמוה גם התפשטות הגישה הבדלנית למחצה בנוגע ליחסה של ארצות הברית לעולם. טראמפ עצמו - כפי שהוא עצמו הוכיח פעם נוספת בתקיפת תוכנית הגרעין האיראנית - אינו בדלן, אבל רבים מתומכיו כן. הממשל שלו מלא באנשים מהמלכ"רים ומצוותי החשיבה הבדלניים שמממנים אילי ההון צ'רלס קוק וג'ורג' סורוס ובאסטרטגים הסבורים שהבעיה הרצינית היחידה של ארצות הברית במאה ה־21 היא סין, עד כדי כך שהקצאת משאבים למזרח התיכון היא בזבוז בעיניהם. יתר על

שהן ייעשו תכופות יותר, ואז היהודים יצטרכו לדרוש שיטור הולם ותקיף יותר. באוניברסיטאות יש להקפיד שהנהלים האוסרים על דיבורים אנטישמיים ועל הפגנות המונעות מסטודנטים לנוע בחופשיות ברחבי הקמפוס יובילו להשעיית הסטודנטים, וגם אנשי הסגל, שמפירים את אותם נהלים. כעת ברור שבקמפוסים רבים, אנשי המינהלה (בייחוד בתוכניות DEI - גיוון, שוויון והכלה; Diversity, Equity, and Inclusion), אבל גם בדרגים הגבוהים יותר של הבירוקרטיה האקדמית, לא עשו דבר כדי להגן על סטודנטים יהודים ולהעניש מבצעי פעולות אנטישמיות. חשוב שיהודים יצטרפו לממשל הפדרלי ולשלטון המקומי בסביבות מגוריהם בדרישה לשנות את המצב הזה.

חשוב גם שיהודים יהיו מעורבים במערכת הפוליטית האמריקאית על מנת לסייע לידידיהם להיאבק באויבים שלהם. ההחלטה של שדולת איפא"ק מ־2021 להקים ועדות פעולה פוליטיות שיתמכו במישרין במועמדים פרו־ישראלים משתי המפלגות הייתה צעד הכרחי. ליהודי ארצות הברית יש חברים וגם אויבים,

ומערכות התגמול והענישה האמריקאיות חיוניות להגנה על מי שהם עדיין מיעוט של פחות מ־3% מן האוכלוסייה.

ואולם היהודים אינם יכולים לרפא את האנטישמיות. המשימה העיקרית של יהדות ארצות הברית לא צריכה להיות להילחם במו ידיהם במעשים אנטישמיים, ואף לא לנסות לדבר על ליבם של האנטישמים ולשנות את דעתם, ואפילו לא להיכנס לפוליטיקה, עם כל החשיבות של כל אלה. המשימה העיקרית חייבת להיות חיזוק הקהילה שלנו על ידי חיזוק הזהות היהודית של ילדינו, הרחבת הידע שלהם על ההיסטוריה היהודית, הדת והמסורת והגברת הקשר שלהם לישראל. הקהילות היהודיות עושות הרבה להשגת היעדים הללו, אבל מה שהן עושות רחוק מלהיות מספיק. בכתבה על 12 התורמים הגדולים בארצות הברית בעיתון המקוון "זמן

יש היום שפע של נתונים שמראים כי חינוך יהודי מקיף ורציני מחזק להפליא את תחושת הזהות

כן, הנשיא עצמו ורבים בסביבתו אימצו גישה עסקית לחלוטין בענייני מדיניות החוץ של ארצות הברית, ובגישה הזאת אין מייחסים ערך רב לא לבעלי ברית ולא לאידיאלים. כל מה שחשוב הוא מה המדינה האחרת יכולה לעשות בשביל ארצות הברית במונחים חומריים, עסקיים וכספיים. זה כשלעצמו מדאיג, אבל כשרואים דמוקרטים שנחשבו תמיד לאנשי מרכז תוקפים את ישראל, כמו למשל הסנטורים כריס ון הולן, טים קיין וקורי בוקר, פירוש הדבר שההתרחקות מן המדינה היהודית מקובלת כעת בקרב האליטה הפוליטית, ובייחוד במפלגה הדמוקרטית.

האם ההתקפות על ה"ציונות", ההשמצות הלא הוגנות של ישראל והפחד מאנטישמיות יביאו להיחלשות רצופה ומתמדת של התמיכה בקרב יהודי ארצות הברית? אני סבור שלא כך יקרה. אפילו יהודים שזהותם היהודית חלשה ואשר קשריהם עם הקהילה היהודית רופפים מבינים את הסכנה שבהתפשטות האנטישמיות ויודעים לזהות מתי ישראל מקבלת יחס לא הוגן. ייתכן מאוד שהמאמצים להפוך את המילה "ציוני" למין קללה מאז 7 באוקטובר 2023 דווקא חיזקו בקרב היהודים האמריקאים את התחושה שהתמיכה בציונות היא חלק בלתי נפרד מיהודיותם. יתר על כן, סוג האנטישמיות שנעשה כה גלוי לעין בקמפוסים רבים מדי הוא תזכורת ליהודים שהזהות היהודית המוחלטת שלהם או של ילדיהם לא ממש תגן עליהם מפני המפגנים, המנהלנים או המרצים שתוקפים את כל היהודים וכל תמיכה בישראל.

אלא שלא זו הבעיה. הסכנה האמיתית היא שכל שינוי משמעותי שיתרחש לאורך זמן בדמוגרפיה האמריקאית יותיר את הקהילה היהודית קטנה יותר ומשפיעה פחות על הפוליטיקה בארצות הברית. ולא זו בלבד אלא שהנוצרים האמריקאים עשויים להתחיל להמעיט בערכו של החוב הדתי שלהם ליהדות ובתמיכתם במדינה היהודית ותחת זאת יאמצו גרסה מודרנית של מרקיוניזם (זרם נוצרי קדום) השואף לנתק את הקשר התאולוגי וההיסטורי בין שתי הדתות.

אלה כמובן בעיות ארוכות טווח. לא מדובר בהתפתחויות של שנה אחת, של קדנציה נשיאותית אחת או של עשור אחד. אבל הכול מצביע על כך שהקהילה היהודית בארצות הברית חייבת לעשות הרבה יותר מאשר להפקיד שומרים על שערי בתי הכנסת. השומרים נחוצים, אבל חיוני יותר לנקוט פעולות שישמרו על הזהות היהודית של ילדינו. למרבה הצער, התרחבות ממשית של האנטישמיות התוקפנית עשויה אולי לשרת מטרה זו, אבל אני סבור שלא זה מה שיקרה בארצות הברית. שחיקה מתמשכת של הזהות היהודית ושל קשרי ארצות הברית וישראל סבירה הרבה יותר מקרע דרמטי כלשהו.

אם כך, אחזור לשאלה שפתחתי בה: האם תור הזהב חלף הלך לו? נראה שהתקופה שבה האנטישמיות לא הייתה קיימת בשטח ושתי המפלגות הפוליטיות תמכו תמיכה איתנה בישראל אכן עברה מן העולם. אבל זו הייתה גם התקופה שבה הזהות היהודית נשחקה, הנישואים הבין-דתיים התרבו מאוד, הקהילה היהודית איבדה הרבה מנכסיה, ורוב האוניברסיטאות ומוסדות התרבות היוקרתיים הפכו לאט לאט לחממות של פעילות אנטישמית ואנטיישראלית. לא בדיוק תור זהב... בשנים הבאות ייתקלו היהודים האמריקאים בחיכוכים רבים יותר בנושא יחסי ארצות הברית וישראל ומקומם שלהם בחברה האמריקאית. מה שנראה במשך זמן מה טבעי ומקובל ללא עוררין יחייב עכשיו מאבק. החדשות הטובות הן שליהודים יש הרבה בעלי ברית במאבק הזה ואפשר לנצח בו. "המיוחדות האמריקאית" עדיין קיימת, והיא מציעה ליהודים ולישראל הזדמנויות שבקושי קיימות במדינות רבות אחרות. אבל למיוחדות יש גבולות, דרגות ואויבים. מה שהיהודים האמריקאים ראו בו מובן מאליו במשך שנות דור יחייב עתה חשיבה רעננה, מאמצים מחודשים וידידים טובים.